

วารสารยุโรปศึกษา

ปีที่ 23 ฉบับที่ 2

กรกฎาคม-ธันวาคม 2558

สุรัชย์ ยิ้มประเสริฐ

บรรณาธิการพิเศษ

ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรกฎาคม 2561

วารสารยุโรปศึกษา ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2558)

ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ISSN 0858-7795

บรรณาธิการที่ปรึกษา	จาริต ดิงศภัதிய ณัฐนันท์ คุณมาศ ตุลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา
บรรณาธิการพิเศษ	สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ
บรรณาธิการผู้ช่วย	วรดร เลิศรัตน์ อภิชัย กุญชรชัย
พิสูจน์อักษร	วรดร เลิศรัตน์ สุภาภรณ์ มหาวรรณ
ออกแบบรูปเล่ม	วรดร เลิศรัตน์
พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ	กรกฎาคม 2561
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ

Journal of European Studies 23 (2) (July-December 2015)

Centre for European Studies at Chulalongkorn University

ISSN 0858-7795

Advisory Editors	Charit Tingsabadh Natthanan Kunnamas Tul Israngura Na Ayudhya
Special Editor	Suthachai Yimprasert
Assistant Editors	Voradon Lerdrat Apichai Gunchornchai
Proofreaders	Voradon Lerdrat Supaporn Mahawan
Book Designer	Voradon Lerdrat
First Printed in	July 2018
Printed at	Chulalongkorn University Printing House Bangkok, Thailand

บทบรรณาธิการ

วารสารยุโรปศึกษามีพันธกิจสำคัญในการเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนทางวิชาการจากหลายศาสตร์ที่เกี่ยวกับยุโรปเพื่อทำความเข้าใจพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความหลากหลายแห่งนี้ได้มากยิ่งขึ้น โดยวรรณกรรม ศิลปะและประวัติศาสตร์นับเป็นศาสตร์ที่จะช่วยสะท้อนให้เราเข้าใจชาวยุโรปได้ดีทางหนึ่ง โดยเฉพาะในแง่ความคิด โลกทัศน์ และวิถีชีวิตของผู้คนแต่ละวัฒนธรรม แต่ละยุคสมัย วารสารยุโรปฉบับนี้ได้เสนอบทความที่เกี่ยวกับศาสตร์ดังกล่าวไว้ 6 บทความซึ่งแสดงมุมมองที่น่าสนใจแตกต่างกันไป ดังนี้

บทความแรก “เปิดโลกวรรณกรรมเช็ก: โบฮุมิล ฮราบัล ความทรงจำอำนาจแห่งตัวละครไร้อำนาจ ความเป็นการเมืองในความไม่เป็นการเมืองและสาระแห่งความไร้สาระในกลวิธีการ “พล่าม/แด” ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วริตตา ศรีรัตนา ได้เปิดโลกของวรรณกรรมสัญชาติเช็กให้ผู้อ่านชาวไทยได้รู้จัก บทความนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างนักเขียน “โบฮุมิล ฮราบัล” กับผลงานวรรณกรรมของเขาให้เห็นถึงลักษณะของตัวละครที่ดูเหมือนเป็นคนธรรมดาสามัญ หากมีอำนาจอย่างยิ่งต่อเรื่องเล่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแฝงการวิพากษ์ระบบการเมืองแบบเผด็จการเอาไว้อย่างแยบยล โดยบทความเสนอการวิเคราะห์ทั้งส่วนเนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์อันเชื่อมโยงกับบริบทสังคมในขณะนั้น

บทความที่สอง “การปฏิวัติกับระยะแรกของขบวนการวรรณกรรมแบบโรแมนติกของอังกฤษ” ของรองศาสตราจารย์ ดร.พจิ ญะชิต ได้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์กับวรรณกรรมอังกฤษในช่วงศตวรรษที่ 18 แล้วแสดงให้เห็นว่าแม้ยุคดังกล่าวจะก้าวเข้าสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมแต่ก็ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าความเจริญรุ่งเรืองนั้นไม่ได้ไปทั่วทุกคน ในด้านการปฏิวัติทางการเมือง กวีต่างตระหนักถึงการเสียเลือดเนื้อ หากก็หวังถึงเสรีภาพและสันติภาพที่จะตามมา แต่ขณะเดียวกันก็ผิดหวังว่าอำนาจที่ยึดมาได้นั้น ไม่ได้ให้เสรีภาพที่แท้จริงแก่ประชาชน ด้านฉันทลักษณ์ กวีใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ที่มีอิสระมากขึ้น โดยชี้ให้เห็นความสำคัญของธรรมชาติและสามัญชนที่มีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคลอันสอดคล้องกับพลวัตของยุคสมัย

บทความที่สาม “หญิงเหล็กบนเวทีละคร: ภาพแทนความเกลียดชังในการนำเสนอของนางมาร์กาเรต แทตเชอร์ในบทละครอังกฤษร่วมสมัย” ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คารินา โชติรวี ได้ศึกษาบทละครร่วมสมัยของอังกฤษที่นำเสนอภาพของนางมาร์กาเรต แทตเชอร์ซึ่งมักสะท้อนถึงความชิงชังต่อตัวนางไว้อย่างแพร่หลาย บทความนี้ทำให้เห็นว่า บทละครสะท้อนความคาดหวังว่าเมื่อสตรีรับบทบาทผู้นำ ต้องมาพร้อมกับความละเอียดอ่อนและเมตตาธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่นางแทตเชอร์ไม่ได้ทำตามที่สังคมคาดหวัง จนกล่าวได้ว่า แม้เธออาจจะมีบทบาทสำคัญในการให้คำนิยามและจัดระเบียบเศรษฐกิจของอังกฤษและความเป็นรัฐสวัสดิการเป็นอย่างดี แต่กลับล้มเหลวโดยสิ้นเชิงในการตีความและให้ความหมายแก่ภาวะการเป็นผู้นำที่มีสตรีเป็นตัวขับเคลื่อน

บทความที่สี่ ‘Of fine shops and fine shows’: Rethinking Shopping for Pleasure in Eighteenth-Century England ของอาจารย์ ดร.ตลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา เสนอแง่มุมการศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่เน้นวัฒนธรรม “การช้อปปิ้ง” ของชาวอังกฤษในมุมมองใหม่ ด้วยการตีความทางชาติพันธุ์วรรณา ผ่านการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการช้อปปิ้งกับโมทัศน์เรื่องความสุภาพ วิเคราะห์ความหมายทางวัฒนธรรมของถนนช้อปปิ้งและบทบาทของพิธีกรรมการช้อปปิ้งในการสร้างตัวตนของสุภาพชนทั้งเจ้าของร้านค้าและลูกค้า บทความนี้ได้เสนอว่า การช้อปปิ้งมีความสำคัญแก่สุภาพชนในสังคมอังกฤษสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในฐานะเป็นโรงเรียนชีวิตสำหรับเรียนรู้และพัฒนาพฤติกรรมอันสุภาพของตนเอง การช้อปปิ้งจึงมีนัยความหมายทางวัฒนธรรมที่มากกว่าการเป็นกิจกรรมความบันเทิงยามว่างเท่านั้น

บทความที่ห้า “ภาพจิตรกรรม Les Hasards heureux de l’escarpolette : ภาพเป็ดไม่เปลือย” ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิริยะดิศ มานิตย์ ได้ใช้แนวทางจิตวิเคราะห์มา “อ่าน” ภาพจิตรกรรม Les Hasards heureux de l’escarpolette ของศิลปิน ฌอง-ออนอเร ฟร่าโกนาร์ ภาพนี้นับเป็นผลงานชิ้นเอกของศิลปะ โรโกโก (Rococo) สะท้อนโลกทัศน์แบบเสเพลอันเป็นวิถีชีวิตของชนชั้นสูงในช่วงก่อนการปฏิวัติใหญ่ของฝรั่งเศสและมีลักษณะเด่นคือ การแสดงนัยทางเพศโดยที่ไม่ต้องใช้ภาพเปลือย โดยในรายละเอียดของบทความ

ได้อธิบายภาพวาดนี้ว่าเป็นสัญลักษณ์ทางเพศต่างๆ อันสัมพันธ์กับสภาวะทางจิตใจไว้เพื่อแสดงให้เห็นว่าภาพนี้เป็นภาพโป๊ แต่ไม่ได้เปลือยอย่างน่าติดตาม

บทความสุดท้าย “จะอย่างไรกัน? : นวนิยายเล่มโปรดของเลนิน” ของดิน บัวแดง ได้ศึกษาและวิเคราะห์นวนิยายรัสเซียเรื่อง “จะอย่างไรกัน?” (What is to be done?) ของนิโคไล เชอร์นีเชฟสกี (Nikolay Chernychevsky) หนึ่งในนักปฏิวัติคนสำคัญก่อนสมัยของวลาดีมีร์ เลนิน ทั้งในแง่ของนวนิยายและในแง่อิทธิพลต่อสังคม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า แม่นวนิยายเล่มนี้จะมีความเป็นวิชาการสูงจนไม่ได้เน้นเรื่องกลวิธีที่น่าติดตาม แต่กลับส่งอิทธิพลต่อสังคมรัสเซียอย่างมหาศาล เพราะผู้เขียนเป็นผู้มีชื่อเสียงในกลุ่มก้าวหน้า (Radical) ยิ่งปรากฏในรูปของนวนิยายด้วยแล้วก็ยิ่งทำให้แพร่หลายยิ่งไปอีก โดยนวนิยายเน้นไปที่สองประเด็น คือ การปลดปล่อยผู้หญิงและบทบาทของปัญญาชน

บทความที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้เห็นถึงนัยยะที่ซ่อนอยู่ในตัวบท (text) ทางศิลปะ วรรณกรรมและประวัติศาสตร์ว่ามีได้นำเสนอเพียงการบันทึกเรื่องราว ถ่ายทอดความสวยงามหรือสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้ชม/ผู้อ่านเท่านั้น หากยังเชื่อมโยงไปสู่ความคิดและประสบการณ์ของผู้คนด้วย การศึกษาในบทความข้างต้นจึงนับเป็นการขยายขอบฟ้าของความรู้ที่จะทำให้เรารู้จักบางประเทศ เข้าใจผู้คน และรู้สึกในแง่ของความคิดเกี่ยวกับยุโรปมากขึ้น อันจะเป็นส่วนเติมเต็มให้องค์ความรู้ด้านยุโรปศึกษานั้นก้าวหน้าได้ต่อไป

สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ
บรรณาธิการพิเศษ

สารบัญ

เปิดโลกวรรณกรรมเช็ก: โบฮูมิล ฮราบัล ความทรงจำอันน่าแห่ง
ตัวละครไร้อำนาจ ความเป็นการเมืองในความไม่เป็นการเมือง
และสาระแห่งความรู้สึกระในกลวิธีการ “พล่าม/เถล”

วริตตา ศรีรัตน

8

การปฏิวัติกับระยะแรกของขบวนการวรรณกรรมแบบโรแมนติก
ของอังกฤษ

พจี ยุวชิต

52

หญิงเหล็กบนเวทีละคร: ภาพแทนความเกลียดชังในการนำเสนอ
นางมารีกาเร็ต แทตเชอร์ในบทละครอังกฤษร่วมสมัย

คารินา ไชติรวี

92

‘Of fine shops and fine shows’: Rethinking Shopping
for Pleasure in Eighteenth-Century England

ตุลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา

114

ภาพจิตรกรรม Les Hasards heureux de l'escarpolette:
ภาพโป๊แต่ไม่เปลือย

ปริยະดิศ มานิตย์

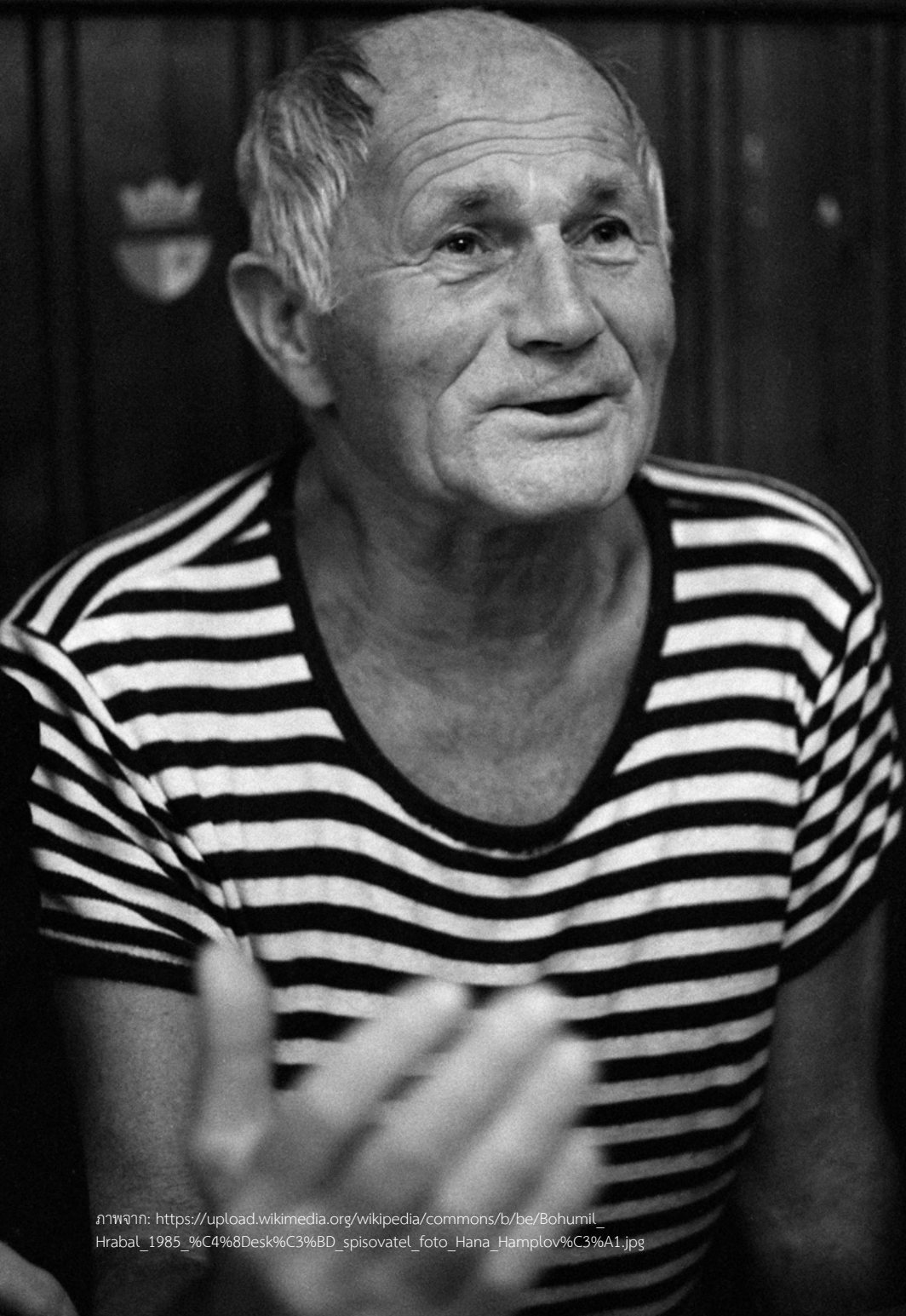
158

จะอย่างไรกัน? : นวนิยายเล่มโปรดของเลนิน

ดิน บัวแดง

176

ภาพจาก: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/be/Bohumil_Hrabal_1985_%C4%8Desk%C3%BD_spisovatel_foto_Hana_Hamplov%C3%A1.jpg

เปิดโลก วรรณกรรมเช็ก: โบฮูมิล ฮราบัล

ความทรงจำน่าหงาย
ตัวละครไร้อำนาจ
ความเป็นการเมืองใน
ความไม่เป็นการเมือง
และสาระแห่งความไร้สาระ
ในกลวิธีการ “พล่าม/แถ”

วริตตา ศรีรัตน

Abstract

This paper is an overview of the life of and the selected works by Bohumil Hrabal (1914-1997), a Czech writer hailed as one of the best writers in the twentieth century. Its focus is on the ways in which Hrabal negotiates with the censorship imposed upon him and the people of his country through the form, style, content, and techniques of his writing. I propose that Hrabal's literary works intentionally feature and put on centre stage small and powerless characters who are paradoxically rendered powerful for their painful honesty and for the subtle ways in which they propel readers to question society and, most importantly, reflect upon themselves against the backdrop of fear and tyranny, as well as the atmosphere of paranoia. I also argue that by evading politics in his writings to compromise with the constraints of self-censorship and official censorship brought about by the totalitarian state where he chose to remain until his death, Hrabal was paradoxically political and vocal in his critique on the injustices which the people of his time were forced to encounter and with which they were forced to come to terms in a pragmatic and realistic manner. Life goes on, Hrabal's work repeatedly insists, even in a hopeless totalitarian state – for it is life itself and human's noble flaws of complacency and selfish pursuits of happiness which bring about and strengthen political oppression and dictatorship. However, not all has been lost. It is also

those very noble flaws which can topple the establishment. Mistakes can be redeemed in loud solitude by art, knowledge, compassion and honest reflection. Hrabal's "palavering" technique, in which the passage of time is spent in half-drunk conversations with people in pubs and factories or spent in monologues of solitude described in his writing, brings together what one understands to be typical binary oppositions such as dreams/reality, art/trash, the beautiful/the grotesque, the sacred/the profane, dissidence/political indifference—blending the ordinary and the extraordinary in ways which not only dismantle those very oppositions, but also challenge the limitations imposed by a political regime—laying bare the human spirit which remains resilient and proudly defiant against all odds.

ปฐมลิขิต: ความทรงจำแห่งตัวละครไร้อำนาจ

โบฮูมิล ฮราบัล [Bohumil Hrabal] (ค.ศ. 1914-1997) เกิดเมื่อวันที่ 28 มีนาคม ค.ศ. 1914 ที่เมืองบรืโอโน ภูมิภาคโมราเวีย ซึ่งในช่วงเวลานั้นเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรออสเตรีย-ฮังการี เป็นบุตรนอกสมรส นามสกุลเดิมคือ คิลิอัน [Kilián] อันเป็นนามสกุลของ มารีย์ คิลิอันโนวา [Marie Kiliánová] (ค.ศ. 1894-1970) ผู้เป็นมารดา¹ มารีย์ คิลิอันโนวา ประกอบอาชีพเป็นผู้ช่วยนักบัญชีประจำโรงบ่มเบียร์ในเมืองเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในใกล้บรืโอโน เมื่อสมรสกับผู้ร่วมงานนามฟรานซิสเช็ก ฮราบัล [František Hrabal] (ค.ศ. 1889-1966) โบฮูมิลผู้เป็นบุตรชายได้เปลี่ยนมาใช้นามสกุลของสามีคือ ฮราบัล [Hrabal] ตั้งแต่นั้นมา สถานภาพของสตรีที่มีบุตรนอกสมรสในสังคมออสเตรีย-ฮังการีที่อนุรักษ์นิยมและเคร่งศาสนาแน่นับเป็นสถานภาพขายขอบ ชีวิตสตรีขายขอบที่ประกอบอาชีพของตัวเองนั้นยากลำบากและนับเป็น “มลลักษณะทางสังคม” (social stigma)² ในสายตาของผู้คนทั่วไป จึงไม่แปลกที่ตัวละครไร้อำนาจแต่ทรงพลังและตราตรึงใจที่สุดจากปลายปากกาของโบฮูมิล ฮราบัลนั้นคือตัวละครที่สร้างจากชีวิตของมารดาในนวนิยายเรื่อง *ปอสตริซิชินี* [Postriziny] ซึ่งแปลว่า “ตัดให้สั้น” ตีพิมพ์เมื่อค.ศ. 1974 นวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องราวชีวิตของภรรยาสาวของผู้จัดการโรงบ่มเบียร์ในเมืองเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านจากอาณาจักรออสเตรีย-ฮังการีเป็นสาธารณรัฐเชโกสโลวะเกียสมัยแรก (ค.ศ. 1918-1938) ที่แม้ขบวนการชาตินิยมเชโกสโลว์กันนั้นแข็งแกร่งแต่ผู้คนในเมืองยังคงผูกพันและยึดมั่นในคุณค่าอนุรักษ์นิยมกระแสหลักแห่งอาณาจักรออสเตรีย-ฮังการีอย่างเคร่งครัดมีติดบอด แต่แล้วระบบคุณค่าของเมืองสันคลอนเพียงเมื่อตัวละครเอกชื่อมาเรีย/มาริชา (เช่นเดียวมารดาของผู้เขียนนวนิยาย)

1 “JUDr. Bohumil Hrabal”. *Internetová Encyklopedie dejin Brna*. 24.11.2016. http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2697

2 จินดารัตน โพธิ์นอก. “มลลักษณะทางสังคม (14 พงศกียาน 2551)” *สำนักงานราชบัณฑิตยสภา*. <http://www.royin.go.th/?knowledges=%E0%B8%A1%E0%B8%A5%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%93%E0%B9%8C%E0%B8%97%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1%E0%B9%91%E0%B9%94-%E0%B8%9E%E0%B8%A4%E0%B8%A8%E0%B8%88>

แสดงความเป็นตัวของตัวเอง แสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมา และใช้ชีวิตในแบบที่ทำหายและรื้อถอนจนบจาริตสังคมปิตาธิปไตยอันล้าสมัย—ชนบจาริตอันเป็นมรดกตกทอดจากอาณาจักรเดิมที่ภาษาเช็กและชาวเช็กเป็นกลุ่มชนชายขอบ—สังคมในนิยายเรื่องนี้เป็นสังคมที่ยึดติดกับภาพของสตรีศรีภรรยาผู้มีภารกิจเดียวในชีวิตคือบำรุงบำเรอสามี เป็นสังคมที่ไม่ยอมรับภาพสตรีสมัยใหม่ที่ตัดผมสั้นและขี่จักรยาน เป็นสังคมที่ตกตะลึงเมื่อเห็นมาเรีย/มาริชกาปฏิบัติตนในแบบที่กุลสตรีไม่พึงปฏิบัติกัน ฉากการดื่มเบียร์และรับประทานอาหารเกินขนานที่คัดสรรมานี้เป็นฉากที่มาเรีย/มาริชกาทำลายชนบของสังคมที่มิกวาดภาพสตรีในอาการสำรวม ไม่รับประทานอาหารมูมาม:

เพราะเมื่อฉันกิน ฉันไม่ได้กินอย่างเดียว ที่ถูกคือฉัน
สวาปาม... และเมื่อฉันกินเสร็จและกำลังใช้ขนมปัง
เช็ดจานอาหาร ฉันมองไปที่รอยแยกของประตูที่
เปิดอ้าออกมาว่าในความมืดสลัวแห่งช่วงสนธยา
ดวงตาของฟรันซิน [สามี] กำลังจับจ้องมาที่ฉันและ
ตำหนิฉันอีกแล้วว่าสวาปามในจารีตธรรมเนียมที่ขัด
ต่อจารีตธรรมเนียมแห่งกุลสตรีผู้พึงประสงค์ และคิ
นะที่ฉันได้กินจนอิ่มแล้วเพราะสายตาดำหนิเดียว
ของเขานั้นมักจะทำลายความอยากรอาหารของฉัน
ไปเสียสิน³

มาเรีย/มาริชกาเป็นตัวละครที่พร้อมจะตัดขาดจากอดีตและเปิดโลกทัศน์คนในเมืองเธอมีเพียงจงใจปฏิบัติตนในแบบที่ขัดต่อธรรมเนียมกุลสตรีที่สังคมยอมรับแต่ยังตัดสินใจตัดผมสั้นตามสมัยนิยม นั่นคือตามแบบโจเซฟิน เบเกอร์ [Josephine Baker] (ค.ศ. 1906-1975) นักร้อง นักเต้น และนักแสดงอแอฟริกัน-อเมริกันสัญชาติฝรั่งเศส (เปลี่ยนสัญชาติหลังสมรสเมื่อค.ศ. 1937) ผู้โด่งดังในยุโรป เป็นสัญลักษณ์แห่งยุคแจ๊ส (Jazz Age) หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และเป็นสัญลักษณ์แห่งสตรียุคใหม่ผู้รักการแต่งกายและแสดงออกอย่างเสรีใน

3 Hrabal, Bohumil. "Cutting It Short". *Cutting It Short and The Little Town Where Time Stood Still*. Trans. James Naughton. Intro. Josef Škvorecký (London: Abacus, 1993), p. 23.

ทศวรรษ 1920 (flappers) การกล่าวถึงโจเซฟิน เบเกอร์ และความปรารถนาที่จะ “ตัดให้สั้น” ในตัวบทของฮราบัลจึงอาจเป็นสัญลักษณ์แทนการเปลี่ยนผ่านยุคสมัย ในช่วงเวลาที่สังคมเช็กเริ่มตัดขาดจากจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการีและสถาบันทางศาสนา:

ฉันจึงพูดว่า “บอจา [ตัวละครที่เป็นช่างตัดผมท้องถิ่นในเรื่อง] ฉันอยากให้เธอหันผมฉันให้สั้นเหมือนโจเซฟิน เบเกอร์เลยนะ” บอจาซึ่งนำหนักรผมของฉันในอุ้งมือและกลอกตา “อะไรกัน จะให้ผมตัดเครื่องเกี้ยวกองหนึ่งเดียวที่ยังเหลืออยู่กับออสเตรียอันเก่าแก่ล่ะหรือ”... บอจานั้น ไม่โอนอ่อนแต่อย่างใด “การตัดให้สั้นนั้นจะเป็นเหมือนการฉันทาลายรดแผ่นปิงหลังพิธีรับศีลมหาสนิทเลยนะ!”⁴

จะเห็นว่าฮราบัลใช้ความย้อนแย้งแห่งชีวิตมารดาของตนเป็นวัตถุดิบในการสร้างตัวละครที่ทรงอำนาจในความรู้อำนาจ แรงแบนดาลใจของฮราบัลสะท้อนอยู่ในบุพพาทะ (epigraph) หรือคำกล่าวนำในหน้าแรกของนวนิยายที่ว่า “La Bovary, c’est moi”/GUSTAVE FLAUBERT⁵ ซึ่งว่ากันว่าเป็นคำกล่าวของกุสตาฟ โฟลแบร์ต [Gustave Flaubert] (ค.ศ. 1821-1880) นักเขียนชาวฝรั่งเศสผู้รังสรรค์มาตามโบวารี ตัวละครสตรีที่ตราตรึงในความทรงจำแห่งบรรณพิภพเราจะเห็นว่ามาเรีย/มาริชกามีชะตาชีวิตที่แตกต่างจากมาตามโบวารีเพราะเธอไม่ยอมสยบต่อแรงกดดันทางสังคมและเพราะเธอเป็นสตรีผู้ทรงอำนาจเป็นผู้ชนะในเกมปิตาธิปไตย: “และเป็นที่ประจักษ์ว่าฉันมีอำนาจเหนือเขา [สามี] มากเพียงใด สายตาของฉันทำให้เขาติดกับแฉกสายตาของงูหลามตัวลายนามันจ้องนกรระจอกผู้หวาดกลัว”⁶ แต่ผู้เขียนคือโบฮูมิล ฮราบัลอาจมีส่วนคล้ายกุสตาฟ โฟลแบร์ตที่—หากยึดตามบทวิเคราะห์ของฌอง ปอล ชาร์ตร์—โยยหาความยอมรับจากมารดาและเชิดชูสังคมมาตาธิปไตยมากกว่าปิตาธิปไตยโดย

4 Ibid., p. 126.

5 Ibid., p. 2.

6 Ibid., p. 8.

ปรารถนาที่จะเป็นสตรีผู้ทรงอำนาจอย่างมาตามโบวารีเอง⁷ ซึ่งไม่ห่างไกลจากข้อที่ว่าฮราบัลเป็นบุตรนอกสมรส เด็บโตมาในสังคมเผด็จการนิยมอย่างน้อยสองระบอบจึงคิดว่าตนไร้อำนาจ ไม่มีปากไม่มีเสียง จึงไม่แปลกที่เขาจะยึดมารดา—สตรีผู้เป็นตัวของตัวเองและพร้อมที่จะทำลายสังคมเพื่อคงความเป็นตัวของตัวเอง อันเป็นนิยามแห่งเสรีภาพและอำนาจอันแท้จริง—เป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิต

นอกจากนวนิยายอันเป็นบทอุทิศอันงดงามแด่มารดาเรื่องนี้ โบฮุมิลฮราบัลยังสนใจสำรวจชีวิตของสามัญชนผู้ไร้อำนาจที่ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการในงานเขียนอื่น ๆ อีกด้วย หากพิจารณาจากชีวประวัติของฮราบัล นักเขียนผู้มุ่งบันทึกความสามัญแห่งชีวิตประชาชน จะเห็นว่าฮราบัลเองนั้นใช้ชีวิตที่ไม่ได้พิเศษพิสดารแต่อย่างใด เขาได้รับการศึกษาเบื้องต้นที่เมืองบรีโอน เคยเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมแห่งเดียวกันกับที่มิลาน คูณเดรา [Milan Kundera] (1929-) จะเข้าศึกษาในหลายปีถัดมา ส่วนการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยนั้นฮราบัลลงทะเบียนเป็นนักศึกษาในคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยชาร์ลส์ ณ กรุงปรากเมื่อ ค.ศ. 1935⁸ แต่กว่าจะสำเร็จการศึกษานั้น เขาใช้เวลายาวนานถึง ค.ศ. 1946 เหตุผลที่สำคัญคือระบอบนาซีได้ยกเลิก ระเบียบ และเป็นอุปสรรคขัดขวางการเปิดทำการของมหาวิทยาลัยในเชโกสโลวะเกีย⁹ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่บ้านเกิดของฮราบัลอยู่ภายใต้การปกครองของระบอบนาซีอันเป็นผลจากความตกลงมิวนิก [Munich Agreement]¹⁰ และเมื่อสิทธิในการศึกษา

7 Charmé, Stuart Zane. *Vulgarity and Authenticity: Dimensions of Otherness in the World of Jean-Paul Sartre* (Amherst: The University of Massachusetts Press, 1993), pp. 179-180.

8 “Život a dílo Bohumila Hrabala”. 100. výročí narození Bohumila Hrabala (2013) <http://www.hrabal-nymburk.cz/index.php?stranka=zivotopis>

9 Prevost, Verbie Lovorn. “Bohumil Hrabal”. *Salem Press Biographical Encyclopedia* (January, 2016).

10 ความตกลงระหว่างประเทศมหาอำนาจได้แก่ สหราชอาณาจักร (เนวิล เชมเบอร์ลิน เป็นผู้แทน) นาซีเยอรมนี (อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ เป็นผู้แทน) อิตาลี (เบนิโต มุสโสลินี เป็นผู้แทน) และ ฝรั่งเศส (เอดูอาร์ ดาลาดเยร์ เป็นผู้แทน) เกี่ยวกับอนาคตของเชโกสโลวะเกีย เมื่อ ค.ศ. 1938 ที่เมืองมิวนิก ประเทศเยอรมนี โดยประเทศมหาอำนาจได้อนุญาตให้นาซีเยอรมนียึดครองภูมิภาคซูดเตนแลนด์ (Sudetenland) อันมีเพียงเป็นที่พำนักของประชากรเชื้อสายเยอรมันหรือกลุ่มชนผู้พูดภาษาเยอรมัน หากยังเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญของเชโกสโลวะเกียอีกด้วย เนื่องจากการประชุมครั้งนั้นไม่มีผู้แทนจากเชโกสโลวะเกียเข้าร่วม หรือใช้อำนาจอธิปไตยออกความเห็นและคัดค้านแต่อย่างใด ชาวเช็กและสโลวักหลายคนได้เรียกความตกลงมิวนิกนี้ด้วยชื่ออีกชื่อหนึ่งคือ “เผด็จการมิวนิก” [Munich diktat]

ลูกศิษย์ของ โบฮูมิล ฮราบัลได้ผันตัวไปเป็นแรงงานรับจ้าง ประกอบอาชีพหลายรูปแบบด้วยกันเรื่อยมาจนถึงช่วงที่ระบอบคอมมิวนิสต์เรืองอำนาจ ตลอดชีวิตของเขา ฮราบัลทำงานที่หลากหลาย ตั้งแต่เป็นเสมียนในสำนักงานเจ้าพนักงานรับรองเอกสาร เซลล์แมนที่เร่ขายของตามบ้าน พนักงานควบคุมการเดินรถไฟ พนักงานควบคุมกำกับเวทีการแสดง คนงานในโรงงานถลุงเหล็ก จนถึงเป็นคนงานในโรงบดกระดาษ¹¹ ชีวิตและโลกความเป็นจริงของเขานั้นแทบจะเหนือจริง เพราะแม้จะสำเร็จการศึกษาเป็นนิติศาสตรบัณฑิต แต่โบฮูมิล ฮราบัลไม่เคยประกอบอาชีพเป็นนักกฎหมาย¹² อาชีพและสถานะทางสังคมในแต่ละช่วงจังหวะชีวิตที่แตกต่างหลากหลายล้วนกลายเป็นวัตถุดิบของงานเขียน ส่งผลให้ฮราบัลถูกขนานนามว่าเป็นนักเขียนที่ “มีชื่อเสียงด้านบทบรรยายอันตลกขบขัน และเหนือจริงเกี่ยวกับโลกความเป็นจริงแห่งสามัญชนผู้ดิ้นรนต่อสู้เอาชีวิตรอด”¹³ มากกว่าเป็นนักเขียนที่เขียนต่อต้านระบอบการเมืองโดยไม่สนใจชีวิตของสามัญชนที่พยายามดิ้นรนหาความสุขและใช้ชีวิตอยู่ภายใต้ระบอบนั้น ๆ ตัวอย่างอันสะท้อนความสามัญที่เกินสามัญของฮราบัลและสะท้อนการใช้ประสบการณ์ทำงานในชีวิตจริงมารังสรรค์เป็นงานศิลปะที่ชัดเจนที่สุดคือ *ออสเตรช ชเลโดวานะ วลากี้* [Ostře sledované vlaky] ซึ่งแปลว่า “ขบวนรถไฟในการเฝ้าระวังใกล้ชิด” ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อค.ศ. 1965 นวนิยายขนาดสั้นอันเลื่องชื่อนี้ฮราบัลร่วมดัดแปลงบทกับยี่ชี เมนเซล [Jiří Menzel] (1938-)¹⁴

11 Prevost, Verbie Lovorn. “Bohumil Hrabal”. *Salem Press Biographical Encyclopedia* (January, 2016).

12 “Bohumil Hrabal”. *Osobnosti.cz* (2016) <http://www.spisovatele.cz/bohumil-hrabal#cv>

13 Prevost, Verbie Lovorn. “Bohumil Hrabal”. *Salem Press Biographical Encyclopedia* (January, 2016).

14 ยี่ชี เมนเซล ได้ดัดแปลงงานของโบฮูมิล ฮราบัลเป็นภาพยนตร์หลายเรื่อง และฮราบัลเองได้ร่วมงานกับยี่ชี เมนเซลในฐานะผู้ให้คำแนะนำและผู้เขียนบทภาพยนตร์หลายครั้ง ภาพยนตร์หลักสองเรื่องอันเป็นผลของความร่วมมือใกล้ชิดระหว่างนักเขียนและผู้กำกับ โดยฮราบัลทำหน้าที่เขียนบทภาพยนตร์ ได้แก่ 1) เรื่อง “สกรชีวานชี นา นิตี” [“Skřivanci na niti”] ซึ่งแปลว่า “นกกระจาบบนเส้นด้าย” ถ่ายทำแล้วเสร็จเมื่อ ค.ศ. 1969 แต่ถูกทางการห้ามฉาย ภาพยนตร์เรื่องนี้ดัดแปลงจากรวมเรื่องสั้นของฮราบัลซึ่งตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1965 เรื่อง อินเชราต นา ดุม เว คเตรมะ อุช เนคชี บิดเล็ด [Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet] แปลว่า “โฆษณาขายบ้านที่ฉันไม่อยากจะอยู่อีกต่อไป” และได้ฉายเป็นทางการครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1990 2) เรื่อง “สลาวนอสติ สเนเชเนก” [“Slavnosti sněženek”] ซึ่งแปลว่า “เทศกาลดอกหยาดหิมะ” เมื่อ ค.ศ. 1984 ภาพยนตร์เรื่องนี้ดัดแปลงจากตัวบทวรรณกรรมชื่อเรื่องเดียวกันที่ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1978

ผู้กำกับคนสำคัญแห่งขบวนการคลีนลูกใหม่แห่งศิลปะและภาพยนตร์เชโก-สโลวะเกีย ภาพยนตร์ชื่อเรื่องเดียวกันกับงานเขียนของฮราบัลนี้ชนะรางวัลออสการ์สาขาภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศยอดเยี่ยมเมื่อ ค.ศ. 1967¹⁵ *ขบวนรถไฟในการเฝ้าระวังใกล้ชิด* เป็นเรื่องราวของชายหนุ่มคนหนึ่งประกอบอาชีพพนักงานควบคุมการเดินรถไฟซึ่งมาเสียชีวิตอย่างน่าเสียดายในขณะที่พยายามวางระเบิดขบวนรถไฟในการเฝ้าระวังใกล้ชิดอันบรรทุกยุทโธปกรณ์ของกองทัพนาซีเยอรมนีที่แล่นผ่านเข้ามาในดินแดนเช็ก—รัฐในอารักขาของระบอบนาซี—ระหว่างทางไปเสริมการสู้รบกับรัสเซีย ตัวละครเอกของนวนิยายขนาดสั้นเรื่องนี้เป็นชายหนุ่มพรหมจรรย์และไร้เดียงसानาม มิลอช ฮีร์มา ผู้พยายามฆ่าตัวตายไม่ใช่เพราะรู้สึกเศร้าใจเรื่องสภาวะโหดร้ายของสงคราม ไม่ใช่เพราะรู้สึกอัดอั้นตันใจที่ชาติบ้านเมืองของตนนั้นถูกทรยศและกดขี่ข่มเหงโดยระบอบนาซีแต่อย่างใด หากเพราะรู้สึกอัดอั้นตันใจที่ความเป็นชายของตนนั้นอ่อนแอ ปวกเปียก ไม่อาจทำให้คนรักรู้สึกสุขสมได้ เหตุผลส่วนตัวหนึ่งเดียวนี้ที่ดูจะไม่เกี่ยวกับการเมืองและการสงครามแต่อย่างใด แต่ฮราบัลพลิกความคาดหมายของผู้อ่านโดยแสดงให้เห็นว่าการเมืองและเรื่องส่วนตัวที่ดูจะไม่สำคัญอะไรนั้นอาจไม่อาจแยกออกจากกันได้สมบูรณ์เด็ดขาด:

“ผมชื่อมิลอช ฮีร์มา” ผมพูดตะกุกตะกัก “คุณรู้มั๊ย ผมกรีดเส้นเลือดตรงข้อมือเพราะว่ากันว่าผมมีอาการของโรคหลังเร็ว เรือล่มตั้งแต่ปากอ่าว แต่มันไม่จริงหรอกนะ โอ มันก็จริงอยู่ที่ผมดันโรยราเหมือนดอกกลีลียามอยู่กับผู้หญิงของผม แต่ขอให้คุณอย่าไปบอกใครนะ ผมเป็นชายทั้งแท่งจริง ๆ”¹⁶

โยเซฟ ชกวอเร็ตสกี นักเขียนชาวเช็กผู้อพยพไปประเทศแคนาดาหลังการบุกครองเชโกสโลวาเกียของกองกำลังฝ่ายสนธิสัญญาออร์ซอและได้รับการเสนอชื่อเข้ารับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมเมื่อ ค.ศ. 1982 ได้วิเคราะห์ไว้ว่าฮราบัล

15 “Jiří Menzel”. Česko-Slovenská filmová databáze (2016) <http://www.csfd.cz/tvurce/968-jiri-menzel/>

16 Hrabal, Bohumil. *Closely Observed Trains*. Trans. Edith Pargeter (London: Abacus, 1990), p. 73.

จงใจนำเสนอเรื่องราวความรักและความใคร่ของคนธรรมดาเพื่อท้าทายขนบการเล่าวีรกรรมของเหล่าวีรชนแห่งขบวนการชาตินิยมเช็กที่ต่อต้านระบอบนาซี งานวรรณกรรมชาตินิยมสุดขั้วเหล่านี้มักบดบังหรือลบเลือนความเป็นมนุษย์ไปเสียสิ้น ทั้งไว้เพียงตัวละครแบนราบไร้มิติเหมือนรูปปั้นนักบุญที่มีเพียงไร่น้อยหนึ่งมั่งสาแต่ยังไร้จิตวิญญาณอีกด้วย¹⁷ ในช่วงสงครามและในช่วงที่ระบอบเผด็จการนิยมมุ่งครอบงำความคิดของผู้คน ปัจจัยที่ทางการเมืองมักมองข้ามคือข้อที่ว่าประชาชนคนธรรมดาต้องจัดการกับปัญหาส่วนตัวที่ห่างไกลจากปัญหาระดับชาติ ไม่ใช่ทุกคนจะมีสำนึกทางการเมืองอันแรงกล้าและสามารถพลีชีพเพื่ออุดมการณ์อย่างเดียว ปัจจัยความเป็นมนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญและทรงพลังกว่าวาทกรรมทางการเมือง มิลอช ฮีร์มานันต์ตัดสินใจร่วมขบวนการชาตินิยมโดยการวางระเบิดขบวนรถไฟนาซีเพียงเพราะต้องการกู้คืนความเป็นชายและกู้คืนความเคารพตัวเองหลังประสบการณ์ทางเพศที่สั่นคลอนความเชื่อมั่นในตัวเอง ไม่ใช่เพราะยึดมั่นและพร้อมยอมตายเพื่อวาทกรรมทางการเมืองอย่างทีสภภาพการณ์และผลลัพธ์คือการเสียชีวิตของเขาอาจทำให้เราเข้าใจนอกจากตัวละครเอกคือมิลอช ฮีร์มาแล้ว เพื่อนร่วมงานของเขาที่ชื่อลาติสลาฟ ฮูบิชกานันเป็นตัวละครที่มีเนื้อหนึ่งมั่งสาเปี่ยมด้วยความเป็นมนุษย์ ฮูบิชกาถูกสังคมเพ่งเล็งถึงขั้นถูกทางการพิจารณาสอบสวนความประพฤติเนื่องจากเขาได้ใช้ตราประทับรถไฟประทับลงบนร่างของพนักงานโทรเลขสาวประจำสถานีรถไฟผู้มีเพียงสมยอม แต่ยังคงยอมรับกับทางการว่าชอบใจกับการเล่นสนุกดังกล่าว ทางกรมไม่สามารถเอาผิดฮูบิชกาได้เนื่องจากฝ่ายหญิงสมยอม ทำได้แต่เพียงติเตียนฮูบิชกาว่าการยัดความต้องการทางเพศของตนเป็นที่ตั้งนั้นขัดต่อวาทกรรมชาตินิยมอันเป็นวาทกรรมกระแสหลักในช่วงเวลานั้น:

“คนหนุ่มคนสาวของเราล้วนร่วมกันต่อสู้เพื่อยุโรปอันเสรี แล้วพวกท่านทำอะไรกันอยู่ที่นี่ คุณท่านมัวแต่ประทับตราต่าง ๆ ลงบนบันทึกของแม่สาวนักโทรเลข!” เขา [ผู้ตรวจการเช็ดนิเช็ก] กล่าวและหันกลับไปยังโต๊ะเพื่อหยิบภาพถ่าย [ภาพถ่ายตรา

17 Škvorecký, Josef. “Introduction”. *Cutting It Short and The Little Town Where Time Stood Still*. Bohumil Hrabal. Trans. James Naughton (London: Abacus, 1993), p. xii.

ประทับบนร่างของพนักงานโทรเลขสาว] เหล่านั้น
ขึ้นมาชมอีกครั้งก่อนขว้างทิ้งไป

...

“พวกเขื่อนี่นะ รู้ยัยว่าพวกนี้ธาตุแท้คืออะไร” ผู้
ตรวจการเช็ดน้ำเช็กกล่าว “สัตว์เดรัจฉานที่วัน ๆ
เอาแต่ยืมยืม”¹⁸

ผู้เขียนบทความวิจัยนี้เห็นด้วยกับบทวิเคราะห์ของโยเซฟ ชกวอเร็ตสกีที่ว่านวนิยายขนาดสั้นเรื่องนี้เป็น “การหลอมรวมผสมผสานกันของความทรนแท้แห่งความต้องการทางเพศและการก่อวินาศกรรมต่อต้านระบอบนาซี”¹⁹ และขอเสนอว่าตัวละครที่(เข้าใจไปว่า)ไร้อำนาจอย่างมิลอช ฮีร์มา อาจเป็นสัญลักษณ์แทนปัจเจกชนผู้ไม่ตระหนักข้อความจริงที่ว่าตนทรงพลังอำนาจและเป็นมากกว่าเบี้ยต่อรองทางการเมืองงานเขียนของฮราบัลเผยให้เห็นถึงความสำคัญของสามัญชน ด้วยระบอบเผด็จการจะตั้งอยู่หรือถูกทำลายไม่เหลือซากได้ก็เพราะปัจจัยความเป็นมนุษย์ที่ดูไม่สำคัญและเหนือการคาดเดา ความทรงอำนาจของมิลอช ฮีร์มามีได้อยู่ที่การส่งเสริมและขับเคลื่อนขบวนการชาตินิยมเช็กเท่านั้น หากในฐานะตัวละคร มิลอช ฮีร์มาทำให้ผู้อ่านเห็นความเปล่าประโยชน์ของสงครามที่มีเพียงคร่ำชีวิตขายหนุม์ผู้อยู่ในห่วงรักเท่านั้น หากยังคร่ำความเป็นมนุษย์ที่—ในทัศนะของฮราบัล—ควรจะเป็นสิ่งที่สูงส่งและศักดิ์สิทธิ์ยิ่งกว่าระบอบเผด็จการหรือวาทกรรมทางการเมืองใด ๆ

มิลอช ฮีร์มาอาจเป็นตัวละครที่ไร้อำนาจ ประกอบอาชีพที่ดูไม่สำคัญอะไร แต่แท้จริงนั้นเขากลับทรงพลังอย่างยิ่งยวด ความเปลี่ยนแปลงของทัศนคติของเขานั้นสำคัญยิ่งเพราะทำให้ผู้อ่านได้คิดทบทวนและ/หรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติตามตัวละครนี้ เห็นได้ในฉากที่ตัวละครเอกถูกทหารเยอรมันยิงสังหารหลังวางระเบิดขบวนรถไฟ ก่อนหน้าที่จะก่อวินาศกรรม เมื่อ

18 Hrabal, Bohumil. *Closely Observed Trains*. Trans. Edith Pargeter (London: Abacus, 1990), pp. 56-57.

19 Škvorecký, Josef. “Introduction”. *Cutting It Short and The Little Town Where Time Stood Still*. Bohumil Hrabal. Trans. James Naughton (London: Abacus, 1993), p. xii.

คราวที่มีลอส ฮีร์มาได้ข่าวว่าเมืองเดรสเดนถูกทิ้งระเบิด เขาไม่รู้สึกรู้หาเห็นใจชาวเยอรมันที่ต้องหกระเหินรื้อรอนเพราะสงคราม ไม่เห็นว่าชาวเยอรมันเป็นมนุษย์เท่ากัน: “และผมไม่มีความสงสารให้พวกเขา ผมผู้ร่ำให้แต่ละครั้งที่ลูกแพะตัวหนึ่งถูกเชือดและร่ำให้เมื่อเห็นความทุกข์ทนของโลกนี้ผมไม่อาจมีใจสงสารพวกเยอรมันได้เลย”²⁰ แต่เมื่อเขาถูกศัตรูยิงและกำลังนอนบาดเจ็บใกล้เสียชีวิตเคียงร่างทหารเยอรมันที่พยายามสังหารเขานั้น เขาพลันระลึกได้ว่าว่าทหารเยอรมันที่ส่งเสียงร้องหา “มุตติ มุตติ มุตติ” (Mutti)²¹ ที่แปลว่าแม่ ซ่า ๆ กันนั้น เป็นมนุษย์ที่มีหัวใจหัวใจ มีคนรัก และเป็นที่ยรักของใครสักคนเช่นเดียวกับเขา:

และแล้วเขา [ทหารเยอรมัน] ก็ได้ย่ำเตือนถึงสิ่งที่
 ผมไม่อยากจะนึกถึง แม่ของผมจะยืนอยู่หลังผ้าม่าน
 ยามเช้าเพื่อรอผม แต่ผมจะไม่มีวันปรากฏตัวออก
 มาจากตรอกทางเดินและเดินเลี้ยวไปยังจัตุรัส และ
 แม่คงจะไม่ขยับม่านเพื่อส่งสัญญาณว่ารอผมอยู่ ว่า
 แม่เห็นผมแล้ว ว่าแม่สุขใจ... เพราะแม่ไม่อาจนอน
 หลับสบายได้ในช่วงค่ำคืนที่ผมอยู่เวร คงจะเป็น
 เช่นเดียวกับที่ภรรยาของทหารคนนั้นนอนไม่หลับ
 ตั้งแต่วันที่เขากลับมา ภรรยาของเขาคงจะยืนหลัง
 ม่านที่หน้าต่างแห่งและเฝ้ารอให้ใครสักคนเลี้ยวเข้า
 มาตามถนนและกวักมือเรียกหา คน ๆ นั้นก็คือ
 ผู้ชายคนหนึ่งที่กำลังนอนย่ำเท้าอยู่กับที่และร้องหา
 เธอ เดินสวนสนามเรื่อยไป สวนสนามที่จะถึงจุด
 หมายปลายทางเดียวกันนั้นคือความตาย²²

โบฮูมิล ฮราบัล นับเป็นทายาททางวรรณศิลป์ของนักเขียนเช็กคนสำคัญนาม ยาโรสลาว ฮาเช็ก [Jaroslav Hašek] (ค.ศ. 1883-1923) ทั้งใน

20 Hrabal, Bohumil. *Closely Observed Trains*. Trans. Edith Pargeter (London: Abacus, 1990), p. 82.

21 Ibid., p. 87.

22 Ibid., p. 89.

ด้านกลวิธีการประพันธ์และทัศนคติ²³ ฮาเช็กเป็นผู้เขียนชุดนวนิยายเรื่อง *การผจญภัยอันซีเป็นชีวิตายของพลทหารเชวกในช่วงมหาสงคราม* ตีพิมพ์ระหว่าง ค.ศ. 1921-1923 อันเป็นเรื่องราวของพลทหารที่ชื่อโยเซฟ เชวกที่พยายามประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลทหารชั้นเอกโดยทำตามคำสั่งของผู้บัญชาการแทบทุกตัวอักษรและหลายครั้งทำเกินเลยคำสั่งจนถึงขั้นแอบเสิร์ดและจนถึงขั้นที่ว่าตัวพลทหารเชวกเองได้ทำให้วาทกรรมชาตินิยมและสงครามนั้นดูเป็นเรื่องตลกขบขันชวนตั้งคำถามไป เชวกซึ่งเป็นเพียงพลทหารชั้นผู้น้อยกลับทรงพลังอันยิ่งใหญ่เพราะได้กล่าวและปฏิบัติตนในแบบที่สะท้อนความโง่เง่าเปล่าประโยชน์ของสงคราม เช่นเดียวกับฮาเช็ก ฮราบัลเล่าเรื่องราวและบรรยายชีวิตและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนไร้อำนาจ อีกทั้งแสดงให้เห็นว่าตัวละครที่ไร้อำนาจกลับทรงพลังอำนาจเนื่องจากตัวบททำให้ผู้อ่านที่ต้องเผชิญสภาวะถูกฉกฉวยแห่งรัฐบาลเบ็ดเสร็จนิยมได้พาตัวเองเข้าสู่ “สภาวะถูกคิด” คือได้วิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์และตั้งคำถามสภาพสังคมและการเมืองไปกับตัวละคร

ในนวนิยายขนาดสั้นเรื่อง *พรซีลีช ฮลูชนา ซาโมตา* [Přiliš hluchná-samota] ซึ่งแปลว่า ความเปลี่ยวดายอันกึกก้องเกินต้าน ซึ่งเขียนประมาณช่วง ค.ศ. 1972-1976 ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ด้านคอมมิวนิสต์ใต้ดินเมื่อ ค.ศ. 1977 และได้รับอนุญาตได้ตีพิมพ์อย่างเป็นทางการหลังระบอบคอมมิวนิสต์ในเชโกสโลวะเกียล่มสลายเมื่อ ค.ศ. 1989²⁴ เป็นเรื่องราวของคณานบอดักระตาดขะระรีไซเคิลคนหนึ่งนามฮัญจาที่ต้องอยู่ในสภาวะอันย้อนแย้ง คือ รักหนังสือและการอ่านหนังสือเป็นชีวิตจิตใจแต่ต้องประกอบอาชีพทำลายหนังสือในสมัยที่สาธารณรัฐสังคมนิยมเชโกสโลวะเกีย (ค.ศ. 1948-1990) เซ็นเซอร์งานเขียนและงานศิลปะต่าง ๆ ที่ขัดต่อวาทกรรมการเมืองเผด็จการและอุดมการณ์ความเชื่อของผู้มีอำนาจ ฮัญจามองว่าตนได้รับการศึกษาอย่างไม่ได้ตั้งใจเพราะแอบอ่านหนังสือและได้กลลอบขโมยหนังสือบางเล่มที่เขาต้องทำลาย—ส่วนใหญ่

23 Němcová, Jeanne. “Introduction”. *Czech and Slovak Story Stories*. Ed. Trans. with Intro. Jeanne W. Němcová (London: Oxford University Press, 1967), p. xiv.

24 Kuhlman, Martha. “The Silence of the Page Une trop bruyante solitude: The Graphic Novel Adaptation of Too Loud a Solitude by Bohumil Hrabal”. *European Comic Art* 1.2. ISSN 1754-3797 (print) 1754-3800 (online) (Liverpool: Liverpool University Press, 2008), p. 157.

เป็นหนังสือปรัชญาอันส่งเสริมให้ผู้อ่านคิดวิเคราะห์และตั้งคำถามชีวิต—กลับบ้านเหมือนเก็บแมวจรจัดไปเลี้ยงที่บ้านเต็มไปหมด²⁵

จะเข้าใจงานเขียนที่สำคัญของฮราบัลเรื่องนี้ได้ผู้อ่านจะต้องเข้าใจเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เชโกสโลวะเกียช่วงทศวรรษ 1970 หรือช่วงระบอบ “การทำให้เป็นปกติ” (normalisation) นั้นแข็งแกร่งที่สุด หลังความล้มเหลวของแผน “สังคมนิยมที่มีใบหน้ามนุษย์” (socialism with a human face) อันเป็นแผนปฏิรูปที่เน้นเสรีภาพสื่อมวลชน เสรีภาพการรังสรรค์งานศิลปะ และการส่งเสริมเศรษฐกิจในระดับปัจเจกที่อเล็กซานเดอร์ ดุบเช็ก (Alexander Dubček) ผู้ดำรงตำแหน่งประธานพรรคสังคมนิยมตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 1968 ได้เสนอตั้งแต่เดือนเมษายน ค.ศ. 1968 แต่ถูกโซเวียตรัสเซียและกองกำลังฝ่ายสนธิสัญญาออร์ซอร์จับปราบปราม (Warsaw Pact Invasion) เมื่อเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน ดุบเช็กถูกกดดันให้ลาออกจากตำแหน่ง ผู้ดำรงตำแหน่งประธานพรรคต่จากดุบเช็กคือกุสตาฟ ฮุสาก (Gustáv Husák) ฮุสากได้กล่าวว่าพันธกิจของการทำให้เชโกสโลวะเกียเป็นปึกแผ่น (consolidation) และกลายมาเป็นปกติ (normalisation) แม้เขานิยามคำว่า “ทำให้เป็นปึกแผ่น” มากกว่า “ทำให้ปกติ” แต่เนื่องจากในช่วงเวลาที่โซเวียตรัสเซียปราบปรามความพยายามปฏิรูปเปลี่ยนแปลงระบอบต่าง ๆ ในภูมิภาคยุโรปกลางและยุโรปตะวันออกตั้งแต่ค.ศ. 1956 เป็นต้นมา คำว่า “ทำให้เป็นปกติ” ในภาษารัสเซีย [нормализация] ได้กลายเป็นศัพท์มาตรฐานที่ส่อนัยถึง 2 ความหมายด้วยกัน ความหมายแรกคือกระบวนการสร้างเสริมความเป็นปกติ ความหมายที่สองคือกระบวนการยังให้ประชาชนปรับตัวให้สอดคล้องกับวาทกรรมการปกครองและค่านิยมสังคมนิยกรสเสหลักหนึ่งการ “ทำให้เป็นปกติ” อันเป็นการเลื่อนคำ (euphemism) แบบฉบับระบอบโซเวียตมีสองความหมาย ความหมายแรกคือการฟื้นฟูหวนคืนสู่การคุมอำนาจปกครองของโซเวียตตามชนบ (norm) เดิม หรือตามปกติ (normal) ความหมายที่สองคือการใช้มาตรการประเมิน ตรวจสอบ และปรับอีกครั้งเพื่อความเป็นมาตรฐานตามแบบ

25 เป็นที่ทราบกันว่าโบฮูมิล ฮราบัลรักแมวมาก ได้อุปการะเลี้ยงดูแมวจรจัดและแมวเลี้ยงราว 25 ตัว เต็มกระท่อมเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านที่ชื่อว่า เกิร์สโก (Kersko) ภูมิภาคโบฮีเมียตอนกลาง

ที่โซเวียตรัสเซียกำหนด²⁶ ความเปลี่ยนแปลงอันกึกก้องเกินต้าน ของธราบัล สะท้อนการใช้ชีวิตในบรรยากาศความหวาดระแวงและการเซ็นเซอร์อันเป็น ลักษณะสำคัญของสังคมช่วงดังกล่าว สังคมที่หนังสือดี ๆ ถูกทำลายมาเสีย จนผู้คนรู้สึกเคยชินและชินชาไม่ปรารถนาที่จะอ่านหนังสือแสวงหาความรู้ ใน ตัวบทที่คัดสรรมาวิเคราะห์นี้ ฮัญจาผู้ไร้อ่านใจได้แต่เฝ้ามองกลุ่มแรงงานหนุ่ม สาวผู้ยึดมั่นในวาทกรรมระบอบคอมมิวนิสต์ราวกับหลุดมาจากงานศิลปะแนว สังคมนิยม (Socialist Realism) ฉีกทิ้งทำลายหนังสือโดยไม่คิดที่จะเปิด หนังสืออ่านแม้แต่ประโยคเดียว นอกจากนี้เนื่องจากเซโกสโลวะเกียในช่วงเวลานั้น มุ่งพัฒนาอุตสาหกรรม เทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้เข้ามามีส่วนทำให้การทำลาย ล้างหนังสือเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เทียบกับเครื่องอัดไฮดรอลิกเครื่อง เก่าในห้องทำงานใต้ดินของฮัญจาแล้ว เครื่องอัดไฮดรอลิกขนาดใหญ่ยักษ์ที่เขา ยืนมองอยู่นั้นมีเพียงลิดรอนอาชีพอดกระดาษของเขาอันเป็นตัวตนของเขา แต่ ยังเสริมสร้างความเป็นเครื่องจักร ความไม่รู้สึกรู้สมและไม่เห็นคุณค่าหนังสือ หรือภูมิปัญญาในบรรดาเพื่อนร่วมชาติของเขา โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ฮัญจาได้ แต่เฝ้ามองโศกนาฏกรรมตรงหน้าและได้แต่รำพึงรำพันกับตัวเองว่า:

พวกนี้ [แรงงานหนุ่มสาว] ดีแต่ทำงานง ๆ ไป ได้ดี
ดิงปหนังสือออกจากตัวหนังสือก่อนโยนหนังสือ
ที่ยับยู่ยี่นำเวทนาลงไปบนสายพานอย่างสงบเยียบ
และเย็นชาไม่รู้สึกรู้สมอะไรต่อคุณค่าความหมาย
ของหนังสือเล่มหนึ่ง ๆ ไม่ลำเอียงเลยว่าหนังสือ
แต่ละเล่มนั้นกว่าจะออกมาเป็นเล่มได้จะต้อง
ประกอบด้วยคนนั่งเพียรเขียนออกมาเป็นหนังสือ
คนทำหน้าที่บรรณาธิกร คนออกแบบปก คนจัด
หน้า คนนั่งอ่านพิสูจน์อักษร คนแก้ไขเนื้อหา คน
ตรวจสอบฉบับปรุฟ คนตรวจเลขหน้าหนังสือ
แต่ละหน้า คนทำงานประจำแท่นพิมพ์ คนเย็บเล่ม
ทำสันหนังสืออย่างประณีต คนบรรจุหนังสือลงไป

26 Williams, Kieran. *The Prague Spring and its Aftermath: Czechoslovak Politics, 1968-1970* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), pp. 39-40.

ในกล่อง คนทำบัญชีรายรับรายจ่าย คนตัดลินินใจว่าหนังสือมันไม่เหมาะสม คนสั่งให้สับขี้ทำลายล้างหนังสือ คนขนหนังสือไปยังคลังเก็บของ คนแบกหนังสือขึ้นไปเรียงบนรถบรรทุก คนขับรถบรรทุกขนหนังสือไปยังโรงบดขยะคือที่นี้ที่คนงานสวมถุงมือสีส้มและสีฟ้าสวดไล่กำลังดั่งทั้งหน้าปกออกจากไลก์ก่อนโยนซากที่เหลือลงบนสายพานสายพานที่กระตุกตัวเคลื่อนที่โดยไม่หยุดยั้ง นำพาซากไร้หนังสือที่เหลือของหนังสือลงไปยังแท่นอัดก้อนใหญ่ยักษ์เพื่อให้ไอ้เจ้าเครื่องนี้ทำการแปรสภาพเป็นก้อนขยะ ก้อนขยะเหล่านี้ก็จะถูกส่งต่อไปยังโรงงานกระดาษเพื่อขัดสีฉวีวรรณให้เป็นกระดาษเปล่าอันผุดผ่องไร้เดียงสา ไร้ตัวอักษรจารึกใด ๆ กระดาษขาวซึ่งจะนำไปแปรสภาพเป็นหนังสือเล่มใหม่... ต่อไป ขณะที่ก๊วยนัฟงราบบันได้อยู่ตรงชั้นบันไดและสังเกตกิจการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเบื้องล่างนั่นเอง กลุ่มเด็กนักเรียนพร้อมครูปรากฏกายท่ามกลางแสงอาทิตย์อันสว่างจ้า คงเป็นกลุ่มครูนักเรียนนอกทัศนศึกษาเป็นแน่นี้เป็นโอกาสที่เด็กๆ จะได้เรียนรู้กรรมวิธีการรีไซเคิลกระดาษขยะ กระมัง ครูคนหนึ่งหยิบหนังสือเล่มหนึ่งขึ้นมา ชูให้นักเรียนทุกคนเห็นก่อนสาธิตวิธีการฉีกทั้งหน้าปกออกจากตัวเล่ม หลังจากนั้นนักเรียนทุกคนก็หยิบหนังสือขึ้นมาฉีกตาม โยนปกที่กระซากออกจากเล่มหนังสือทิ้งไปและแม่น้ำมือของเด็ก ๆ จะเล็กแม่น้ำหนังสือพยายามสู้พยายามยืดชีวิตตัวเอง แต่นิ้วมือเล็ก ๆ เหล่านี้ได้รับชัยชนะในที่สุด หลังจากนั้นนิ้วที่ขมวดของนักเรียนก็คลาย กิจการทำลายหนังสือท่ามกลางเสียงให้กำลังใจและเชิญชวนของ

เหล่ากองทัพบัญชนคนใช้แรงงานก็ดำเนินต่อไปไม่มี
อะไรติดขัด...²⁷

นวนิยายขนาดสั้นนี้แสดงให้เห็นผ่านทัศนะและชีวิตของตัวละครที่ไม่มีปากเสียงไม่มีอำนาจต่อการกับรัฐบาลผลเสียอันน่าสะพรึงกลัวของระบอบเบ็ดเสร็จนิยมในระยะยาวนั้นมีโช้อตราการอ่านหนังสือที่ลดลงเท่านั้น หากเป็นการไม่รู้สึกรู้สมและไม่ใส่ใจการเมืองของคนรุ่นใหม่ผู้เลือกที่จะเชื่อฟังผู้นำและน้อมรับค่านิยมเผด็จการอย่างหน้ามิดตามัวและละเลยที่จะตั้งคำถามว่าเหตุใดตนถึงถูกกดขี่และเหตุใดหนังสือและงานศิลปะบางงานถึงต้องถูกเซ็นเซอร์และทำลาย

ความเป็นการเมืองในความไม่เป็นการเมือง

ในขณะที่ความสัมพันธ์จากบนลงล่างของขั้วคู่ตรงข้าม “ระบอบเผด็จการ—ประชาชนผู้ถูกระงับ/ถูกกดขี่” เป็นแก่นเรื่องและใจความสำคัญแห่งงานเขียนแนวเสียดสีการเมืองของวาตซลัฟ ฮาเวล [Václav Havel] (ค.ศ. 1936-2011) นักคิด นักเขียน หนึ่งในแกนนำกระบวนการต่อต้านระบอบเผด็จการผู้ร่างคำประกาศกฎบัตร ‘77 (Charter 77) “ที่มีจุดประสงค์เพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพแก่ประชาชน โดยเฉพาะสิทธิที่จะคิดเห็นต่าง การเป็นอิสระจากความกลัว และสิทธิในแสวงหา รับ เผยแพร่ข้อมูลทุกประเภทโดยเสรี”²⁸ และรัฐบุรุษชาวเช็กคนสำคัญผู้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีเชโกสโลวะเกียหลังการปฏิวัติกำมะหยี่ (Velvet Revolution)²⁹ ขั้วคู่ตรงข้ามที่

27 Hrabal, Bohumil. *Přiliš hlučná samota*. Epilogue. Mlian Jankovič (Praha: Odeon, 1989), pp. 76-77. ฉบับแปลภาษาไทยฉบับแรกจะตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ Bookmoby ภายในพ.ศ. 2560

28 “ผู้นำการปฏิวัติปชต. และอดีตปธน.คนแรกของเช็ก เสียชีวิตแล้ววันนี้” *ประชาไท* (19 ธันวาคม 2554) <http://prachatai.com/journal/2011/12/38388>

29 ละครตลกเสียดสีการเมืองที่มีชื่อเสียงของฮาเวลเรื่องหนึ่งคือเรื่อง “วียอซุมเยนี” [“Vyrozumění”] แปลว่า “เรื่องแจ้งให้ทราบ/บันทึกข้อความ” ซึ่งเขียนเมื่อค.ศ. 1965 เป็นเรื่องราวของชีวิตผู้อำนวยการองค์กรนิรนามคนหนึ่งชื่อโยเซฟ โยเซฟได้รับบันทึกข้อความที่เขียนเป็นภาษาที่ระบอบเบ็ดเสร็จนิยมได้สร้างขึ้นใหม่ชื่อ ภาษาเปติเดเป (ptydepe) โดยมีจุดประสงค์เพื่อควบคุมและเซ็นเซอร์เสรีภาพและพลังอำนาจแห่งการแปลและตีความภาษา โดยทำลายความหมายเชิงอารมณ์ของคำทั้งหมด โดยเฉพาะความหมายเชิงเสียดสีหรือความหมายอื่น ๆ อันเป็นภัยต่อความมั่นคงของระบอบ ในบทละครเรื่องนี้ มาเรียเลซานูการของโยเซฟเองต้องถูกไล่ออกเพราะพยายามแปลและตีความบันทึกข้อความที่เขียนเป็นภาษา

ฮราบีลจะสนใจถ่ายทอดในงานเขียนนั้นหาได้เป็นความสัมพันธ์จากบนลงล่างแต่อย่างใด ในทัศนะของฮราบีล ระบอบเผด็จการจะตั้งอยู่ได้ก็เพราะประชาชนและจะล่มสลายได้ก็เพราะประชาชน สิ่งที่มีผลร้ายแรงที่สุดคือความเย็นชาและไม่สนใจการเมือง (political indifference) ของปัจเจกชนผู้ปรารถนาเพียงแสวงหาความสุขในกรอบค่านิยมและกฎเกณฑ์โดยไม่คิดท้าทายและตั้งคำถามนอกกรอบ เพราะนั่นเป็นปัจจัยสำคัญที่อุปถัมภ์ค้ำจุน และจรรโลงระบอบเผด็จการสืบไป กล่าวอีกนัยหนึ่งคือในความไม่เป็นการเมืองนั้นย่อมมีความเป็นการเมืองอยู่เสมอ นวนิยายที่สะท้อนแนวคิดดังกล่าวของฮราบีลอย่างชัดเจนคือ *โอบสลุโฮวาล ยเซม อังกลีตซเกโฮ กราเล* [Obsluhoval jsem anglického krále] ซึ่งแปลว่า “ฉันเคยรับใช้คิงอังกฤษ” เขียนเสร็จก่อนเรื่อง *ความเปลี่ยวดายอันกึกก้องเกินต้าน* คือเมื่อ ค.ศ. 1971 แต่เนื่องจากฮราบีลถูกทางการเซ็นเซอร์ จึงได้แต่ตีพิมพ์เป็นสิ่งพิมพ์ใต้ดินเรื่อยมาจน ค.ศ. 1982 แผนกดนตรีแจ๊สแห่งสหภาพนักดนตรีเช็ก ซึ่งเป็นที่ทราบกันว่ามักตีพิมพ์งานเขียนใต้ดินต่อต้านระบอบ ได้ตีพิมพ์เผยแพร่งานเขียนเรื่องนี้ให้สมาชิกสหภาพจำนวน 5,000 เล่ม นวนิยายเรื่องนี้ได้รับตีพิมพ์อย่างเป็นทางการเมื่อ ค.ศ. 1989³⁰ *ฉันเคยรับใช้คิงอังกฤษ* เป็นเรื่องราวของชายคนหนึ่งนาม ญาน ดิจเย [Jan Ditě] ผู้ใฝ่ฝันอยากเป็นอภิมหาเศรษฐี ฮราบีลบรรยายชีวิตของดิจเยผู้เป็นสั๊กซิพยานแห่งการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองต่างๆ ตั้งแต่ก่อนประเทศบ้านเกิดของเขาจะถูกปกครองภายใต้ระบอบนาซี อันเป็นผลจากความตกลงมิวนิก จนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองอันนำมาสู่รัฐประหารคอมมิวนิสต์เมื่อค.ศ. 1948 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการปกครองด้วยอำนาจอันผูกขาดของระบอบคอมมิวนิสต์

เบติเตป็นทางที่ทางการไม่พึงประสงค์ โรงเรียนต่าง ๆ ต้องดำเนินงานสอดคล้องกับนโยบายทางภาษาของรัฐโดยการสอนให้นักเรียนใช้ภาษาใหม่นี้ อีกทั้งปลูกฝังให้นักเรียนนิยมภาษาใหม่นี้ ในเรื่อง แม่แตวลีที่ว่า “ฉันสามารถ” อันสะท้อนเจตจำนงเสรี (free will) นั้นไม่มีอยู่ในระบบภาษาสังเคราะห์นี้แต่อย่างใด ตลกร้ายเรื่องนี้จบด้วยการที่ระบอบประกาศยกเลิกภาษาปติเตปและสั่งบันทึกข้อความฉบับใหม่ที่เขียนเป็นภาษาใหม่ เมื่อภาษาใหม่ใช้ไม่ได้ผล ระบอบจึงประกาศให้ใช้ภาษาดั้งเดิม ละครเรื่องนี้ปิดฉากด้วยภาพพนักงานออกไปทักับประทานอาหารกลางวัน ไม่มีใครลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงหรือท้าทายแหล่งบัญชาการผู้เขียนและสั่งบันทึกข้อความแต่อย่างใด

30 “Vysla neoficiálně verze knihy Obsluhoval jsem anglického krále”. *deník.cz*. 1.1.2015. http://www.denik.cz/ostatni_kultura/vysla-neoficialne-verze-knihy-obsluhoval-jsem-anglickeho-krale-20150101.html

ในเซโกสโลวะเกีย คำว่า ดิจเย [Dítě] อันเป็นนามสกุลของตัวละครเอกนี้ในภาษาเช็กแปลตรงตัวได้ว่า “เด็ก” (child) นับเป็นสัญลักษณ์แทนคุณลักษณะและทัศนคติของญานได้ดี นั่นคือ ญานมีเพียงรูปร่างเล็ก ไม่สูงใหญ่อย่างที่เขาปรารถนา เขายังรู้สึกว่าเขาเป็นเพียงพนักงานร้านอาหารและโรงแรมผู้ต่ำต้อย จึงเฝ้าฝันที่จะได้ไต่เปลี่ยนสถานะทางสังคมและขับเคลื่อนแผนเศรษฐกิจส่วนตัวให้ไปถึงเป้าหมายที่เขาคิดว่าจะทำให้เขามีความสุข นั่นคือ การได้เป็นคนอื่นได้เป็นคนทั้งสูงใหญ่และยิ่งใหญ่กว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน:

ตอนนี้ฉันตระหนักว่าฉันคงจะรูปร่างเล็กเตี้ยจนถึงวันตายเพราะฉันเล็กเติบโตในระนาบนั้นไปแล้ว
ตอนนี้วิถีทางเดียวที่จะเปลี่ยนแปลงความจริงข้อนั้นคือการทำสิ่งที่ฉันเฝ้าทำมาโดยตลอด นั่นคือสวมรองเท้าเสริมส้นและเชิดหน้าให้สูงเข้าไว้
ประหนึ่งปกเล่ห์สุทนต์นั้นเล็กเกินไปนอกจากนี้บางอย่างยังบังเกิดขึ้นมา: ฉันเริ่มลงเรียนภาษาเยอรมันไปคูหนึ่งเยอรมัน และอ่านหนังสือพิมพ์ภาษาเยอรมัน
ฉันไม่รู้สีกตะขิดตะขวงใจเลยสักนิดที่นักเรียนเยอรมันเริ่มเดินตามถนนหนทางในกรุงปรากโดยสวมถุงเท้าสีขาวและเสื้อน้ำตาล ฉันเป็นคนเดียวในโรงแรมที่ให้บริการลูกค้าเยอรมันเพราะบริการคนอื่นทุกคนจะแสรังทำเป็นไม่เข้าใจภาษาเยอรมัน³¹

เนื่องจากค่านิยมในสังคมเช็กสมัยระบอบนาซีเรื่องอำนาจนั้นเอนเอียงไปทางเยอรมันนิยม (Germanophile) จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่ญาน ดิจเย ผู้ทะเยอทะยานอยากเป็นคนสำคัญในสังคมและอยากมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่มั่นคงมั่นคงจะรับค่านิยมรักทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นเยอรมันมาเป็นแนวทางการพัฒนาตนเองและการใช้ชีวิตตามหลักของทุนนิยมเพื่อมุ่งไปสู่การเป็นอภิมหาเศรษฐี ความย้อนแย้งอันน่าสะพรึงกลัวสะท้อนในข้อที่ว่าดิจเยไม่รู้สีกู้สมทาง

31 Hrabal, Bohumil. *I Served the King of England*. Trans. Paul Wilson (New York: New Directions, 2007), p. 120.

การเมือง ไม่รู้สึกตะขิดตะขวงใจเมื่อเห็นเยาวชนชาวเช็กเชื้อสายเยอรมันหรือ
 บรรดาผู้นิยมเยอรมนีแต่งกายเป็นยุวชนฮิตเลอร์ (Hitler Youth)³² ในช่วงเวลาที่
 เยาวชนส่วนหนึ่งถูกกลืนวิธีในการศึกษา บ้านเมืองตกเป็นเบี้ยสงคราม และ
 ท่ามกลางการเข่นฆ่าชีวิตประชาชน อนึ่ง ฮราบัลไม่ได้คัดค้านการแสวงหาความ
 สุขในระดับปัจเจก ไม่ได้ประณามปัจเจกชนผู้ปรารถนาจะมีชีวิตอยู่อย่างมีสันติ
 และเป็นสุข หรือปฎิเสธความสุขส่วนตัวเป็นที่ตั้งแม้อยู่ในประเทศที่
 ปกครองได้ระบอบเผด็จการ หากฮราบัลสะท้อนให้เห็นถึงอันตรายเมื่อปัจเจก
 ชนยึดความสุขส่วนตัวเป็นที่ตั้งอย่างเดียวนั้นเพราะเข้าใจไปว่าชีวิตส่วนตัวนั้น
 สามารถแยกออกจากการเมืองอย่างเด็ดขาดสมบูรณ์ เพราะความจริงแล้ว
 ความเป็นส่วนตัวและความเป็นส่วนรวมนั้นสัมพันธ์และสัมพันธ์กันเสมอ หาก
 ญาน ดิจเย เป็นตัวละครอเมริกันในสังคมเสรีนิยมแทนที่จะเป็นสังคมเช็กได้
 ระบอบนาซีการณและการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมคงจะต่างไปจากนี้เรื่องราว
 ของเขาคงจะเป็นสูตรสำเร็จของงานเขียนอันมีแก่นเรื่อง “จากผ้าชีรสู่ความ
 ร่ำรวย” (rags to riches) อันคลาสสิก ไม่ใช่โศกนาฏกรรม

อีกตัวอย่างหนึ่งของความย้อนแย้งที่ว่า “ความพยายามหลีกเลี่ยงการ
 เมืองย่อมเป็นผลจาก/มีผลทางการเมืองเสมอ” อันเป็นหัวใจของหนังสือเล่มนี้
 คือในช่วงที่กลุ่มชาตินิยมชาวเช็กกำลังต่อสู้เพื่อพยายามล้มล้างการปกครอง
 ของระบอบนาซี³³ ญาน ดิจเยไปตกหลุมรักกับหญิงสาวชาวเช็กเชื้อสายเยอรมัน
 ซึ่งอาศัยอยู่ในภูมิภาคบูเดเทินลันด์ อันเป็นภูมิภาคที่กลุ่มชนเชื้อสายเยอรมัน
 และกลุ่มชนพูดภาษาเยอรมันส่วนใหญ่สนับสนุนระบอบนาซี:

เธอแต่งตัวสวยเข้าตา เพื่อจะได้เข้าทางเธอและ
 เพื่อแสดงให้เห็นว่าฉันรู้สึกชอบคุณที่เธอพูด
 ภาษาเยอรมันกับฉัน ฉันกล่าวว่าแย่เหลือเกินที่
 พวกเช็กรังแกเหล่าเด็กนักเรียนเยอรมันเยี่ยงที่
 ฉันเห็นกับตาบนถนนรอตนี คือพวกเช็กไปดึง
 กระชากถุงเท้าขาวและเสื้อสีน้ำตาลออกจากตัว

32 Pine, Lisa. *Education in Nazi Germany* (Oxford; New York: Berg Publishers, 2010), p. 104.

33 ตั้งในเรื่อง ขบวนการไฟในการเผาระวังใกล้ชิด เป็นต้น

นักเรียนเยอรมันสองคน เธอตอบฉันว่าฉันพูดถูก
แล้ว กรุงปรากนั้นเคยเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิ
เยอรมันและชาวเยอรมันมีสิทธิอื่นจะแยกออกจาก
บุคคลมิได้ที่จะเดินรอบเมืองในเครื่องแต่งกายตาม
ขนบธรรมเนียมของชาวเยอรมันเอง³⁴

การตกหลุมรักนั้นเป็นเรื่องที่ห้ามกันไม่ได้ แต่การตกหลุมรักในลักษณะนี้เป็น
ผลพวงทางทัศนคติของญาณที่มีต่อวัฒนธรรมเยอรมัน แน่นอน การตกหลุมรัก
หญิงสาวนาซีในช่วงเวลาดังกล่าวย่อมมีผลต่อชีวิตคู่และชีวิตทางเพศในระยะ
ยาวเพราะสงครามและกฎเกณฑ์นิยมสายเลือดอารยันล้วนเป็นสิ่งสร้างที่ขัดต่อ
ความรักอันงดงาม กว่าญาณ ดิจเย จะแต่งงานกับคนรักได้นั้น เขาต้องผ่านการ
ตรวจสอบทางชาติพันธุ์ว่ามีความเป็นอารยันในสายเลือดมากน้อยเพียงใดด้วย
การส่งคำร้องซึ่งมีเนื้อความชี้แจงบรรพบุรุษทั้งสาย นอกจากนี้ยังต้องผ่านการ
ตรวจร่างกายอันน่าละอายและหมิ่นศักดิ์ศรีความเป็นชาวเช็กและศักดิ์ศรีความเป็น
มนุษย์ การบรรยายภาพการตรวจร่างกายของชายฉกรรจ์ผู้ประสงค์จะ
แต่งงานกับสาวนาซีคู่ขนานกับบรรยายภาพการประหารชายฉกรรจ์ผู้ลุกขึ้นมา
ต่อสู้เพื่อล้มล้างการปกครองของระบอบนาซีสะท้อนความย้อนแย้งของความ
เป็นการเมืองในความไม่เป็นการเมืองอย่างตลกขื่นขื่น:

ดังนั้นระหว่างที่กองกำลังประหารชีวิตแบบบูรุม
ยิ่งหมู่ในกรุงปรากและเมืองบรีโอนและเขตอื่น ๆ
กำลังดำเนินการสำเร็จโทษประหารชีวิต ฉันจำต้อง
ยืนเปลือยกายตรงหน้าหมอคนหนึ่งผู้ใช้แท่งไม้คาน
ยกของลับขึ้นมาดู เสร็จแล้วก็บังคับให้ฉันหันหลัง
ให้เพื่อหมอจะได้ใช้แท่งไม้ทะลวงลงไปในรูทวาร
เพื่อมองลึกลงไป เสร็จแล้วหมอหยิบยกถุงอัมชะ
ของฉันท่อนกล่าวถึงการด้วยเสียงดังกังวาน³⁵

34 Hrabal, Bohumil. *I Served the King of England*. Trans. Paul Wilson (New York: New Directions, 2007), p. 120.

35 Ibid., p. 139.

ความรักในยามสงครามที่แบ่งแยกมนุษย์ตามชาติพันธุ์และลดค่าความเป็นมนุษย์ย่อมยากที่จะแบ่งบาน สุดท้ายความไม่รู้สึกรู้สึสมทางการเมืองได้คับคลานเข้าสู่ห้องนอนและชีวิตคู่ของญาน ดิจเย ฮราบัลยังคงยืนยันว่าความรักนั้นสวยงาม เพราะท้ายสุดดิจเยได้กลายเป็นอภิมหาเศรษฐีสมใจฝันก็เพราะความรักและความปรารถนาดีของภรรยา แต่ความรักอย่างเดียวนั้นไม่พอ ผู้อ่านตระหนักดีถึงข้ออ่อนน่าสะพรึงกลัวที่ว่าภรรยาของดิจเยนั้นเดินทางไปตะวันออกเพื่อร่วมรบเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังนาซีระหว่างที่ญาน ดิจเยทำงานเป็นบริการผู้ต่ำต้อยในบ้านพัก/สถาบันการเพาะพันธุ์ (breeding station) อารยันตามนโยบายของสมาคมจดทะเบียนตามกฎหมายในการกำกับดูแลของไฮน์ริค ฮิมเลอร์ (Heinrich Himmler) นาม เลเบนส์บอร์น (Lebensborn) ซึ่งแปลว่า “บ่อเกิดแห่งชีวิต” อันมีจุดประสงค์ที่จะเพิ่มจำนวนประชากรอารยันโดยคัดเลือกหญิงสาวเชื้อสายอารยันหรือมีเลือดส่วนสายเลือดอารยันส่วนหนึ่งมาเป็นแม่พันธุ์นอกสมรสของบรรดาทหารนาซี:³⁶

ระหว่างที่เธออยู่โปแลนด์เธอได้รู้คันทัวร์นาเมนต์
 ของพวกยิวเพื่อปล้นเอาแสตมป์ [ปันเสปียง] และ
 เมื่อพวกเขา [กองกำลังนาซี] คั่นตัวพวกยิวข้าม
 แดนในวอร์ซอ เธอก็ได้ยึดแสตมป์เหล่านี้มาเพิ่ม
 เธอบอกฉันว่าหลังสงครามแสตมป์พวกนี้จะมี
 มูลค่าสูงมาก มากพอที่จะใช้ซื้อโรงแรมไหนก็ได้ที่
 เราสองคนต้องการถือครอง³⁷

ความร้ายร้ายของญาน ดิจเยนั้นได้มาจากความทุกข์ยากของชาวยิว ดังนั้น จะเห็นว่าแม้ความรักทั้งคู่อาจมองได้ว่าเป็นความรักอันบริสุทธิ์ แต่ญาน ดิจเยและภรรยาไม่ได้ถูกฮราบัลนำเสนอว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ใช่เหยื่อแห่งระบอบเผด็จการหรือเบียดเบียนทางทางการเมืองบนหามากระดานแห่งประวัติศาสตร์แต่อย่างใด ฮราบัลไม่ได้นำเสนอภาพระบอบเผด็จการว่าเป็นพลังอำนาจเบียดเบียนที่

36 Schmidt. Klaus M. “In Germany Things Have Always Been Done Properly, Pursued to Their Utmost”. *The European Legacy*. 17:5 (2012), p. 677.

37 Hrabal, Bohumil. *I Served the King of England*. Trans. Paul Wilson (New York: New Directions, 2007), p. 150.

ทำลายชีวิตของประชาชนธรรมดา ไม่ได้นำเสนอภาพสงครามว่าเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาเองและจะจบลงไปเองแต่อย่างใด ระบอบนาซีครอบงำปกครองดินแดนที่เคยเป็นเชโกสโลวะเกียได้ง่ายดายและยาวนานเพราะประชาชนคิดและปฏิบัติตนแบบดีใจเย คือไม่คำนึงถึงเหตุและผลทางการเมือง การมวนะใช้ชีวิตเพื่อความฝันโดยไม่ตั้งคำถามกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัวนี้ทำให้เราทุกคนไม่ต่างอะไรกับบริกรในร้านอาหารหรือโรงแรมที่ทำหน้าที่ให้บริการระบอบเผด็จการด้วยความมูมานะและความเข้าใจผิดว่านี่คือชีวิตอันทรงคุณค่า ผู้อ่านหลายท่านคงสงสัยว่าเหตุใดหนังสือที่บรรยายชีวิตในช่วงที่ถูกปกครองโดยนาซี อันเป็นระบอบที่พรรคคอมมิวนิสต์ประณามว่า “ฟาสซิสต์” จึงถูกเซ็นเซอร์โดยระบอบคอมมิวนิสต์เสียเอง คำตอบสะท้อนอยู่ในความชาญฉลาดของนักเขียนเช่นฮราบัลและนัยแฝงอันสำคัญนั่นคือ ระบอบเบ็ดเสร็จนิยมโซเวียตในเชโกสโลวะเกีย โดยเฉพาะช่วงระบอบ “การทำให้เป็นปกติ” อันเป็นช่วงที่เขาเขียนงานชิ้นนี้นั้นมิได้ต่างอะไรกับระบอบนาซีในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะตั้งอยู่และทรงอำนาจได้ก็เพราะชาวเชโกสโลวะเกียมัวแต่สนใจและใส่ใจกับเรื่องชีวิตและความสุขส่วนตัวโดยมองไม่เห็นหรือเลือกที่จะไม่มองความเชื่อมโยงทางการเมือง ผลของการเลือกที่จะไม่มองภาพรวมทางการเมืองนั้นหนักหนาสาหัสยิ่งเมื่อประชาชนแสวงหาเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ สร้างทำเป็นเชื่อและรักวาทกรรมและโฆษณาชวนเชื่อที่ระบอบผลิตออกมาเผยแพร่เพียงเพื่อให้ชีวิตของตนนั้นไม่ยุ่งวาย ไม่เป็นศัตรูกับทางการหรือผู้ใด ระบอบเบ็ดเสร็จนิยมโซเวียตดำรงอำนาจอยู่ได้ก็เพราะสามัญชนที่ทั้งสนับสนุนระบอบอย่างแรงกล้าและสนับสนุนด้วยการปิดปากทำเฉยเมยไม่รู้เรื่องอะไรตราบใดที่ตนกินอิ่มนอนหลับและไม่เดือดร้อน

ส่วนความย้อนแย้งในระดับชีวิต ทศนคติ และการเขียนงานวรรณกรรมของฮราบัลนั้นเห็นได้จากข้อที่ว่าฮราบัลถูกเพ่งเล็งและเซ็นเซอร์โดยทางการหลังการรุกรานเชโกสโลวะเกียของกองกำลังสนธิสัญญาออร์ซอจริง แต่ในขณะเดียวกันเขาก็ถูกปัญญาชน ศิลปิน และนักเขียนประณามว่าเป็นผู้ทรยศร่วมมือกับทางการ³⁸ เนื่องจากเมื่อ ค.ศ. 1975 ฮราบัลได้ให้สัมภาษณ์ลงใน

38 Posposzyl. Tomas and Jen Nessel. “Arcades: Bohumil Hrabal, 1914-1997”. *The Nation* (30 June 1997), p. 34.

Tvorba ซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์กระบอกเสียงหลักของระบอบว่า “ผมเพียงอยากให้ผู้อ่านงานของผมรู้ว่าผมคิดไปในทางเดียวกับพวกเขาและสังคมนิยมด้วยความสัตย์จริง เพราะหากไม่มีมัน [สังคมนิยม] และหากเราอยู่นอกกรอบของมัน [สังคมนิยม] พวกเราคงไม่อาจจินตนาการเห็นภาพปัจจุบันและอนาคตได้”³⁹ ไม่ว่าบทสัมภาษณ์นี้จะได้รับการแต่งเติมและแก้ไขหรือไม่มันไม่สำคัญเท่าข้อที่ว่าบทสัมภาษณ์ดังกล่าวได้ทำให้งานเขียนของฮราบัลได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่ภายในเชโกสโลวะเกียมากกว่าเดิมเล็กน้อย และตั้งแต่นั้นมาฮราบัลไม่ได้มีส่วนร่วมทางการเมืองเมื่อเทียบกับวาทศิลป์ ฮาเวล อีกทั้งไม่ได้ลงนามในร่างคำประกาศกฎบัตร ‘77 ทั้งหมดนี้ส่งผลให้เพื่อนนักเขียนและศิลปินตราหน้าฮราบัลว่าหน้าไหว้หลังหลอกและทรยศหักหลังอุดมการณ์ทางการเมืองของตนแต่อย่างใดก็ดี เมื่อเราอ่านงานเขียนของฮราบัลเรากลับพบว่าเขาได้วิพากษ์วิจารณ์ระบอบการเมืองผ่านตัวละครที่ไร้อำนาจและไร้ความสนใจทางการเมือง ซึ่งล้วนเป็นภาพสะท้อนของผู้รังสรรค์ตัวละคร เช่นเดียวกับมิลosz ฮือร์มาในเรื่อง *ขบวนการไฟในการเผ่าระว่างใกล้ขีด* ญาณ ติจเยยนัสนาผู้อ่านสู่ “สภาวะถูกคิด” โดยเมื่อเขาได้เป็นอธิบดีเศรษฐกิจสังคม กองกำลังโซเวียตได้ขับไล่เขาและจัดตั้งระบอบเผด็จการใหม่ขึ้นมา ผู้ที่ร่ำรวยและไม่ได้มาจากชนชั้นกรรมมาชีพจะต้องถูกริบทรัพย์สินสมบัติ ติจเยเองเคราะห์ร้ายที่ร่ำรวยผิดจังหวะเวลา ต้องเป็นหนึ่งในผู้ที่ถูกทางการริบทรัพย์สินและส่งไปค่ายกักกันสำหรับผู้มีอันจะกินหลายต่อหลายปี ค่ายคอมมิวนิสต์นี้ชวนให้ผู้อ่านนึกถึงค่ายกักกันชาวยิวอันโหดร้ายในไม่กี่ปีก่อนกองกำลังโซเวียตจะเข้ายึดครองพื้นที่ที่เคยเป็นรัฐในความดูแลและรัฐบริวารของระบอบศัตรู เผยความคล้ายคลึงกันของกระบวนการสร้างและอ้างอำนาจของเบ็ดเสร็จนิยม หลังจากที่ดีเจเยได้รับการปล่อยเขา เขาเลือกที่จะไปทำงานซ่อมถนนในภูมิภาคชูเตเทินแลนด์ อันเป็นสถานที่ที่เมื่อกองทัพโซเวียตเข้ามา “ปลดปล่อย” ดินแดนเช็กผู้พูดภาษาเยอรมัน เช่นเดียวกันกับภรรยาของเขาล้วนถูกขับไล่และกักตัวในค่ายกักกันเดียวกันกับที่เคยเป็นที่กักกันชาวยิว พื้นที่ทับซ้อนนั้นถูกนิยามครั้งแล้วครั้งเล่าโดยระบอบเผด็จการ สุดท้ายติจเยหนีภัยออกไปถึงชีวิตของเขาและสำนึกผิดที่ตนไม่เคยใส่ใจการเมืองรอบตัว ความเป็นการเมืองในความไม่เป็นการเมืองในงานเขียนและ

39 Nezbeda, Ondřej. “Hrabal v osidlech cenzury”. Respekt (22.3.2014) <https://www.respekt.cz/z-noveho-cisla/hrabal-v-osidlech-cenzury>

ชีวิตของฮราบัลทำให้เขาเป็นนักเขียนที่มีสถานะกำกวม ถูกล่าแม่มดทั้งโดยระบบและโดยเพื่อนร่วมอาชีพและอุดมการณ์ของเขาเอง ในร่างจดหมายถึงนักเรียนด้านศึกษาศาสตร์ชาวอเมริกันคนหนึ่งที่ฮราบัลเขียนไว้แต่ไม่ได้ส่งไปถึงมือผู้รับเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม ค.ศ. 1989 ฮราบัลอธิบายว่าเขาไม่ยอมลงนามรับรอง “ประโยคไม่กี่ประโยค”⁴⁰ อันเป็นวลีที่เขาใช้เรียกร่างคำประกาศกฎบัตร '77 เขายืนยันว่าเขายอมถูกตราหน้าว่าเป็นผู้สมรู้ร่วมคิดกับทางการ (collaborator) ทั้งนี้เพราะเขาเป็นนักเขียน จึงยอมแลกทุกอย่างเพื่อที่จะได้เขียนหนังสือ และได้ตีพิมพ์เผยแพร่งานเขียน:

และประโยคไม่กี่ประโยคเหล่านั้นได้กลายเป็น
[กระดาดาลิตมัส] ทดสอบความเป็นกรดเพื่อ
ล่าพวกที่เห็นชอบกับลัทธิความเชื่ออันแข็งขัน
เย็นชาและพวกที่เห็นชอบกับลัทธิความเชื่ออัน
สร้างสรรค์ อย่างหลังฉันหมายถึงพวกที่ปรารถนา
ความเปลี่ยนแปลงในชีวิตการเมืองและผลพวงของ
มันคือชีวิตทางวัฒนธรรมของเรา ช่วงวุ่นวายเสีย
นี้กระไร เกิดการประท้วง กล่าวหากันว่าฉันเป็นผู้
สมรู้ร่วมคิดเพียงเพราะไม่ได้เซ็นชื่อกำกับรับรอง
“ประโยคไม่กี่ประโยค” เหล่านั้น – แต่กระนั้น ฉัน
ยังคงรู้สึกเป็นเกียรติที่ได้รับรองวาทศิลป์ ฮาเวล
ผู้อารีที่ผับเสื้อทองคำ [ผับ อุ ซลาเตโฮ ทิกรา (U
Zlatého Tygra) ซึ่งแปลว่า “ผับเสื้อทองคำ” ที่
ฮราบัลโปรดปรานและไปเยือนเป็นประจำ] ฮาเวล
ได้เขียนข้อความบอกว่าเขาอยากจะทำหา แต่ฉัน
ดันออกไปก่อนเพราะต้องไปกินข้าวเย็นกับเพื่อน
ตอนหกโมง วาทศิลป์เพิ่งมาถึงผับเสื้อทองคำหลัง
หนึ่งทุ่ม – และตอนนี้เพื่อน ๆ ของฉันได้กลายเป็น
ศัตรูไปเสียหมด ยามพวกมันตามหาฉันในผับ พวก

40 Hrabal, Bohumil. “A Few Sentences”. *Total Fears: Letters to Dubenka*. Trans. James Naughton (Prague: Twisted Spoon Press, 1998), p. 68.

มันยังตะโกนออกมาว่า... นกสองหัวนั้นอยู่ที่ไหน?
แต่ฉันยอมเป็นนกสองหัวนะ เพราะอะไรนะหรือ
ดูเบงกา [ชื่อจริงของนักเรียนชาวอเมริกันที่ฮรา
บัลตั้งใจให้เป็นผู้รับจดหมายฉบับที่ไม่ได้ส่งไปนี่คือ
เอพริล กิฟฟอร์ด (April Gifford) ส่วนชื่อ “ดูเบงกา”
 (“Dubenka”) เป็นชื่อเล่นภาษาเช็กที่เพื่อนฮราบัล
ตั้งให้เธอ โดยแปลงจากคำว่า “ดูเบน” (“Duben”)
ซึ่งแปลว่า “เดือนเมษายน” (April) ในภาษาเช็ก]
ก็อย่างที่ผมเคยบอกกับฮาเวลเหมือนกัน เมื่อวัน
เสาร์ช่วงกลางวันที่ผมได้ร่วมฉลองครบรอบการ
ปฏิวัติฝรั่งเศสร่วมกับผู้คนนับร้อยในสวนสถานทูต
ฝรั่งเศส ฉันบอกเขา... ใช่แล้ว วาตซลัฟ วันนั้นที่ผม
เลือกทองคำฉันอาจยอมเซ็นชื่อ แต่ตอนนี้ไม่เอาแล้ว
ทำไมนะหรือ? เพราะฉันจะไม่มีวันเอา “ประโยชน์
ไม่กี่ประโยชน์” แลกคำแถลงท้ายเล่มยาวแปดหมื่น
คำของมิลาน ยางโกวิชนะสิ... ฉันหมายความว่าอย่าง
นี้ ดูเบงกา จุดประสงค์หนึ่งเดียวที่ผมเกิดมาบน
โลกนี้ก็เพื่อได้เขียน ความเปลี่ยวดายอันกึกก้อง
เกินด้าน ไซ้ ความเปลี่ยวดาย เล่มนั้นแหละที่ชูชาน
ซอนทาก ที่อยู่นิวยอร์กได้กล่าวชมไว้ว่าเป็นหนึ่ง
ในหนังสือสำคัญยี่สิบเล่มที่จะกลายเป็นภาพแทน
วรรณกรรมแห่งศตวรรษนี้...⁴¹

จะเห็นว่าความพยายามของฮราบัลที่จะหลีกเลี่ยงการมีส่วนร่วมและบทบาท
ทางการเมืองเช่นที่วาตซลัฟ ฮาเวลพยายามเรียกร้องรณรงค์นั้นแฝงนัยทางการเมือง การกล่าวถึงนักปรัชญาชาวเช็กนาม มิลาน ยางโกวิช (Milan Jankovič)
สะท้อนว่าฮราบัลมองยางโกวิชเป็นพันธมิตรเพราะยึดแนวคิดเรื่องงานศิลปะ
และสุนทรียศาสตร์เหมือนกัน ทั้งคู่สนใจศึกษาอิมมานูเอล คานต์ [Immanuel Kant] (ค.ศ. 1724-1804) และนำแนวคิดอันมีชื่อเสียงของคานต์ที่ว่า

41 Ibid., pp. 68-69.

โลกนี้ไม่ใช่สิ่งตายตัวที่มนุษย์ได้รับมอบมาฝ่ายเดียวและโลกนี้จะเปิดกว้างได้ก็ด้วยกิจกรรมและการกระทำของมนุษย์นี้มาปรับใช้ในงานของตน ฮราบัลอ้างอิงถึงคานต์ในงานเขียนของเขาอยู่บ่อยครั้ง ส่วนยางโกวิชเองได้นำแนวคิดของคานต์ไปปรับใช้ในการพัฒนาแนวคิดเรื่องงานศิลปะ สุนทรียศาสตร์ และประสบการณ์ทางสุนทรียะ (aesthetic experience) ของเขาเอง กล่าวคืองานศิลปะน่าพาให้เกิดประสบการณ์ทางสุนทรียะอันเฉพาะเจาะจง เป็นเอกลักษณ์และแทนที่ด้วยสิ่งอื่นใดไม่ได้ คุณค่าของงานศิลปะและความงดงามของทัศนคติทางสุนทรียะ (aesthetic attitude) อยู่ที่ทำให้เราได้ฟื้นฟูการปะทะสังสรรค์ในขั้นพื้นฐาน/ปฐมภูมิกับการเป็นอยู่ของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะโลกความเป็นจริง อีกทั้งยังทำให้เราได้ตั้งคำถามขั้นพื้นฐานต่าง ๆ⁴² ดังที่ผู้เขียนบทความนี้ได้วิเคราะห์ไปแล้ว งานเขียนของ ฮราบัลเป็นงานศิลปะที่แผ้วถางทางให้เกิดประสบการณ์เฉพาะอันเป็น “สภาวะฉลุนคิด” ที่ทำให้ผู้อ่านติดตามและคิดด้านตัวละคร ได้ฟื้นฟูการปะทะสังสรรค์ของคุณค่าและวาทกรรม อีกทั้งได้ตั้งคำถามท้าทายระบอบการเมือง นี่เองคือความเป็นการเมืองในความไม่เป็นการเมืองอันย้อนแย้งของฮราบัล

โบฮูมิล ฮราบัลและงานเขียนของเขาส่งผลทางการเมืองแม้เขาจะหลีกเลี่ยงการแสดงจุดยืนทาง (ความไม่เป็น) การเมืองในทางที่ตรงกันข้ามกับที่นักเขียนแนวเสียดสีการเมืองเช่นฮาเวลทำ เขาไม่แม้กระทั่งจะบ่อนหรือยัดเยียดคำถามเชิงวิเคราะห์ให้ผู้อ่าน จากงานเขียนของฮราบัล เราจะเห็นว่านักเขียนได้ปล่อยให้ผู้อ่านเป็นผู้คิดตัดสินคุณค่าต่าง ๆ และตั้งคำถามด้วยตัวเอง ตัวอย่างที่สะท้อนคุณลักษณะของงานเขียนฮราบัลที่ชัดเจนเห็นได้จากคำนำที่ฮราบัลเขียนไว้สำหรับหนังสือรวมเรื่องสั้นเรื่อง *อินเซราต นา ดุม เว คเตเรม อุช เนคซี บิดเล็ด* [*Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*] แปลว่า “โฆษณาขายบ้านที่ฉันไม่อยากจะอยู่อีกต่อไป” ตีพิมพ์เมื่อค.ศ. 1965 ปีเดียวกันกับที่ตี

42 Nový, Lubomír, Jiří Gabriel and Jaroslav Hroch. Eds. *Czech Philosophy in the XXth Century*. Czech Philosophical Studies, II. Cultural Heritage and Contemporary Change series 1Va. Eastern and Central Europe, Volume 4 (Washington D.C.: Paideia Publishers & The Council for Research in Values and Philosophy, 1994), p. 99.

พิมพ์ขบวนการรถไฟในการแผ่ระว่างใกล้ชิด⁴³ ดังนี้:

เรื่องราวต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนี้เป็นการแสดงออกของยุคสมัยอันเฉพาะเจาะจงยุคหนึ่งซึ่งมีผู้ขนานนามว่า “ช่วงเวลาแห่งลัทธิบูชาบุคคล” ผู้ใดก็ตามที่อ่านงานเพื่อเสาะหาการประณามเพียงด้านเดียว การตำหนิติเตียน ผู้โน้มนำคิดผิด ในช่วงเวลาดังกล่าวผมใช้ชีวิตอยู่กับผู้คนที่รู้สึกหรือรู้อยู่เต็มอกว่ายุคสมัยทุกยุคสมัยนั้นย่อมต้องเด็กคนหนึ่งซึ่งมีเพียงเป็นศูนย์รวมแห่งความหวังของผู้คน หากยังเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้คนสามารถใช้ชีวิตอยู่ต่อไปได้⁴⁴

เรื่องสั้นทั้งหมดใน โฆษณาขายบ้านที่ฉันไม่อยากจะอยู่อีกต่อไป นี้บรรยายเรื่องราวชีวิตหลังการปฏิวัติคอมมิวนิสต์เมื่อ ค.ศ. 1948 เป็นต้นมา อันนับเป็นช่วงลัทธิสตาลินรุ่งเรือง (High Stalinism) ในเชโกสโลวะเกีย ผู้นำทางศาสนาถูกจับกุม มีการจัดแสดงการไต่สวนและตัดสินคดีความสาธารณะโดยที่ทางการได้ตัดสินโทษไว้ก่อนแล้ว (show trials) อันมีจุดประสงค์เพื่อเป็นคำเตือนและเป็นเยี่ยงอย่างให้ประชาชนรับรู้ ในการนี้ แม้แต่สมาชิกแกนนำพรรคคอมมิวนิสต์เองนั้นก็ถูกตัดสินลงโทษ⁴⁵ ในช่วงเวลาดังกล่าว บุคคลผู้มีบทบาทและความ

43 “Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet (1965)”. bohumil-hrabal.cz (2014) <http://www.bohumil-hrabal.cz/inzerat-na-dum-ve-kterem-uz-nechci-bydlet/>

44 Hrabal, Bohumil. “Preface”. *Mr. Kafka and Other Tales from the Time of the Cult*. Trans. Paul Wilson (New York: New Directions, 2015), p. ix.

45 การดำเนินคดีกับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ในเชโกสโลวะเกียได้รับแรงบันดาลใจจากการกำจัดล้างครั้งใหญ่ (The Great Purge) ในสหภาพโซเวียตช่วงครึ่งหลังทศวรรษ 1930 ซึ่งเน้นการตัดสินลงโทษสมาชิกแกนนำพรรคคอมมิวนิสต์ ส่วนใหญ่การกำจัดล้างนี้มิได้ดำเนินการเพื่อลงโทษขบถหรือผู้ที่คิดเห็นไปในทางที่ขัดหรือเป็นภัยต่อวาทกรรมทางการเมือง หากดำเนินการเพื่อกำจัดศัตรูทางการเมืองของสตาลินตัวอย่างที่นับเป็นจุดเริ่มต้นของการกำจัดล้างในเชโกสโลวะเกียคือการตัดสินคดีสลานสกี (Slánský trial) รูดอล์ฟ สลานสกี [Rudolf Slánský] (ค.ศ. 1901-1952) ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หลังการปฏิวัติคอมมิวนิสต์เมื่อ ค.ศ. 1948 เขากลายเป็นผู้มีอำนาจรองจากประธานาธิบดีเคลเมนต์ก๊อตวาลด์ [Klement Gottwald] (ค.ศ. 1896-1953) แต่แล้วหลังจากนั้นไม่นานเขาและพรรคพวกก็ถูกจับกุมและตัดสินด้วยข้อหาอีตันลัทธิฮิตโต (Titoism) และ ขบวนการไซออนิสต์ (Zionism) อันเป็นข้อกล่าวหาที่แย้งนัยว่าเขาคิดเห็นต่างจากระบอบหรือเป็นภัยต่อความอำนาจและความมั่นคงของผู้ผู้นำในเวลานั้น

สำคัญทางการเมืองถึง 180 คนถูกประหารชีวิต ประชาชนหลายพันคนถูกกล่าวหาและจับกุมโดยมิชอบ ส่วนใหญ่ถูกตัดสินให้รับโทษแรงงานบังคับ⁴⁶ (forced labour) หรือโทษจำคุก⁴⁷ โบฮูมิล ฮราบัลมุ่งสำรวจและบรรยายว่าท่ามกลางบรรยากาศอันน่าสะพรึงกลัวดังกล่าวเรื่อยมาจนถึงช่วงการจัดภาพและอิทธิพลของสตาลิน(De-Stalinisation) ช่วงต้นทศวรรษ 1960 ปัจเจกชนใช้ชีวิตอยู่กันอย่างไร คิดเห็นและรู้สึกอย่างไร ฉากของเรื่องสั้นมักจะเป็นโรงงาน ตัวละครส่วนใหญ่เป็น “อาสาสมัคร” ผู้ใช้แรงงานซึ่งก่อนการเปลี่ยนแปลงระบอบนั้นไม่เคยใช้แรงงานเลยในชีวิต แม้แต่คำว่า “อาสาสมัคร” นับเป็นคำที่ย้อนแย้งด้วยผู้คนถูกบังคับให้เป็นอาสาสมัคร จุดเด่นคือผู้ถูกบังคับให้เป็นอาสาสมัครแรงงานพวกนี้ประกอบด้วย ชนชั้นนำอย่างผู้พิพากษา ทนายความ ตำรวจ และทหาร ที่เคยมีอำนาจบัญชา ปัญญาชนที่เคยเป็นกวีและอาจารย์มหาวิทยาลัย ชนชั้นกลางเช่นเศรษฐี เจ้าของกิจการ และนักธุรกิจรายย่อย การพลิกบทบาทและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมนี้เป็นส่วนหนึ่งของการล้มล้างการถือครองที่ดินส่วนบุคคลภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์และขับเคลื่อนโดยนโยบายที่เรียกว่า “ส่งเจ็ดหมื่นเจ็ดไปทำงาน” (Putting 77,000 to Work)⁴⁸ หรือ “เจ็ดหมื่นเจ็ดเพื่ออุตสาหกรรม” (77,000 for Industry)⁴⁹ “สภาวะฉุกคิด” ที่ผู้อ่านหนังสือรวมเรื่องสั้นเรื่องนี้ได้รับนั้นสะท้อนอยู่ในภาพชีวิตที่พลิกผันราวนิยายของตัวละครในเรื่องสั้นของฮราบัล ผู้อ่านจะเห็นว่าอำนาจชนชั้นนำนั้นเป็นสิ่งสร้าง วันหนึ่งกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งอาจมีอำนาจล้นฟ้า แต่อีกวันหนึ่งกลับต้องมาทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับนักโทษทางการเมืองและอาชญากร ชีวิตดำเนินไปตามแต่ที่ระบอบเผด็จการบัญชา วันหนึ่งคน ๆ หนึ่งอาจเป็นผู้ดำเนินการตั้งไคเวตการะงานให้ผู้อื่น แต่อีกวันหนึ่งกลับถูกบีบบังคับและกดขี่ด้วยกฎเกณฑ์และ

46 “Forced Labour”. เว็บไซต์กระทรวงแรงงาน (14/12/2544)

<http://www.mol.go.th/anonymouse/content/terminology/forced-labour>

47 Fawn, Rick. *The Czech Republic: A Nation of Velvet*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 2000: 14.

48 Wilson, Paul. “Translator’s Afterword”. *Mr. Kafka and Other Tales from the Time of the Cult*. Bohumil Hrabal. Trans. Paul Wilson (New York: New Directions, 2015), pp. 138-139.

49 Fowkes, Ben. *Eastern Europe 1945-1969: From Stalinism to Stagnation* (Oxon; New York: Routledge, 2013), p. 45.

นโยบายที่ตัวเองสร้างขึ้นและ/สานต่อสนองมอสโก ฮราบัลเองถูกบังคับให้ร่วมขบวนการเรียนรู้ใหม่ (Re-Education) ของผู้คนเหล่านี้⁵⁰ และเลือกที่จะเขียนเกี่ยวกับขบวนการนี้เพื่อให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ใหม่ไปด้วย จะเห็นว่าฮราบัลเขียนงานในลักษณะคำแถลง (manifesto) แสดงจุดยืนหรืออุดมการณ์ทางการเมือง ตัวละครในเรื่องสั่นคลอนปล่อยวางหรือรู้ด้านชากับชีวิตและเหตุบ้านการเมือง แต่ผลที่ได้จากการอ่านเรื่องสั้นนั้นกลับทรงพลังทางการเมือง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือตอนหนึ่งในเรื่องสั้นที่ชื่อ “ดิฟนี ลิเด” [Divní lidé] ซึ่งแปลว่า “กลุ่มคนประหลาด” คนงานในโรงงานแห่งหนึ่งที่ไม่พอใจที่ทางการได้เพิ่มโควตาการทำงานเป็นทุนเดิมนั้นถูกทีมผู้ผลิตภาพยนตร์โฆษณาชวนเชื่อคอมมิวนิสต์เข้ามากำกับท่าทางและคำพูดที่จะสื่อให้ประชาชนทั่วไปเห็นว่าผู้ใช้แรงงานนั้นพอใจกับชีวิตความเป็นอยู่:

“... และเมื่อผม [ผู้กำกับ] ให้สัญญาณขอให้พวกคุณที่เหลือร้องตะโกนว่า ‘พวกมะกันไปกระโดดลงมหาสมุทรไป!’ ผมอยากให้คุณ” เขาชี้ไปที่อัยการ [ซึ่งตอนนี้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนงาน] “พูดว่า ‘วันนั้นมาถึงคงดีไม่น้อย’ ด้วยน้ำเสียงเคลือบแคลงสงสัย”

“ไม่ทำอะไร” อัยการกล่าวพลางยกมือขึ้น “แค่นี้ก็มีปัญหามากพอแล้ว ถ้าอะไรจะเป็นเครื่องคุ้มภัยเวลาอยู่ข้างนอกเนี่ย ผมขอพูดว่า ‘แยงก็กลับบ้านไป!’ ดีกว่านะ”

“ก็ได้ เยี่ยมเลย” ‘แยงก็กลับบ้านไป’ ตามนั้นนะ สหาย” ผู้กำกับผงกหัวเห็นด้วย “เดี๋ยวเราจะจัดเฟรมถ่ายฉากลักขีตสองขีต แล้วก็จะถ่ายทำหนังเลย เราจะเรียกหนังเรื่องนี้ว่า เวลาพักกลางวันในโรงงานของเรา”

50 Posposzyl. Tomas and Jen Nessel. “Arcades: Bohumil Hrabal, 1914-1997”. *The Nation* (30 June 1997), p. 33.

“แต่เราไม่ได้กินอะไรเลยนะสหาย” บาทหลวง [ซึ่ง
ตอนนี้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนงาน] ท้วงขึ้นมา⁵¹

สุดท้ายผู้กำกับจะต้องให้ค่าอาหารเลี้ยงดูกลุ่มคนงานก่อนที่จะถ่ายทำ
ภาพยนตร์ ฮราบัลเผยให้เห็นว่าโฆษณาชวนเชื่อสวดยุทธตามชนบัสักสังคมนิยม
อันให้ภาพในอุดมคติของชนชั้นแรงงานว่าสุขสันต์นั้นขัดแย้งกับโลกความเป็น
จริงของผู้ใช้แรงงานอันเป็นกลุ่มที่ระบอบคอมมิวนิสต์ประกาศตนว่าให้คุณค่า
โดยสิ้นเชิง นอกจากนี้ ฮราบัลยังย้ำเตือนให้ผู้อ่านเข้าใจว่างานศิลปะทุกชิ้นนั้น
แฝงนัยทางการเมืองเสมอ และระบอบที่ประกาศว่าทุกคนเท่าเทียมกันนั้นจะ
ทำอะไรหรือสร้างภาพอย่างไรก็หนีไม่พ้นการแบ่งชนชั้นและเรื่องปากท้อง
ไม่ว่าใครก็ทำงานเพื่อแลกอาหารบนโต๊ะทั้งนั้น ไม่อาจรับประกันอุดมการณ์
อย่างเดียวได้ ทั้งหมดนี้เผยให้เห็นความขึ้นชั้นแอบเสิร์ดและความหน้าไหว้หลัง
หลอกของระบอบและผู้คนที่สนับสนุนคำจูนระบอบ

ปัจฉิมลิขิต: สารแห่งความไร้สาระในกลวิธีการ “พล่าม/ແຕ່”

นอกจากในระดับเนื้อหาและเรื่องราวในงานเขียนแล้ว โบฮุมิล ฮราบัล
ยังพยายามหลบหลีกระบบเซ็นเซอร์ด้วยการหลีกเลี่ยงการเมือง (แต่ส่งผลทาง
การเมืองอย่างเหลือล้นตามที่คุณเขียนบทความได้อธิบายไป) ในระดับของกลวิธี
การเขียนอย่างชาญฉลาด โดยใช้ประสบการณ์การทำงานใช้แรงงานที่หลากหลาย
มาปรับใช้ ภาษาและการเล่าเรื่องของฮราบัลนั้นพัฒนาจากภาษาและการ
เล่าเรื่องของผู้คนในผับ⁵² จากจดหมายที่ไม่ถึงมือผู้รับที่คุณเขียนบทความได้อ้างอิง
ไปแล้วนั้น เราจะเห็นว่าฮราบัลตระหนักดีกว่าการเขียนของเขานั้นเป็นไปใน
ลักษณะ “พล่าม/ແຕ່”⁵³ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว:

51 Hrabal, Bohumil. “Strange People”. *Mr. Kafka and Other Tales from the Time of the Cult*. Bohumil Hrabal. Trans. Paul Wilson (New York: New Directions, 2015), pp. 33-34.

52 Posposzyl, Tomas and Jen Nessel. “Arcades: Bohumil Hrabal, 1914-1997”. *The Nation* (30 June 1997), p. 34.

53 ในภาษาเช็ก การพล่าม/ແຕ່นี้เรียกว่า “ซวานเยนี” [žvanění] ส่วนศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใกล้เคียงและ
ที่นักวิชาการฮราบัลใช้กันคือ “palavering”

ดูเบงกา อภัยให้ฉันด้วยที่เขียนเฉไฉนอกเรื่อง ทุกวันนี้ไม่เป็นอันทำอะไรนอกจากยอมถูกทำให้ไขว่เขวออกนอกครรลอง ดังนั้นโปรดอย่าประหลาดใจหากบางทีสิ่งที่เขียนจะหันเหออกนอกเส้นทางเหมือนม้าที่วิ่งเปี้ยวออกไถ่หรือข้ามไปนอกลู่นอกเลน บางทีฉันอาจวิ่งถอยหลังด้วยแหวนเหมือนที่ม้าวิ่งแก ๆ นำส่งสารประจำโรงบ่มเบียร์แต่ก่อนเคยทำ...⁵⁴

ตัวอย่างงานเขียนที่มีรูปแบบการพาลัม/แกที่ชัดเจนคือนวนิยายเรื่อง ตาเนční โฮดินี โพร สตาร์ซี อา โปโกรซีเล [*Taneční hodiny pro starší a pokročilé*] ซึ่งแปลว่า “คาบลีลาสำหรับผู้สูงอายุและก้าวหน้า” ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1964 อันเป็นบทพูดเดี่ยวผ่านมุมมองของชายชราที่ต้องการเล่าเรื่องราวชีวิตที่ผ่านมา โดยเฉพาะชีวิตรักในอดีต หนังสือเล่มนี้ซึ่งยาวกว่า 100 หน้า เขียนในรูปของประโยคยาวเพียงประโยคเดียว หรือหากย้อนกลับไปอ่าน ความเปลี่ยวดายอันกึกก้องเกินต้าน เราจะเห็นว่าการเล่าเรื่องของฮราบัลนั้นแฝงความมหัศจรรย์เหนือจริง อ่านแล้วเหมือนกำลังนั่งฟังผู้คนเล่าเรื่องกลางโต๊ะอาหารในผับ จริงครึ่งหนึ่งไม่จริงครึ่งหนึ่ง ตัวอย่างที่ผู้เขียนบทความวิเคราะห์เป็นตอนที่ฮัญจาได้พบพระเยซูและเล่าจ้อในห้องทำงานใต้ดินระหว่างที่กำลังดื่มเบียร์และทำงานบดกระดาศที่ได้มาจากโรงฆ่าสัตว์:

และเมื่อถูกกำลังกินเบียร์เหยือกที่สีก็ก็เหลือบไปเห็นชายหนุ่มหน้าตาดีคนหนึ่งไถ่เครื่องอัดไฮดรอลิก ภูแนใจเลยว่าพระเยซูมาเอง ทันใดนั้นก็มียายชราหน้าย่นคนหนึ่งตามมาสมทบ แหมจะเป็นใครที่ไหนไปได้หากไม่ใช่เล่าจ้อ ชายสองคน—คนหนึ่งชราอีกคนหนึ่งหนุ่มพ้อ—ยืนเคียงคู่กันท่ามกลางแมลงวันหัวเขียวหัวน้ำเงินหลายพันตัวที่บินโฉบไป

54 Hrabal, Bohumil. “A Few Sentences”. *Total Fears: Letters to Dubenka*. Trans. James Naughton (Prague: Twisted Spoon Press, 1998), p. 47.

มาเหมือนเป็นบ้า เสียงปึกกระทบกันของแมลงวัน
เหมือนเสียงเหล็กครูดกระทบกันเกิดเป็นเสียงกรีด
ร้องโชนสูงแลบแก้วหู ลีของแมลงที่บินว่อนไปมา
ก่อกำเนิดภาพเขียนที่เคลื่อนไหวได้ เต็มไปด้วยเส้น
สีอันหลากหลายเฉกภาพเขียนแอบสแตรกขนาด
ใหญ่ของแจ็กสัน พอลล็อก ภูก็ไม่ได้รู้สึกประหลาด
ใจอะไรมากหรอกนะที่ได้เจอชายสองคนที่ยืนอยู่
เบื้องหน้า ยามสุบเหล้าเข้าร่างเกินขนานปู่ของภู
และปู่ทวดของภูก็มีภาพในหัวเหมือนกัน ต่างกันที่
ภาพที่ปู่และปู่ทวดเห็นนั้นหลุดออกมาจาก
เทพนิยาย ภูก็พบเจอนางเงือกกุซัลกาและภูตน้ำ
วอดนิกที่กำลังพเนจรบนโลกมนุษย์ ส่วนปู่ทวดของ
ภูเชื่อว่าปู่โสมมีจริง ภูติตัวจ้อยและนางฟ้ามีจริง...
ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจริง ภูจึงไม่ตกใจเมื่อเห็นชายที่ภู
โปรดปรานสองคนยืนเคียงกันในห้องทำงานของภู
เห็นภาพนี้แล้วภูพลันถึงบ้างอ้อว่าจริง ๆ อายุของ
คนสองคนนี้นั้นเป็นปัจจัยสำคัญในการทำ
ความเข้าใจปรัชญาคำสอนเหมือนกันนะ ภูเอี้ยวตัวผ่าน
ฝูงแมลงวันที่พากินเด็นเร่า ๆ อย่างคนบ้าคนเมา
ส่งเสียงฮัมฮัมต็มดากับเลื้อยไถ่ที่ขึ้นเปียกไปด้วย
เมือกเลือดยื่นมือไปกดปุ่มเขียวและปุ่มแดงแล้วหัน
มามองพระเยซู ชายหนุ่มไฟแรงผู้หมายจะเปลี่ยน
แปลงโลก ลอยตัวไปยึดตำแหน่งของเล้าจือบนยอด
เขา ชายขร้ามองดูชายหนุ่มที่ใจร้อนรุ่มเผาไหม้ด้วย
เพลิงแห่งความมูทะลุอย่างปลงตกและหันกลับไป
เดินบนหนทางสู่ความเป็นนิรันดร์⁵⁵

55 Hrabal, Bohumil. *Přiliš hlučná samota*. Epilogue. Mlian Jankovič (Praha: Odeon, 1989), pp. 39-41.

กลวิธีการพล่าม/แก ของฮราบัลทำให้ความน่าสะอิดสะเอียนของเมือกเลือดที่เประอะเปื้อนกระดาซจากโรงฆ่าสัตว์นั้นงดงามเคียงคู่กับความศักดิ์สิทธิ์บริสุทธิ์ของพระเยซูเจ้าได้เต็มภาคภูมิ อีกทั้งทำให้การבודัดขยะซึ่งเป็นงานใช้แรงงานมากกว่าแรงสมอนนั้นคู่ขนานกับภาพของเล้าจื่อ ผู้เป็นมันสมองแห่งมวลมนุษยชาติสาระแห่งความไร้สาระของวรรณศิลป์เฉพาะตัวของฮราบัลได้ผสมผสานความเป็นจริงของงานกำจัดหนังสืออันจำเจน่าเศร้าของฮัญจากับความเหนือจริงของโลกที่มีสัตว์ประหลาดและเทพนิยายในจินตนาการของปู่และปู่ทวดของฮัญจา กาลปัจจุบันประสานกับอดีตอย่างลงตัว ฮราบัลเองได้กล่าวถึงกลวิธีการนำข้อเท็จจริงเข้ามาปะทะสังสรรค์กันในงานเขียนไว้ว่า “การพล่าม/แกคือวาทศิลป์ของฉัน คติชาวบ้านแห่งสังคมเมืองใหญ่นั้นเป็นสุนทรียศาสตร์ของฉัน ความเปลี่ยวดายถาวรคือความเที่ยงตรงของฉัน การไม่รักษาสัจจะคือสัจจะของฉัน”⁵⁶ นี่เองคือสาระสำคัญของความไร้สาระที่ฮราบัลนำเสนอ จึงไม่น่าแปลกใจที่โยเซฟ ชวอเร็ตสกีขนานนามกลวิธีการเขียนของฮราบัลว่ามี “พื้นผิวการพล่าม/แกแห่งศิลปะเล่าเรื่องอันเหนือจริง”⁵⁷ นอกจากนี้ พอล วิลสัน ผู้แปลงานของฮราบัลจากภาษาเช็กเป็นภาษาอังกฤษหลายงานได้เสนอว่ากลวิธีและเนื้อหาของงานเขียนของฮราบัลสะท้อน “สัจนิยมแบบรวบยอด” (Total Realism) ซึ่งเขานิยามไว้ว่า

การตระหนักว่าเหตุการณ์ประจำวันอันสามัญนั้น
ทั้งมหัศจรรย์ทั้งเหนือจริง และตระหนักว่าการนำ
เสนอเรื่องราวที่ตรงไปตรงมาของผู้คนที่ทำงาน
และผู้คนที่สนทนากันนั้นสามารถเผยให้เห็นถึงตัว
ตนของคนเหล่านั้นและโลกที่เขาอยู่มากกว่าการ
พยายามพรรณนาชีวิตเบื้องต้นภายในของคนเหล่านี้
นี่ ตัวละครของฮราบัลฆ่าเวลาในบทสนทนากับตัว
เองและกับผู้อื่น ในการหยอกเย้าไร้สาระตั้งแต่เรื่อง

56 Hrabal, Bohumil. “Sešitek nerozlišujících pozorností”. *Domácí úkoly z pilnosti* (Praha: Československý spisovatel, 1982), p. 40.

57 Škvorecký, Josef. “Introduction”. *Cutting It Short and The Little Town Where Time Stood Still*. Bohumil Hrabal. Trans. James Naughton (London: Abacus, 1993), p. xii.

ผู้หญิง เรื่องประวัติศาสตร์ จนถึงเรื่องคุณค่าและ
ความสามารถของบรรดาภริยาผู้ใช้⁵⁸

โบฮุมิล ฮราบัลเสียชีวิตเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1997 ที่กรุงปราก โดยตกจากอาคารสูงห้าชั้นของโรงพยาบาลที่เขาไปพักรักษาโรคไขข้ออักเสบ⁵⁹ หากจะเรียกการเสียชีวิตของฮราบัลว่าเป็นปัจฉิมลิขิตของการพล่าม/แถ่แห่งเรื่องราวชีวิตของเขา เราคงจะกล่าวได้ว่านักเขียนผู้นี้ตั้งใจจะตอนจบไว้ในความเข้าใจของสาธารณชน ด้วยความตายของฮราบัลยังคงเป็นปริศนาจนถึงทุกวันนี้ บ้างว่าเขาพลัดตกลงมาจากอาคารตอนกำลังให้อาหารนกพิราบ⁶⁰ นับเป็นจุดจบอันน่าขื่นขื่นเช่นเดียวกับงานเขียนของเขาหลายงาน บ้างว่าความเปลี่ยวดายทำให้เขาตัดสินใจปลิดชีพของเขาเอง⁶¹ นับเป็นจุดจบที่ฮราบัลเคย พล่าม/แถ่ไว้ในจดหมายที่ไปไม่ถึงดูเบงกาณฉบับสำคัญซึ่งเขียนไว้เมื่อวันที่ 17 มกราคม ค.ศ. 1989 และตีพิมพ์เผยแพร่เมื่อค.ศ. 1990 ภายใต้หัวเรื่อง “โกเซ็ลนา เฟล็ตนา” [“Kouzelná flétna”] ซึ่งแปลว่า “ขลุ่ยวิเศษ”⁶² ในจดหมายฉบับนี้ฮราบัลเล่าว่าเขาารู้สึกอยากกระโดดลงมาจากห้องพักของเขาที่อยู่ชั้น 5 หลายครั้ง:

แต่นั่นจะไม่กระโดดออกจากหน้าต่างที่ไหนหรอก
ไม่ใช่เพราะอาร์กขเทวดาได้หว่านล้อมให้เลิกคิด
หากอาร์กขเทวดาได้กระซิบบว่าพระผู้เป็นเจ้าผู้
ประทานจุดสูงสุดแห่งความว่างเปล่านี้ได้แจ้งมา

58 Wilson, Paul. “Translator’s Afterword”. *Mr. Kafka and Other Tales from the Time of the Cult*. Bohumil Hrabal. Trans. Paul Wilson (New York: New Directions, 2015), p. 140.

59 Sehgal, Parul. “Invisible Designs”. *The New York Times* (12 January 2016) http://www.nytimes.com/2016/01/17/books/review/invisible-designs.html?_r=0

60 “Times and life: Ten facts about Bohumil Hrabal”. *penguin.co.uk* (2016) <https://www.penguin.co.uk/articles/on-writing/times-and-life/2016/mar/ten-facts-about-Bohumil-Hrabal/>

61 Hrubý, Dan. “Lékař, který léčil Bohumila Hrabala: Jsem přesvědčen, že spáchal sebevraždu”. *Reflex.cz* (26.3.2014) <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/55485/lekar-ktery-lecil-bohumila-hrabala-jsem-presvedcen-ze-spachal-sebevrazdu.html>

62 Naughton, James. “Translator’s Note”. *Total Fears: Selected Letters to Dubenka*. Trans. James Naughton (Prague: Twisted Spoon Press, 1998), p. 203.

ว่าทางออกง่าย ๆ แบบนี้นั้นไม่เข้าที ฉันจะต้อง
 ประสบพบเจอความรู้สึกที่ว่าโลกทั้งใบนั้นเจ็บปวด
 รวดร้าวอีกคำรบหนึ่ง เฉกจักรพรรดิองค์สุดท้าย
 ของจีนที่ทางการไม่ได้ลงโทษประหารชีวิตแต่
 ล้างสมองถึงสิบสองปีเพื่อให้จำว่าได้ทำอะไรบ้าง
 เพื่อไม่ให้ไปถึงจุดสูงสุดแห่งความว่างเปล่า แต่ให้
 ไปถึงสถานะของการเป็นสามัญชนที่ออกไปซื้อข้าว
 ของนอกบ้านเหมือนทุกคน เพื่อให้จักรพรรดิ
 กลายเป็นมนุษย์เดินดิน ดังนั้นทุกวันนี้ฉันจะไปนั่ง
 รถเมล์ นี่คือการสารภาพบาปอันเกี่ยวโยงกับการ
 เดินทาง ฉันเดินทางไปกลับเมือง ๆ หนึ่งภายในวัน
 เดียวกัน เช่นเดียวกับบรรดาง รถไฟ และเครื่องบินที่
 มีทั้งขาไปและขากลับ⁶³

เช่นเดียวกับการโดยสารรถเมล์ไปและกลับเมือง ๆ หนึ่งภายในหนึ่งวันโดยไม่ได้
 ลงจากรถ จะเห็นว่าทั้งในงานเขียนและชีวิตจริงในวาระสุดท้าย ฮราบัลไม่เพียง
 ยึดยึด “จุดหมายปลายทาง” แห่งความคิดหรือข้อสรุปอันเป็นสาระและ
 เป็นสรณะให้ผู้อ่านงานเขียนและผู้ติดตาม “อ่านชีวิต” ของเขา สำหรับนัก
 เขียนที่ถูกทางการเพ่งเล็งและถูกเพื่อนฝูงประณาม ความกำกวมและความยอก
 ย้อนอันสะท้อนในแก่นเรื่อง เนื้อหา และกลวิธีทางเขียน—ที่ล้วนเลี่ยงการแสดง
 ออกทางการเมือง—กลับสะท้อนสาระและจุดยืนทางการเมืองที่สำคัญของเขา
 นั่นคือ การใช้ชีวิตของคน ๆ หนึ่งนั้นไม่มีสูตรสำเร็จ ความเป็นมนุษย์และความ
 เป็นปัจเจกชนเสรีนั้นไม่มีวันตาย ไม่มีผู้ใดมาควบคุมบังคับให้เรื่องราวของใคร
 จบอย่างตายตัวได้ งานเขียนของโบฮุมิล ฮราบัลและการใช้ชีวิตจึงเป็นขบถต่อ
 เบ็ดเสร็จนิยมในทุกรูปแบบ ไม่แปลกที่เขาได้รับขนานนามว่าเป็นหนึ่งในนัก
 เขียนเช็กผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งศตวรรษที่ 20⁶⁴ วาตซลัฟ ฮาเวลเองได้หยอกล้อแต่

63 Hrabal, Bohumil. “The Magic Flute”. *Total Fears: Letters to Dubenka*. Trans. James Naughton (Prague: Twisted Spoon Press, 1998), pp. 11-12.

64 “Bohumil Hrabal”. *Los Angeles Review of Books*. <https://lareviewofbooks.org/author-page/bohumil-hrabal>

ยืนยันอย่างจริงจังในบทสนทนากับฮราบัลว่าฮราบัลควรจะได้ดำรงตำแหน่งเป็นประมุขแห่งรัฐเช่นเดียวกับเขา⁶⁵ นับเป็นการให้เกียรตินักเขียนที่ไร้อำนาจเสียงการแสดงออกทางการเมือง และรักการพลาหม/แก้อย่างสูงสุดและย่อนแย้งที่สุดในบรรณพิภพและเวทีการเมืองโลก

ภาพถ่ายในพับเสื้อทองคำเมื่อ ค.ศ. 1994 จากซ้ายไปขวา:
โบฮูมิล ฮราบัล นักเขียน วาตสลัฟ ฮาเวล ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ
เช็ก บิล คลินตัน ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา และแมเดลลิน ออลไบรต์
รัฐมนตรีต่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา⁶⁶

65 Kaczorowski, Aleksander. "Was Bohumil Hrabal a Politically Engaged Writer?". *Aspen Review Central Europe* (1.2006) <http://www.aspeninstitute.cz/en/article/1-2016-was-bohumil-hrabal-a-politically-engaged-writer/>

66 ภาพจาก: <http://www.vaclavhavel.com/src/2D/10262.jpg>

การศึกษาชีวิตและผลงานของ โบฮูมิล ฮราบัล จะทำให้ผู้อ่านมิเพียงเข้าใจประวัติศาสตร์ของภูมิภาคยุโรปกลางหรือประวัติศาสตร์การเมืองโลก หากยังเห็นถ้อยตรายนัยยิ่งใหญ่อันหนึ่งของระบอบเผด็จการ นั่นคือความสำเร็จในการสร้างและหล่อเลี้ยงบรรยากาศแห่งความหวาดกลัวและหวาดระแวงอันมิเพียงทำลายชีวิตและความหวังของประชาชน ทำให้ภาวะปล่อยวาง ไม่อยากมีส่วนร่วมทางการเมือง หากยังเป็นปัญหาในระดับประเทศ ส่งผลร้ายต่อมวลมนุษยชาติ ระบอบเผด็จการนี้บีบบังคับและทำลายปัญญาอันเฉียบแหลมที่สุดแห่งยุคสมัยของเรา เช่น นักเขียนอย่างมิลาน คูndera ผู้เลือกที่จะอพยพออกจากประเทศบ้านเกิด แต่เพราะข่าวลือที่ว่าเขาได้สมรู้ร่วมคิดกับตำรวจคอมมิวนิสต์ จนทุกวันนี้เขายังไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมเช็ก หรือนักเขียนอย่างโบฮูมิล ฮราบัล⁶⁷ ผู้ยอมโอนอ่อนปึกหลักร้อยในประเทศบ้านเกิดต่อไป เป็นขบถในระดับอักษรคือเขียนงานที่ยืนหยัดและท้าทายระบอบ แต่ต้องมาเจ็บปวดและใช้ชีวิตบั้นปลายอย่างเปล่าเปลี่ยวเดียวดายเพราะถูกกล่าวหาว่าสมคบคิดกับทางการ อย่างไรก็ตาม กิตติ จิตจบชีวิตของฮราบัลกลับไม่ใช่จุดจบที่แท้จริง ชีวิตและงานเขียนของเขา กลายเป็นหัวข้อที่ผู้คนวิเคราะห์วิจารณ์และถกเถียงไม่รู้จบสิ้น ประสบการณ์ของเขากลายเป็นบทเรียนให้นักอ่านรุ่นหลังต่อไปได้ศึกษาสืบไป

67 McNamara, Nathan Scott. “Remembering the Lessons of Kundera and Hrabal’s Czechoslovakia: How Two Writers Responded to the Pressures of an Authoritarian Government”. *Literary Hub* (16 December 2016) <http://lithub.com/remembering-the-lessons-of-kundera-and-hrabals-czechoslovakia>

บรรณานุกรม

- จินดารัตน์ โพธิ์นอก. “มลลักษณะทางสังคม(๑๔พฤศจิกายน๒๕๕๑)” สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. <http://www.royin.go.th/?knowledgees=%E0%B8%A1%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%93%E0%B9%8C%E0%B8%97%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1-%E0%B9%91%E0%B9%94-%E0%B8%9E%E0%B8%A4%E0%B8%A8%E0%B8%88>
- “ผู้นำการปฏิวัติปชต. และอดีตปธน.คนแรกของเช็ก เสียชีวิตแล้ววานนี้” ประชาไท (19 ธันวาคม 2554) <http://prachatai.com/journal/2011/12/38388>
- “แรงงานบังคับ”. เว็บไซต์กระทรวงแรงงาน. 14/12/2544. <http://www.mol.go.th/anonymouse/content/terminology/forced-labour>
- “Bohumil Hrabal”. *Los Angeles Review of Books*. <https://lareviewofbooks.org/author-page/bohumil-hrabal>
- Charmé, Stuart Zane. *Vulgarity and Authenticity: Dimensions of Otherness in the World of Jean-Paul Sartre*. Amherst: The University of Massachusetts Press, 1993.
- Hrabal, Bohumil. “A Few Sentences”. *Total Fears: Letters to Dubenka*. Trans. James Naughton. Prague: Twisted Spoon Press, 1998: pp. 46-69.
- . *Closely Observed Trains*. Trans. Edith Pargeter. London: Abacus, 1990.

- . “Cutting It Short”. *Cutting It Short and The Little Town Where Time Stood Still*. Trans. James Naughton. Intro. Josef Škvorecký. London: Abacus, 1993: pp. 1-134.
- . *I Served the King of England*. Trans. Paul Wilson. New York: New Directions, 2007.
- . “Preface” *Mr. Kafka and Other Tales from the Time of the Cult*. Trans. Paul Wilson. New York: New Directions, 2015: p. ix.
- . “Strange People”. *Mr. Kafka and Other Tales from the Time of the Cult*. Bohumil Hrabal. Trans. Paul Wilson. New York: New Directions, 2015: pp. 17-44.
- . “The Magic Flute”. *Total Fears: Letters to Dubenka*. Trans. James Naughton. Prague: Twisted Spoon Press, 1998: pp. 9-22.
- Fawn, Rick. *The Czech Republic: A Nation of Velvet*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 2000.
- Fowkes, Ben. *Eastern Europe 1945-1969: From Stalinism to Stagnation*. Oxon; New York: Routledge, 2013.
- Kaczorowski, Aleksander. “Was Bohumil Hrabal a Politically Engaged Writer?”. *Aspen Review Central Europe* (1.2006). <http://www.aspeninstitute.cz/en/article/1-2016-was-bohumil-hrabal-a-politically-engaged-writer/>
- Kuhlman, Martha. “The Silence of the Page Une trop bruyante solitude: The Graphic Novel Adaptation of Too Loud a Solitude by Bohumil Hrabal”. *European Comic Art* 1.2. ISSN 1754-3797 (print) 1754-3800 (online). Liverpool: Liverpool University Press, 2008: pp. 157-171.

- McNamara, Nathan Scott. "Remembering the Lessons of Kundera and Hrabal's Czechoslovakia: How Two Writers Responded to the Pressures of an Authoritarian Government". *Literary Hub*. 16 December 2016. <http://lithub.com/remembering-the-lessons-of-kundera-and-hrabals-czechoslovakia>
- Naughton, James. "Translator's Note". *Total Fears: Selected Letters to Dubenka*. Trans. James Naughton. Prague: Twisted Spoon Press, 1998: p. 203.
- Němcová, Jeanne. "Introduction". *Czech and Slovak Story Stories*. Ed. Trans. With Intro. Jeanne W. Němcová. London: Oxford University Press, 1967: pp. vii-xv.
- Nový, Lubomír, Jiří Gabriel and Jaroslav Hroch. Eds. *Czech Philosophy in the XXth Century*. Czech Philosophical Studies, II. Cultural Heritage and Contemporary Change series 1Va. Eastern and Central Europe, Volume 4. Washington D.C.: Paideia Publishers & The Council for Research in Values and Philosophy, 1994.
- Pine, Lisa. *Education in Nazi Germany*. Oxford; New York: Berg Publishers, 2010.
- Posposzyl, Tomas and Jen Nessel. "Arcades: Bohumil Hrabal, 1914-1997". *The Nation*. 30 June 1997: p. 33-34.
- Prevost, Verbie Lovorn. "Bohumil Hrabal". *Salem Press Biographical Encyclopedia*. January, 2016.
- Schmidt, Klaus M. "In Germany Things Have Always Been Done Properly, Pursued to Their Utmost". *The European Legacy* (17:5), 2012: pp. 675-680.

Sehgal, Parul. “Invisible Designs”. *The New York Times*. 12 January 2016. http://www.nytimes.com/2016/01/17/books/review/invisible-designs.html?_r=0

Škvorecký, Josef. “Introduction”. *Cutting It Short and The Little Town Where Time Stood Still*. Bohumil Hrabal. Trans. James Naughton. London: Abacus, 1993: pp. ix-xviii.

“Times and life: Ten facts about Bohumil Hrabal”. *penguin.co.uk*. 2016. <https://www.penguin.co.uk/articles/on-writing/times-and-life/2016/mar/ten-facts-about-Bohumil-Hrabal/>

Williams, Kieran. *The Prague Spring and its Aftermath: Czechoslovak Politics, 1968-1970*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

Wilson, Paul. “Translator’s Afterword”. *Mr. Kafka and Other Tales from the Time of the Cult*. Bohumil Hrabal. Trans. Paul Wilson. New York: New Directions, 2015: pp. 137-142.

“Bohumil Hrabal”. *Osobnosti.cz*. 2016. <http://www.spisovatele.cz/bohumil-hrabal#cv>

Hrabal, Bohumil. *Příliš hlučná samota*. Epilogue. Mlian Jankovič. Praha: Odeon, 1989.

---. “Sešitek nerozlišujících pozorností”. *Domáci úkoly z pilnosti*. Praha: Československý spisovatel, 1982: pp. 36-42.

Hrubý, Dan. “Lékař, který léčil Bohumila Hrabala: Jsem přesvědčen, že spáchal sebevraždu”. *Reflex.cz*. 26.3.2014. <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/55485/lekar-ktery-lecil-bohumila-hrabala-jsem-presvedcen-ze-spachal-sebevrazdu.html>

- “Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet (1965)”. *bohupil-hrabal.cz*. 2014. <http://www.bohumil-hrabal.cz/inzerat-na-dum-ve-kterem-uz-nechci-bydlet/>
- “Jiří Menzel”. *Česko-Slovenská filmová database*. 2016. <http://www.csfd.cz/tvurce/968-jiri-menzel/>
- “JUDr. Bohumil Hrabal”. *Internetová Encyklopedie dějin Brna*. 24.11.2016. http://encyklopedie.brna.cz/homemmb/?acc=-profil_osobnosti&load=2697
- Nezbeda, Ondřej. “Hrabal v osidlech cenzury”. *Respekt*. 22.3.2014. <https://www.respekt.cz/z-noveho-cisla/hrabal-v-osidlech-cenzury>
- “Vyšla neoficiálně verze knihy Obsluhoval jsem anglického krále”. *deník.cz*. 1.1.2015. http://www.denik.cz/ostatni_kultura/vysla-neoficialne-verze-knihy-obsluhoval-jsem-anglickeho-krale-20150101.html
- “Život a dílo Bohumila Hrabala”. *100. výročí narození Bohumila Hrabala*. 2013. <http://www.hrabal-nymburk.cz/index.php?stranka=zivotopis>

การปฏิวัติ กับระยะแรกของ ขบวนการ วรรณกรรม แบบโรแมนติก ของอังกฤษ

พจี ยุวชิต

บทคัดย่อ

ในศตวรรษที่ 18 ได้เกิดการปฏิวัติทางเศรษฐกิจและการเมืองในโลกตะวันตก สำหรับประเทศอังกฤษ การปฏิวัติอุตสาหกรรมได้นำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่สังคมอังกฤษ แต่กวียุคโรแมนติกได้เตือนให้สังคมรับรู้อีกด้านหนึ่งของการปฏิวัติอุตสาหกรรมเพราะมีคนจำนวนมากขาดโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในความเจริญรุ่งเรืองนั้น ในขณะเดียวกัน กวีเหล่านี้สนับสนุนการปฏิวัติทางการเมือง เพื่อปลดปล่อยผู้คนจากอำนาจปกครองที่ไม่ชอบธรรม สิ่งนี้เห็นได้ในการปฏิวัติอเมริกันและการปฏิวัติฝรั่งเศส กวีต่างตระหนักดีว่าการปฏิวัติย่อมนำมาสู่การเสียเลือดเนื้อ แต่การนองเลือดอาจจบลงด้วยเสรีภาพและสันติภาพเช่นการปฏิวัติอเมริกัน พวกเขาต้องผิดหวังกับการปฏิวัติฝรั่งเศสเพราะการล้มเลิกระบบการปกครองแบบเก่ากลับนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์จำนวนมากต้องเสียชีวิต และอำนาจที่ยึดมาได้นั้นก็กลับถูกส่งต่อไปให้บุคคลอีกกลุ่มหรืออีกคนเดียว ไม่ได้ให้เสรีภาพที่แท้จริงแก่ประชาชน กวีโรแมนติกยังแสดงให้เห็นอิสรภาพในการประพันธ์โดยปฏิเสธอิทธิพลของคตินิยมยุคคลาสสิกใหม่ที่แพร่หลายมาก่อนยุคโรแมนติก พวกเขาใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ที่มีอิสระมากขึ้น ไม่ใช่ภาษากวี ซึ่งให้สังคมเห็นความสำคัญของธรรมชาติและสามัญชนที่มีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล

Abstract

The eighteenth century was a time when the Western world faced economic and political revolution. In England, the Industrial Revolution brought about progress and prosperity to English society. Yet, the English Romantics reminded their readers of the darker side of the Revolution where a large number of people did not share in the better quality of life that the Revolution had introduced. These Romantics also showed their support of the American and the French Revolutions, believing that they were the way of releasing people from political and social bondage. They were well aware that a struggle for independence was generally accompanied by bloodshed and loss but violence, they believed, would culminate in liberty and peace, as was seen in the American Revolution. On the other hand, they were disappointed by the French Revolution, where the abolition of the monarchy was followed by a series of political conflicts that resulted in many innocent people losing their lives and political power being handed over to groups of people or even just one person, not the people at large. As well as supporting political independence, the Romantics promoted literary independence from their predecessors of the Neo-Classical Movement. They used freer poetic forms and rejected poetic language. Instead of focusing on reason, they treasured the power of imagination, the importance of nature and the dignity of common man.

ขบวนการวรรณกรรมแบบโรแมนติกเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ทั่วภาคพื้นทวีปยุโรปและบนเกาะอังกฤษในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ถึงต้นศตวรรษที่ 19 ขบวนการดังกล่าวทำให้ผู้อ่านตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อความคิดและทัศนคติของนักคิดนักเขียนต่อสังคมในยุคนั้น ซึ่งวางรากฐานสำหรับนักคิดนักเขียนในยุคต่อมาตราប់กระทั่งถึงยุคปัจจุบันก็ได้

เพื่อให้เป็นการสะดวกที่จะแยกขบวนการวรรณกรรมแบบโรแมนติกออกจากขบวนการวรรณกรรมที่มีมาก่อนและหลังจากยุคนี้ มีการให้กรอบเวลาของขบวนการวรรณกรรมแบบโรแมนติกของอังกฤษเอาไว้ บางตำราถือว่าขบวนการวรรณกรรมดังกล่าวเริ่มต้นในปี 1783 ซึ่งเป็นปีที่ผลงานชื่อ Songs of Innocence ของกวียุคโรแมนติกกระยะแรกนามวิลเลียม เบลค (William Blake: 1757-1827) ได้รับการตีพิมพ์สู่สายตาสาธารณชนเป็นครั้งแรก แต่บ้างก็ถือว่าปี 1798 ซึ่งเป็นปีที่ผลงานร่วมของวิลเลียม เวดสเวิร์ท (William Wordsworth: 1770-1850) และแซมมวล เทย์เลอร์ โคลริดจ์ (Samuel Taylor Coleridge: 1772-1834) ชื่อ Lyrical Ballads ได้รับการตีพิมพ์เป็นครั้งแรก ผลงานชิ้นนี้ถือกันว่าเป็นประดุก “คัมภีร์” ของขบวนการวรรณกรรมแบบโรแมนติกของอังกฤษเลยทีเดียว ทั้งนี้ไม่ว่าจะถือว่าขบวนการวรรณกรรมแบบโรแมนติกจะเริ่มต้นเมื่อใด เป็นที่เห็นพ้องต้องกันว่ายุคโรแมนติกของอังกฤษสิ้นสุดในปี 1824 อันเป็นปีที่จอร์จ กอร์ดอน ไบรอน (George Gordon Byron: 1788-1824) เสียชีวิต นักเขียนซึ่งประพันธ์ผลงานในรูปร้อยกรองเป็นส่วนใหญ่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักประพันธ์แนวโรแมนติกที่สำคัญมี 6 คนคือ เบลค เวดสเวิร์ท โคลริดจ์ ไบรอน เพอร์ซีย์ บิช เชลลีย์ (Percy Bysshe Shelley: 1792-1822) และจอห์น คีตส์ (John Keats: 1795-1821) เมื่อพิจารณาช่วงระยะเวลาของการทำงานของนักประพันธ์ทั้ง 6 คนนี้ ได้มีการแบ่งนักประพันธ์แนวโรแมนติกทั้ง 6 คนออกเป็น 2 กลุ่มคือ นักประพันธ์แนวโรแมนติกในระยะแรก ประกอบด้วยเบลค เวดสเวิร์ทและโคลริดจ์ และนักประพันธ์แนวโรแมนติกกลุ่มที่สอง ได้แก่ ไบรอน เชลลีย์และคีตส์ ระยะเวลาของขบวนการวรรณกรรมแบบโรแมนติกครอบคลุมระยะเวลาราว 40 ปี ซึ่งถือว่าสั้นกว่าขบวนการวรรณกรรมของอังกฤษในสมัยอื่นๆ จึงน่าสนใจที่จะศึกษาว่าเหตุใด

ขบวนการวรรณกรรมแนวโรแมนติกจึงได้รับความนิยมในสมัยนั้น ทั้งยังมีความสำคัญและมีอิทธิพลเหนือผลงานวรรณกรรมอังกฤษในยุคต่อมาอีกด้วย

ฉากเช่นผลงานวรรณกรรมในยุคสมัยใดก็ตาม ผลงานวรรณกรรมยุคโรแมนติกมิได้เกิดจากสุญญากาศ แต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักประพันธ์กับมวลมนุษยและสังคมรอบตัว นักประพันธ์ไม่สามารถวางเฉยต่อชะตากรรมที่เพื่อนร่วมสมัยต้องเผชิญอยู่ ดังนั้นจึงต้องทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งในกรณีของนักประพันธ์คือใช้ปากกาเป็นเครื่องมือนำเสนอชะตากรรมของเพื่อนมนุษย์ให้สังคมได้รับรู้ พร้อมทั้งให้ข้อคิดและคำแนะนำในการเปลี่ยนแปลงเพื่อขจัดปัญหาและสิ่งเลวร้ายที่มนุษย์ต้องเผชิญให้หมดไป เมื่อศึกษาวรรณกรรมยุคโรแมนติกของอังกฤษควบคู่กับการศึกษาบริบททางสังคมอังกฤษในระยะนั้น ก็จะพบว่า “การเปลี่ยนแปลง” ที่ได้รับการนำเสนอมิใช่การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเพียงเล็กน้อย แต่เป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนโฉมหน้าสังคมอังกฤษซึ่งในที่สุดมีผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของลักษณะและรูปแบบวรรณกรรมด้วย เหตุการณ์ที่สำคัญยิ่งนี้คือ “การปฏิวัติ” ซึ่งผู้เขียนเสนอว่าการปฏิวัติ 3 ครั้งมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อนักประพันธ์ยุคโรแมนติกของอังกฤษ นั่นคือการปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งเริ่มต้นในราวปี 1760 และดำเนินเรื่อยมาจนถึงยุคระหว่างปี 1820-1840 การปฏิวัติอเมริกันในช่วงปี 1775-1783 และการปฏิวัติฝรั่งเศสในช่วงปี 1789-1799

ในบทความนี้ผู้เขียนจะใช้ผลงานประเภทกวีนิพนธ์ของกวีแนวโรแมนติกรุ่นแรกเพื่อวิเคราะห์ว่าการปฏิวัติทั้ง 3 ครั้งนั้นได้เปลี่ยนแปลงสังคมอังกฤษอย่างไร ทั้งในด้านบวกและด้านลบ และได้จุดประกายความคิดแก่กวีทั้ง 3 คนคือ เบลค เวดสเวิร์ทและโคลริดจ์อย่างไรบ้าง นอกจากผู้อ่านจะได้เห็นทัศนคติของกวีแนวโรแมนติกต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในยุคนั้นแล้ว ยังจะได้เห็นว่ากวีทั้ง 3 คนได้นำเสนอกวีนิพนธ์ที่มีลักษณะแปลกแยกจากขนบด้านวรรณกรรมของยุคที่นำมาก่อน โดยเฉพาะผลงานวรรณกรรมยุคศตวรรษที่ 18 อีกทั้งวางรากฐานให้ผลงานวรรณกรรมในยุคต่อมาอย่างไร

ปฏิกริยาของกวีนิพนธ์ยุคโรแมนติกต่อการ ปฏิวัติอุตสาหกรรม

การปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งเริ่มต้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 18 (ราวปี 1760) ได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงสู่ประเทศอังกฤษ ในช่วงเวลาดังกล่าว ประเทศได้ถูกเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่เป็นผลมาจากการค้นคิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่จากความเจริญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นวัตกรรมที่มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวอังกฤษได้แก่เครื่องจักรไอน้ำ โดยเฉพาะเครื่องจักรไอน้ำที่เซอร์เจมส์ วัตต์ (Sir James Watt) ร่วมมือกับแมทธิว บอลตัน (Matthew Boulton) ปรับปรุงต่อยอดมาจากเครื่องจักรลูกสูบไอน้ำที่ธอมัส นิวคอเมน (Thomas Newcomen) ประดิษฐ์ขึ้นและนำออกใช้ในปี 1712 วัตต์และบอลตันสามารถนำเครื่องจักรไอน้ำที่ปรับปรุงใหม่ให้มีการผลิตมากขึ้นมาใช้งานได้ในปี 1778 นอกจากจะมีประสิทธิภาพในการทำงานสูงขึ้นแล้ว เครื่องจักรไอน้ำของวัตต์และบอลตันยังใช้เชื้อเพลิงเพื่อผลิตพลังงานน้อยกว่าเครื่องจักรไอน้ำของนิวคอเมนถึง 20-25% (Landes 104) ศักยภาพการผลิตทำให้เครื่องจักรไอน้ำแบบใหม่ถูกนำไปใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มกำลังการผลิต เครื่องจักรไอน้ำแบบนี้มิได้ใช้พลังงานน้ำเพื่อเดินเครื่องจักรของโรงงานอุตสาหกรรมแต่ใช้พลังงานถ่านหินแทน โรงงานอุตสาหกรรมจึงไม่จำเป็นต้องตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำแต่ตั้งอยู่ในสถานที่ใดๆ ก็ได้ที่มีแรงงานเพื่อควบคุมเครื่องจักรเพื่อผลิตสินค้าต่างๆ ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดไม่ว่าจะเป็นด้ายและผลิตภัณฑ์สิ่งทอ กระดาษ เคมีภัณฑ์ ซีเมนต์ โลหะ ชิ้นส่วนเครื่องจักร หรือแผ่นกระจก โรงงานเกิดขึ้นเป็นดอกเห็ดในเมืองใหญ่และต้องการแรงงานเพื่อทำงานในโรงงาน ทำให้ผู้คนที่ย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในเมืองใหญ่ การโยกย้ายถิ่นของผู้คนในชนบทเข้ามาหางานทำในเมืองนี้เป็นผลพวงจากการปฏิวัติทางเกษตรกรรมด้วยการทำให้การปฏิวัติทางเกษตรกรรมและการปฏิวัติอุตสาหกรรมมีความเกี่ยวพันกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเดียวกับการที่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วยส่งเสริมการปฏิวัติอุตสาหกรรม ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดการพัฒนาด้านเกษตรกรรมด้วยเครื่องทุ่นแรงและเครื่องมือที่ใช้ในไร่สวนแรงงานคน การเกษตรกรรมทันสมัยขึ้น ให้ผลผลิตทางการเกษตรมากขึ้น

แต่ใช้แรงงานคนน้อยลง ส่งผลให้แรงงานภาคการเกษตรต้องหาทางอยู่รอดและแรงงานจำนวนมากต้องย้ายจากถิ่นฐานในชนบทและผืนตนเองมาเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ จำนวนแรงงานที่เพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดแรงงานส่วนเกิน เจ้าของกิจการโรงงานอุตสาหกรรมจึงถือโอกาสเอารัดเอาเปรียบแรงงานเหล่านี้ ดังนั้นจึงไม่เป็นการเกินเลยที่จะกล่าวว่าชะตาชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะคนระดับล่าง ได้กลายเป็นทาสของเครื่องจักรแทนที่จะมีอำนาจควบคุมเครื่องจักรที่ถูกคิดค้นมาเพื่อท่นแรงแรงมนุษย์ (Watson 254)

นอกจากสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ที่มีส่วนสร้างสังคมอังกฤษให้เป็นสังคมอุตสาหกรรมแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่นำมาซึ่งความเจริญแก่ประเทศอังกฤษ นั่นคือความเจริญก้าวหน้าด้านการคมนาคมขนส่ง สิ่งที่จะช่วยให้การคมนาคมขนส่งภายในประเทศสะดวกรวดเร็วขึ้นคือการขุดคลองและการสร้างถนนและทางรถไฟให้เป็นเครือข่ายเชื่อมเมืองต่างๆ ช่วงปลายศตวรรษที่ 18 มีการขุดคลองเพื่อเชื่อมต่อศูนย์กลางอุตสาหกรรมต่างๆ ทั่วประเทศ ตัวอย่างคลองสำคัญที่นำมาสู่ความสำเร็จอย่างใหญ่หลวงด้านการค้าคือคลองบริดจ์วอเตอร์ (Bridgewater Canal) อยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ เปิดใช้ในปี 1761 คลองนี้เชื่อมระหว่างเมืองวอร์สลีย์ (Worsley) กับเมืองแมนเชสเตอร์ (Manchester) ช่วยร่นระยะเวลาการขนส่งสินค้าและวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ่านหิน ทำให้ราคากำหนัดในแมนเชสเตอร์ลดลงถึงเกือบครึ่งของราคาเดิม หลังจากนั้นก็มี การขุดคลองเพื่อเชื่อมเมืองอื่นๆ อีกเช่นคลองลีดส์และลิเวอร์พูล (Leeds and Liverpool Canal) และคลองเทมส์และเซเวิร์น (Thames and Severn Canal) ซึ่งเปิดใช้ในปี 1777 และ 1789 ตามลำดับ

ควบคู่กับการขุดคลองเพื่อเชื่อมการคมนาคมทางน้ำระหว่างเมืองต่างๆ ภายในประเทศก็คือการสร้างถนนหลวงเป็นเครือข่ายครอบคลุมทั่วประเทศเพื่อรองรับยานพาหนะที่มีขนาดใหญ่ขึ้นและมีจำนวนมากขึ้น วัสดุที่ใช้สร้างถนนเป็นหินบดอัดแน่นเพื่อให้โครงสร้างถนนแข็งแรงและรับน้ำหนักได้มากขึ้น ผู้ใช้ถนนหลวงที่สร้างใหม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมการใช้ ถนนที่สร้างใหม่นี้รู้จักในนามว่า “Turnpike road” คนที่มีฐานะสามารถเดินทางระหว่างเมืองโดยใช้รถม้าประจำทางขนาดใหญ่ที่เรียกว่า Stage Coaches ซึ่งให้บริการใน

การส่งไปรษณีย์ภัณฑ์อย่างรวดเร็วด้วย ผู้ด้อยฐานะก็จะใช้บริการรถม้าขนาดเล็ก
ย่อมลงมา

ต่อมา การคมนาคมขนส่งทางบกโดยใช้รถม้าก็มีคู่แข่งเป็นคมนาคม
ขนส่งโดยราง แม้ในระยะแรก รางเดินรถทำด้วยไม้หุ้มด้วยโลหะและระวางชุด
ด้วยกำลังม้า แต่การคมนาคมขนส่งแบบดังกล่าวสามารถบรรทุกน้ำหนักและ
ทำความเร็วได้มากกว่ารถม้า แต่ด้วยกำลังการผลิตเหล็กกล้าที่เพิ่มมากขึ้นและ
สมรรถนะภาพของเครื่องจักรไอน้ำที่ปรับปรุงโดยวัตต์และบอลตัน จึงมีการ
ประดิษฐ์หัวรถจักรไอน้ำเพื่อลากตู้รถไฟจำนวนมากขึ้น และใช้เพื่อทั้งบรรทุกผู้
โดยสารและขนส่งสินค้าระหว่างเมือง ทางรถไฟระหว่างเมืองสายแรกในประเทศ
อังกฤษและในโลกคือทางรถไฟสายลิเวอร์พูลและแมนเชสเตอร์ (the Liver-
pool and Manchester) ซึ่งเปิดใช้เมื่อวันที่ 15 กันยายน 1830 โดยดยุกแห่ง
เวลลิงตัน (The Duke of Wellington) นายกรัฐมนตรีอังกฤษในขณะนั้น การ
เดินทางโดยรถไฟได้รับความนิยมแพร่หลายในอังกฤษนับแต่นั้นเป็นต้นมา จาก
นั้นก็มีการสร้างเส้นทางรถไฟเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงเมืองต่างๆ ทั่วประเทศ

ความเจริญที่มาพร้อมกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้ยังผลดีต่อประเทศ
อังกฤษในหลายด้าน ทางด้านกายภาพได้เกิดเมืองใหญ่ขึ้นหลายเมือง ทำให้
ความเจริญมิได้กระจุกตัวอยู่เพียงในเมืองหลวง โรงงานอุตสาหกรรมผลิตสินค้า
ที่จำหน่ายทั้งในประเทศและส่งออกตลาดต่างประเทศ ช่วยส่งเสริมความมั่งคั่ง
และความมั่นคงด้านการค้า เศรษฐกิจและอำนาจของจักรวรรดิอังกฤษที่ขยาย
ไปปกครองดินแดนในต่างประเทศทั่วทุกทวีปจำนวนพลเมืองเพิ่มมากขึ้นชนชั้น
กลางซึ่งคั่นกลางระหว่างชนชั้นสูงซึ่งประกอบด้วยขุนนางและผู้มีอำนาจทาง
การเมืองกับชนชั้นล่างได้แก่ ผู้ใช้แรงงานและเกษตรกรเป็นต้น มีบทบาทใน
สังคมมากขึ้นคนเหล่านี้ประกอบอาชีพค้าขายและทำธุรกิจหรืออาชีพที่ทำรายได้
ดีเช่นเป็นนักกฎหมายหรือทนายความและแพทย์เป็นต้นชนชั้นกลางที่มีมากขึ้น
และสามารถทำรายได้จากอาชีพได้ดี ส่งผลให้มาตรฐานการดำรงชีวิตของชาว
อังกฤษดีขึ้น อุตสาหกรรมการค้าและการลงทุนก่อให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่าง
รวดเร็ว ผู้คนมีเสรีภาพในการที่จะใช้ความรู้ความสามารถและทุนที่มีในการ
ดำเนินธุรกิจการค้าหรืออาชีพใดๆ ที่จะนำผลประโยชน์มาสู่ตน การดำเนินชีวิต
แบบดังกล่าวจะนำไปสู่การปรากฏของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมต่อไป

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมจะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองแก่สังคมอังกฤษมากมายหลายด้านแต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า มีชาวอังกฤษทุกคนจะมีส่วนร่วมในความมั่งคั่งและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การที่ผู้คนชนบทต้องละทิ้งพื้นถิ่นเพื่อเข้ามาหางานทำในโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่มีสิ่งที่ทำให้ความหวังว่าชีวิตใหม่ในเมืองใหญ่จะดีขึ้นสำหรับคนเหล่านั้นเสมอไป จำนวนแรงงานที่เกินตำแหน่งงานทำให้เจ้าของกิจการมีทางเลือกมากขึ้น แรงงานเหล่านี้อาจถูกกดค่าจ้างหรือเลิกจ้างตามความพอใจของนายจ้าง กล่าวกันว่าคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมอังกฤษต้องทำงานถึง 10 ชั่วโมงต่อวันหรือ 12 ชั่วโมงสำหรับคนงานในอุตสาหกรรมรวมเหล็กกล้า แต่ได้รับค่าจ้าง 20% - 40% ต่ำกว่ารายได้ที่จะช่วยให้พวกเขามีชีวิตที่ดีได้ ยิ่งไปกว่านั้นเจ้าของกิจการบางคนเลือกที่จะลดรายจ่ายในการจ้างแรงงานชาย โดยจ้างแรงงานหญิงหรือแรงงานเด็กแทน และแรงงานเหล่านี้จะอยู่ได้รับค่าจ้างน้อยกว่าแรงงานชายถึง 10% - 20% สภาพความเป็นอยู่ของแรงงานเหล่านี้ถูกความจำเป็นทางเศรษฐกิจบังคับให้อยู่รวมกันในพื้นที่ที่คับแคบหรือห้องพักที่แออัดยัดเยียด ไม่มีเครื่องเรือน ไม่มีเตียงนอน บางแห่งไม่มีห้องน้ำ หรือถ้ามี ก็เป็นห้องน้ำที่แชร์ร่วมกัน สภาพความเป็นอยู่จึงขาดสุขลักษณะ นำดื่มกินและนำใช้ไม่สะอาดจึงทำให้เกิดโรค โดยเฉพาะไทฟอยด์หรือแม้แต่หิวตบโรค ความชื้นและความหนาวเย็นของสภาพอากาศตลอดจนความแออัดและขาดสุขลักษณะของที่พักเป็นต้น เหตุของการระบาดของวัณโรคและโรคปอดชนิดอื่นๆ มีความพยายามแก้ปัญหาด้านสภาพความเป็นอยู่ของคนงานเรื่อยมาตลอดศตวรรษที่ 19 โดยการออกกฎหมายด้านการสาธารณสุขหรือปรับปรุงระบบน้ำเสียสุขลักษณะและการสร้างที่อยู่อาศัย ในกลางศตวรรษที่ 19 สภาพความเป็นอยู่ของคนระดับล่างจึงได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น (Hartwell 339-341)

กวีวิลเลียม เบลค ผู้ใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในกรุงลอนดอนได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมอังกฤษที่มากับการปฏิวัติอุตสาหกรรมโดยตลอดเขาเห็นผลเสียที่มาพร้อมกับความเจริญรุ่งเรืองที่รวดเร็ว สภาพของประเทศอังกฤษที่ผู้คนเคยอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติได้ถูกแทนที่ด้วยโรงงานอุตสาหกรรม เบลคจึงถือว่าเป็นหน้าที่ของตนที่จะเตือนสังคมให้รับรู้ถึงผลเสียจากการที่ผู้คนถูกแยกออกจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและความโหดร้ายของอุตสาหกรรมต่อชีวิตมนุษย์ บทกวี

สันๆ ชื่อ “And Did Those Feet in Ancient Time” เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นภาพของโรงงานในลักษณะสิ่งชั่วร้ายที่ทำร้ายชีวิตมนุษย์ เบลคทำให้บทกวีสันๆ บทนี้มีความยิ่งใหญ่โดยนำเสนอผ่านความเชื่อทางศาสนาที่มีมาตั้งแต่ยุคกลางว่า พระเยซูคริสต์ได้เคยเสด็จมาดินแดนอังกฤษและทรงมาถึงเมืองกลาสตันบิวรี (Glastonbury) พร้อมพ้อคำตักข่อยอริมาธีอา (Arimathea) เพื่อนำสันติสุขและความรักมาสู่ท้องทุ่งและเนินเขาที่เขียวชอุ่มของอังกฤษ แต่ดินแดนดังกล่าวในปัจจุบันกลับกลายเป็นที่ตั้งของโรงงานที่เบลคเรียกว่า “These dark Satanic Mills” การใช้คำคุณศัพท์ “Satanic” เน้นให้เห็นอานุภาพของโรงงานอุตสาหกรรมในการทำลายธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติได้อย่างดียิ่ง ภาพของโรงงานอุตสาหกรรมมาจากประสบการณ์ตรงของเบลคเองที่เห็นโรงงานผลิตแป้ง ชื่อ ดีอัลเบียน ฟลาวัวร์ มิลล์ส (The Albion Flour Mills) ซึ่งเป็นโรงงานสำคัญโรงงานแรกๆ ในกรุงลอนดอนที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากบ้านของเบลคนัก โรงงานนี้อยู่ในเขตเซาธ์วาร์ก (Southwark) เป็นโรงงานที่เดินเครื่องด้วยเครื่องจักรไอน้ำที่สามารถผลิตแป้งได้ถึง 6,000 บูเชลต่อสัปดาห์ กำลังผลิตมากมายระดับนี้สามารถทำให้ผู้ผลิตแป้งที่ใช้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิมต้องออกจากธุรกิจนี้ไปเพราะไม่สามารถแข่งขันด้านปริมาณการผลิตออกสู่ตลาดได้ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวหาว่าเจ้าของโรงงานทำลายเกษตรกรผู้ผลิตข้าวสาลีชาวอังกฤษ โดยหันไปซื้อวัตถุดิบนำเข้าจากต่างประเทศที่ราคาถูกกว่าด้วย (Wikipedia.com, retrieved on 25/1/2017)

โรงงานอุตสาหกรรมได้รับการนำเสนอผ่านภาพของพลังอันชั่วร้ายของชาตานที่ครอบครองภูมิทัศน์ของอังกฤษ ตรงข้ามกับความรักและความเมตตาปราณีของพระเยซูคริสต์ที่เสด็จมายังดินแดนอังกฤษในยุคโบราณที่ได้รับการเสนอผ่านภาพเยรูซาเล็ม (Jerusalem) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความรักและความสงบสุข เบลค ถือว่ามีความจำเป็นที่จะนำความสงบสุขและธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์คืนมาสู่สังคมอังกฤษ เขาให้ผู้พูด (Speaker) แสดงถึงเจตจำนงที่จะต่อสู้เพื่อนำอังกฤษสู่สภาพเดิมก่อนที่จะแปดเปื้อนด้วยมลทินของอุตสาหกรรม โดยผู้พูดได้ร้องขอว่า

*Bring me my Bow of burning gold;
Bring me my Arrows of desire:
Bring me my Spear: 0 clouds unfold!
Bring me my Chariot of fire!*

(“And Did Those Feet in Ancient Time,” ll.9-12)

ในทำนองเดียวกับการใช้กรอบความเชื่อทางศาสนาว่าพระเยซูคริสต์เคยเสด็จมายังดินแดนอังกฤษ มีการใช้ภาพลักษณ์ของราชรถแห่งอัคคี หรือ Chariot of fire ควบคู่กับอาวุธอื่นๆ เพื่อต่อต้านมารร้ายที่อยู่ในรูปของ “These dark Satanic Mills” ภาพลักษณ์ของราชรถนี้เป็นการอ้างถึงเรื่องในพระคัมภีร์เก่าซึ่งศาสดาพยากรณ์อีไลจาห์ (Elijah) บนราชรถเทียมม้าได้ถูกพายุหมุนพัดพาสู่สวรรค์ “And it came to pass, as they still went on, and talked, that, behold, there appeared a chariot of fire and horses of fire, and parted them both asunder; and Elijah went up by a whirlwind into heaven.” (2 Kings 2:11) คำว่า “The chariots of fire” หมายถึงพลังอำนาจของพระเจ้า ดังนั้นการต่อสู้กับพลังมืดของ Satanic Mills จึงไม่ต่างจากการทำ “สงครามศักดิ์สิทธิ์” (The holy war) ที่ต้องใช้การต่อสู้เพื่อ นำความสงบสุขกลับคืนมาสู่ดินแดนอังกฤษ

อันที่จริงแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นแก่คนระดับล่างในช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรมมิใช่เป็นเพียงปัญหาที่เกิดจากการที่คนชนบทโยกย้ายเข้ามาทำงานในเมือง และถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างแต่เพียงอย่างเดียว แต่บรรดาผู้คนที่ยังคงดำเนินชีวิตในชนบทก็ได้รับผลกระทบจากการออกประกาศของรัฐให้ปิดกั้นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมในปี 1774 ทำให้เกิด 1) ฝืนที่ดินที่ครอบครองโดยเจ้าของแต่ละรายที่เรียงรายอยู่ติดต่อกัน 2) การยกเลิกสิทธิ์ส่วนรวมในที่ดิน 3) การล้อมรั้วและการขุดร่องเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของที่ดินแต่ละราย (Slater, Gilbert อ้างถึงใน Watson 77) ดังนั้นภาพภูมิทัศน์ชนบทอังกฤษจึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง มิเพียงแต่ผู้ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองเท่านั้นที่ประสบปัญหาและความทุกข์ยาก แต่เจ้าของที่ดินรายเล็กก็ประสบปัญหาด้วย พวกเขาถูกบีบบังคับให้ออกจากที่ดินโดยผู้ถือครองที่ดินรายใหญ่ที่ต้องการขยายไปครอบ

ครองที่ดินข้างๆ แสดงให้เห็นถึงสภาพที่ผู้มีอำนาจรังแกผู้ที่ด้อยกว่า วิลเลียม เวิดสเวิร์ทได้เสนอปัญหานี้หนึ่งในบทกวีที่รวมไว้ใน Salisbury Plain Poems ซึ่งมาจากประสบการณ์ตรงของชีวิตบิดาเขาเอง

*There rose a mansion proud our woods among,
And cottage after cottage owned its sway,
No joy to see a neighbouring house, or stray
Through pastures not his own, the master took;
My father dared his greedy wish gainsay
He loved his old hereditary nook,
And ill could I the thought of such sad parting brook.*

*But when he had refused the proffered gold,
To cruel injuries he became a prey,
Sore travers'd in whate'er he bought and sold:
His troubles grew upon him day by day,
Till all his substance fell into decay...*

(“Adventures on Salisbury Plain,” ll.300-11)

ผลจากการถูกรังแกจากผู้มีอำนาจก็คือผู้ที่ต้องเสียที่ดินเหล่านี้นต้องโยกย้ายออกจากที่ดินทำกินของตน บ้างก็ต้องเดินทางไปเมืองใหญ่เพื่อหางานทำในโรงงานอุตสาหกรรมและต้องเผชิญปัญหาที่ผู้ใช้แรงงานคนอื่นๆ ต้องประสบ ดังที่ได้อภิปรายมาแล้ว

กวียุคโรแมนติกอังกฤษได้แสดงให้เห็นถึงสภาพที่ทุกข์ยาก การถูกเอารัดเอาเปรียบและการขาดโอกาสในชีวิตของคนระดับล่างในสังคมอังกฤษ บทกวีที่เกี่ยวกับชีวิตของเด็กกวาดปล่องไฟที่รวมอยู่ในผลงาน Songs of Innocence และ Songs of Experience ของเบลคแสดงให้เห็นว่าเด็กเหล่านั้นเป็นเหยื่อของผู้ใหญ่ พวกเขาขาดการดูแลจากพ่อแม่และขาดโอกาสทางการศึกษา แต่ถูกพ่อแม่ส่งออกไปทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว งานป็นปายทำความสะอาดปล่องไฟเป็นงานที่อันตรายและทำให้เด็กต้องอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ชีวิตไม่ต่างกับการตายทั้งเป็นโดยผู้ใหญ่โดยเฉพาะบุคคลในวงการศาสนา

ให้เหตุผลว่าพวกเขาต้องทนทุกข์ทรมานในโลกนี้เพื่อโอกาสที่จะได้พบพระเจ้า
เป็นเจ้าและความสุขสบายในโลกหน้า

เวดสเวิร์ทได้บรรยายสภาพอันไร้นุชยธรรมของการทำงานของคนงาน
ในโรงงานที่ต้องทำงานเป็นระยะเวลายาวนานจนค้ำมิตเพราะความเจริญ
ทางวิทยาศาสตร์ทำให้มนุษย์สามารถใช้แสงสว่างจากไฟฟ้าเพื่อส่องสว่างแทน
แสงธรรมชาติและเครื่องจักรที่เดินด้วยเครื่องจักรไอน้ำสามารถทำงานได้ตลอด
ปี โดยที่สภาพอากาศและอุณหภูมิภายนอกในฤดูหนาวไม่สามารถหยุดยั้งการ
ทำงานได้ ในบทกวี “The Excursion” เขาได้บรรยายสภาพการทำงานของ
แรงงานไม่ว่าชาย หญิง หรือเด็กโดยผ่านมุมมองของตัวละครชื่อ The Wan-
derer ไว้ว่า

..., an unnatural light
Prepared for never-resting Labour's eyes
Breaks from a many-windowed fabric huge;
...men, maidens, youths,
Mothers and little children, boys and girls,
Enter, and each the wonted task resumes
Within this temple, where is offered up
To Gain, the master-idol of the realm,
Perpetual sacrifice.

(The Excursion, VIII, ll.167-169, ll.179-185)

โรงงานที่ใช้คนงานทำงานไม่หยุดหย่อนได้รับการเปรียบเทียบกับวัดที่
ผู้คนไปปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา แต่เป็นการย้อนแย้งว่าสิ่งที่พวกเขาปฏิบัติใน
ลักษณะพิธีกรรมทางศาสนากลับเป็นการสังเวยชีวิตตนเพื่อผลประโยชน์ของ
นายทุน แม้ว่า The Wanderer จะไม่กล่าวถึงความยากจนของคนงานเหล่านี้
แต่เขาชี้ให้เห็นว่าชีวิตในโรงงานอุตสาหกรรมทำลายคุณภาพชีวิตของมนุษย์
โดยสิ้นเชิง

แซมมวล เทย์เลอร์ โคลริดจ์ก็แสดงความเห็นอกเห็นใจคนระดับล่าง
ของสังคมที่พบเห็นได้ทั่วไปในดินแดนอังกฤษ เขาเห็นว่าเป็นการอยู่ดิ้นรนที่จะ

ปล่อยให้คนยากไร้ต้องใช้ชีวิตอย่างหิวโหย ในขณะที่ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง แต่คนเหล่านั้นไม่มีส่วนใดๆ ในความเจริญรุ่งเรืองนั้น ในบทกวี “To a Young Ass” โคลริดจ์บรรยายภาพลูกลาที่คลอเคลียกินนมแม่ที่ถูกผูกไว้กับเสาไม้ ทำให้ขาดโอกาสที่จะออกไปเล็มหญ้าในท้องทุ่งอุดมสมบูรณ์ สภาพของลาที่ถูกล่ามไว้ขาดอิสระในการเคลื่อนไหวและโอกาสที่จะลี้ภัยจากทุ่งหญ้าเขียวขจีไม่ต่างจากสภาพของเจ้าของลาเท่าใดนัก

*Poor Ass! Thy master should have learnt to show
Pity--best taught by fellowship of Woe!
For much I fear me that He lives thee,
Half famish'd in a land of Luxury!*

(“To a Young Ass, “ ll.19-22)

ผู้เขียนมีความเห็นว่าบทกวียุคโรแมนติกที่สรรเสริญสภาพสังคมที่ไร้ความเมตตาปราณีและความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมที่เกิดขึ้นในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม และทำให้ผู้อ่านลูกคิดว่าท่ามกลางความเจริญรุ่งเรืองทางวัตถุ นั้น สังคมอังกฤษต้องเสียอะไรไปบ้าง คือ บทกวีชื่อ “London” ของเบลคซึ่งบรรยายภาพผู้พูดเดินผ่านถนนต่างๆ ในกรุงลอนดอน และแม่น้ำเทมส์ สายน้ำธรรมชาติ ผู้พูดได้พบว่าถนนและแม่น้ำนั้นอยู่ภายใต้อาณัติของความทุกข์ยากและความอ่อนแอ เสียงร้องที่ได้ยินแสดงความกลัวและจิตใจที่ถูกพันธนาการ ในบทที่ 4 ของกวีนิพนธ์นี้ เบลคได้แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของสถาบันสำคัญของประเทศ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากความโลภและการเอารัดเอาเปรียบในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ดังต่อไปนี้

*How the chimney-sweeper's cry
Every blackening church appals;
And the hapless soldier's sigh
Runs in blood down palace walls.*

*But most through midnight streets I hear
How the youthful harlot's curse
Blasts the new-born infant's tear,*

And blights with plagues the marriage hearse.

(“London,” ll.9-16)

ในบทที่ 3 สถาบันที่ถูกโจมตีคือสถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว และสถาบันกษัตริย์ ศาสนจักรที่ถูกถ่ายทอดด้วยภาพ “blackening church” เอาเปรียบเด็กที่ขายแรงงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ชำร่วยยังแสดงเป็นนัยว่า พ่อแม่ นำเงินที่ได้จากแรงงานลูกไปบริจาคให้ศาสนาด้วยความเชื่อที่ว่าจะช่วยนำตนไปสู่สวรรค์ในชีวิตรหน้า ส่วนสถาบันกษัตริย์ก็เอาเปรียบทหารโดยให้ทหารสละชีพเพื่อปกป้องสถาบันโดยไม่ได้อะไรตอบแทน ในบทสุดท้าย ผู้อ่านจะเห็นความล้มเหลวของการแต่งงานและสถาบันครอบครัว หญิงสาวที่ยากจนต้องออกไปหาเงินเวลากลางคืนและมีลูกนอกสมรส บรรทัดสุดท้ายของบทกวีบทนี้แนะถึงโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นแก่หญิงสาวที่หาเงินยามค่ำคืนแทนที่หญิงเหล่านี้จะได้นั่งรถม้าเพื่อเข้าพิธีสมรสกลับต้องถูกบรรพทูกอยู่บนรถที่ใช้เคลื่อนย้ายศพแทน

ดังนั้น “London” จึงมิได้แสดงให้เห็นด้านสวยงามของกรุงลอนดอนที่เติบโตขึ้นเป็นมหานคร แต่กลับแสดงให้เห็นปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาอย่างรวดเร็วในระยะการปฏิวัติอุตสาหกรรม เบลคกล่าวหาผู้ที่จะวิพากษ์วิจารณ์สถาบันสำคัญในขณะนั้นที่มีส่วนทำให้ปัญหาซับซ้อนมากขึ้น หนึ่งในสถาบันที่เข้าวิพากษ์วิจารณ์คือสถาบันกษัตริย์ที่เขาถือว่าเป็นเครื่องแสดงอำนาจและการแบ่งชนชั้นในสังคม เขาได้โจมตีสถาบันนี้เมื่อแต่งบทกวีที่สนับสนุนการปฏิวัติอเมริกัน ซึ่งจะได้อธิบายคร่าวๆ ดังต่อไปนี้

กวีนิพนธ์ยุคโรแมนติกกับการปฏิวัติอเมริกัน

ในระหว่างที่ประเทศอังกฤษประสบทั้งความก้าวหน้าและปัญหาในด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มาพร้อมกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมนั้น ประเทศก็ต้องประสบปัญหาด้านต่างประเทศเมื่ออาณานิคมในอเมริกาเคลื่อนไหวเพื่อปลดแอกตนเองจากการปกครองของอังกฤษ ความขัดแย้งระหว่างประเทศแม้กับอาณานิคมเริ่มต้นในปี 1765 เมื่อสมาคมอาณานิคมอเมริกัน (American

Colonial Society) ปฏิเสธอำนาจของรัฐสภาอังกฤษในการเก็บภาษีและออกกฎหมายที่ใช้บังคับอาณานิคมอเมริกันโดยที่ไม่มีตัวแทนของอาณานิคมในรัฐสภา หลังจากนั้น การต่อต้านอำนาจการปกครองของอังกฤษในรูปแบบต่างๆ ก็เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ที่เรียกว่า The Boston Tea Party ในปี 1773 ซึ่งผู้รักชาติชาวอาณานิคมได้ปลอมตัวเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมอเมริกันแล้วปีนขึ้นไปบนเรือสินค้าที่จอดอยู่ในอ่าวบอสตันและโยนหีบบรรจุชา 342 หีบลงทะเล ชาเหล่านี้เป็นชาที่ถูกเก็บภาษีโดยรัฐสภาอังกฤษและเป็นผลผลิตของบริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company) ที่ถูกส่งมาจำหน่ายยังดินแดนอาณานิคมเพื่อเป็นการช่วยด้านการค้าแก่บริษัทอินเดียตะวันออก อังกฤษจึงเข้มงวดกับอาณานิคมมากขึ้นโดยการออกกฎหมายที่เรียกว่า “พระราชบัญญัติบีบบังคับ” (Coercive Acts) ในปี 1774 เพื่อบังคับใช้ในดินแดนแมสซาชูเซตส์ การบีบบังคับด้านกฎหมายตามมาด้วยการปะทะกันด้วยกำลังระหว่างทหารอังกฤษกับผู้รักชาติชาวอาณานิคมอเมริกัน ซึ่งเริ่มขึ้นที่เมืองเล็กซิงตัน (Lexington) และเมืองคอนคอร์ด (Concord) ในเดือนเมษายน 1775 การปะทะกันได้ขยายขึ้นเป็นสงครามระหว่างกลุ่มผู้รักชาติ (Patriots) กับฝ่ายอังกฤษและกลุ่มจงรักภักดีต่อเมืองแม่ (Loyalists) ซึ่งลูกหลานเป็นสงครามปฏิวัติอเมริกัน กลุ่มผู้รักชาติประกอบด้วย 13 อาณานิคมซึ่งรวมตัวกันขึ้นเป็นสภาสูงชื่อรัฐสภาแห่งทวีป (Continental Congress) ที่รวบรวมอำนาจจากรัฐอาณานิคมทั้งหลายและปราบปรามกลุ่มจงรักภักดี รัฐสภาแห่งทวีปได้ก่อตั้งกองทัพแห่งทวีป (Continental Army) นำโดยนายพลจอร์จ วอชิงตัน (George Washington) เพื่อต่อสู้กับกองทัพอังกฤษ สภาสูงแห่งทวีปได้ประกาศว่า การปกครองของพระเจ้าจอร์จที่ 3 แห่งประเทศอังกฤษเหนืออาณานิคมเป็นการปกครองของทรราชและเป็นการเข้ามาล่วงล้ำสิทธิของชาวอาณานิคม จึงได้ประกาศตนเป็นอิสระจากการปกครองของอังกฤษในเดือนกรกฎาคม 1776 ความขัดแย้งในรูปการใช้กำลังระหว่างกองทัพอังกฤษและดินแดนที่อังกฤษถือว่าเป็นอาณานิคมดำเนินต่อไป จากมุมมองของกษัตริย์อังกฤษ พระเจ้าจอร์จที่ 3 ทรงถือว่าการปล่อยปละละเลยของฝ่ายอังกฤษทำให้ฝ่ายอเมริกันถือว่าอังกฤษอ่อนแอ และทรงเชื่อว่าการรบกับฝ่ายอาณานิคมเป็นการปกป้องรัฐธรรมนูญอังกฤษจากพวกฉวยโอกาสแทนที่จะทรงตระหนักว่าพวกรักชาติเหล่านี้กำลังปกป้องสิทธิโดยชอบธรรมของพวกเขาเอง จากความขัดแย้งนี้ กองทัพอังกฤษ

ถูกบังคับให้ถอนกำลังออกจากบอสตันในปี 1776 และถูกล้อมในนครนิวยอร์กตลอดเวลาจนสิ้นสุดสงคราม กองทัพอีกส่วนถูกเข้ายึดครองในสมรภูมิตาราท็อกกา (The Battle of Saratoga) ในปลายปี 1777 และหลังจากนั้น ฝรั่งเศสได้เข้าร่วมกับฝ่ายอเมริกันอย่างเปิดเผยเมื่อสงครามขยายไปทางดินแดนทางด้านใต้ในรัฐเซาธ์แคโรไลนาซึ่งกองทัพอังกฤษสามารถยึดได้แต่ไม่สามารถครอบครองได้เนื่องจากขาดกำลังพล ในปี 1781 กองทัพผสมอเมริกันและฝรั่งเศสสามารถมีชัยชนะเหนือกองทัพอังกฤษที่เมืองยอร์กทาวน์ (Yorktown) ถือว่าเป็นการสิ้นสุดสงครามปฏิวัติอเมริกัน การลงนามในสนธิสัญญาปารีสในปี 1783 เป็นเครื่องยืนยันว่าอเมริกาเป็นชาติใหม่ที่แยกออกจากจักรวรรดิอังกฤษโดยสมบูรณ์

ความขัดแย้งระหว่างอาณานิคมกับจักรวรรดิอังกฤษเป็นหัวข้อถกเถียงและอภิปรายของนักคิด นักเขียน และนักกิจกรรมทางการเมืองจำนวนมากในบรรดาบุคคลเหล่านั้นย่อมมีกวีแนวโรแมนติกอังกฤษรวมอยู่ด้วย กวีหัวก้าวหน้าเช่นเบลค เห็นความสำคัญของอิสรภาพและความเสมอภาคของผู้คนในสังคม เขาได้ชี้ให้เห็นว่าอิสรภาพจากการถูกปกครองโดยผู้มีอำนาจเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา แต่ขณะเดียวกันก็เป็นของใหม่ การจะได้มาซึ่งอิสรภาพย่อมมีความเจ็บปวดควบคู่กันมาด้วย ในบทกวี “A Song of Liberty” เบลคนำเสนอการเกิดขึ้นของอิสรภาพโดยผ่านภาพการถือกำเนิดของเด็กทารกเมื่อผู้เป็นแม่ครวญครางด้วยความเจ็บปวดในขณะที่ให้กำเนิด ณ ที่นี้เบลคได้ใช้กรอบของเรื่องปรัมปราที่เขาสร้างขึ้น แม่ที่ร้องครวญครางนี้ (The Eternal Female) นี้คือเอนิธาร์มอน (Enitharmon) ผู้เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งด้านจิตวิญญาณ จากสามีนามว่า ลอส (Los) ผู้เป็นสัญลักษณ์ของสัญชาติญาณด้านการกวี นางได้ให้กำเนิดแก่ ออร์ค (Orc) ผู้เป็นสัญลักษณ์ของจิตวิญญาณแห่งการกบฏ เบลคถือว่าออร์คเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งที่จะทำให้มนุษย์เป็นอิสระจากการกดขี่ข่มเหง ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใด

อิสรภาพมิใช่สิ่งที่將會เกิดขึ้นโดยไม่ผ่านความเจ็บปวด ในทำนองเดียวกับมารดาและทารกเกิดใหม่ต้องประสบความเจ็บปวด อิสรภาพได้รับการเปรียบเทียบกับทารกเกิดใหม่ที่ท้าทายอำนาจเก่าที่อยู่ในรูปของกษัตริย์และเหล่าขุนนางผู้ร่ำรวย ผู้อ่านจะเห็นความแตกต่างระหว่างทารกที่สุกสว่างไป

ด้วยแสงไฟ (“The fiery limbs the flaming hair, shot like the sinking seen into the western sea.” l.21) กับอำนาจเก่าที่ไร้พลังขับเคลื่อน แต่สูงวัยและใช้อำนาจและอาวุธเพื่อประหัตประหารผู้ต่อต้าน (“The jealous king: his grey/brow’d counsellors, thunderous warriors, curl’d veterans, among/helms, and shieds, and chariots, horses, elephants: banners,/castles, slings, and rock,” ll.24-27) ภาพของผู้มีอำนาจไม่แตกต่างจากภาพของพระเจ้ากับบัญญัติ 10 ประการ (“he promulgates his ten commands” l.33) อิศรภาพในรูปของทหารก่อกำเนิดใหม่ได้ทำลายกฎเกณฑ์และบัญญัติที่ให้อำนาจแก่คนบางกลุ่มและไร้ความยุติธรรมแก่คนทั่วไป (“stamps the stony law to dust,” l.37) จากนั้นผู้คนจะสามารถแข่งขันกับการล่มของจักรวรรดิ (“Empire is no more!” l.39)

จะเห็นได้ว่าเบลคแสดงเป็นนัยว่า อิศรภาพจะต้องมากับยุคใหม่และสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของยุคเก่าต้องถูกล้มล้างให้สิ้นแม้กระทั่งศาสนาที่เขาสรุปไว้ในบทร้องประสาน (chorus) ว่า

*Let the Priests of the Raven of dawn,
 no longer in deadly black,
 with hoarse not curse the sons of joy.
 Nor his accepted brethren,
 whom tyrant, he calls free:
 lay the bound or build the roof. Nor/
 pale religious letchery call that virginity,
 that wishes but acts not!
 For every thing that lives is Holy.*

(“A Song of Liberty,” ll.40-44)

สถาบันศาสนาถูกวิจารณ์อย่างตรงไปตรงมาที่สุดในบทร้องประสานนี้ เพราะแทนที่จะเป็นแหล่งของความรักและความเมตตาปราณีแก่มวลมนุษย์ และสรรพสัตว์กลับเป็นพวกหน้าไหว้หลังหลอกอำพรางตนเองในเสื้อคลุมของนักบวชแต่ไม่ทำอะไรเพื่อผู้ด้อยโอกาสกว่า แต่นับแต่นี้เป็นต้นไป ทุกสรรพสิ่ง

ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์จะเท่าเทียมกันเพราะสิ่งมีชีวิตทั้งมวลเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ (มิใช่เพียงแค่มนุษย์แต่เพียงเท่านั้น)

อีกสิ่งหนึ่งที่พึงสังเกตในบทกวี “A Song of Liberty” ก็คืออิสรภาพที่เพลงดังกล่าวเป็นสิ่งที่ได้ยื่นกันทั่วไปไม่ว่าจะในอเมริกาที่พยายามแยกตัวเป็นอิสระจากอังกฤษ ขบวนการต่อต้านทางการเมืองในฝรั่งเศสที่จะพัฒนาเป็นการปฏิวัติฝรั่งเศส หรือการที่สเปนพยายามปลิดตัวจากอิทธิพลของศาสนจักรคาทอลิกในโรมเป็นต้น

ในขณะที่ “A Song of Liberty” เฉลิมฉลองจิตวิญญาณแห่งอิสรภาพ โดยมีการอ้างถึงความพยายามต่อสู้เพื่อความเป็นอิสระจากการปกครองของผู้มีอำนาจ เบลคมิได้กล่าวถึงการต่อสู้ของประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ ผู้อ่านรับรู้ว่าบทกวีบทนี้สนับสนุนให้ผู้คนปลดปล่อยตนเองจากการปกครองของชนชั้นสูงในสังคม เพราะมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชนชั้นใดย่อมมีความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ด้วยกัน

บทกวี “America: A Prophecy” เป็นบทกวีบทแรกที่เบลคใช้คำว่า “Prophecy” เป็นชื่อของบทกวี ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนในรูปแบบกวีนิพนธ์ของเบลค ในช่วงต้นของการเป็นกวี เขาจะเขียนบทกวีในรูปคิตกานท์ (lyric) ซึ่งเป็นการรำพันความในใจของเขาเอง ไม่ว่าจะเป็นผลงาน Poetical Sketches Songs of Innocence หรือ Songs of Experience การเขียนบทกวีในรูปแบบของ “Prophecy” เบลคจะใช้เรื่องปรัมปรา (myth) ที่เขาคิดขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นเหตุการณ์ปัจจุบัน (Holloway 37)

ในบทกวี “America: A Prophecy” นี้ เบลคใช้ความขัดแย้งระหว่างจักรวรรดิอังกฤษกับอาณานิคมอเมริกันเป็นเนื้อหาเพื่อแสดงการสนับสนุนให้ผู้คนต่อต้านอำนาจการปกครองโดยไม่ชอบธรรมจากนอกประเทศ การเผชิญหน้าระหว่างเจ้าอาณานิคม (“The Prince of Albion” หรือ “The King of England” ซึ่งหมายถึง พระเจ้าจอร์จที่ 3) กับผู้นำฝ่ายอาณานิคมที่เห็นด้วยกับการขัดขืนต่อต้านอำนาจของผู้ปกครอง ได้แก่ จอร์จ วอชิงตัน เบนจามิน แฟรงกลิน (Benjamin Franklin) และทอมัส เพน (Thomas Paine) เป็นอาทิ ในบรรดาผู้ต่อต้านอำนาจจักรวรรดิอังกฤษ เพนเป็นบุคคลที่น่าสนใจมากที่สุด

สำหรับผู้เขียน เขาเป็นชาวอังกฤษโดยกำเนิด มาจากครอบครัวผู้นับถือลัทธิ
เควคเคอร์ เป็นนักเขียนบทความและหนังสือ โดยเฉพาะเรื่องราวด้านการเมือง
และเป็นผู้ก่อกำเนิดวรรณกรรมที่สนับสนุนให้ใช้การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนการปกครอง
เขาเดินทางมายังอาณานิคมอเมริกาในปี 1774 และเข้าร่วมกับกลุ่มรักชาติเพื่อ
ต่อต้านอำนาจอังกฤษ ผลงานของเขาเช่น The American Crisis เป็นรวม
บทความสนับสนุนการปฏิวัติอเมริกัน โดยเขาโต้แย้งว่าเป็นความชอบธรรมโดย
ธรรมชาติของอาณานิคมอเมริกาที่จะปลิดตัวจากอังกฤษ

เบลคเริ่มต้นบทกวีโดยเสนอภาพของ จอร์จ วอชิงตัน แม่ทัพอาณานิคม
อเมริกาพร้อมทั้งผู้นำอื่นๆประชุมพร้อมกันเพื่อต่อต้านอังกฤษ

*Piercing the souls of warlike me,
who rise in silent night,
Washington, Franklin, Paine&Warren,
Gates, Hancock & Green;
Meet on the coast glowing with blood
from Albion fiery Prince.*

(“America: A Prophecy,” ll.3-5)

ในการประชุมดังกล่าว วอชิงตันบรรยายความน่าสะพรึงกลัวของผู้
ปกครองโดยผ่านภาพมังกรร้ายที่พุ่งเข้ารุกรานอาณานิคมอเมริกา จึงเป็นการ
ชอบธรรมและชอบด้วยเหตุผลที่ชาวอาณานิคมจะร่วมกันต่อต้านอำนาจจาก
ภายนอกและสลัดแอกให้พ้นจากพวกเขา ธรรมชาติดูจะขานรับปฏิกิริยาของ
ชาวอาณานิคมต่อคำเร่งเร้าชักชวนของวอชิงตันให้ต่อสู้ โดยเบลคบรรยายว่า

*The morning comes, the night decays,
the watchmen leave their stations;
The grave is burst, the spices shed,
the linen wrapped up;
The bones of death, the cov'ring clay,
the sinews shrunk & dry'd,
Reviving shake, inspiring move, breathing! awakening!*

*Spring like redeemed captives when their bonds and
bars are burst;*

(“America: A Prophecy,” ll.37-41)

ผู้คนที่ถูกจองจำประดุจทาสได้รับการเสนอโดยผ่านภาพ “redeemed captives” เมื่อพันธนาการและลูกกรงที่ขวางกั้นพวกเขาจากอิสรภาพได้เปิดออก และเบลคได้ย้ำความสามารถในการกำจัดอำนาจจักรวรรดิอีกว่า “Empire is no more” ความขัดแย้งระหว่างอำนาจจะสิ้นสุดลง (“now the Lion & Wolf shall cease”) ณ จุดนี้เบลคได้เน้นความสำคัญของจิตวิญญาณของการปฏิวัติ โดยใช้ตัวละครที่เขาใช้ในบทกวี “A Song of Liberty” อีกครั้ง นั่นคือออร์คซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการปฏิวัติ ออร์คชี้ให้เห็นว่าการปฏิวัติเป็นการกระทำที่ยุติธรรมและน่ายกย่อง ออร์คทำนายอำนาจเก่าไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์หรือพระเจ้าตัวปลอมที่สนับสนุนชนบทรบเร่ที่ล้าหลังและเหตุผลที่มีได้ขึ้นอยู่กับการเหตุผลที่แท้จริงซึ่งเบลคนำเสนอผ่านตัวละครชื่ออุไรเซน (Urizen) ออร์คสรุปภาพของพวกอาณานิคมรักชาติที่เดินแถวตามผู้นำเช่นวอชิงตันว่า

การที่ชาวอเมริกันในอาณานิคมจะเปลี่ยนเป็นพลเมืองที่มีอิสรภาพโดยสมบูรณ์ เบลคทำให้พวกเขาเดินผ่านกองไฟ กองไฟนี้มีใช้ไฟแห่งการทำลายล้างแต่เป็นกองไฟที่ชำระล้างให้บริสุทธิ์ ทำให้พวกเขาปราศจากมลทินและแข็งแกร่งประดุจเงินหรือทองที่ผ่านการหลอมเพื่อขึ้นรูปเป็นวัตถุที่แข็งแกร่งและเปล่งประกาย การใช้ภาพลักษณ์ของไฟเพื่อการชำระล้างให้บริสุทธิ์อาจมาจากความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับไฟเพื่อชำระล้าง และอาจมาจากประสบการณ์ตรงของเบลคเอง ในฐานะประติมากร เขาจำหลักภาพของบทกวีที่เขาเขียนขึ้นบนแผ่นโลหะ กว่าที่เขาจะจำหลักภาพแต่ละภาพให้เสร็จ เขาจะต้องใช้ไฟเพื่อหลอมแผ่นโลหะและใช้ค้อนตีขึ้นรูปจนเป็นภาพศิลปะได้ สิ่งนี้แสดงเป็นนัยว่าในทำนองเดียวกับงานศิลปะที่ต้องผ่านความร้อนและแรงที่เกิดจากการตีเพื่อขึ้นรูป การปฏิวัติเพื่อให้ได้มาซึ่งอิสรภาพก็ต้องผ่านความรุนแรงและการหลอมให้บริสุทธิ์ด้วยไฟเช่นเดียวกัน

หลังจากการปฏิวัติ ดินแดนที่เดิมเป็นอาณานิคมของอังกฤษได้ถูกเปลี่ยนให้ปกครองโดยระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญที่เขียนขึ้น

เพื่อให้ปกครองประเทศได้รวมเอาสิทธิของพลเมืองไว้ด้วย แนวคิดเรื่องเสรีภาพ
 สิทธิของปัจเจกบุคคล ความเสมอภาคของประชาชน การต่อต้านการฉ้อราษฎร์
 บังหลวงถือว่าเป็นคุณธรรมหลักของสาธารณรัฐใหม่นี้ การท้าทายประเทศใน
 โลกเก่าและความสำเร็จในการก่อตั้งประเทศที่ปกครองด้วยระบอบ
 ประชาธิปไตยโดยรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งเป็นตัวอย่งให้ประเทศ
 อาณานิคมอื่น ตระหนักว่าสามารถจะหลุดพ้นสภาวะดังกล่าวและเป็นประเทศ
 ปกครองตนเองโดยรัฐบาลที่มาจากผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งได้ บางประเทศได้
 เรียนรู้ที่จะจัดระบบการปกครองแบบเก่าโดยใช้การปฏิวัติในการเปลี่ยน
 ประเทศที่ปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นารปกครองแบบ
 สาธารณรัฐ หนึ่งในประเทศที่ผ่านประสบการณ์ด้านการเมืองดังกล่าวคือ
 ประเทศฝรั่งเศส การปฏิวัติฝรั่งเศสและผลพวงจากการปฏิวัติเกิดขึ้นระหว่างปี
 1789-1799 ซึ่งครอบคลุมระยะเวลาถึง 10 ปี

การปฏิวัติฝรั่งเศสกับกวียุคโรแมนติกอังกฤษ

พัฒนาการของงานเขียนแนวโรแมนติกอังกฤษเกิดขึ้นพร้อมๆ กับ
 เหตุการณ์ต่างๆ ในยุคปฏิวัติฝรั่งเศส นักเขียนอังกฤษในยุคนั้นจึงได้พบเห็น
 เหตุการณ์ที่นำไปสู่การปฏิวัติโดยผ่านประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม กวี
 ยุคโรแมนติกอังกฤษเช่น เว็ดสเวิร์ท ได้เดินทางไปฝรั่งเศสในปี 1792 ท่ามกลาง
 กระแสการปฏิวัติและในระหว่างนั้นเขาได้มีความสัมพันธ์กับหญิงสาวชาว
 ฝรั่งเศสชื่อแอนเนตต์ วาลอง (Annette Valon) และมีบุตรสาวนอกสมรส
 ด้วยกัน 1 คน ความวุ่นวายหลังจากการล้มระบอบปกครองด้วยกษัตริย์ทำให้
 เว็ดสเวิร์ท ผิดหวังกับการปฏิวัติฝรั่งเศสและเดินทางกลับอังกฤษและเขารับรู้
 เรื่องบุตรสาวเมื่อเขากลับถึงอังกฤษแล้ว

สาเหตุที่นำไปสู่การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของ
 ฝรั่งเศสมีหลายประการ ผู้คนตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมกันด้านสังคมและ
 เศรษฐกิจที่มีมากขึ้นทุกที ในขณะที่ปรัชญาเมธีนักคิด นักเขียนตัวอย่างเช่น
 ฌอง จาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau 1712-78) ได้ผลิตงานเขียน
 มากมายที่เกี่ยวกับสิทธิของพลเมืองและรูปแบบของรัฐบาลที่เป็นอุดมคติ

หนังสือสัญญาประชาคมหรือ Social Contract ของเขาทำให้สังคมตระหนักว่าในสังคมที่ดูเหมือนมีเสรีภาพแต่พันธนาการพบได้ทุกแห่งหน ทำให้มีผู้หันมามองสภาพของฝรั่งเศสในขณะนั้นและหาหนทางเปลี่ยนแปลงแก้ไข เศรษฐกิจของฝรั่งเศสอยู่ในสภาพเป็นหนี้สินซึ่งรัฐบาลก่อขึ้นจากการเข้าสงคราม 7 ปี (Seven Years' War: 1756-1763) ซึ่งฝรั่งเศสร่วมกับออสเตรียและรัสเซียรบกับ ปรussia ซึ่งมีอังกฤษเป็นพันธมิตร สงครามสงบลงโดยรัสเซียยังคงรักษาดินแดนในครอบครองไว้ได้ และในการรบทางทะเลระหว่างฝรั่งเศสกับอังกฤษนั้น อังกฤษสามารถแผ่อำนาจไปยังอินเดียและอเมริกาได้ สงครามอีกครั้งที่ก่อให้เกิดความสูญเสียทางการเงินแก่ฝรั่งเศสก็คือการเข้าสนับสนุนอาณานิคมอเมริกาให้สามารถปลดแอกจากโลกเก่าได้ แต่ฝรั่งเศสไม่ได้ผลประโยชน์อันใดจากการนี้เลย มีแต่เสียค่าใช้จ่ายในการร่วมรบ และเพื่อเป็นการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจให้รัฐดำรงอยู่ได้ รัฐจึงเพิ่มการเก็บภาษีซึ่งทำให้ประชาชนทั่วไปไม่พอใจมากขึ้น ในด้านการทำเกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรลดต่ำลงติดต่อกันหลายปีทำให้ข้าวยากหมากแพงและขาดแคลนอาหาร คนยากจนแค้นเคืองกับสิทธิพิเศษที่ชนชั้นขุนนางและบุคคลในวงการศาสนาได้รับ จึงมีการเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นสังคมแบบอุดมคติที่ทุกคนเท่าเทียมกัน ในเดือนพฤษภาคม 1789 มีการก่อตั้งสมานิติบัญญัติชื่อ สภานานันดร (Estates General) ประกอบด้วย ฐานันดร 3 กลุ่ม คือ ฐานันดรที่ 1 เป็นสมาชิกของสถาบันทางศาสนา ฐานันดรที่ 2 เป็นสมาชิกของชนชั้นขุนนางและฐานันดรที่ 3 เป็นชายชาวฝรั่งเศสโดยกำเนิดอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไปและต้องเสียภาษี ฐานันดรที่ 3 เป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดและมีบทบาทสำคัญในการนำมวลชนเข้าโจมตีคุกบาสตีย์ (Bastille) ในเดือนกรกฎาคม 1789 จากนั้นมีการประกาศสิทธิของบุคคลและประชากร (the Declaration of the Rights of Man and of the Citizen) ในเดือนสิงหาคม สตรีฝรั่งเศสได้เดินขบวนไปยังพระราชวังแวร์ซายส์และกดดันให้ราชสำนักฝรั่งเศสย้ายกลับไปยังกรุงปารีสในเดือนตุลาคม สิ่งที่สำคัญที่สุดหลังจากการลุกฮือขึ้นต่อสู้ของประชาชนก็คือการล้มเลิกระบอบศักดินา ดังนั้นระบอบการปกครองที่มีกษัตริย์เป็นประมุขจึงถูกล้มเลิก รวมทั้งบรรดากฎหมายและอภิสิทธิ์ต่างๆ ที่ตกทอดมาจากระบอบเก่าก็ถูกยกเลิกไปด้วย คำขวัญ “เสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ” (“Liberté égalité, fraternité”) เป็นสัญลักษณ์สำคัญของการปฏิวัติครั้งนี้ ประชาชนตั้งความหวัง

ว่าสังคมฝรั่งเศสจะบรรลุสิ่งที่เขียนไว้เป็นคำขวัญ ในเดือนกันยายน ฝรั่งเศสได้ประกาศตนเป็นประเทศที่มีการปกครองแบบสาธารณรัฐประชาธิปไตย เป็นสังคมที่เป็นอิสระจากกฎเกณฑ์ทางศาสนา สิทธิของพลเมืองมิได้ถูกจำกัดอยู่แค่เพียงชาวฝรั่งเศสแต่หมายรวมเอาชาวยิวและคนผิวสีด้วยไม่กี่เดือนหลังจากนั้นพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ก็ถูกประหารชีวิตในเดือนมกราคม 1793 แต่การปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยมิได้นำความสงบสุขมาสู่ประเทศดังที่คาดหวัง มีการแย่งชิงอำนาจ ความขัดแย้งภายในนำไปสู่การมีอำนาจของมักซิมิเลียน โรเบสปีแยร์ (Maximilien Robespierre) และพวกจาโคแบ็ง (Jacobins) ซึ่งควบคุมคณะกรรมการเพื่อความปลอดภัยแห่งสาธารณะ (The Committee of Public Safety) ได้ใช้อำนาจในการจัดการคู่ขัดแย้ง โดยเฉพาะพวกจิรงแต็ง (Girondin) ผู้นำพวกจิรงแต็งถูกจับเป็นจำนวนมาก และศัตรูของโรเบสปีแยร์ได้ถูกกำจัดโดยการประหารชีวิตด้วยกิโยติน กล่าวกันว่ามีคนถึง 16,594 คนถูกตัดศีรษะด้วยกิโยตินด้วยข้อกล่าวหาว่ามีส่วนในกิจกรรมเพื่อต่อต้านการปฏิวัติ มีผู้ถูกจำคุกด้วยข้อหาดังกล่าวถึง 40,000 คน และเชื่อกันว่าในที่สุดนักโทษดังกล่าวจำนวนมากถูกประหารชีวิตโดยไม่มีการไต่สวนคดีหรือบ้างเสียชีวิตในระหว่างถูกดำเนินคดี การประหารชีวิตดังกล่าวรู้จักกันในนามของ “ยุคแห่งความน่าสะพรึงกลัว” (the Reign of Terror) เกิดขึ้นระหว่างปี 1793-1794 หลังจากการนองเลือดในยุคนี้ ฝรั่งเศสยังต้องพินาศกับความยุ่งยากทางการเมืองอีก เมื่อประเทศอยู่ภายใต้การปกครองของคณะผู้นำที่เรียกว่า The Directory ในปี 1795 ซึ่งคณะผู้นำชุดนี้เลื่อนการเลือกตั้ง นำประเทศไปสู่ความไม่มั่นคงทางการเงินจากการเข้าทำสงครามกับต่างชาติและการตามล่าพระในนิกายคาทอลิก สมาชิกของคณะ Directory ถูกกล่าวหาเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวง ในที่สุดก็ต้องสิ้นสุดลงโดยการรัฐประหาร นำโดยนโปเลียน โบนาปาร์ต (Napolion Bonaparte) ในปี 1799 นโปเลียนกลายเป็นวีรบุรุษของประเทศ เขาได้จัดการปกครองประเทศโดยใช้ระบบยุทธการการปกครองประเทศ (Consulate) ในช่วงปี 1799-1804 ได้รับความนิยมจากการขยายอำนาจทางทหาร ระบบนี้ทำให้นโปเลียนสถาปนาฝรั่งเศสเป็นจักรวรรดิ เรียกว่าจักรวรรดิที่ 1 และก่อสงครามเป็นวงกว้างขึ้นที่เรียกว่าสงครามนโปเลียน (The Napoleonic Wars)

ดังนั้นจากการปฏิวัติฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นด้วยความคาดหวังว่าประเทศจะเปลี่ยนเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนจะมีสิทธิมีเสียงในการปกครองและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามคำขวัญของการปฏิวัติ กลับกลายเป็นว่าประเทศต้องอยู่ภายใต้การปกครองของจักรวรรดิที่นำโดยนาโปเลียน โบนาปาร์ต ทหารหนุ่มที่ความทะเยอทะยานและความสามารถในการรบผลักดันให้เขาก้าวสู่อำนาจสูงสุดของประเทศและดำรงตำแหน่งจักรพรรดิฝรั่งเศสระหว่างปี 1804-1815

เหตุการณ์ทางการเมืองที่ดำเนินอยู่ในฝรั่งเศสย่อมไม่คลาดสายตาชาวอังกฤษไปได้ ด้วยความเชื่อและศรัทธาในสิทธิเสรีภาพของบุคคลและความเสมอภาคของทุกคนในสังคม กวีแนวโรแมนติกอังกฤษที่ผลิตผลงานในระยะเวลาดี๋ยวกกับการเกิดปฏิวัติฝรั่งเศสย่อมสนับสนุนผู้ที่พยายามขจัดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและอำนาจอันไม่ชอบธรรม หัวใจสำคัญของการปฏิวัติคือการนำไปสู่ความสงบสุขของประชาชนในชาติ แต่กวีเหล่านั้นต้องผิดหวังกับการปฏิวัติครั้งนี้เพราะสิ่งที่ตามมาก็คือ ความสับสนด้านการเมือง การนองเลือด สภาพทางเศรษฐกิจที่ไม่กระเตื้องขึ้นและในที่สุดประเทศก็กลับไปสู่สภาพเดิมคือต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของคนเพียงคนเดียว หรือคนบางกลุ่มเพียงเท่านั้น

กวีแนวโรแมนติกอังกฤษรุ่นแรกทั้ง 3 คนได้เขียนถึงการปฏิวัติฝรั่งเศสในแนวเดียวกันคือเริ่มแรกพวกเขายินดีที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงในฝรั่งเศสด้วยการถอนรากถอนโคนระบบเก่าด้วยความร่วมมือร่วมใจของมวลชน แต่เมื่อเวลาผ่านไป พวกเขาก็ตระหนักว่าการเปลี่ยนแปลงไม่ได้นำมาซึ่งความสงบสุข แต่เป็นการเปลี่ยนผ่านอำนาจจากมือคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่งเพียงเท่านั้น

ในส่วนหนึ่งของบทกวี “Visions of the Daughters of Albion” เบลคได้บรรยายเสียงเรียกร้องของประชาชนทั่วไปถึงผู้มีอำนาจในสังคม ไม่ว่าจะเป็นขุนนางหรือพระในศาสนาให้เลิกการกดขี่ข่มเหงผู้ที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม โดยตั้งความหวังไว้ว่า

... Her nobles shall hear and shall weep, and put off
The red robe to terror, the crown of oppression, the

*shoes of contempt and unbuckle
The girdle of war from the desolate earth; then the
Priest in his thund'rous cloud
Shall weep, bending to earth embracing the valleys,
and putting his hand to the plow,
Shall say, no more I curse thee; but now they will
bless thee:*

(“Visions of the Daughters of Albion,” ll.24-31)

ในทำนองเดียวกัน ในตอนต้นของบทกวี “The French Revolution” (คาดว่าแต่งขึ้นในปี 1791 แต่ไม่ได้รับการตีพิมพ์จนถึงปี 1913) เบลคเขียนไว้ว่าผลงานนี้จะประกอบด้วยบทกวี 7 เล่ม แต่เท่าที่ปรากฏ มีเพียงหนึ่งเล่ม สันนิษฐานว่าเบลคเขียนไม่เสร็จมิใช่ทำลายส่วนที่เหลือทิ้ง) เบลคได้เริ่มต้นด้วยการบรรยายสภาพการปกครองและเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ก่อนการปฏิวัติผ่านสภาพความเจ็บป่วยว่า

*The dead brood over Europe, the cloud and vision
descends over cheerful France;
O cloud well-appointed Sick, sick: the Prince on his
couch, wreath'd in dim
And appalling mist; his strong hand outstretch'd,
from his shoulder down the bone
Runs aching cold into the scepter too heavy for mortal
grasp. No more
To be swayed by visible hand, nor in cruelty bruise
the mild flourishing mountains.
Sick the mountains, and all their vineyards weeps, in
the eyes of the kingly mourner;
Pale is the morning cloud in his visage. Rise, Necker:
the ancient dawns call us*

*To awake from slumbers of five thousand years. I
awake, but my soul is in dreams;
From my window I see the old mountains of France,
like aged men, fading away*

(“The French Revolution,” ll.116-124)

เบลคเล่าประวัติศาสตร์ช่วงการปฏิวัติฝรั่งเศสตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นความล้มเหลวในการปกครองของกษัตริย์ ความผิดพลาดในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของจาส์ เน็คเกอร์ (Jacques Necker) เสนาบดีกระทรวงการคลังที่ทำให้มีการเก็บภาษีเพิ่มขึ้น ทำให้ประชาชนทั่วไปไม่พอใจมากขึ้นทุกที จนกระทั่งบุกเข้ายึดคุกบาสตีย์และยกเลิกระบอบกษัตริย์ในที่สุด สิ่งที่น่าสนใจในผลงานของเบลคชิ้นนี้คือวิธีการเล่าเรื่อง การใช้ผู้เล่าเรื่อง “I” เพื่อเล่าเหตุการณ์ในปัจจุบันที่เกิดขึ้นโดยบรรยายว่า “To awake from slumbers of five thousand years, I/awake, but my soul is in dreams;” (l.123) ดังนั้นเหตุการณ์ปัจจุบันจึงได้รับการนำเสนอผ่านบรรยากาศของเรื่องเล่าในอดีตอันไกลโพ้น ผู้เล่าถูกปลุกจากภวังค์ในอดีตเพื่อเล่าสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นซึ่งเต็มไปด้วยความหวังที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นหลังจากการปฏิวัติ

เป็นที่น่าเสียดายว่า เบลคเขียนเล่มที่ 1 จบเท่านั้น ผู้อ่านจึงไม่ทราบความคิดเห็นของเบลคต่อผลของการปฏิวัติที่แทนที่จะนำมาซึ่งสันติสุขและระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตยที่ยั่งยืนกลับกลายเป็นการนำมาซึ่งจักรวรรดิฝรั่งเศสอีกครั้ง

เวดสเวิร์ทได้เขียนถึงการปฏิวัติฝรั่งเศสในผลงานชิ้นยาวของเขาชื่อ The Prelude ซึ่งถือว่าเป็นบทกวีที่แสดงถึงอัตชีวประวัติของเขา ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าเวดสเวิร์ทได้ใช้เวลาระยะหนึ่งในฝรั่งเศสในช่วงการปฏิวัติ เขาจึงมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าวและเขียนถึงการปฏิวัติฝรั่งเศสในเล่มที่ 9 10 และ 11 ของ The Prelude ซึ่งประกอบด้วยบทกวี 14 เล่ม ในเล่มที่ 9 เวดสเวิร์ทบรรยายประสบการณ์เมื่อไปพำนักในประเทศฝรั่งเศสในปี 1792 ตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เริ่มต้นด้วยความรือร้อที่จะต้องจากกรุงลอนดอนไปสู่กรุงปารีส ณ ที่นั่นเขาได้มีโอกาสชื่นชมกับสถาปัตยกรรมและ

สถานที่อันงดงาม หลังจากนั้นเขาก็ออกเดินทางไปต่างเมืองและที่นั่นเองเขาได้พบกับทหารและผู้รักชาติที่ต่อสู้ในการปฏิวัติฝรั่งเศส เขารู้สึกได้ถึงความชั่วร้ายของระบอบขุนนางและความรุ่งเรืองของระบอบสาธารณรัฐ เขาได้รู้จักกับมิเกล โบบูยส์ (Michel Beupuis) ผู้เป็นสมาชิกของชนชั้นขุนนางแต่สนับสนุนการปฏิวัติและยกย่องสามัญชน ทั้ง 2 ได้พูดคุย และอภิปรายความซับซ้อนของทฤษฎีการปกครองและเห็นคุณค่าของการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีเสรีภาพในการใช้ชีวิต เวตสเวิร์ทเห็นคุณค่าของระบอบสาธารณรัฐ เขาได้ทำความถึงชีวิตในวัยเด็กในชนบทอังกฤษที่ได้หล่อหลอมความรักในอิสระเสรีและความเท่าเทียมกันให้แก่เขา การศึกษาก็ได้ช่วยสอนให้เขารู้จักจิตวิญญาณของระบอบสาธารณรัฐที่ทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคกัน

... academic institutes

And rules, that they held something up to view
Of a Republic, where all stood thus far
Upon equal ground; that we were brothers all
In honour, as in one community,
Scholars and gentlemen; where, furthermore,
Distinction open lay to all that came,
And wealth and titles were in less esteem
Than talents, worth, and prosperous industry.

(“The Prelude,” IX, ll.223-230)

ภายหลัง เขาบรรยายว่าเมื่อนึกถึงอดีตเมื่อเขาอยู่ท่ามกลางไฟของการปฏิวัติเขารู้สึกเต็มตื่นด้วยความรู้สึกอันท่วมท้นและดวงตาปริ้มไปด้วยน้ำตาเมื่อเห็นว่าไม่ว่าชายหรือหญิงก็ต้องเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อให้บรรลุสิ่งที่พวกเขาต่อสู้ทั้งสิ้น

In memory of the farewell of that time
Domestic severings, female fortitude
At dearest separation, patriot love
And self-devotion, and terrestrial hope,

Encouraged with martyr's confidence.

(“The Prelude,” IX, ll.269-273)

แต่เวดส์เวิร์ทก็ตระหนักดีว่าในที่สุดฝรั่งเศสก็ต้องพบกับสภาพบ้านเมืองที่ไม่มีเชื้อไม่มีแป มีแต่ความรุนแรงและการนองเลือดที่เกิดจากการยึดอำนาจของโรเบสปีแอร์ ดังที่เขาบรรยายความรู้สึกของเขาไว้ในเล่มที่ 10 เมื่อภาพของผู้บริสุทธิ์ต้องถูกทรมานและประหารชีวิตตามหลอนเขาเมื่อเขาพยายามข่มตาให้นอนหลับไว้ว่า

*... the hour of sleep
To me came rarely charged with natural gifts,
Such ghastly visions had I of despair
And tyranny, and implements of death:
And innocent victims sinking under fear,
And momentary hope, and worn-out player,
Each in his separate cell, or penned in crowds
For sacrifice, and struggling with forced mirth
And levity in dungeons, where the dust
Was laid with tears.*

(“The Prelude,” X, ll.400-410)

ดังนั้นศัตรูภายในของฝรั่งเศสก็คือกลุ่มคนที่ใช้อำนาจทางการเมืองและการทหารที่รวมขึ้นหลังจากขจัดอำนาจกษัตริย์ไปแล้วเกิดเป็นอำนาจทรราชขึ้นแทน ไม่มีรัฐบาลประชาธิปไตยดังที่คาดหวังไว้ ความวุ่นวายและการนองเลือดทำให้เวดส์เวิร์ทตัดสินใจกลับอังกฤษ และในเล่มที่ 11 เวดส์เวิร์ทได้แสดงความผิดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศสเพราะนอกจากความวุ่นวายภายในประเทศแล้ว ฝรั่งเศสยังเปิดฉากทำสงครามกับต่างชาติในสมัยของนโปเลียน โบนาปาร์ตซึ่งนำฝรั่งเศสออกจากระบอบสาธารณรัฐมาสู่สถานภาพจักรวรรดิ ดังนั้นสาธารณรัฐจึงเป็นเพียงภาพในอุดมคติที่ไม่สามารถเปลี่ยนให้เป็นความจริงได้ เวดส์เวิร์ทบรรยายสถานภาพของฝรั่งเศสในฐานะผู้รุกรานไว้ว่า

*But now, become oppressors in their turn,
Frenchmen had changed a war of self-defence
For one of conquest, losing sight of all
Which they had struggled for:...*

(“The Prelude,” XI, ll.206-209)

เขามองเหตุการณ์นี้ด้วยโกรธและความผิดหวัง เขาไม่เข้าใจว่าเหตุใด
มนุษย์ที่สามารถจะเลือกได้กลับเลือกสิ่งที่ไม่ดีและกระทำการใดๆ ที่แสดง
ความเห็นแก่ตัวแต่เขาก็ไม่วิตกกังวลใจอีกทั้งไม่ละอายใจที่จะแสดงตนเป็น
ผู้สนับสนุนอิสรภาพเพราะเขาแสดงความมุ่งมั่นที่จะยังคงสนับสนุนให้มนุษย์
แต่ละคนมีเสรีภาพ ดังที่เขากล่าวไว้ว่า

*... I persued what seemed
A more exalted nature; wished that Man
Should start out of his earthy, worm-like state,
And spread abroad the wings of Liberty,
Lord of himself, in undisturbed delight
A noble aspiration!*

(“The Prelude,” XI, ll.250-255)

มนุษย์เราควรจะเริ่มต้นโดยเป็นตัวหนอนที่คลุกคลีอยู่กับพื้นดินที่เป็น
สัญลักษณ์ของความจริงที่เป็นพื้นฐานของชีวิต ก่อนที่จะพัฒนาเป็นผีเสื้อที่
โบยบินอย่างมีอิสรเสรี เป็นตัวของตัวเอง และมีความทะเยอทะยานอย่างสูงส่ง
ภาพลักษณ์ที่เวดสเวิร์ทเสนอแสดงเป็นนัยถึงความเปราะบางของเสรีภาพเช่น
กัน ในทำนองเดียวกับผีเสื้อที่มีสีสวยและโบกบินได้สูงและไกลแต่เปราะบาง
และถูกทำลายได้โดยง่าย เสรีภาพ/อิสรภาพ ก็ทำให้ผู้คนตื่นเต้นและปิติยินดี
เหมือนลอยล่องในอากาศ แต่เสรีภาพ/อิสรภาพก็อาจถูกทำลายได้โดยง่ายเช่น
กัน ถึงอย่างไรมนุษยก็ต้องไม่สิ้นหวัง

เช่นเดียวกับเบลคและเวดสเวิร์ท โคลริดจ์ก็เขียนถึงการปฏิวัติฝรั่งเศส
ไว้ใน “France: An Ode” ซึ่งโคลริดจ์ได้เริ่มต้นบทกวีโดยบรรยายอิสรภาพผ่าน

ภาพลักษณ์ของธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นเมฆบนท้องฟ้า คลื่นในท้องทะเล ป่าที่
ระงมด้วยเสียงนกร้อง สิ่งต่างๆ ในธรรมชาติเหล่านี้ล้วนไม่อยู่คงที่แต่เคลื่อนไหว
ประดุจจิตวิญญาณแห่งเสรีภาพ ในบทที่ 2 โคลริดจ์บรรยายภาพการปฏิวัติ
ฝรั่งเศสผ่านภาพยักษ์ใหญ่กระเทิบเท้าประกาศกองว่าจะเป็นอิสระ เขามอง
กิริยาของยักษ์ใหญ่ด้วยความหวาดกลัวแต่ก็มีความหวัง แต่สิ่งที่น่าวิตกกังวล
ยิ่งกว่าคือเหล่าบรรดาคริสต์รียุโรป รวมทั้งอังกฤษด้วยได้ประกาศทำสงคราม
กับฝรั่งเศส (ยักษ์ใหญ่) ด้วยความกลัวว่าการปฏิวัติจะขยายไปถึงประเทศของ
ตน โคลริดจ์ไกรธรัฐบาลของตนเองที่มีส่วนร่วมในการต่อต้านการปฏิวัติเพื่อให้
ได้มาซึ่งเสรีภาพของมวลชน เช่นเดียวกับเบลคที่เชื่อว่าเสรีภาพอาจได้มาจากการ
ต่อสู้และความเจ็บปวด โคลริดจ์ก็เห็นว่าการนองเลือดและความวุ่นวาย
ทางการเมืองเป็นสิ่งที่รับได้ เขาบรรยายภาพยุคแห่งความน่าสะพรึงกลัว (The
Reign of Terror) ไว้ว่า

*Domestic treason, crushed beneath her fatal stamp,
Writhed like a wounded dragon in his gore;*

(“France: An Ode,” II, ll.15-16)

แต่เขาก็ไม่สิ้นหวัง เชื่อว่าความชาญฉลาดทำให้พวกเขาเรียนรู้จาก
ประสบการณ์ ในที่สุดความรักและความรื่นเริงจะกลับมาสู่ฝรั่งเศสอีกครั้งแต่
ความเข้าอกเข้าใจกับสถานการณ์ในฝรั่งเศสถูกทำให้เลือนหายไปเมื่อฝรั่งเศส
(โดยการนำของนโปเลียน โบนาปาร์ตผู้เปลี่ยนประเทศให้เป็นจักรวรรดิ) เริ่ม
รุกรานประเทศอื่น การกระทำของฝรั่งเศสเป็นการทำลายอุดมคติของเสรีภาพ
และเอกราชซึ่งชาวฝรั่งเศสได้เสียเลือดเนื้อเพื่อแลกมา การที่นโปเลียนรุกราน
สวิตเซอร์แลนด์ทำให้โคลริดจ์ผิดหวังกับผลพวงของการปฏิวัติ เขาได้ตั้งคำถาม
อย่างเย้ยหยันว่า

*O France, that mockest Heaven, adulterous, blind,
And patriot only in pernicious toils!
Are these thy boasts, Champion of human kind?
To mix with Kings in the low lust of sway,
Yell in the hunt, and share the murderous prey,*

*To insult the shrine of Liberty with spoils
From freemen torn; to tempt and to betray?*

(“France: An Ode,” III, ll.36-42)

สิ่งที่ทำให้โคลริดจ์ผิดหวังคือมนุษย์และการเลือกกระทำสิ่งที่ผิดแต่เขาไม่เคยผิดหวังในจิตวิญญาณของเสรีภาพที่เขาจะหาได้ในธรรมชาติ ดังนั้นเขาจึงไม่แตกต่างจากเวดสเวิร์ทที่พบว่าเสรีภาพ/อิสรภาพเป็นเพียงอุดมคติเท่านั้น มนุษย์ไม่สามารถทำให้เสรีภาพ/อิสรภาพเป็นนามธรรมได้ ทั้งเวดสเวิร์ทและโคลริดจ์จึงถอยห่างออกจากการมีส่วนร่วมสนับสนุนความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าว เวดสเวิร์ทได้หันเข้าหาธรรมชาติและใช้ธรรมชาติเป็นที่หลบภัยและเป็นเนื้อหาในบทกวีของตน และโคลริดจ์ได้หันเข้าหาสิ่งเหนือธรรมชาติและนำเสนอสิ่งนั้นในบทกวีของตน

ไม่ว่าทัศนคติของกวียุคโรแมนติกต่อการปฏิวัติทั้ง 3 ครั้งที่ได้อภิปรายในบทความนี้จะเป็นเช่นไร ผู้เขียนคิดว่ากวียุคโรแมนติกรุ่นแรกทั้ง 3 คนได้มีส่วนในการปฏิวัติกวีนิพนธ์อังกฤษในยุคนั้นและวางแบบแผนที่เป็นตัวอย่างให้กวีอังกฤษในยุคต่อมาด้วย

การปฏิวัตีด้านกวีนิพนธ์ในยุคโรแมนติกอังกฤษ

นอกจากเหตุการณ์สำคัญที่เปลี่ยนแปลงสังคมอังกฤษทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมืองจะมีผลต่องานประพันธ์ของกวียุคโรแมนติกแล้ว พวกเขาได้นำซึ่งความเปลี่ยนแปลงให้แก่วงวรรณกรรมอังกฤษไม่ต่างจากการปฏิวัติที่นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคม เศรษฐกิจและการเมืองอังกฤษ ดังจะเห็นได้จากสิ่งที่กวีโรแมนติกในกลุ่มแรกได้นำเสนอในผลงานของเขา

ดังเช่นขบวนการวรรณกรรมอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิเสธสิ่งที่ใช้โดยนักประพันธ์ในขบวนการวรรณกรรมที่น่าหน้ามาก่อน ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเนื้อหา รูปแบบการประพันธ์/ฉันทลักษณ์หรือลีลาการประพันธ์ ขบวนการวรรณกรรมแบบโรแมนติกก็ไม่ยอมรับกฎเกณฑ์และอุดมคติของคตินิยมคลาสสิกใหม่ (Neo-Classicism) ที่เฟื่องฟูในปลายศตวรรษที่ 17 ถึงครั้งแรก

ของศตวรรษที่ 18 ได้แก่ จอห์น ไดรเด็น (John Dryden) อเล็กซานเดอร์ โป๊ป (Alexander Pope) แซมมวล จอห์นสัน (Samuel Johnson) และโอลิเวอร์ โกลด์สมิท (Oliver Goldsmith) เป็นอาทิ คตินิยมของนักประพันธ์แนวคตินิยมคลาสสิกใหม่นี้ยกย่องวิทยาการของกรีกและโรมัน นิยมแบบแผนประเพณีและกฎเกณฑ์แห่งงานศิลปะ ให้ความสำคัญต่อเหตุผลและวิจารณ์ญาณและถือว่า

*คุณสมบัติที่สำคัญที่สุดในการสร้างงานวรรณกรรม
ทั้งร้อยแก้วและบทร้อยกรองคือความกลมกลืน
สัดส่วนที่พอเหมาะ ความสมดุลและข้อกำหนด
ต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดความประสานสอดคล้องกัน
ระหว่างองค์ประกอบต่างๆของวรรณกรรม ด้วย
เหตุนี้ นักเขียนกลุ่มคตินิยมคลาสสิกใหม่ จึงมุ่ง
ความถูกต้องตามแบบแผน ซึ่งเห็นได้ชัดเจนที่สุด
จากการนิยมใช้ฉันทลักษณ์แบบสัมผัสคู่วรรกรรม
(heroic couplet: คำแปลเติมโดยผู้เขียน) อันมี
รูปแบบตายตัว*

(พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย, 283)

กวียุคโรแมนติกปลดปล่อยผลงานของตนจากความเข้มงวดของกฎเกณฑ์ด้านฉันทลักษณ์แบบสัมผัสคู่วรรกรรมโดยใช้รูปแบบกวีนิพนธ์ที่มีความผ่อนคลายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกวีนิพนธ์รูปแบบคีตกานท์ (Lyric) คังสแกนท์ (Ode) บทร้อยกรองซอนเนตแบบเชกสเปียร์หรือแบบสเปนเซอร์ บทร้อยกรองลำนำนิทาน (Ballad) กลอนเปล่าและบทร้อยกรองที่คิดขึ้นเพื่อทดลองใช้ในผลงานของตนเองโดยเฉพาะ ยิ่งไปกว่านั้น กวียุคโรแมนติกยังหันเหจากการใช้ภาษาทั่วไปใช้ภาษาที่ได้ยินได้ฟังในชีวิตประจำวันในยุคสมัยของผลงานประพันธ์ เพื่อแสดงความชื่นชมในธรรมชาติและชีวิตชนบท เพื่อแสดงความสนใจในบรรพกาล (Primitivism) รหัสสยลลัทธิ (mysticism) และสิ่งเหนือธรรมชาติ (the Supernatural) เพื่อนำเสนอจินตนาการที่โลดแล่นและอารมณ์สะเทือนใจ เพื่อแสดงความสนใจในสิทธิของมนุษย์และความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์และรวมถึงสรรพสิ่งในโลกนี้ด้วย

เมื่อกล่าวถึงกวีนิพนธ์แบบโรแมนติก สิ่งแรกที่คุณผู้อ่านจะนึกถึงคือธรรมชาติ เวสต์เวิร์ทและโคล-ริดจ์มีพื้นเพมาจากชนบทอังกฤษในแถบเลคดิสทริกต์ (Lake District) จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยว่าธรรมชาติจะช่วยหล่อหลอมความรักในธรรมชาติและอิสรภาพที่คุณได้รับเมื่ออยู่ใกล้ชิดธรรมชาติ ในบทกวี “The Tables Turned” เวสต์เวิร์ทได้เชิญชวนให้คุณหันมาหาธรรมชาติและเรียนรู้จากสิ่งที่ธรรมชาติให้แก่มนุษย์

*She has a world of ready wealth,
Our minds and hearts to bless
Spontaneous wisdom breathed by health,
Truth breathed by cheerfulness.*

(“The Tables Turned,” ll.17-20)

ธรรมชาติเป็นประจักษ์ที่สอนสรรพสิ่งให้แก่มนุษย์ และเป็นประจักษ์ศาสนาที่ปลอบประโลมจิตใจเมื่อมนุษย์ตกอยู่ในความทุกข์โดยที่ไม่กีดกันว่าผู้นั้นจะเป็นหญิงหรือชาย เด็กหรือผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใด มีข้อแม้เพียงแต่ว่าผู้นั้นต้องเปิดใจรับคุณค่าความดีของธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เห็นได้ชัดเจนในบทกวี “Lines Composed a Few Miles above Tintern Abbey, on Revisiting the Banks of the Wye during a Tour” ซึ่งเวสต์เวิร์ทสรุปหน้าที่ของธรรมชาติไว้ว่า

*... well pleased to recognise
In nature and the language of the sense
The anchor of my purest thoughts, the nurse,
The guide, the guardian of my thought, and soul
Of all my moral being. ...*

(“Tintern Abbey,” ll.107-111)

เวสต์เวิร์ทได้ชี้ให้เห็นพิษภัยที่เกิดจากการที่มนุษย์หันเหออกจากธรรมชาติและวุ่นอยู่กับการทำธุรกิจค้าขายในยุคที่ลัทธิทุนนิยมเริ่มที่จะเฟื่องฟูในบทซอนเน็ต “The World Is Too Much With Us”

*The world is too much with us; late and soon,
Getting and spending, we lay waste our powers:
Little we see in Nature that is ours,
We have given our hearts away, a sordid boon!*

(“The World Is Too Much With Us,” ll.1-4)

เขาได้เสนอแนะให้ผู้คนย้อนกลับไปหาอดีตอันไกลโพ้นเมื่อธรรมชาติ
ยังถูกควบคุมด้วยอำนาจของเทพในเทพปกรณัม

*Have sight of Proteus rising from the sea;
Or hear old Triton blow his wreathed horn.*

(“The World Is Too Much With Us,” ll 13-14)

การขยับองค์ของเทพแห่งสมุทรคือ ไพรตัสและการเป่าแตรของไตรตัน
ที่เป็นสัญญาณการมาถึงของเทพแห่งสมุทรแสดงเป็นนัยว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่
เคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่สิ่งที่สงบนิ่ง ไม่เคลื่อนไหว ดัง
เช่นสระน้ำที่นิ่งที่รังแต่จะกลายเป็นน้ำเสียแต่เท่านั้น

ในขณะที่เวดสเวิร์ทใช้ธรรมชาติเป็นเนื้อหาของบทกวีของเขา โคลริดจ์
พอใจที่จะเสนอโลกเหนือธรรมชาติในบทประพันธ์ของตน แต่ในขณะเดียวกัน
เขาก็เสนอภาพของธรรมชาติที่แปรเปลี่ยนไปในทางโหดร้ายถ้ามนุษย์เข้าไป
ข้องแวะกับธรรมชาติอย่างไม่ถูกต้อง ดังที่เห็นได้จากประสบการณ์ของ The
Ancient Mariner ในบทกวีที่นำเสนอประสบการณ์ของตัวละครตัวนี้ชื่อ
“The Rime of the Ancient Mariner” ตัวละครดังกล่าวออกเดินทางไปยัง
ดินแดนอันไกลโพ้น การเดินทางเป็นไปด้วยดีประจักษ์ได้รับพรจากพระผู้เป็นเจ้า
เมื่อนกอัลบาทรอส (Albatross) มาเยือน จนวันหนึ่ง the Ancient Mariner
สังหารนกอัลบาทรอสโดยไม่มีเหตุผล ทำให้เขาและลูกเรือต้องผ่านความทุกข์
ทรมานอย่างแสนสาหัสจากภาวะอากาศและธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงและ
ความอดอยากหิวโหย ลูกเรือจึงนำซากนกแขวนไว้รอบคอของ The Ancient
Mariner เพื่อเป็นการทำโทษ จากนั้นลูกเรือก็ล้มตายทีละคนสองคนด้วยความ
เคียดแค้นที่ The Ancient Mariner นำความทุกข์มาสู่พวกตน The Ancient

Mariner จึงต้องทนทรมานจากธรรมชาติที่โหดร้ายรอบตัวแต่เพียงลำพัง จิตใจ
ของเขาไม่สามารถปลดปล่อยจากความทุกข์ได้ จนกระทั่งวันหนึ่งเขาประสบ
กับเหตุการณ์ที่บรรยายไว้ว่า

I watched the water-snakes:

...

I watched their rich attire:

Blue, glossy green, and velvet black,

They coiled and swam;

...

A spring of love gushed from my heart,

And I blessed them unaware.

...

The self-same moment I could pray,

And from my neck so free

The Albatross fell off, and sank

Like lead into the sea.

(“The Rime of the Ancient Mariner,” IV,
ll.273,278-280, 283-284, 287-290)

งูทะเลถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เมื่อ The Ancient Mari-
ner สามารถเปิดใจให้รับสัมผัสอันงดงามของธรรมชาติและให้ความรักแก่สิ่งที่
ต่ำต้อยที่สุดในธรรมชาติได้ โทษทัณฑ์จากการทำร้ายธรรมชาติของเขาก็เบา
บางลง ตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นบทบาทของธรรมชาติในบทกวีที่เล่า
ประสบการณ์เหนือธรรมชาติของโคลริดจ์

เบลคต่างจากกวีโรแมนติกอีก 2 คนที่เขาใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในกรุง
ลอนดอนแต่กระนั้นเขาก็เห็นความสำคัญของชนบทอังกฤษและสภาพที่อุดม
สมบูรณ์ทางธรรมชาติดังที่เขาพยายามให้อ่านเห็นว่าอุตสาหกรรมได้ทำร้าย
ชีวิตคนอังกฤษอย่างไร ดังที่ได้แสดงให้เห็นในบทกวี “And Did Those Feet
in Ancient Time” ที่ได้อภิปรายไว้ในเบื้องต้น

นอกจากจะเห็นความสำคัญของธรรมชาติ กวีอังกฤษยุคโรแมนติกยังเห็นความสำคัญของสามัญชนซึ่งเป็นสิ่งตรงข้ามกับผลงานวรรณกรรมอังกฤษในยุคก่อนหน้านี้ ซึ่งตัวละครเอกในผลงานวรรณกรรมจะเป็นชนชั้นสูง ไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์และราชินี เจ้าชายเจ้าหญิง หรือขุนนางและสตรีผู้สูงศักดิ์ และวิถีชีวิตของตัวละครเหล่านั้น ตัวละครเอกมีลักษณะเป็นอุดมคติคือถ้าเป็นชายต้องเป็นวีรบุรุษ กล้าหาญ ทำหน้าที่ปกป้องชาติบ้านเมืองและนางผู้เป็นที่รัก ถ้าเป็นหญิงต้องสวยงามและมีคุณสมบัติที่น่ายกย่องของสตรี สำหรับกวีอังกฤษยุคโรแมนติกได้หันเหจากการใช้ตัวละครในลักษณะอุดมคติ กลับมาใช้ตัวละครที่เป็นคนธรรมดาที่สามารถพบเห็นได้ในสังคมทั่วไป เบลคใช้ตัวละครเด็กที่ต้องออกหางานทำแทนที่จะไปโรงเรียน เพื่อชี้ให้เห็นว่าเด็กเหล่านั้นถูกเอารัดเอาเปรียบโดยสมาชิกของสถาบันหลักของสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันทางด้านการปกครอง สถาบันทางศาสนาและสถาบันครอบครัว เป็นต้น ตัวละครของเวดสเวิร์ทล้วนแต่มีใช้บุคคลสำคัญในสังคม ไม่ว่าจะเป็นลูซีใน “Lucy’s Poems” รูธ (Ruth) ไมเคิล (Michael) ลูอิซา (Louisa) หญิงสาวนาที่เกี่ยวข้าวอยู่ในนาแต่เพียงลำพัง (“The Solitary Reaper”) หรือแมตต์โดโรธี (Dorothy) น้องสาวของเธอเอง บุคคลเหล่านี้สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในสังคมอังกฤษ โคลริดจ์ก็ดำเนินตามกวีร่วมสมัยของเขาคือใช้คนสามัญธรรมดาเป็นตัวละครในผลงาน แต่เขาก้าวไปอีกขั้นคือแทนที่ตัวละครของเขาจะเป็นเพียงคนธรรมดา กลับมีลักษณะที่อยู่ตรงข้ามกับวีรบุรุษ มีลักษณะเป็นตัวเอกปฏิลักษณ์ (anti-hero) คือไม่มีความยิ่งใหญ่ ไม่มีศักดิ์ศรี อำนาจหรือความกล้าหาญเมื่อเผชิญกับชะตากรรม ไม่ประพฤติและปฏิบัติตามแบบแผนของสังคมหรือจารีตประเพณีใดๆ ตัวละคร The Ancient Mariner เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับตัวละครแบบนี้ และหลังจากนั้นก็ยุคโรแมนติกกรุ่นหลังได้ดำเนินรอยตามโดยนำเสนอตัวละครเอกในลักษณะที่เป็นปัจเจกบุคคล มีความคิดและประพฤติปฏิบัติตนนอกกรอบประเพณีและต่อต้านสังคม ตัวละครในลักษณะนี้รู้จักกันในนามวีรบุรุษแบบโรแมนติก (Romantic hero) ตัวอย่างเช่นตัวละครไชลด์ ฮาโรลด์ในบทกวี “Childe Harold’s Pilgrimage” ซึ่งสะท้อนชีวิตที่ไม่ยึดถือกรอบประเพณีและศีลธรรมของกวีผู้แต่งคือ ลอร์ดไบรอนเอง และผลงานอีกชิ้นของไบรอนที่ทำให้วีรบุรุษแบบโรแมนติกเป็นที่รู้จักดีคือมหากาพย์ดอนฮวน (“Don Juan”) ซึ่งไบรอนเขียนขึ้นจากต้นเค้าชีวิตเสเพลของนักรักชาวสเปนนามว่า ดอน ฮวน

เพื่อเสียดสีสังคมชั้นสูงของอังกฤษ

ผู้เขียนคิดว่าการนำเสนอตัวละครในลักษณะปัจเจกบุคคลเป็นมรดกสำคัญที่กวีแนวโรแมนติกได้ส่งต่อให้นักประพันธ์รุ่นต่อๆ มาตราบกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน การนำเสนอตัวละครในลักษณะนี้ทำให้ผู้อ่านได้เห็น “ตัวตน” (“Self”) ของมนุษย์ที่หลากหลายซึ่งมีผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคมหลากหลายไปด้วย บุคคลจึงไม่สมควรที่จะถูกแปลกแยกจากสังคมและถูกตราหน้าว่าเป็นตัวประหลาด ต่อต้านสังคม ปรับตัวเข้ากับสังคมไม่ได้หรือมีหัวใจตรุนแรง ในทางตรงข้าม บุคคลพึงเป็นอิสระจากกฎเกณฑ์และระบบที่เข้มงวดและอึดอัดธรรม มีเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความรู้สึกที่เหมือนและไม่เหมือนใครและมีทัศนคติที่เป็นของตน ดังนั้นความเห็นต่างและความขัดแย้งในทางความคิดและทัศนคติจึงควรถือว่าเป็นปกติและเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในสังคมของคนหมู่มากและตราบเท่าที่มนุษย์มีความเท่าเทียมกันในการใช้ชีวิตและการแสดงออกทางความคิดเห็นในสังคม

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย* กรุงเทพฯ:

ราชบัณฑิตยสถาน, 2545

Doyle William. *The French Revolution: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford UP, 2001.

Erdman, David V. *The Poetry and Prose of William Blake*. Garden City, NY: Doubleday, 1970.

Griffin, Emma. *Short History of British Industrial Revolution*. Palgrave, 2010.

- Hartwell, R.M. *The Industrial Revolution and Economic Growth*. Methuen and Co., 1971.
- Holloway, John. *Blake, the Romantic Poetry*. The Open University P, 1984.
- Jensen, Merrill. *The Founding of a Nation: A History of American Revolution, 1763 -1776*. Indiana Polis, Indiana: Hackett Publishing Company, 2004.
- Landes, David S. *The Unbound Prometheus*. Press Syndicate of U of Cambridge, 1969.
- Maier, Pauline. *From Resistance to Revolution: Colonial Radicals and the Development of American Opposition to Britain 1765 -1776*. New York: WW Norton and Company Inc., 1991.
- Noyes, Russell. *English Romantic Poetry and Prose*. New York: Oxford University UP, 1969.
- Overton, Mark. *Agricultural Revolution in England: the Transformation of the Agrarian Economy 1500 -1850*. Cambridge UP, 1996.
- Watson, J.R. *English Poetry of the Romantic Period 1789 -1830*. 2nd Edition. London: Longman, 1992.
- “And Did Those Feet in Ancient Time,” *Wikipedia.com*, retrieved on 25/1/2107.

หญิงเหล็ก บนเวทีละคร:

ภาพแทนความ
เกลียดชังในการนำเสนอ
มาร์กาเร็ต แทตเชอร์
ในบทละครอังกฤษ
ร่วมสมัย

คารินา ไชตริวี่

Abstract

To her supporters Margaret Thatcher is admired as Britain's first female Prime Minister who revitalized the nation's economy, curbed the power of the trade unions and re-established Great Britain as a world power. To her critics, her term as Prime Minister (1979-1990) earned her their ire for the destruction of what they saw as the post war gains of the British working class as welfare provisions were slashed and social spending was cut in favour of privatization. The term "Thatcherism" has been used in reference to these policies as well as to connote moral absolutism, nationalism, interest in the individual and an uncompromising approach to achieving one's political goals. A hated figure, Margaret Thatcher has been depicted in countless works of popular culture with strong overtones which go as far as imagining the former Prime Minister's death and the reactions to the news. Written when Thatcher was at her most powerful, is Caryl Churchill's *Top Girls* (1982). Incidentally Thatcher is written into the play and is seen as a parallel of the main character who is celebrating her recent promotion in the "Top Girls" recruiting agency she works for. *Top Girls* is probably the only play where gender roles are explored with debate over whether feminist principles could survive the exercise of power by women.

This paper seeks to explore the treatment of a renowned figure like Margaret Thatcher in contemporary British drama and with particular focus on *Top Girls* questions whether the antagonism is a reflection of the ambivalence among feminists who want to see women who have for so long been under represented in positions of significance yet cannot reconcile with her ideology that is equated with war, capitalism and patriarchy that are opposed to their leftist conviction for pacifism, socialism, multiculturalism.

ในปี ค.ศ. 2016 สหราชอาณาจักรได้นายกรัฐมนตรีคนใหม่ คือ นาง เทเรซา เมย์ ซึ่งนับเป็นสตรีเพียงคนที่สองที่ได้ดำรงตำแหน่งอันทรงเกียรติในฐานะหัวหน้ารัฐบาลและประมุขของคณะรัฐมนตรี โดยที่ก่อนหน้านี้ นายกรัฐมนตรีที่เป็นสตรีคนแรกได้แก่ นางมาร์กาเร็ต แท็ตเชอร์ ผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 – 1990 ถือเป็นนายกรัฐมนตรีอังกฤษที่อยู่ในตำแหน่งยาวนานที่สุดในศตวรรษที่ 20

มาร์กาเร็ต แท็ตเชอร์ เกิดเมื่อปี ค.ศ.1925 และเสียชีวิตในปี ค.ศ.2013 ผู้ได้รับฉายาว่าเป็น “หญิงเหล็ก” ถือเป็นนักการเมืองระดับ “ตำนาน” โดยเป็นผู้นำที่มีความโดดเด่นและประสบความสำเร็จมากที่สุดคนหนึ่งในยุคปัจจุบัน แต่กระนั้น ก็ยังเป็นผู้ที่สื่อมวลชนและประชาชนโดยทั่วไปกล่าวขานถึงด้วยความเกลียดชังมากเป็นพิเศษทั้งในช่วงที่ดำรงตำแหน่งอันทรงเกียรติดังกล่าวและแม้กระทั่งในภายหลังเมื่อมิได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว

ความชิงชังรังเกียจดังกล่าวสะท้อนให้เห็นในงานศิลปะบันเทิงและวัฒนธรรมป๊อปของอังกฤษจนแทบจะจัดรวมได้เป็นชุดที่แสดงถึงความชิงชังอย่างรุนแรงต่อนักการเมืองที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูง ถึงขั้นที่ว่ามีผลงานสร้างสรรค์จำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นเนื้อเพลงในผลงานการประพันธ์ของนักร้องชื่อดังอย่าง เอลวิส คอสเทลโล (Elvis Costello) ที่ร้องว่า “When they finally pull you in the ground I’ll stand on your grave and tramp the dirt down” (ในที่สุดเมื่อถึงเวลาที่เขาจะฝังร่างของเธอลงไป在地 ฉันจะยืนบนหลุมฝังศพและกระโดดบนดินกลบหลุม) บทละครเพลงในปี 2000 เรื่อง *Billy Elliot* (บิลลี เอลเลียต) ซึ่งนำเสนอเรื่องราวขณะที่เกิดการนัดหยุดงานของคณงานเหมืองถ่านหินระหว่างปี ค.ศ. 1984 – 1985 ก็นำเสนอฉากที่เด็ก ๆ ในศูนย์เยาวชนชมชนร้องเพลง ‘Merry Christmas, Maggie Thatcher’ (สุขสันต์วันคริสมาสต์แด่แม็กกี้ แท็ตเชอร์) ที่มีเนื้อหาเต็มไปด้วยการประชดประชันเสียดสีและดูหมิ่นเกลียดชัง แต่ที่รุนแรงกว่านั้นก็คือบทละครปี 2010 เรื่อง *Blood and Gifts* (บลัด แอนด์ กิฟท์ส) โดยนักเขียนบทละครชาวอเมริกัน T.J. Rogers (ที เจ รอเจอร์ส) ที่ก่อให้เกิดปฏิกิริยาโต้ตอบอย่างรุนแรง เพราะนำเสนอความคิดที่ว่านางแท็ตเชอร์สมควรที่จะถูกกระทำซ้ำเราด้วยเหตุที่เรอ่ดตบประมาณโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายประชานิยม

ส่วนบทละครอีกเรื่องชื่อ *Death to Margaret Thatcher* (2008) นำเสนอจินตนาการที่ว่าตัวละครที่มีภูมิหลังและบทบาทต่างกันสี่คนจะมีปฏิกริยาต่อข่าวฆาตกรรมของนางแทตเชอร์เช่นไร บทละครเรื่องนี้จะพิจารณาการนำเสนอบุคคลสำคัญผู้มีบทบาทในระดับชาติและในเวทีโลกอย่างนางมาร์กาเร็ตแทตเชอร์ในบทละครร่วมสมัยของอังกฤษที่ได้กล่าวมาแล้วในเชิงเปรียบเทียบกับบทละครที่เขียนขึ้นโดยนักเขียนบทละครแนวสตรีนิยมของอังกฤษในปี 1982 อันเป็นช่วงเวลาที่น่าางแทตเชอร์เพิ่งจะขึ้นสู่อำนาจได้ใหม่ ได้แก่เรื่อง *Top Girls* ของ Caryl Churchill (แคร์ริล เชอร์ชิลล์) อันเป็นเรื่องที่ตัวตนจริง ๆ ของนางแทตเชอร์ได้รับการหยิบยกขึ้นมาพิจารณาตั้งคำถามค่านิยมแบบที่ให้ความสำคัญแก่สิทธิอันเท่าเทียมกันสำหรับสตรี ทั้งนี้ผู้เขียนตั้งคำถามว่าความรู้สึกจงเกลียดจงชังถึงขั้นที่เห็นอดีตผู้นำเป็นนางปิศาจมารร้ายอย่างที่เห็นนี้เป็นเครื่องสะท้อนถึงความรู้สึกสับสนกันระหว่างนักสตรีนิยมที่กระหายที่จะได้เห็นผู้หญิงได้ขึ้นสู่ตำแหน่งอันทรงอำนาจหลังจากที่ถูกกีดกันมาเป็นเวลานานแต่ในขณะเดียวกัน ก็มีอีกด้านหนึ่งที่ไม่สามารถทำใจยอมรับกับอุดมการณ์ความคิดของนางแทตเชอร์ที่เกี่ยวพันกับเรื่องสงคราม อำนาจ ลัทธิทุนนิยมและการปกป้องลัทธิปิตาธิปไตย ซึ่งล้วนแล้วแต่ขัดแย้งกับอุดมการณ์สตรีนิยมที่เชื่อมั่นในเสียงของสันติภาพ แนวคิดแบบสังคมนิยม และความเป็นพหุวัฒนธรรมเป็นต้น

บทละครถือเป็นวรรณกรรมที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ โดยมีบทบาททั้งในฐานะส่วนหนึ่งของพิธีกรรมและในการอบรมสั่งสอนเพื่อประโยชน์ทางศีลธรรมจรรยา โดยปัจจุบันการพิจารณาละครในฐานะศิลปะที่สื่อสารผ่านคำพูดและการแสดงมีรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกันมาก แต่ในขณะเดียวกันก็มีการเชื่อมโยงลักษณะของพิธีกรรมและการขบถในแง่มุมทางวัฒนธรรมจนสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในเชิงอุปมาอุปไมยที่นำไปสู่การคิดทบทวนในประเด็นเรื่องเพศสภาพ เศรษฐกิจ ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม และตัวตนของแต่ละบุคคล บทความนี้มีสมมติฐานว่าปฏิกริยาอย่างรุนแรงที่นำเสนอบนเวทีในบทละครต่าง ๆ นั้น มิได้เป็นเพียงปฏิกริยาต่อความคิดทางการเมืองที่คนจำนวนมากถือว่าเป็นแบบอย่างของการกดขี่ แต่พ่วงไว้ด้วยความรู้สึกที่เต็มไปด้วยความเกลียดชังผู้หญิงจนทำให้เกิดความรุนแรงขึ้นด้วยเหตุที่ว่าผู้นำที่ถูก

โจมตีเป็นสตรี

เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2008 บทละครที่ประพันธ์โดย Tom Green (ทอม กรีน) เปิดแสดงในกรุงลอนดอน ในขณะที่นางมาร์กาเร็ต แทตเชอร์ยังมีชีวิตอยู่ บทละครซึ่งมีชื่อว่า *The Death of Margaret Thatcher* (ความตายของมาร์กาเร็ต แทตเชอร์) นี้ เมื่อเปิดฉากมา แทนที่เรื่องราวจะมุ่งเน้นไปที่ตัวนางแทตเชอร์ กลับนำเสนอตัวละครสมมติสี่ตัว ที่แสดงให้เห็นปฏิกิริยาต่อมรณกรรมของผู้นำหญิงคนนี้ แม้จะเป็นเพียงการสมมติก็ตาม ตัวละครตัวหนึ่งคือโจแนล (Jonelle) ซึ่งเป็นผู้ประกาศข่าวทางโทรทัศน์ เธอ นั่นเองที่ต้องรับหน้าที่ประกาศข่าวด่วนที่ว่า

“Baroness Thatcher who as Margaret Thatcher was Britain’s first woman Prime Minister has died.” (3)

“บาร์อนเนสแทตเชอร์ ผู้ซึ่งในฐานะมาร์กาเร็ต แทตเชอร์ เป็นนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกของ อังกฤษ ได้เสียชีวิตลงแล้ว”

โดยกล่าวเสริมด้วยว่า

“In a statement just released, the Prime Minister David Cameron, said, “This is a tragic day to our nation.””

“ในแถลงการณ์ที่เพิ่งออกโดยนายกรัฐมนตรี เดวิด คาเมรอน เขากล่าวว่า “วันนี้ถือเป็นวันที่เศร้าโศก ประดุจโศกนาฏกรรมสำหรับประเทศของเรา””

ทั้งนี้ นายคาเมรอนกล่าวเช่นนั้นด้วยเหตุที่ว่า

“Baroness Thatcher was a political giant and personal friend. She was a woman of visions and compassion who cared deeply

about the country she loved”

“บารอนเนสแเท็ตเซอร์เป็นประจุนางพญา
ทางการเมือง ทั้งยังเป็นมิตรสหายคนหนึ่ง เธอเป็น
สตรีที่เปี่ยมไปด้วยวิสัยทัศน์และความเมตตากรุณา
ที่ใส่ใจประเทศที่เธอรักอย่างลึกซึ้ง”

แต่ทว่าท่ามกลางบรรยากาศความโศกสลดและการประกาศข่าวมรณกรรมด้วยถ้อยคำที่เต็มไปด้วยการสรรเสริญैनयोที่ผู้ชมได้เห็นบนเวที สิ่งที่ผู้ชมได้ยินในเวลาเดียวกันผ่านทางแอฟฟลิเคชันซอฟต์แวร์เครื่องเสียง ที่มีจะใช้เล่นเสียงอย่างเสียงหัวเราะหรือเสียงปรบมือตามคิว ก็คือเสียงผู้คนไชโยโห่ร้องเสียงหัวเราะที่ดังขึ้นเป็นระยะ ๆ ยาวนานและต่อเนื่อง โดยเสียงแห่งความปรีดาปราโมทย์นั้น คือเสียงเดียวกับที่ตัวละครที่เป็นผู้จัดรายการข่าวทางโทรทัศน์เปิดให้ดังเข้าไปทางหูฟังที่ผู้ประกาศข่าวเสียบไว้เพื่อฟังคำสั่งจากทางผู้กำกับการ ปฏิกริยาที่ได้เห็นบนเวทีในละครต่อการสมมุติเหตุการณ์เมื่อนางแเท็ตเซอร์เสียชีวิต เป็นเครื่องยืนยันถึงทัศนคติของกรีน ที่มีต่อมรดกทางการเมืองของผู้นำที่ผู้คนชิงชังกันมากมาย และแสดงออกอย่างชัดเจนผ่านทางเรื่องของตัวละครอีกสามตัว ตัวละครอีกตัวหนึ่งในเรื่องซึ่งมีชื่อว่าโฮกกี (Hoaghey) แสดงออกถึงปฏิกริยาต่อข่าวมรณกรรมของนางแเท็ตเซอร์อย่างรุนแรง เมื่อได้ฟังการประกาศข่าวผ่านทางสื่อมวลชนในขณะที่กำลังขับรถกลับจากการไปเยี่ยมบิดาจนอดร่ำให้ออกมาไม่ได้ และด้วยปฏิกริยาดังกล่าวนั้นเองที่โฮกกีคิดว่าเขาควรจะไปขอความช่วยเหลือจากจิตแพทย์ผู้มีชื่อว่าคาเรน (Karen) ขณะที่ไปปรึกษาเล่าปัญหาให้จิตแพทย์ฟัง โฮกกีเล่าเรียงความทรงจำส่วนตัวที่เขามีต่อนางแเท็ตเซอร์และบทบาทต่าง ๆ ที่เธอเคยแสดงก็กลายเป็นความทรงจำที่ฝังหัวเรื่องราวสายที่สามคือเรื่องที่มี ดัดลีย์ (Dudley) ซึ่งเป็นผู้อำนวยการธุรกิจจัดงานศพที่มีชื่อว่า “โบสถ์แห่งการพักผ่อน” (The Church of Rest) ดัดลีย์แสดงออกถึงความรู้สึกกังขาว่าภายหลังจากที่เสียชีวิตแล้ว นางแเท็ตเซอร์จะได้รับเกียรติให้มีงานศพแบบรัฐพิธีหรือจัดพิธีฝังเป็นการส่วนตัว แล้วจึงมีพิธีไว้อาลัยเป็นที่ระลึก ณ มหาวิหารเวสต์มินสเตอร์ กรุงลอนดอน ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ว่า ตามรายงานข่าวที่ผู้ชมจะได้ฟังจากเสียงของโจแนล ที่ยังถ่ายทอดให้ฟังอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยถึงแม้ว่า

"...Baroness Thatcher was one of the titanic figures of world affairs in the twentieth century, and all sorts of people, from Presidents to monarchs, would expect to attend her burial." (24)

“... บารอนเนสแทตเชอร์ถือเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งในการระดับโลก ในช่วงศตวรรษที่ 20 จึงเป็นที่คาดการณ์ได้ว่าบุคคลสำคัญต่าง ๆ ตั้งแต่ประธานาธิบดีไปจนถึงพระมหากษัตริย์จะมาร่วมพิธีฝังศพของเธอ”

แต่ทั้งนี้แม้จะคำนึงถึงประวัติและผลงานที่โดดเด่นและน่าทึ่งในด้านที่แตกต่างหลากหลาย แต่ด้วยความที่ว่า

"...She was too divisive a figure to warrant a full scale state burial"

“...เธอเป็นบุคคลที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและความแตกแยกเกินกว่าจะสามารถได้รับการจัดการฝังศพในระดับรัฐพิธีได้”

โดยความรู้สึกที่นำเสนอในลักษณะดังกล่าวน่าจะสะท้อนความเป็นจริงได้ใกล้เคียงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ แต่ปฏิกิริยาจากนักวิจารณ์หลายคนเห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับละครเรื่องนี้ก็คือ นอกเหนือไปจากข้อเรื่องที่บ่งบอกแล้ว อาจเรียกได้ว่าแสดงถึงการคาดการณ์สิ่งที่ควรจะเกิดขึ้นล่วงหน้า แต่ตลอดเวลาหกสิบนาทีของการแสดงบนเวที ละครกลับมิได้นำเสนอวิธีการที่อาจนำไปสู่การพิจารณาความคิดและการแสดงออกทางการเมืองของนางแทตเชอร์ที่อาจตอบคำถามในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ได้ว่าเพราะเหตุใดนางแทตเชอร์จึงได้รับความชิงชังจากผู้คนโดยทั่วไปมากมายถึงขั้นที่ว่า ทอม กรีน สรุปลไว้ในบทละครว่า “Unless you were one of her fans, she was a monster.” “นอกเสียจากว่าท่านจะเป็นแฟนคนหนึ่งของนางแทตเชอร์แล้ว เธอก็คือสุรกายตัวหนึ่งนั่นเอง” โดยสิ่งที่เกิดขึ้นก็คือความเกลียดชังที่ปรากฏในละคร กลับเป็นสิ่งที่พบ

ได้ในการรายงานข่าวของสื่อมวลชนที่เป็นสถานการณ์สมมติบนเวทีมากกว่า การนำเสนอตัวละคร ภายหลังจากที่มีการประกาศข่าวการเสียชีวิตของนาง แท็ตเชอร์ เดนา แพรเดย์รายงานข่าวว่า ตัวละครที่มีชื่อว่า ไมเคิล คอนเนลลี (Michael Connelly) ซึ่งเดิมเคยเป็นช่างทำเหล็กกล้า ที่ตั้งอกตั้งใจที่จะแสดง ความสะอิดสะเอียนซึ่งรังเกียจอดีตนายกรัฐมนตรีนางของอังกฤษ ถึงกับ ตัดสินใจเดินเท้าจากเมืองฮาร์เทิลพูลไปถึงลอนดอน เป็นระยะทาง 200 ไมล์ เพียงเพื่อที่จะ “...spit on Maggie’s grave.” “ถ่มน้ำลายรดหลุมศพของ แม็กกี้ (มาร์กาเร็ต แท็ตเชอร์) โดยทุกครั้งที่เขาเดินเท้าไปถึงเมืองไหน เขาจะพบกับฝูงที่มารวมตัวกันที่มีขนาดใหญ่ยิ่ง ๆ ขึ้น นอกจากนี้ยังมีการรายงานข่าวจาก นี้อัดดิงแฮมถึงความวุ่นวายที่เกิดขึ้นระหว่างพวกอนุรักษ์นิยมและผู้คนที่อยู่ใน อากาการยินดีปราโมทย์ที่ถือป้ายประกาศว่า “Maggie! Maggie! Maggie! Maggie! Dead! Dead! Dead!” หรือ “แม็กกี้ แม็กกี้ แม็กกี้ ตาย ตาย ตาย” และเมื่อ พิธีศพที่จัดเป็นการภายในเกิดขึ้น ผู้คนที่ไว้วางใจเพื่อแสดงความโศกเศร้ากลับ มีน้อยกว่ากลุ่มชนนับแสนคนตามประมาณการของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่พากันมารวมตัวกันประท้วงนางแท็ตเชอร์อย่างเงียบ ๆ (49-50)

การที่มีบทละครที่แสดงออกถึงความชิงชังอดีตนายกรัฐมนตรีนางที่เขียนขึ้นโดยนักเขียนบทละครที่เป็นชายย่อมไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะได้เห็นทัศนคติ ความเกลียดชังสตรีเพศ แต่ทั้งนี้ เมื่อสำรวจผลงานของนักเขียนบทละครที่เป็น หญิงจะพบว่า เป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก อันที่จริงแล้ว สิ่งที่น่าจะอนุมานได้ก็คือ ชัยชนะของนางแท็ตเชอร์ที่สามารถก้าวสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสตรีได้ใน ทศวรรษ 1980 น่าจะถือได้ว่าเป็นเครื่องแสดงถึงชัยชนะสำหรับการต่อสู้ของผู้มี ความคิดตามแนวสตรีนิยม แต่ที่น่าสนใจก็คือ แนวคิดดังกล่าวอาจไม่ใช่แนวคิด ของ แคริล เชอร์ชิลล์ (Caryl Churchill) นักเขียนบทละครที่กล่าวได้ว่า อุทิศชีวิตทั้งหมดสำหรับการทำงานเพื่อส่งเสริมทฤษฎีการแสดงละครแนว สตรีนิยมทั้งนี้เพื่อจุดหมายที่จะได้ขยายขอบเขตของมุมมองเกี่ยวกับบทบาทด้าน เพศสภาพ และได้รับการยอมรับจากวงการสตรีนิยมที่แตกต่างและหลากหลาย ทุกวันนี้ อาชีพนักการละครของเธอกินเวลาดั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 ถึงปี 1990 โดยบทละครของเธอมักจะนำเสนอปัญหาห้วงสมัย มีฉากหลังเป็นสังคมร่วมสมัย ซึ่งยุคสมัยที่วุ่นวายนี้ตรงกันกับช่วงเวลาที่น่างแท็ตเชอร์ครองตำแหน่งนายก

รัฐมนตรีอยู่ และนอกจากนี้ เธอยังกล่าวถึง หรือแม้แต่ปรากฏตัวในบทละครเหล่านี้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งอีกด้วย บทละครของเธอเรื่อง *Icecream* (ไอศกรีม) ซึ่งเขียนขึ้นในปีค.ศ. 1989 นำเสนอเรื่องของเด็กสาวคนหนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในประเทศอังกฤษในช่วงที่นางแทตเชอร์เป็นนายกรัฐมนตรี เธอใช้ชีวิตอยู่อย่างล่องลอยไร้จุดหมาย มองไปทางใดก็มีแต่เรื่องที่รุนแรงและชีวิตที่ค่อนข้างจำกัด ก่อนหน้าเรื่อง *Icecream* เซอร์ซิลล์เขียนเรื่อง *Serious Money* ในปี 1987 ซึ่งนักวิจารณ์ส่วนใหญ่มองว่าเรื่องราวในบทละครเรื่องนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับตลาดหลักทรัพย์อย่างรุนแรง น่าจะถือได้ว่าเป็นการโจมตีจุดที่ลัทธิทุนนิยมถึงขีดสุดในช่วงที่อังกฤษปกครองภายใต้นโยบายทุนนิยมในแบบของนางแทตเชอร์ ที่เห็นว่าพลเมืองของสหราชอาณาจักรควรลดการพึ่งพาความช่วยเหลือจากรัฐแบบที่รัฐบาลพรรคแรงงานมักจะให้ และให้ความสำคัญกับการยืนหยัดต่อสู้ด้วยการทำงานการใช้ความคิดริเริ่มและการประกอบการ บทละครเรื่องนี้เปิดฉากเริ่มแสดงที่โรงละคร รอยัลคอร์ต เธียเตอร์ (Royal Court Theatre) ในลอนดอน ก่อนหน้าการเลือกตั้งทั่วไปในอังกฤษในเดือนพฤษภาคมค.ศ. 1987 เพียงสองเดือน โดยละครได้กล่าวทำนายชัยชนะสำหรับพรรคอนุรักษนิยมที่มีนางแทตเชอร์ครองตำแหน่งผู้นำอยู่และขณะที่เหตุการณ์บนเวทีดำเนินไกล้ถึงจุดจบ เพลง “Five More Glorious Years” ที่ได้ยินบนเวทีก็แสดงออกถึงความรู้สึกเสียสละอย่างรุนแรงที่สุด เมื่อนึกถึงว่าประเทศจะต้องอยู่ภายใต้อำนาจของนางแทตเชอร์ต่อไปอีกห้าปี

*“We’re crossing forbidden frontiers,
five more glorious years
pissed and promiscuous, the money’s ridiculous
send her victorious for five fucking glorious
five more glorious years”*

(Churchill, *Serious Money*, 308)

*“เรากำลังข้ามพรมแดนต้องห้าม
อีกห้าปีอันรุ่งโรจน์
โกรธโมโหและล้ำล่อน เงินมันระยำสุดๆ”*

ส่งให้หล่อนจงมีชัยต่อไปอีกห้าปีห้าเทว
อีกห้าปีอันรุ่งโรจน์”

(เซอร์ซิลล์, ซีเรียส มั่นนิ 308)

นอกเหนือไปจากการอ้างอิงถึงนางเท็ตเซอร์แล้ว บทละครของแคโรล เซอร์ซิลล์ ตั้งแต่เรื่องที่เกิดขึ้นในช่วงทอมแรกทีนางเท็ตเซอร์เป็นนายกรัฐมนตรีที่แสดงถึงปฏิกิริยาโต้ตอบอย่างชัดเจนต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงที่นางเท็ตเซอร์ก่อให้เกิดขึ้นโดยให้เหตุผลว่าการที่ผู้หญิงอย่างนางเท็ตเซอร์เลียนแบบเส้นทางสู่ความสำเร็จในด้านธุรกิจและการเมืองของผู้ชายนั้นเน้นเรื่องที่น่ามาซึ่งความเลื่อมถอย เบเนดิกต์ ไนติงเกลตั้งคำถามไว้ในบทวิจารณ์ละครของเซอร์ซิลล์ที่ตีพิมพ์ใน *New Statesman* ว่า “การปลดปล่อยเพศหญิงจะมีประโยชน์อะไร ถ้าแม้ว่ามันเปลี่ยนแปลงผู้หญิงเก่งๆ ให้กลายเป็นผู้ล่าเหยื่อโดยที่ไม่ได้ทำอะไรเลยสำหรับพวกที่โง่เขลา อ่อนแอ และช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เสรีภาพและแนวคิดสตรีนิยมประกอบขึ้นด้วยการรับเอาค่านิยมที่กดขี่เพศของเธอมานั่นเป็นเวลาบศตวรรษกระนั้นหรือ”¹ (เซอร์ซิลล์ 25) ในบทละครของเซอร์ซิลล์ “ผู้หญิงเก่ง” ที่ว่านั้นก็คือตัวละครหลักผู้มีชื่อว่า มาร์ลีน (Marlene) ผู้เป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จที่เพิ่งได้รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการของบริษัทท็อปปเกิร์ลส์ (Top Girls) ซึ่งเป็นสำนักงานจัดหางานสำหรับผู้หญิงโดยเฉพาะ ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่น่าชื่นชมยินดีที่เธอได้รับตำแหน่งนี้เพราะความสามารถโดดเด่นจนเอาชนะเพื่อนร่วมงานที่เป็นผู้ชายผู้เป็นคู่แข่งของเธอได้ ชื่อ ท็อปปเกิร์ลส์ ที่เป็นชื่อของสำนักงานดังกล่าว นั่นคือชื่อที่เซอร์ซิลล์ตัดสินใจเลือกใช้เป็นชื่อของละครเรื่องนี้โดยแทนที่ชื่อต่าง ๆ ที่คิดว่าหลายชื่อไม่ว่าจะเป็น Famous Woman (ผู้หญิงมีชื่อเสียง) ที่ใช้ในปี 1979 Successful Woman (ผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จ) ในปีต่อมา และแม้แต่ชื่อที่คิดไว้อีกชื่อหนึ่ง ซึ่งก็คือ Heroines (วีรสตรี) ที่เธอเคยตั้งใจจะใช้ก่อนหน้านี้ แต่เปลี่ยนใจด้วยเกรงว่าอาจไม่มีผู้เข้าใจถึงความหมายแฝงนัยที่ปรากฏอยู่ในชื่อดังกล่าว

1 แปลจาก “What use is female emancipation, Churchill asks, if it transforms clever women into predators and does nothing for the stupid, weak and helpless? Does freedom, and feminism, consist of aggressively adopting the very values that have for centuries oppressed your sex?” (Nightingale 25)

และตีความไปตามชื่อนั้น²

อันที่จริงแล้วชื่อเรื่องทุกชื่อที่ได้กล่าวถึงมาข้างต้นนั้นต่างก็มีความเกี่ยวข้องกับเรื่อง *Top Girls* อันเป็นละครที่สำรวจเรื่องราวที่ท้าทายต่าง ๆ สำหรับผู้หญิงที่ทำงานที่อยู่ในโลกปัจจุบัน รวมไปถึงข้อแลกเปลี่ยนที่พวกเธอต้องเสียไปเพื่อที่จะประสบความสำเร็จในตำแหน่งหน้าที่ของเธอในระดับใดระดับหนึ่ง *Top Girls* เป็นบทละครที่โดดเด่นมากในฐานะที่เป็นเรื่องที่ไร้ซึ่งตัวละครเพศชายโดยสิ้นเชิง ละครเปิดฉากขึ้นในแบบที่ดูเหมือนจะเป็นการทดลองแนวใหม่โดยมีฉากหลังเป็นภัตตาคารแห่งหนึ่งซึ่งเป็นสถานที่สำหรับจัดงานเลี้ยงอาหารค่ำสำหรับฉลองความสำเร็จของมาร์ลีนที่ตัวเธอเองเป็นเจ้าของภาพจัดขึ้นโดยที่ที่น่าสนใจคือแขกรับเชิญมีทั้งสิ้น 5 คน และแขกเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลที่เสียชีวิตไปแล้วเป็นเวลานาน หรือมีฉะนั้นก็เป็นตัวละครจากเรื่องแต่งหรือเป็นบุคคลต้นแบบในภาพวาด ไม่ว่าจะเป็น เพเชียนกริเซลดา (Patient Griselda) จากนิทานชุด เดอะ แคนเทอเบอรี เทลส์ (The Canterbury Tales) ไปถึงตัวละครอย่าง ดัล กรัท (Dull Gret) เลดี้ ไนโจ (Lady Nijo) อีซาเบลลา เบอร์ด (Isabella Bird) และโป๊ปโจน (Pope Joan)

ถ้าจะว่าไปแล้วเวลาที่นึกถึงผู้หญิงที่มีชื่อเสียง หรือประสบความสำเร็จมากมายจากยุคปัจจุบันที่น่าจะรวมอยู่ได้ในฐานะแขกรับเชิญคนหนึ่งในละครเรื่องนี้บุคคลนั้นก็ไม่น่าจะเป็นใครไปได้นอกจากสตรีผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่ในขณะที่ละครกำลังดำเนินเรื่อง ขณะนั้นเป็นปี ค.ศ. 1982 อันเป็นช่วงเวลาที่นางแท็คเซอร์และพรคออนูรักษ์นิยมได้ย้อนกลับมาครองอำนาจในสหราชอาณาจักรอีกครั้งหนึ่งท่ามกลางกระแสขวัญและกำลังใจของประชาชน

2 ผู้อ่านชาวไทยอาจสนใจที่จะทราบว่าละครเรื่องนี้เคยได้รับการแปลเป็นภาษาไทยและจัดแสดงในเทศกาลละครของภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในเดือนมีนาคม 2555 โดยใช้ชื่อว่า “ผู้หญิงเอาอยู่” โดยในปี 2555 นั้นประเทศไทยเพิ่งผ่านเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี 2554 ในขณะที่มีนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกได้แก่ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยท่ามกลางวิกฤตการณ์ดังกล่าวนางสาวยิ่งลักษณ์ได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ให้ความมั่นใจยืนยันว่าควบคุมสถานการณ์ได้โดยใช้คำว่า “เอาอยู่” ที่นำไปสู่การล้อเลียนกลางเป็นการใหญ่ อีกทั้งในการประพันธ์ละครเรื่องนี้ยังกล่าวถึงการที่ “ผู้หญิงเอาอยู่” นั้น “แปลจากบทละครต้นฉบับเรื่อง *Top Girls* ของ Caryl Churchill ที่ได้เคยสะท้อนสังคมประเทศอังกฤษในยุคหนึ่งเมื่อครั้งมีนายกรัฐมนตรีหญิงเป็นครั้งแรก” (www.oknationtv.tv/blog/crescentmoontheatre/2012/03/17/entry.1)

ที่กำลังตกต่ำและเรียกความนิยมกลับมาได้ด้วยความฮึกเหิมและหาญกล้า ในการต่อกรกับกองกำลังของอาร์เจนตินาที่เข้าบุกรุกดินแดนที่เป็นหมู่เกาะ ฟอล์คแลนด์ของอังกฤษ รัฐบาลของนางแทตเชอร์ดำเนินนโยบายที่แข็งแกร่งในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจโดยการขจัดนโยบายแนวสังคมนิยมที่ใช้กันมา ในอังกฤษตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ความพยายามที่วอห์นร่วมไปถึงการแปรรูปกิจการของอุตสาหกรรมหลักๆ อย่างการทำเหมืองแร่ หรือกิจการด้านโทรคมนาคม การลดทอนอำนาจของสหภาพแรงงานและการตัดงบประมาณด้านการสงเคราะห์และสังคม (ซึ่งรวมไปถึงเรื่องราวด้านศิลปะและวัฒนธรรม) อย่างเป็นทางการใหญ่ นางแทตเชอร์สามารถที่จะกล่าวด้วยความภาคภูมิใจว่าได้มีส่วนเสริมสร้างเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งที่มีอัตราเงินเฟ้อและอัตราดอกเบี้ยลดต่ำลง แต่ในขณะเดียวกันอัตราความว่างงานยังคงสูงอยู่ และชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไปก็ยังไม่อยู่ในระดับที่ดีนัก ทั้งนี้ในด้านการนำเสนอตัวตนของนางแทตเชอร์ในฐานะสตรีที่มีอำนาจและประสบความสำเร็จนั้น ถ้าจะว่าไปแล้วความสามารถของเธอยังถือว่าเป็นข้อยกเว้น ถึงแม้ว่าในโลกของต้นศตวรรษที่ 1980 สถิติแสดงให้เห็นว่าสตรีกว่าร้อยละ 60 ที่มีอายุระหว่าง 20-64 ปียังคงนับได้ว่ารวมกันแล้วอยู่ในจำนวนผู้หญิงรวม ๆ ร้อยละ 40 ของผู้หญิงในวัยทำงานทั้งหมด เรื่องราวที่สะท้อนประสบการณ์ของผู้หญิงที่ออกจากความคาดหวังเดิม ๆ เพื่อรับบทบาทในโลกของการทำงานปรากฏให้เห็นในสิ่งที่ประจักษ์เหตุการณ์จำลองของผู้หญิงที่ส่วนใหญ่แล้วจะทำงานก่อนที่จะสมรส จากนั้นก็ลาออกจากงานเพื่อทำหน้าที่แม่บ้านเลี้ยงดูบุตร และบางกรณีก็จะกลับมาทำงานทำอีกครั้งเมื่อบุตรเติบโตหรือเข้าโรงเรียนแล้ว ประเภทของงานที่ผู้หญิงจะทำได้ก็เป็นเครื่องบ่งบอกอะไรบางอย่างด้วยเช่นกันเพราะโดยส่วนใหญ่แล้วงานที่พบเห็นได้ในประกาศรับสมัครงานมักจะ ได้แก่ งานเสมียนธุรการ งานบริการ การขาย สุขภาพ การศึกษา หรืองานด้านสวัสดิการ ผู้หญิงประมาณหนึ่งในสี่คนจึงจะมีโอกาสที่จะเป็นผู้หญิงทำงานระดับมีอาชีพโดยหลายคนเข้าสู่วงการกฎหมายเป็นจำนวนมากกว่าที่เคยเป็นมาก่อนหน้านี้ และอีกหลายคนก็เริ่มไต่เต้าขึ้นสู่บันไดของการทำงานเป็นผู้บริหารซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายินดี แต่ที่น่าเสียดายก็คือพวกเธอเหล่านั้นเป็นพวกที่เป็นเพียงข้อยกเว้นและเรียกได้ว่าเป็นคนส่วนน้อยเนื่องจากความสนใจของผู้หญิงโดยเฉพาะผู้หญิงในระดับรากหญ้าโดยส่วนใหญ่จะยึดโยงอยู่กับเรื่องของสวัสดิการ และความจำเป็นในชีวิตแต่ละวันจึงไม่ใช่

เรื่องที่น่าแปลกใจที่ว่าถึงแม้ประเทศชาติจะมีผู้นำรัฐบาลเป็นสตรีแต่ผู้หญิงชาวอังกฤษจำนวนมากจะมีความรู้สึกไม่แยแสต่อพรรคอนุรักษนิยมรวมไปถึงผู้สมัครลงตำแหน่งทางการเมืองของพรรคนี้ ผู้คนจำนวนมากมองว่า ถึงแม้ว่านางมาร์กาเร็ต แทตเชอร์จะเป็นสตรีแต่เธอก็ไม่สามารถที่จะแสดงออกถึงความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวกับสตรีคนอื่นๆที่กำลังพยายามที่จะไต่เต้าเพื่อให้มีตำแหน่งทางการเมืองและดีมีดีแล้วอาจถูกมองว่าเธอกำลังแสดงออกในทางตรงกันข้ามที่ขัดแย้งกับอุดมการณ์สตรีต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้เธออาจแบ่งปันความรู้สึกใกล้ชิดกับสตรีคนอื่นๆในแวดวงของเธอเพียงในฐานะผู้หญิงที่ “ประสบความสำเร็จ” และ “มีชื่อเสียง” แต่หาใช่ “วีรสตรี” ไม่

เซอร์ซิลล์นำเสนอฉากงานเลี้ยงดังกล่าวแบบนักเขียนบทละครที่ใช้บทสนทนาเพื่อการดำเนินเรื่องแต่เป็นบทสนทนาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับบทสนทนาในชีวิตจริง นั่นก็คือตัวละครแต่ละตัวพูดไปก็จะมีตัวละครอื่นพูดแทรกขึ้นมาบ้าง เล่าเรื่องของตัวเองเกยทับขึ้นมาบ้าง บทสนทนาดังกล่าวช่วยให้ภาพที่ประกอบขึ้นมาด้วยชีวิตของผู้หญิงที่มีความหลากหลาย เพราะแต่ละคนมีภูมิหลังชีวิตที่ต่างกัน ทั้งเชื้อชาติ หรือช่วงเวลาแต่ที่ตรงกันก็คือพวกหล่อนต้องจำทนอาศัยอยู่ในบริบททางวัฒนธรรมที่เรียกร้องให้ผู้หญิงสงบเสงี่ยม เจียบจั้น ปฏิเสธความต้องการของตนเอง และอดทนยอมรับสภาพการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นกับตัว จึงไม่น่าแปลกใจที่มาร์ลีนจะอุทานออกมาด้วยความอัดอั้นตันใจว่า “พระเจ้าช่วย ทำไมพวกเราจึงมีชีวิตที่น่าอานาเช่นนี้”³ (เซอร์ซิลล์, *ท็อปเกิร์ลส์* 72) เซอร์ซิลล์ใช้วิธีการที่แยบยลในการให้ชีวิตของแควร์เบิเยนที่เป็นหญิงแต่ละคนสะท้อนด้านใดด้านหนึ่งที่กลายเป็นประเด็นให้ศึกษาได้ในชีวิตของมาร์ลีนอันเป็นชีวิตที่เรียกว่าประสบความสำเร็จด้านหน้าที่การงานแต่กลับล้มเหลวในด้านชีวิตส่วนตัว เรื่องราวในบทละครค่อยๆเปิดเผยให้ผู้ชมทราบวก่อนที่มาร์ลีนจะประสบความสำเร็จในอาชีพอันเป็นสิ่งที่เธอหมายมั่นปั้นมือที่จะทำให้เกิดขึ้น ความไฝฝันดังกล่าวเกือบจะต้องพังทลายลงเพราะการตั้งครรภ์อันไม่พึงประสงค์ในวัยเพียงสิบเจ็ดปี แอนจี บุตรสาวของมาร์ลีนถูกยกให้เป็นบุตรบุญธรรมของจอยซ์ผู้เป็นพี่สาว อดีตที่เธอพยายามปกปิดย้อนกลับมาตามหลอกหลอนเธอในกาลต่อมา ซึ่งในแง่ของการละครช่วยเพิ่มรสชาติอันเนื่องมา

3 แปลจาก “Oh God, why are we all so miserable” (Churchill, *Top Girls* 72)

จากความบีบคั้นทางอารมณ์มากยิ่งขึ้น แอนจี้ปรากฏตัวขึ้นมาในสำนักงานที่ทำงานของมาร์ลีนเพื่อขอให้มาร์ดาที่เธอเข้าใจว่าเป็นนางสาวที่เธอชื่นชมในแง่ของการเป็นผู้หญิงมาดมั่นทันสมัย เพื่อที่เธอจะได้หนีไปให้พ้นจากชีวิตที่จำเจ น่าเบื่อในชนบทและแม่ซึ่งที่จริงแล้วเป็นป้าผู้เป็นแม่บ้านที่มีชีวิตที่ซ้ำซากจำเจ ไร้สีสันที่เป็นผู้รับภาระดูแลมาร์ดาที่ชราภาพผู้มีอาการสมองเสื่อมนอกเหนือไปจากแอนจี้ผู้เป็นบุตรสาว

สถานการณ์ที่สะท้อนความสัมพันธ์ที่เป็นปัญหาระหว่างพี่น้องคู่จ่อยซ์กับมาร์ลีนเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าเซอร์ซิลส์กำลังใช้ตัวละครทั้งสองตัวเป็นภาพแทนวิธีการดำเนินชีวิตสองแบบ ด้านหนึ่งคือมาร์ลีนกับวิถีชีวิตแบบชาวเมืองผู้ทันสมัยปราดเปรื่องที่มีโอกาสเดินทางไปเปิดประสบการณ์การทำงานและท่องเที่ยวในต่างประเทศ ส่วนอีกด้านก็คือจอยซ์ผู้ดูจะจมปลักอยู่กับความเป็นอยู่แบบชนชั้นผู้ใช้แรงงานที่ไม่มีสิทธิ์ที่จะมีความทะเยอทะยานใฝ่ฝันใด ๆ มากไปกว่าการเป็นแม่ เป็นเมีย และบุตรสาวที่ดูแลพ่อแม่ในยามชรา ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้วทั้งสองยังอาจเป็นตัวแทนอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันอีกด้วย มาร์ลีนประสบความสำเร็จแต่ก็ยังเป็นความสำเร็จที่มากับความสูญเสีย เพราะไม่เพียงแต่เธอจะต้องเสียสละโอกาสในการเป็นแม่ (ถึงตอนนี้ถึงแม่เธอจะคิดที่จะมีลูกสักคนแต่เพราะความที่คุมกำเนิดมานาน เธอคิดว่าโอกาสในการสืบพันธุ์ของเธอกคงจะหมดลงแล้ว) ในโครงเรื่องรองในบทละครเรื่องนี้ที่เกี่ยวข้องกับตัวละครที่ชื่อว่ามิสซิสคิตต์ ผู้ลงทุนมาร์ด้องขอให้มาร์ลีนพิจารณาว่าจะไม่รับข้อเสนอในการเลื่อนตำแหน่งเพื่อที่มิสเตอร์คิตต์ผู้เป็นสามีของเธอเองจะได้รับตำแหน่งนั้นแทน ทั้งนี้เพราะในสายตาของมิสซิสคิตต์สามีของเธอเป็นผู้ชายยอมมีเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นชาย อีกทั้งยังเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีบุตรต้องเลี้ยงดูอีกถึงสามคน เมื่อมาร์ลีนปฏิเสธอย่างไม่มีเยื่อใย เธอจึงดูประหนึ่งว่าขาดซึ่งลักษณะของความเป็นมนุษย์ของคิตินิยมเกี่ยวกับการทำงานเช่นเดียวกับนางแท็ตเชอร์ซึ่ง ปีเตอร์ คลาร์ก ลงความเห็นว่า “เป็นแรงขับเคลื่อนที่ทรงอำนาจในการแทนที่สมมติฐานตามจารีตดั้งเดิมที่เกี่ยวกับบทบาททางเศรษฐกิจของรัฐด้วยชุดความคิดที่แตกต่างไปอีกชุดหนึ่ง”⁴ (คลาร์ก 302)

4 แปลจาก “...was a potent force in the displacement of one set of conventional assumptions about the economic role of the state by another set.” (Clarke 302)

ความเฉยเมยดูคนใจจัดใจดำของมาร์ลีนนั้นทำให้เธอดูไปแล้วไม่แตกต่างไปจากนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกของอังกฤษที่ประชากรของประเทศจำนวนมากชิงชิงรังเกียจ สำหรับมิสซิสคิตต์เมื่อพบว่ามาร์ลีนตอบในเชิงปฏิเสธด้วยท่าทีที่ไม่แยแสต่อการร้องขอจากผู้เป็นภรรยาของเพื่อนร่วมงานเธอก็เริ่มเปิดฉากด่าทอสาปแช่งคู่แข่งของสามีอย่างรุนแรง ดังนั้นในตอนท้ายของ 2 ของตัวละครเมื่อผู้ชมได้รับทราบว่ามีสเตอร์คิดมีอาการหัวใจวายเพราะรับมือกับความผิดหวังเสียหน้าไม่ได้ก็ยิ่งดูเป็นการตอกย้ำความเข้าใจที่ว่ามาร์ลีนช่างเป็นผู้หญิงที่เห็นแก่ตัวอย่างร้ายกาจไร้ซึ่งความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ภาพลักษณ์ร่วมระหว่างมาร์ลีนและนางมาร์กาเร็ต แทตเชอร์เป็นที่ยืนยันในสายตาของผู้ชมเมื่อมาถึงบทสนทนาตอนที่มาร์ลีนคุยกับพี่สาวถึงการเลือกตั้งที่กำลังจะเกิดขึ้นในสหราชอาณาจักรพร้อมทั้งกล่าวทำนายทายทักด้วยท่าทีอีกเหิมว่า “...ยุคทศวรรษ 80 จะเป็นช่วงเวลาที่น่ารุ่งโรจน์...สำหรับฉันนะ! / ฉันคิดว่าทุกอย่างมีแต่จะดียิ่งขึ้น ขึ้น ขึ้น...และสำหรับชาติบ้านเมืองเป็นเช่นนั้นด้วย จัดการให้เศรษฐกิจกลับมาตั้งตัวให้ได้อีกครั้งจากนั้นก็เร็ดไปเลย”⁵ (137-38) เธอแสดงออกอย่างชัดเจนถึงความปรีดาปราโมทย์ที่จะได้เห็นความเจริญรุ่งโรจน์เมื่อมีสตรีเป็นผู้นำ จะว่าไปแล้ว “Top Girl” หรือผู้หญิงแถวหน้าสุดที่เธอพร้อมจะให้ความมั่นใจเลือกเป็นผู้นำก็คือนางแทตเชอร์นั่นเอง “เธอเป็นหญิงแกร่ง แม็กก็นะ ฉันพร้อมจะยกตำแหน่งหน้าที่นั้นให้เธอ”⁶ (138) มาร์ลีนกล่าวกับพี่สาวซึ่งเมื่อได้ยินเช่นนั้นก็ไม่สามารถซ่อนความโกรธเคืองได้นัก เธอทราบทันทีและกล่าวสวนคำพูดน้องสาว “เธอเลือกพวกนั้นละสิ ไซ้ไหม”⁷ (138) ก่อนที่จะกล่าวบริภาษออกไปในขณะที่มาร์ลีนกล่าวยกย่องนางแทตเชอร์ นโยบายด้านเศรษฐกิจ การค้า การเงินต่างๆ โดยสำหรับจอยซ์นั้นประเด็นสำคัญก็คือ “มันจะเป็นเรื่องดียังไงที่จะมีผู้หญิงคนแรกถ้าผู้นำคนนั้นคือนางแทตเชอร์ ฉันว่าเธอคงจะถูกใจฮิตเลอร์ถ้าแม้ว่าฮิตเลอร์เป็นผู้หญิง นางฮิตเลอร์ทำงานได้มากมาย

5 แปลจาก “...the eighties are going to be stupendous...For me./ I think I’m going up up up...and for the country, come to that, get the economy back on its feet and whoosh.” (Churchill 137-38)

6 แปลจาก “She’s a tough lady Maggie. I’d give her a job.” (Churchill 138)

7 แปลจาก “You voted for them, didn’t you?” (Churchill 138)

นะ ฮิตเลอร์รีนา”⁸ (138)

ความชิงชังต่อนางแทิตเซอร์น่าจะเป็นที่ประจักษ์ได้จากบทละครต่างๆ ที่ปรากฏฉากคำพูดที่แสดงออกอย่างรุนแรงไม่ว่าจะเป็นที่บอกว่าผู้นำหญิงคนนี้สมควรที่จะถูกร่วมเพศทางทวารหนักหรือการเฝ้ารอคอยการถึงแก่กรรมของเธอเพียงเพื่อที่จะได้รับความสนใจจากการได้ขึ้นไปกระเทียบเหยียบย่ำหรือถ่มน้ำลายบนหลุมฝังศพโดยนางมาร์กาเร็ต แทิตเซอร์บนละครเวทีมักจะถูกเปรียบเทียบกับตัวละครประชันกับบุคคลในประวัติศาสตร์ที่ผู้คนมักจะลงคะแนนกันซ้ำแล้วซ้ำเล่าให้เป็นบุคคลที่น่าชิงชังที่สุดเท่าที่เคยมีมาบนโลกใบนี้⁹

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ดูแล้วค่อนข้างจะเป็นตลกร้ายเมื่อนึกถึงว่าในความเป็นจริงแล้วช่วงเวลาที่นางแทิตเซอร์ครองอำนาจอยู่นั้นตรงกับช่วงเวลาที่การละครของอังกฤษกำลังเจริญรุ่งเรืองและประสบความสำเร็จในการทำรายได้มหาศาลโดยเฉพาะกับละครแบบมิวสิคัลที่ผลงานของแอนดรูว์ ลอยด์ เว็บเบอร์ (Andrew Lloyd Webber) ที่มีแคเมอรอน แมคอินทอช (Cameron McIntosh) เป็นผู้อำนวยการสร้าง¹⁰ ถ้าจะว่าไปแล้วความนิยมละครเพลงเหล่า

8 แปลจาก “What good’s first woman if it’s her? I suppose you’d have like Hitler if he was a woman. Ms. Hitler. Got a lot done. Hitlerina” (Churchill 138)

9 ในงานวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งซึ่งได้แก่นวนิยายเรื่อง The Satanic Verses ที่ประพันธ์โดยซัลมาน รัชดี นางแทิตเซอร์ได้รับการขนานนามอย่างหยาบคายว่าเป็นแมงกิ้งผู้เป็นสุนัขตัวเมีย “Maggie the Bitch” ในขณะที่แอนนี่ คิงตั้งข้อสังเกตในบทความชื่อ “The Outsider as Political Leader: The Case of Margaret Thatcher” ซึ่งเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 2002 ว่า “แม้แตคนที่ตามปกติแล้วมิใช่ผู้ที่แสดงออกซึ่งทัศนคติเหยียดหยามทางเพศก็ยังตั้งชื่อให้เธอว่า Attila the Hun ซึ่งเป็นการล้อเลียนสมญานามของออตติลาจอมทัพชาวฮัน (Attila the Hun) ผู้เป็นประมุขผู้สร้างความหวาดหวั่นและถือเป็นศัตรูอันตรายที่สุดของจักรวรรดิโรมันตะวันออกและจักรวรรดิโรมันตะวันตกในสมัยกลาง ภาพที่เราไม่อาจลืมได้อีกภาพหนึ่งคือภาพล้อจากรายการหุ่นล้อเลียนการเมืองของอังกฤษที่มีชื่อว่า “Spitting Image” ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี (ITV) ของอังกฤษตั้งแต่ปี 1984-1996 โดยหุ่นของนางแทิตเซอร์มักจะปรากฏตัวอยู่เนืองๆจนกลายเป็นเป้าโจมตีที่ชัดเจนที่พบเห็นได้นับครั้งไม่ถ้วน ในที่สุดหุ่นของเธอมักจะสวมใส่ชุดสูทแบบนักธุรกิจและความเป็นสตรีเพศกลายเป็นบุรุษถึงขั้นที่มีกราวทางทำให้เธอเย็นปดทุกซ์ที่ใกล้ปีศาจของผู้ชายเสร็จแล้วก็รู้ดีชิปกางเกงขึ้น

10 ในปี ค.ศ. 1981 ละครเพลงเรื่อง Cats เปิดการแสดงที่ย่านเวสต์เอนด์ในกรุงลอนดอน และกลายเป็นละครเพลงที่จัดแสดงนานที่สุดในประวัติศาสตร์ละครเพลง โดยได้รับความสำเร็จในระดับที่จะแข่งขันได้กับ Les Miserables (1985) และ The Phantom of the Opera (1986) ทั้งสามเรื่องที่กล่าวมานี้กลายเป็นกิจกรรมที่เรียกนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนลอนดอนโดยจะมีประกาศโฆษณาปิดอยู่ตั้งแต่ที่สนามบินฮีทโธรว์ สถานีรถไฟใต้ดิน และบนรถเมล์สองชั้นที่ถือเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของกรุงลอนดอนด้วย

นี้มีศักยภาพในการ “ทำเงิน” สูงที่สุดในบรรดาละครประเภทต่างๆ น่าจะมองได้ว่าเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงจุดสูงสุดของระบบทุนนิยมและธุรกิจผู้ประกอบการที่ได้รับอานิสงส์มาจากการเมืองภายใต้ร่างแท็คเซอร์ที่เข้ามาจัดการสภาการศิลปะ (Art Council) ที่ถูกโจมตีว่ามีลักษณะ “หัวสูง” และให้ความสำคัญแต่กับความนิยมของปัญญาชนหัวก้าวหน้า และยิ่งสอดแทรกแนวคิดทางการเมืองที่แสดงออกถึงความลำเอียงไปในแนวทางแบบเสรีนิยมมากกว่า การละครแนวดังกล่าวนี้มีปัญหากับนางแท็คเซอร์ในหลายประเด็นก็จริง แต่ที่น่าสงสัยก็คือเพราะเหตุใดจึงปล่อยให้มีการแสดงออกในลักษณะที่เต็มไปด้วยความเกลียดชัง ดูหมิ่น และเหยียดเพศหญิงถึงเพียงนี้ โดยเฉพาะเมื่อคำนึงถึงว่าในบรรดาปัญญาชนต่างๆ ที่ต่อต้านนางแท็คเซอร์นั้นก็มีผู้ที่มีความคิดในแนวสตรีนิยมด้วย ฟรานซิส ฟูกูยามา (Francis Fukuyama) นักรัฐศาสตร์ระดับแนวหน้าคนหนึ่งหยิบยกประเด็นที่เชื่อมโยงกับนักวิชาการสายสตรีนิยมจำนวนมากในบทความที่ชื่อว่า “Women and the Evolution of World Politics” โดยกล่าวว่า “...ความก้าวร้าว รุนแรง สงคราม และการต่อสู้กันอย่างรุนแรงเพื่อแย่งชิงสถานะที่สูงในระบบที่มีลำดับชั้นที่โดยปกติแล้วมักจะเกี่ยวเนื่องกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง”¹¹ (ฟูกูยามา 27) ดังนั้นความคาดหวังที่มีต่อการเมืองที่อยู่ในมือผู้นำที่เป็นสตรีก็จะผิดแผกไปจากผู้ชายถึงขนาดที่ว่าคิดว่าจะต้องอ่อนโยนเปี่ยมด้วยความเมตตาปรานี ฟูกูยามายกตัวอย่างปฏิกิริยาที่มีต่อความคิดสองจิตสองใจดังกล่าวเพราะนักสตรีนิยมไม่สามารถจะรับการเมืองแบบนางแท็คเซอร์ได้ และด้วยเหตุนี้จึงแทบไม่มีความแตกต่างกันเลยระหว่างหญิงกับชายที่ต่างก็เผยแพร่ “อัตลักษณ์ด้านเพศสภาพแบบเหมารวมที่มักจะจัดให้บุรุษควบคู่ไปกับเรื่องของศึกสงครามกับการต่อสู้แข่งขัน และสตรีกับสันติภาพและความร่วมมือ”¹² (34)

บทละครที่กล่าวถึงในบทความฉบับนี้ต่างก็นำไปสู่การตั้งคำถามในเรื่องของเพศสภาพและความคาดหวังทางสังคมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นผู้นำกับการเมือง ถ้าการเมืองแบบแท็คเซอร์หรือนโยบายที่มุ่งที่จะจัดการกับ

11 แปลจาก “...aggression, violence, war and intense competition for dominance in a status hierarchy are more clearly associated with men than with women.” (Fukuyama 27)

12 แปลจาก “...the stereotypical gender identities that associate men with war and competition and women with peace and cooperation.” (Fukuyama 34)

กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีรัฐเป็นผู้นำหรือควบคุมหรือกลไกของรัฐสวัสดิการ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้นำที่เป็นชายอาจมีผู้สงสัยว่าความรู้สึกต่อต้านอย่าง ที่ในกรณีของนางแท็ตเซอร์นั้นจะรุนแรง เต็มไปด้วยความเกลียดชังในระดับเดียวกับที่เห็นนี้หรือไม่ แบบอย่างของการเป็นผู้นำของมาร์กาเรต แท็ตเซอร์ ที่โดดเด่นมากในกรณีการบุกหมู่เกาะฟอล์คแลนด์ กับเดินทางเพื่อกวาดล้าง สหภาพแรงงาน บริษัท หรือวิสาหกิจต่าง ๆ ที่ต้องยอมจำนนให้กับทุนนิยม เอกชนมีความเป็นปิตาธิปไตยและไร้ซึ่งความเมตตาปราณีมากกว่ากระนั้น หรือ ในทางการละครการวิพากษ์การเมืองแนวแท็ตเซอร์ ซึ่งมีผลกระทบทาง สังคมและการเมืองนั้นพัวพันกับความชิงชังถึงขนาดที่แสดงออกประจักษ์มีความ คลื่นเหียนต่อผู้นำหญิงที่ดูโดยรวมแล้วเป็นตัวแทนของการทำลายมากกว่า บำรุงเลี้ยงดูกระนั้นหรือ ถ้าหากการเพิ่มขึ้นของอัตราการว่างงาน และการ จัดการสวัสดิการเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะนางมาร์กาเรต แท็ตเซอร์คือสิ่งที่ จะดำเนินแผนการก่อร่างสร้างสังคมอังกฤษขึ้นมาใหม่อาจจะดูเป็นเรื่องที่ ใจร้ายเย็นชาช่างแตกต่างเหลือเกินกับภาพลักษณ์ของผู้นำผู้เป็นมารดาที่จะนำ มาซึ่งการประกันสังคมและการเลี้ยงดูครอบครัวที่เปี่ยมด้วยความเมตตาปราณี

บทละครของแคริล เซอร์ซิลล์เช่นเดียวกับของนักเขียนบทละครคน อื่น ๆ ที่เลือกมากล่าวถึงในบทความฉบับนี้ล้วนแสดงให้เห็นอย่างแจ่มชัดถึง ประเด็นด้านเพศสภาพและความคาดหวังที่มีพื้นฐานตั้งอยู่บนแนวคิดที่เกี่ยว กับเพศสภาพนั้นล้วนมีความกำกวมทั้งในระดับอุดมการณ์ และเรื่องราวอันเป็น ปกติวิสัย แนวความคิดทางสตรีนิยมซึ่งปรากฏออกมาได้ในหลากหลายรูปแบบ ไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การเรียกร้องให้บทบาทการเป็นผู้นำแบบดั้งเดิมและ การเมืองที่เพศชายเป็นผู้กำหนดหมดไปเพื่อให้ผู้หญิงเข้ามาแทนที่ในฐานะผู้นำ ที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะรับมือกับความรับผิดชอบในระดับสูงได้ ในที่สุดแล้ว อาจกล่าวได้ว่ามีความคาดหวังว่าเมื่อสตรีรับบทบาทผู้นำตำแหน่งดังกล่าวต้อง มาพร้อมกับความละเอียดอ่อนและเมตตาธรรม ในขณะที่พวกผู้นำ อย่างนางมาร์กาเรต แท็ตเซอร์ ต้องสามารถยืนเคียงบ่าเคียงไหล่กับบุรุษอย่าง องอาจผ่าเผย ปฏิกริยาที่รุนแรงเต็มไปด้วยความเกลียดชังต่อต้านบาร์อนเนส แท็ตเซอร์แม้ในกรณีที่ได้เป็นเพียงการคาดการณ์หรือสมมติในกรณีที่ได้เสียชีวิตไปแล้ว และความชิงชังต่อผู้กันเกราในทางชนชั้นที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้นมานาน

หน้าที่ที่ผู้คนมักจะนึกถึงควบคู่ไปกับนโยบายอนุรักษ์นิยมที่ปรากฏในช่วงท้ายสุดของสงครามเย็นอาจจะบ่งบอกถึงปัญหาการขาดความสามารถที่จะมีปฏิสัมพันธ์ในระดับที่แสดงถึงคุณธรรมความเป็นมนุษย์กับความทุกข์ยากเดือดร้อนและปัญหาทางเศรษฐกิจที่เพื่อนร่วมชาติของเธอประสบอันเป็นสิ่งที่คนคาดหวังจะได้รับจากผู้นำสตรีมากกว่าความมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวที่จะดำเนินนโยบายไปให้ถึงหลักชัยให้ได้อย่างที่เธอกระทำในท่ามกลางการแบ่งแยกในเชิงเพศสภาพและรอยลึกที่ฝังอยู่ในปัญหาชนชั้นและการมีอภิสิทธิ์ในสังคมที่ชนบทร่มเยียมและประเพณีต่าง ๆ หยั่งรากฝังลึกอยู่ ในขณะเดียวกันก็มีความเป็นสมัยใหม่อยู่อย่างชัดเจนด้วยนี่เองกระมังที่เป็นมรดกที่น่าเศร้าและยืดยาวที่นางมาร์กาเร็ต แทตเชอร์ทิ้งไว้ ซึ่งก็คือความเป็นจริงที่ว่าในขณะที่เธอสามารถก้าวขึ้นไปสู่จุดสูงสุดในโลกทางการเมืองที่เพศชายครอบงำอยู่ เธออาจจะมีบทบาทสำคัญในการให้คำนิยามและจัดระเบียบเศรษฐกิจของอังกฤษและความเป็นรัฐสวัสดิการเป็นอย่างดีแต่ล้มเหลวโดยสิ้นเชิงในการตีความและให้ความหมายแก่ภาวะการเป็นผู้ที่มีสตรีเป็นตัวขับเคลื่อน

บรรณานุกรม

- Churchill, Caryl. *New Statesman and Society* Jackie Kay. 21 April 1989.
- . *Serious Money*. Caryl Churchill. *Plays*: 2. London: Methuen, 1990.193-309
- . *Top Girls*. Caryl Churchill. *Plays*: 2. London: Methuen 1990. 50-141
- Clarke, Peter. "The Rise and Fall of Thatcherism." *Historical Research* (1999): 301-322

Costello, Elvis. "Tramp the Dirt Down." *Spike*. 1989.

Fukuyama, Francis. "Women and the Evolution of World Politics."
World Affairs (1998).

Green, Tom. *The Death of Margaret Thatcher*. London: The Court-
yard Theatre, 2008.

Harvie, Jen. *Theatre & the City*. Houndmills: Palgrave Macmillan,
2009.

Mountford, Fiona. "On edge with the Iron Lady; Review The Death
of Margaret Thatcher Courtyard Theatre, N1...." 8 February
2008. *HighBeam Research*. 20 June 2011 <[http://www.high-
beam.com](http://www.high-beam.com)>.

Nightingale, Benedict. "Women's Playtime." *New Statesman* 11
September 1982: 25.

Price, John A. "The Language of Caryl Churchill: the Rhythms of
Feminist Theory, Acting Theory, and Gender Politics." 22 July
1999. *Women Writers*. 20 June 2011 <[http://www.women-
writers.net](http://www.women-
writers.net)>.

Ribberink, Anneke. *Gender and Politics with Margaret Thatcher:
Vulnerability and Toughness*. 2010. 20 June 2011 <[http://
www.genderforum.org](http://
www.genderforum.org)>.

Roberts, Philip. *About Churchill: The Playwright and the Work*. Lon-
don: Faber and Faber, 2008.

Rogers, J.T. *Blood and Gifts*. London: Faber and Faber, 2010

‘Of fine shops and fine shows’: Rethinking Shopping for Pleasure in Eighteenth- Century England

ศุภย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา

บทคัดย่อ

นักประวัติศาสตร์มีความเห็นตรงกันว่าอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ 18 มีลักษณะเป็นสังคมผู้บริโภคซึ่งให้ความสำคัญแก่การบริโภคในฐานะที่เป็นความอภิรมย์มากกว่าความจำเป็นพื้นฐานของชีวิต วัฒนธรรมการช้อปปิ้งได้รับการสำรวจและศึกษาอย่างกว้างขวางโดยนักประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและนักประวัติศาสตร์ธุรกิจ นักประวัติศาสตร์เหล่านี้ได้นำเสนอข้อมูลด้วยบทบาทของมโนทัศน์เรื่องความสุขาพในฐานะที่เป็นกรอบสำคัญในการกำหนดแบบแผนการช้อปปิ้งในคริสต์ศตวรรษดังกล่าว และมีบทบาทอย่างสำคัญในการทำให้การซื้อขายสินค้าเป็นกิจกรรมความบันเทิงในรูปแบบหนึ่งขึ้นมา ข้อเสนอว่าด้วยการช้อปปิ้งเพื่อความบันเทิงนับเป็นข้อเสนอหลักในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ตลอดมา บทความนี้ประสงค์จะทบทวนข้อเสนอดังกล่าวโดยใช้วิธีวิทยาการตีความทางชาติพันธุ์วรรณา บทความศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการช้อปปิ้งกับมโนทัศน์เรื่องความสุขาพ วิเคราะห์ความหมายทางวัฒนธรรมของถนนช้อปปิ้งและบทบาทของพิธีกรรมการช้อปปิ้งในการสร้างตัวตนของสุภาพชนทั้งเจ้าของร้านค้าและลูกค้า เนื่องจากความเป็นสุภาพชนมักถูกสังเกต ศึกษาและประเมินค่าโดยบุคคลในย่านธุรกิจการค้าด้วยตนเอง บทความนี้จึงเสนอว่าการช้อปปิ้งมีความสำคัญแก่สุภาพชนในสังคมอังกฤษสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในฐานะเป็นโรงเรียนชีวิตสำหรับเรียนรู้และพัฒนาพฤติกรรมอันสุภาพของตนเอง การช้อปปิ้งมีนัยความหมายทางวัฒนธรรมที่มากกว่าการเป็นกิจกรรมความบันเทิงยามว่างเท่านั้น

Abstract

It has long been accepted that eighteenth-century England witnessed the birth of a consumer society in which the mode of consumption was changed from necessity to decency of life. Shopping culture in this period has been explored by cultural historians and historians of retailing. They are correct when they discovered that polite culture framed eighteenth-century shopping procedure. It rendered the process of good acquisition a pleasurable activity. Thus emerged the concept of shopping for pleasure in eighteenth-century historiography. This article aims to revisit this established view. Using interpretive ethnography, it re-examines the relationship between shopping and politeness. The article analyses the cultural meanings of shopping streets and the role of shopping rituals in fashioning both the shopkeeper's and the customer's polite personality. Since one's politeness was observed, studied and evaluated by other polite shoppers, eighteenth-century shopping could be considered, the article argues, as the living school suitable for training and developing one's polite behaviour. Shopping was far more significant than being a pleasurable activity.

'It was pretty late in a summer evening when we reached the town, [...] As we passed through' the greatest streets [...],' thus comments John Cleland's Fanny Hill on her first arrival in London, 'the noise of the coaches, the hurry, the crowds of foot passengers, in short, the new scenery of the shops and houses at once pleased and amazed me.'¹ It is evident from the passage that the brilliance of shops and the crowds of shoppers are most strikingly attractive to Fanny as she first encounters London. Like Fanny, the young Scottish James Boswell was impressed by 'the glare of shops and signs' upon his entering the city and driving through the Fleet Street, one of the famous shopping streets of eighteenth-century London. He recorded his impression of the street in his *London Journal* that '[t]he noise, the crowd, the glare of shops and signs agreeably confused me.'² That both Fanny and Boswell were struck by shops and shoppers was not uncommon for eighteenth-century contemporaries. Rather, it represents a certain characteristic of the period: a consumer society.³

Thanks to Neil McKendrick's pathbreaking and seminal work in *The Birth of a Consumer Society*,⁴ the subject of consumption has been established in eighteenth-century studies. McKendrick ar-

1 John Cleland, *Fanny Hill or Memoirs of a Woman of Pleasure*, ed. Peter Wagner (London, 1985), p. 42.

2 James Boswell, *Boswell's London Journal, 1762-1763*, ed. Frederick A. Pottle (London, 21952), entry for 19 Nov. 1762, p. 44.

3 P. G. M. Dickson, *The Financial Revolution in England: A Study in the Development of Public Credit* (London/New York, 1967); Christopher Hill, *Reformation to Industrial Revolution: A Social and Economic History of Britain* (London, 1967); Neil McKendrick/John Brewer/J. H. Plumb, *The Birth of a Consumer Society: The Commercialization of Eighteenth-Century England* (London, 1982).

4 Neil McKendrick, Commercialization and the Economy, in: idem/John Brewer/John H. Plumb, *The Birth of a Consumer Society: The Commercialization of Eighteenth-Century England* (London, 1982), pp. 9-194.

gues that the late eighteenth century witnessed the emergence of a consumer society in England. Building on Thorstein Veblen's theory of conspicuous consumption, he contends that the middling sorts were willing to purchase much more goods previously a characteristic of superior aristocracy because they sought to imitate an aristocratic lifestyle and to emulate their acknowledged social superiors.⁵ Consumption was, then, for McKendrick a rational act of English middling sorts to express their desires and desirability to compete socially with their superior aristocratic classes. McKendrick's idea of social emulation as motive to consume has been critically rejected in favour of consumption for pleasure by some historians, stressing that some decent goods, like coffee, tea and sugar, were likely expected to be desired for their own sake rather than for any social and cultural prestige possibly ascribed to them.⁶

---

5 Ibid.; Neil McKendrick, 'Die Ursprünge der Konsumgesellschaft: Luxus, Neid und soziale Nachahmung in der englischen Literatur des 18. Jahrhunderts', in Hannes Siegrist/Hartmut Kaelble/Jürgen Kocka (eds.), *Europäische Konsumgeschichte: Zur Gesellschafts- und Kulturgeschichte des Konsums* (18. bis 20. Jahrhundert) (Frankfurt/New York, 1997), pp. 75-107; cf. John Brewer, 'Was können wir aus der Geschichte der frühen Neuzeit für die moderne Konsumgeschichte lernen?', in Siegrist/Kaelbe/Kocka (eds.), *Europäische Konsumgeschichte*, pp. 51-74.

6 Colin Campbell, *The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism* (Oxford, 1987); idem, 'Understanding traditional and modern patterns of consumption in eighteenth-century England: a character-action approach', in John Brewer/Roy Porter (eds.), *Consumption and the World of Goods* (London/New York, 1993), pp. 40-57; Stana Nenadic, 'Romanticism and the urge to consume in the first half of the 19th century', in Maxine Berg/H. Clifford (eds.), *Consumers and Luxury: Consumer Culture in Europe, 1650-1850* (Manchester, 1999), pp. 208-227; idem, 'Middle Rank Consumers and Domestic Culture in Edinburgh and Glasgow, 1720-1840', *Past and Present*, 145 (1994), pp. 122-156. For a detailed discussion of the consumption of coffee, tea and sugar in early modern history, see Sydney W. Mintz, *Sweetness and Power: The Place of Sugar in Modern History* (New York, 1985).

Regarding the subject of eighteenth-century retailing itself, shopping for pleasure has been emphasised by new source-based research pursued by recent scholars such as Claire Walsh, Helen Berry, Nancy Cox and Erin Mackie. Their studies suggest that shopping, rather than an emulative action, was a favourite leisure activity of Georgian middling sorts due to shopkeepers' fashionable shop decorations and polite services.⁷ These research findings have not only challenged McKendrick's emulative consumption model, but also called into question the conventional assumption that shopping for pleasure did not exist prior to the arrival of department stores in the early nineteenth century.⁸ An essay composed by the fictional narrator, a Mrs. Phoebe Crackenthorpe, in *The Female Tatler* (1709), in which she recounts her shopping trip at Ludgate-Hill in one afternoon, provides us an insight into this aspect:

---

7 Claire Walsh, 'Shop Design and the Display of Goods in Eighteenth-Century London', *Journal of Design History*, 8 (1995), pp. 157-176; idem, 'The newness of the department store: a view from the eighteenth century', in Geoffrey Crossick/Serge Jaumain (eds.), *Cathedrals of Consumption: The European Department Store, 1850-1959* (Aldershot, 1999), pp. 46-71; idem, 'Shops, Shopping, and the Art of Decision Making in Eighteenth-Century England', in John Styles/Amanda Vickery (eds.), *Gender, Taste, and Material Culture in Britain and North America 1700-1830* (London/New Haven, 2006), pp. 151-177; Helen Berry, 'Polite Consumption: Shopping in Eighteenth-Century England', *Transactions of the Royal Historical Society*, 12 (2002), pp. 375-394; Nancy Cox, *The Complete Tradesman: A Study of Retailing, 1550-1820* (Aldershot, 2000); Erin Mackie, *Market à la Mode: Fashion, Commodity, and Gender in The Tatler and The Spectator* (Baltimore/London, 1997).

8 Representatives of this traditional presumption are for examples, Dorothy Davis, *A History of Shopping* (London/Toronto, 1966); Hoh-Cheung Mui/Lorna H. Mui, *Shops and Shopkeeping in Eighteenth-Century England* (Montreal/London, 1989); Michael Miller, *The Bon Marché: Bourgeois Culture and the Department Store, 1869-1920* (Princeton, 1981); David Chaney, 'The department store as a cultural form', *Theory, Culture and Society*, 1 (1983), pp. 22-31.

This afternoon, some ladies, having an opinion of my fancy in clothes, desir'd me to accompany 'em to Ludgate-Hill, which I take to be as agreeable an amusement as a lady can pass away three or four hours in; the shops are perfect gilded theatres. The variety of wrought silks, so many changes of fine scenes; and the mercers are the performers in the opera, [...] They are the sweetest, fairest, nicest dish'd out creatures, and by their elegant address and soft speeches, you would guess 'em to be Italians [i.e. effeminate sodomites].⁹

Mrs. Crackenthorpe considers shopping as a form of enjoyable leisure. It seems that shopping as pleasurable entertainment was essentially actualised in the eighteenth century through the staging of the commodity and the refinement of salesmanship – “the variety of wrought silks, so many changes of fine scenes,” and “the mercers are the performers in the opera, [...] They are the sweetest, fairest, nicest dish'd out creatures,” respectively. Without doubt, eighteenth-century shops and shopkeepers had these characters – Walsh’s and Berry’s evidence for London retailing activity are excellent indeed – but did the staging of commodity and the theatricality of polite sale service merely serve to realise and enhance pleasurable shopping activity? Didn’t they carry with them any cultural meanings which contemporaries valorised? Can

---

9 *The Female Tatler*, no. 9, 25-27 July 1709, in *The Commerce of Everyday Life: Selections from THE TATLER and THE SPECTATOR*, ed. Erin Mackie (Boston/New York, 1998), pp. 292-293.

we then 'read' shopping in order to gain insight into mentality of eighteenth-century middling sorts who regarded themselves as 'polite and commercial people'?¹⁰

I will try to answer these questions by adopting Clifford Geertz's interpretive ethnography. It assumes that every human behaviour signifies a certain meaning which people use to communicate, perpetuate, and develop their knowledge about and attitudes toward life.¹¹ Thus, I will study the way eighteenth-century middling sorts made sense of the world, organised reality in their minds and expressed it in their behaviour. I will place shopping streets, shops, shopkeeping and ritualised shopping activity in the context of polite society, and try to decode their cultural meanings. Not least to mention, I consciously adopt Geertzian *interpretive* approach in order to make my paper, as far as its methodology is concerned, contrastive to Helen Berry's article on the same topic, in which she intended to approach shopping in Georgian England through *descriptive* ethnography.¹²

By eighteenth-century politeness contemporaries meant a series of social and cultural values which aimed at harmonising members of society through material elegance and refined manners. The notion valorised complaisance, civility, decorum, integrity, sociability, good-breeding, fashionability, elegance, comfortability, and correct presentation of one's own refined taste in order to

---

10 William Blackstone, *Commentaries on the Laws of England*, ed. Edward Christian/John Taylor Coleridge, 4 vols. (London, 1803-1825), here vol. 3: 'Of private wrongs', p. 326.

11 Clifford Geertz, 'Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture', in *idem*, *The Interpretation of Cultures: Selected Essays* (New York, 271994), pp. 3-30.

12 See Berry, 'Polite Consumption'.

please others. In short, ‘refined yet sociable gentility’, as Lawrence E. Klein precisely noted, expressed the gist of Georgian politeness.¹³

I must, not least, confess at this point that by writing this essay, I am very much indebted to two precedent works by Walsh and Berry in terms of their reconstruction of eighteenth-century retailing landscape. Therefore, I claim by no means that hitherto unknown facts have been discovered here. Although some of the primary sources used here are familiar to historians of the subject, I try to ‘read’ them in search of ‘cultural meanings’ of polite shopping. Thus, it is the methodology that differs me from other historians of the field. As it will emerge, shopping was more than a pleasurable activity. Rather, it was – what I coin – a living school for politeness.

* * * *

To which extent can we consider shopping streets as polite place? In eighteenth century London the main shopping areas were located around Fleet Street, Bond Street, Oxford Street, Regent Street, Strand, Cheapside and Cornhill.¹⁴ Their physicality was highly appraised by foreign travellers in regard to their cleanliness, elegance and magnificence. A young French protestant from

---

13 Lawrence E. Klein, ‘Politeness for Plebs: Consumption and social identity in early eighteenth-century England’, in Ann Bermingham/John Brewer (eds.), *The Consumption of Culture, 1600-1800: Image, Object, Text* (London/New York, 1995), p. 365. See also *idem*, *Shaftesbury and the culture of politeness: Moral discourse and cultural politics in early eighteenth-century England* (Cambridge, 1994); John Brewer, *The Pleasures of the Imagination: English Culture in the Eighteenth-Century* (London, 1997), esp. pp. 96-108.

14 P. D. Glennie/N. J. Thrift, ‘Consumers, identities, and consumption spaces in early-modern England’, *Environment and Planning A*, 28 (1996), p. 29.

Switzerland, César de Saussure, characterised the Strand, Fleet Street, Cheapside and Cornhill as 'the finest in Europe', once he visited London in the 1720s.¹⁵ The refinement of the physicality of London's shopping streets was intensively rendered during the early years of the reign of George III in the 1760s. Many projects were released, providing for broadening pavements, street-paving with Scotch granite, street-lightening with rapeseed-oil lamps, and other adornments.¹⁶ Moreover, there was regular street-cleaning in London, whereby retailing and political areas evidently received priority while other parts of the city were only irregularly cleaned up.¹⁷ According to the discourse of eighteenth-century politeness, Londoners might have perceived them, at least with reference to

---

15 César de Saussure, *A Foreign View of England in 1725–1729: The Letters of Monsieur César de Saussure to His Family*, trans. and ed. Madame Van Muyden (London, 1902), quoted in Berry, 'Polite Consumption', p. 382.

16 Johanna Schopenhauer, *A Lady Travels: Journeys in England and Scotland from the Diaries of Johanna Schopenhauer*, trans. and ed. Ruth Michaelis-Jena/Willy Merson (London, 1988), pp. 136f.: 'On the fine natural stone of London's pavements one gets about remarkably well, [...] In the main streets the pavements are wide enough to allow six, eight or even more people to walk abreast comfortably. In the narrow crooked lanes of the actual City it is certainly not quite so easy, as the footpaths there have to be less wide. [...] [T]his quarter, [...] where [...] fashion and luxury really have no place. The splendid shops [...] are mostly to be found on those broad streets which somehow hold the balance between the hard-working City and that more elegant part of London which is given over to the pleasures of life.' For scholarly work on eighteenth-century modern landscape with special reference to London, see Miles Ogborn, *Spaces of Modernity: London's Geographies, 1680-1780* (New York/London, 1998), pp.75-77; Dan Cruickshank/Neil Burton, *Life in Georgian City* (London, 1990), pp. 13-17; Paul Langford, 'The Uses of Eighteenth-Century Politeness', *Transaction of the Royal Historical Society*, 12 (2002), pp. 324-325.

17 See Penelope J. Cornfield, 'Walking the City Streets: The Urban Odyssey in Eighteenth-Century England', *Journal of Urban History*, 16 (1990), pp. 148-150; Rosemary Sweet, *The English Town, 1680–1840: Government, Society and Culture* (Harlow, 1999), p. 241.

their refined physicality, as one of ‘polite’ venues, along with other polite places such as assemblies, pleasure gardens and coffee houses.

The polite physicality of shopping pavement played a key role in enhancing polite ramble, whereby ‘comfortability’ and ‘gentleman-like ease’ formed its pivotal characteristics. As Jon Stobart remarked, the physical mobility of the middling sorts in urban areas had been considerably restricted on account of the poor condition of the unpaved streets which had been usually muddy.¹⁸ Walking was a risky business. Attempts to overcome this obstacle were manifested in material artefact of early eighteenth century’s footwear. Pattens, clogs, and other devices were designed to keep feet above the dirty and wet ground level.¹⁹ It would have been uneasy for contemporaries to ramble through dirty, and therefore impolite, streets with high-heeled footwear which highly likely caused wearers feel stiff in their legs soon. To this observation, we might not be able to define shopping prior to the enactment of street improvements in the second half of the century as ‘polite activity’. However, these ‘impolite’ characteristics gradually disappeared as the refined pavement came into being. Pattens and clogs were now redundant thanks to the cleanliness of shopping streets.²⁰ Consequently, the late eighteenth-century footwear fashion experienced a new style towards low heels,

---

18 Jon Stobart, ‘Shopping Streets as Social Space: Leisure, Consumerism and Improvement in an Eighteenth-Century Country Town’, *Urban History*, 25 (1998), pp. 3–21; *idem*, ‘Culture Versus Commerce: Societies and Spaces for Elites in Eighteenth-Century Liverpool’, *Journal of Historical Geography*, 28 (2002), pp. 471–485.

19 Peter McNeil/Giorgio Riello, ‘The Art and Science of Walking: Gender, Space, and the Fashionable Body in the Long Eighteenth-Century’, *Fashion Theory*, 9 (2005), p. 179.

20 *Ibid*.

providing greater comfortability.²¹ This change in footwear design could have helped middling sorts perform their walking in a more elegant manner. The pedal comfortability and the elegance of streets literally made shopping a polite activity for eighteenth-century people. In this context, we might agree with Paul Langford when he claimed that elegantly prettifying the streets rendered shopping venues become boundaries of 'polite zone' for 'a polite and commercial people'.²²

Entering this 'polite zone' of shopping activity, one was expected to follow some codes of polite manner and social practices, not different from frequenting assembly rooms, parading in pleasure gardens, conversing in coffee houses or dancing at balls. Obviously, crossing the threshold of shopping streets, ladies and gentlemen had to dress themselves in a polite style, say, elegantly and fashionably. In the 1770s, shopkeepers' testimonies at Old Bailey, London's Central Criminal Court, showed that visitors frequenting their shops seemed, for instance, 'by his dress and manner [to be] the gentleman', or 'his dress, person, and appearance were so good'.²³ One Old Bailey case in 1736 provided insightful information on cultural meanings of well-dressing. A certain shopkeeper Thomas Wiseham, testified to the court how the prisoner Avis Nutton came into his shop and stole his borders:

---

21 This could have been one reason for clarifying why genteel women, particularly in the late eighteenth century, enjoyed walking the city in an enormous scale. See Vickery, *The Gentleman's Daughter: Women's Lives in Georgian England* (London/New Haven, 1998), p. 250.

22 Langford, 'The Uses of Eighteenth-Century Politeness', p. 325.

23 Old Bailey Proceedings online <www.oldbaileyonline.org> (hereafter OBP), 8 Sept. 1773, William Williamson (t17730908-7); OBP, 16 Sept. 1778, John Frederick Ludovick Gabelhousan (t17780916-75).

[She] asked me for a little Beer. As she appeared well dress, I [...] went down myself to draw her some Beer; she [...] drank the Beer and I asked her if she would have any more she curt'sied and said, if I pleased she would. I went down again, and gave her Beer the second time, which she drank, and then went out of the Shop as fast as she could, without buying anything, but before she went, she told me if I thought she had robbed me I might search her. I told her she appeared to me to be another sort of a Woman. As soon as she was gone I missed the Borders.²⁴

Appropriateness of garb had interesting connotations. Dressing fashionably made it easier to deceive the shopkeeper, whereby elegant dress forged and fabricated creditworthiness of the thief-cum-customer.²⁵ Wiseham failed to identify Nutton as a shoplifter in time, since he took for granted tasteful attire as signifier for a trustful customer rather than a wicked thief. This, in turn, implies that dressing politely was one normal code of manner for entering shopping arena. Like attending other polite activities, shopping was a social round, an activity for which participants had to dress appropriately.

Furthermore, mundane shopping arena of the eighteenth century was transformed into a polite realm by a set of polite

---

24 OBP, 21 July 1736, Avis Nutton (t17360721-3).

25 Cf. Tammy Whitlock, *Crime, Gender and Consumer Culture in Nineteenth-Century England* (Aldershot, 2005), pp. 134, 183; John Styles, *The Dress of the People: Everyday Fashion in Eighteenth-Century England* (New Haven/London, 2007), p.52.

social manners, performed by polite pedestrians. Johanna Schopenhauer impressively recorded that 'the custom of the English, when they meet people, always to give way to those on their right, greatly eases walking about and does away with much pushing and jostling', and went on to gender aspect that:

*Ladies [...] are always permitted to walk along the house side of the pavements, [...]. To begin with, a strange lady finds it odd when he who guides her through London, lets go of her arm the moment they have crossed the street, and passes behind her to change sides. Quite soon, however, one becomes convinced of the usefulness of this national courtesy.*²⁶

The etiquette of 'giving/taking the wall' was based on the core values of politeness, namely making oneself be 'open' and 'agreeable' to everyone.²⁷ The polite physicality of shopping streets made themselves open and agreeable to fashionable shoppers who customarily behaved themselves politely to one another.

---

26 Schopenhauer, *A Lady Travels*, p. 137.

27 One eighteenth-century conduct book explained that '[p]oliteness is a system of behaviour polished by good breeding, and disposes us on all occasions to render ourselves agreeable. It does not constitute merit, it shews it to advantage, as it equally regulates that manner of speaking, and acting, which convey[s] grace and command[s] respect.', quoted in Brewer, *The Pleasures of the Imagination*, p. 102. Cf. Joseph Addison on different manners in country and city in *The Spectator*, ed. Donald Bond, 5 vols. (Oxford, 1965), no. 119, 17 July 1711, p.486-487: 'Several obliging deferencies, condescensions and submissions, [...] were first of all brought up among politer part of mankind who lived in courts and cities, and distinguished themselves from the rustick part of the species [...] by such a mutual complaisance and intercourse of civilities. [...] [T]herefore [...] a certain openness of behaviour [is] the height of good breeding.'

Significantly, these contributed to constructing shopping street as one of polite venues in the eighteenth century.

It is clear, as Peter Borsay argued in his influential work on culture and society in eighteenth-century English provincial towns, that recreation was of minor importance to the participants in polite activities, such as theatre-going, dancing, and walking, when compared with the opportunities these pastimes provided for undiluted socialising and personal display. Borsay contended that the socialising function was exclusively concentrated in dancing at assemblies and parading in pleasure gardens.²⁸ Being excluded from Borsay's seminal work, the socialising function of eighteenth-century shopping has been ignored by most historians. Yet, I propose that experiences in polite shopping streets had much to do with socialisation, too. At the centre of socialising process stood a principle, according to Borsay, that 'the company were propelled into contact with each other to gossip and flirt, to see and be seen.'²⁹ For eighteenth-century shopping streets were occupied by fashionably dressed people comporting themselves in a genteel manner, it was in this circumstance a good opportunity for shoppers to study current fashion and correct polite manners. Jane Austen regarded her shopping expedition in Bath as 'learning what was mostly worn and buying clothes of the latest fashion.'³⁰ For Edward Ward, the author of the *London Spy*, a stroll in the Royal Exchange in 1698, a commercial institution of late-seventeenth-century London, was an ideal example to study the citizens

---

28 Peter Borsay, *The English Urban Renaissance: Culture and Society in the Provincial Town, 1660-1770* (Oxford, 1991), pp. 151-172.

29 *Ibid.*, p. 150.

30 Quoted in John Towner, *An Historical Geography of Recreation and Tourism in the Western World, 1540-1940* (Chichester, 1996), p. 83.

who were for him 'the best living library to instruct mankind that ever you met with.'³¹ According to Samuel Johnson, 'the full tide of human existence' could be found at Charing-cross.³² This was summarily a discourse of 'learning' and 'socialising' inherent in experience won by 'seeing' and 'gazing into' other polite company. Shopping streets were perceived as a 'living library' providing information on fashionability and correct polite manners.

While one was seeing the others, he or she was being seen, too. Yet, what was then the object of scrutiny? The answer to this question is manifested in James Gillray's caricature from the year 1796, in which he satirically allegorises 'Politesse du Grande Monde' in Bond Street. In this satirical print, nothing is more ostentatious than the inverted cosmos in regard to polite walking-manners and gender aspect. Five fashionable ladies are walking *literally* 'on' the shopping Bond Street, whereas the pavement is taken up by gentlemen. Instead of surrendering the wall to the ladies, Gillray's gentlemen take it shamelessly, forcing the 'fair sex' to walk on the street. This impolite behaviour is, in turn, directly observed by one lady holding a spyglass in her hand. Similar appraisal could be found earlier, as Samuel Johnson recounted it to James Boswell:

In the last Age, when my mother lived
 in London, there were two sets of people,
 those who gave the wall, and those
 who took it; the peaceable and the

---

31 Edward Ward, *The London Spy: The Vanities and Vices of the Town Exposed to View*, ed. Arthur L. Hayward (London, 1927), p. 125.

32 James Boswell, *The Life of Samuel Johnson*, ed. Claude Rawson (New York, 1992), p. 608.

quarrelsome. When I returned to Lichfield, after having been in London, my mother asked me, whether I was one of those who gave the wall, or those who took it. Now it is fixed that every man keeps to the right; or, if one is taking the wall, another yields it; and it is never a dispute.³³

Upon his walking the city of London, Johnson must have certainly gazed into other company; otherwise he would not have been able to make a comment as appeared in the last sentence. Johnson himself was an observer. Gillray's satirical print and Johnson's anecdote suggest that in eighteenth-century shopping streets, social manners of the passers-by were usually on trial; they were the very object of scrutiny. Since one's politeness was observed, studied and evaluated by other polite passers-by, eighteenth-century shopping streets could be considered, I argue, as the living school suitable for training and developing one's polite behaviour, like other polite recreational venues.

* * * *

Just as the shopping street had a cultural connotation, so did the shop itself. The conventional assumption that eighteenth-century shopkeepers wasted no capital in fitting up their shops to entice customers has been successfully rejected in recent historiography. Jon Stobart and Neil McKendrick have shown that their Richard Lindsey and Nicholas Blithe, two candle-makers from

---

³³ *Ibid.*, pp. 80f.

Coventry, as well as the famous Josiah Wedgwood possessed a 'glass room', furnished up with a tea table, upholstered chairs, and a mirror, in order to dazzle their customers and to convince them of the attractiveness of their products. Likewise, Claire Walsh has shown how Martha Braithwaite, a goldsmith in London, used two enormous glass-fronted cupboards to provide her customers the impressive visual focus for the plates sold in her shop.³⁴ Still, as it will emerge in this section, most eighteenth-century shops decorated in an elegant style had a wider cultural significance than these historians have admitted.

To understand the cultural meanings of shop fitting, I propose that we should consider it in the light of modern consumption pattern emerging at the end of the seventeen century as well as the polite culture of eighteenth-century England, as contemporaries did not separate commerce from politeness when they appeared to describe themselves.³⁵

The eighteenth century witnessed a revolution in the way that Britons bought and sold the goods of everyday life. Goods become valuable for their novelty and

---

34 Neil McKendrick, 'Josiah Wedgwood and the Commercialization of the Potteries', in idem/Brewer/Plumb, *The Birth of a Consumer Society*, pp. 100-145; Jon Stobart, 'Leisure and Shopping in the Small Towns of Georgian England: A Regional Approach', *Journal of Urban History*, 31 (2005), pp. 479-503; idem/Andrew Hann, 'Sites of Consumption: The Display of Goods in Provincial Shops in Eighteenth-Century England', *Cultural and Social History*, 2 (2005), pp. 165-187; for Claire Walsh's excellent research, see footnote no. 7 above. Though Walsh has also emphasized attempts of eighteenth-century retailers to create the pleasurable shopping environment through fitting up shop, her main argument seems to me that the pleasurable shopping ambience ultimately served to keep customers in the shop as long as possible which, in turn, increased the purchasing opportunities.
 35 Langford, *A Polite and Commercial People*, pp. 1-7; Klein, 'Politeness for plebes'.

fashionability.³⁶ As Chandra Mukerji noted, at the end of the seventeenth century ‘people faced choices in their purchases and had to develop some norms to limit and guide accumulation.’³⁷ In this context, Daniel Defoe recommended a tradesman that he ‘extend his knowledge in every kind of goods, [...] he may have the requisite judgement; for otherwise he will not only lose the customers for want of proper goods, but he will very much lose by the goods which he lays in for sale, there being no demand for them.’³⁸ At the same time, ‘polite’ customers had to learn to restrain their indulgence of consuming passions to avoid becoming fashion victims, as it was not viable to always be in the latest trend which changed rapidly.³⁹ To elude the enslavement to the fashion market, Joseph Addison, the ideologue of politeness, presented the acquisition of imaginative objects in contrast to acquisition of property in his essay series ‘The Pleasures of the Imagination’ (1712), in which he theorises about how the visual faculty could gratify material desire of the ‘man of polite imagination’: ‘Our sight may be considered as a more delicate [...] kind of touch that spreads itself over an infinite multitude of bodies. [...] It gives him, indeed, a kind of property in everything he sees.’ The gaze of the polite shopping enthusiasts

---

36 Grant McCracken, *Culture and Consumption: New Approaches to the Symbolic Character of Consumer Goods and Activities* (Bloomington, 1988), pp. 19-21, 31-43; Neil McKendrick, ‘Introduction: The Birth of a Consumer Society’, in *idem*/Brewer/Plumb, *The Birth of a Consumer Society*, p. 1: ‘Where once material possessions were prized for their durability, they were now increasingly prized for their fashionability’.

37 Chandra Mukerji, *From Graven Images: Patterns of Modern Materialism* (New York, 1983), pp. 8f.

38 Daniel Defoe, *The Complete English Tradesman* (London, 1738), p. 77.

39 That the indulgence of consuming passions may mean enslavement to the fashion market was reflected in Fanny Hill’s reminiscence of her first stroll through the streets of London that ‘[e]very sign or shop was a gazing-trap.’; see Cleland, *Fanny Hill*, p. 44. Cf. Mackie, *Market à la Mode*, pp. 47-54, 71-91

fed on images of things.⁴⁰ In this cultural circumstance, it is small wonder that the retail shop was expected to be designed for the display of information that was predominantly visual, given the fact that for contemporaries looking was a means for possession as well as knowledge. (I will turn back to this aspect at the end of this section.)

Yet, why were eighteenth-century shopkeepers so enthusiastic about displaying their goods in a theatrical manner, such as fashionable goods being shown in glazed shop windows, as some historians remarked?⁴¹ In relation to shop decoration and the display of goods, we should bear in mind that politeness and refinement had little value unless they were put on display, to be shown to others. As a popular manual from the last decades of the century put it, '[t]o render us respectable in a social light, the accomplishments of the mind must be heightened and set off to advantage by proper ornament of the body, and the attractive graces of deportment and behaviour.'⁴² As politeness concerned both the personal refinement and the techniques for displaying it to the greatest effect, so it was as much concerned with the spectators as with the actors. The displaying aspect of politeness formed, I argue, a cultural condition for eighteenth-century shopkeepers to furnish their shops in a theatrical manner. In this context, a retailer decorated his outlet to represent his refined taste to his customers, along with providing them the information of goods and 'new arrivals'.

---

40 *The Spectator*, no. 411, 21 June 1712. Cf. William Walker, 'Ideology and Addison's Essays on the Pleasures of the Imagination', *Eighteenth-Century Life*, 24 (2000), pp. 65-84.

41 See, for example, Walsh, 'Shops, Shopping', p. 153.

42 Quoted in Brewer, *The Pleasures of the Imagination*, p. 107.

Let us begin with the forefront of the shop. Eighteenth-century tradesmen knew exactly what methods they adopted to attract customers' attention. First and foremost, as glazed sash windows became widespread in the seventeenth century, they were quickly taken up by some shopkeepers.⁴³ The shopkeepers elegantly trimmed the window by covering each pane of their shop windows with their most precious products. For instance, a contemporary recorded that the booksellers exposed 'copies of the most expensive works' in their windows, whereas the goldsmiths and jewellers 'indulge the publick with view of diamonds, pearls, rubies, emeralds, gold, and silver, in most fascinating quantities.' 'But,' as the story goes, 'the Watch-makers and Glassmen eclipse all competitors in the display of fanciful clocks set in alabaster, or molu, gold and silver, and the richest cut glass lighted by patent lamps at night.'⁴⁴ Even the shopkeepers selling mundane objects of much less value, like candle-makers, did know exactly 'how to show off their wares prettily.'⁴⁵

What is significant to our purpose is word choice or discourse which contemporaries used to describe window display, an aspect that has gained less attention by historians of the field. The products shown in shop fronts were characterised as 'the most expensive', 'those of the best', 'most fascinating', being placed together 'prettily' by each shopkeeper. Such wording reflects retailer's response to two cultural developments of the eighteenth

---

43 Walsh, 'Shops, Shopping', pp. 152f.; *idem*, 'Shop Design', p. 159f.; For a fuller discussion of shop windows, see Cox, *The Complete Tradesman*, pp. 77-83; Nancy Cox/Karin Dannehl, *Perceptions of Retailing in Early Modern England* (Aldershot, 2007), pp. 154-160.

44 James Peller Malcolm, *Anecdotes of the Manners and Customs of London during the Eighteenth-Century*, 2 vols., (London, 21810), vol. 2, pp. 402-403.

45 Schopenhauer, *A Lady Travels*, p. 138.

century. Firstly, by allowing only items, which were 'those of the best', to be shown in the shop front, the shopkeepers were not merely stimulating their clients' consuming passion, but were also providing them guidance on what sort of products were now fashionable and worthwhile for them to buy in the burgeoning market of luxury goods.⁴⁶ This was a response to the emergence of a consumer society, in which people faced numerous choices in their purchases and would have needed guidance from shopkeepers. Secondly, this careful selection of 'the most expensive works' certainly represented the shopkeepers' refined taste and showed how fashionable they and their shops were. Taste directed the production of the display window. More interestingly, contemporaries usually praised a shop front for its 'prettiness'. J. P. Malcolm noted in 1810 that 'the shopkeeper prides himself on the neatness of his shop-front.'⁴⁷ Clearly, the message that shopkeepers wished to transmit through display window was 'being neat'. As Amanda Vickery has convincingly argued, 'neat but not gaudy' was the keystone of what contemporaries called politeness.⁴⁸ Thus, eighteenth-century shopkeepers expressed their politeness through their shop front. The display window was therefore purposeful (guiding and attracting customers) as well as symbolic (representing a shopkeeper's politeness). Being thus produced, shop front served as an instrument of action and of thought. It was, in this

---

46 Cf. *ibid.*, p. 140: 'Booksellers, too, provide something new each day, whether books just off the press, beautiful bibliophile editions of older writers or precious engravings, [...] The so-called stationers, who deal in the multitude of things required for writing or drawing, show a thousand new articles daily'

47 Malcolm, *Anecdotes of the Manners and Customs of London*, vol. 2, p. 402.

48 Amanda Vickery, "'Neat and Not Too Showy": Words and Wallpaper in Regency England', in *idem*/John Styles (eds.), *Gender, Taste, and Material Culture in Britain and North America 1700-1830* (New Haven/London, 2006), pp. 201-222.

light, a site in which shopkeepers conjoined everyday practices (commerce) and ideology of the time (politeness).⁴⁹

In addition to display window, interior design of the shop was a crucial platform for the shopkeeper to perform their politeness. As the century wore on, more and more shops had many fittings and better facilities that those who came in could shop in comfort. In his *Complete English Tradesman*, Daniel Defoe contended that '[i]t is a modern custom, and wholly unknown to our ancestors, to have tradesmen lay out two-thirds of their fortune in fitting up their shops,' such as 'painting and gilding, fine shelves, shutters, boxes, glass-doors, sashes, and the like.'⁵⁰ To provide a concrete example of what had been going on in London, he described the fittings of a pastry's cook shop that had cost £300 in 1710. The fittings included sash-windows (all of looking-glass plates), galley-tiles in panels, branches of candlesticks, glass lanterns, and six fine large silver salvers to serve sweet-meat.⁵¹ Even allowing for some exaggeration, the fittings were not significantly different from those listed in some contemporary inventories of London retailers.⁵² In addition, a cursory reading of shoplifting cases brought to the Old Bailey during 1700-1800 shows that numerous shops possessed 'show glass' or glass-fronted cupboard

---

49 For a classic example of the discussion of the relationship between space, ideology, and human practices, consult Henri Lefebvre, *The Production of Space* (Oxford, 1991), esp. ch. 1.

50 Defoe, *The Complete English Tradesman*, p. 269. Defoe's detailed discussion of 'fine shop and fine shew' can be found in chapter 22 of his *Complete English Tradesman*.

51 *Ibid*, pp. 271f.

52 Claire Walsh's reference to the inventory of William Monsford, a draper who died in 1721, shows that he had in his shop a 'pier glasse and 3 glass sconces, 4 leather stools, 2 chairs and cushions, a silk curtain and 10 indian pictures. See Walsh, 'Shop Design', p. 167.

in which goods were neatly put to display at best.⁵³ Lastly, visual sources from the late eighteenth century, like Rudolf Ackermann's *Repository of Arts, Literature, Fashions, Manufactures & c. (1809-1828)*, offer us an insight into how a standard model for a show-room could be. Consider an illustration of Josiah Wedgwood's porcelain showroom in London, for instance. The spacious exhibition room was furnished with elegant stools, chairs, tables, glass-fronted cupboards, and looking-glasses as well as artificial lighting from lanterns, candles, and wall lights, all providing for both pleasurable goods inspection and comfortable seating-accommodation under dramatic ambience.⁵⁴ Thus designed, it was suggestive of a shop having to do more than just to sell its stock.

This does not mean, however, that excessive decoration was justifiable. 'I should not except so much against it,' argued the Puritan Daniel Defoe, 'if it was not carried on to such an excess.' Defoe did not condemn fine shop per se. Rather, it was a too showy one which he called 'gay shop' that became the object of his condemnation. This is because Defoe believed that a great expense of painting and gilding a shop could unnecessarily reduce the stock of shopkeeper which he could have appropriately spent for supplying goods for his fashionable customers. Also interestingly, Defoe compared 'gay shop' to 'French humour'. According to him, 'the French are eminent for making a fine outside, when perhaps within they want necessities; and indeed a gay shop and a mean stock is something like one of those people with his laced ruffles

---

53 This is based on my own cursory reading of around 100 shoplifting cases at the Old Bailey between 1700-1800. My searching criteria were as follow: OBP>Theft>Shoplifting>Keyword(s): 'show glass'.

54 For writing about the dramatic effect caused by shop fittings and artificial lightening, I heavily reply on Walsh, 'The newness of the department store', pp. 60-62.

without a shirt.’⁵⁵ As Michèle Cohen has noted, in the eighteenth century ‘frenchness’ connoted effeminacy and impoliteness thanks to its over-emphasis on luxury and lacking in self-restraint.⁵⁶ Thus, the reason of Defoe’s condemnation of ‘gay shop’ as a ‘French humour’ was that it tended to be too showy, and therefore ‘impolite’. In fact, Defoe preferred having shop furnished up ‘decently’. By decent shop he meant ‘the well-fill’d presses and shelves, and the great choice of rich and fashionable goods,’ instead of creating needless expenses of painting and gilding. Good choice of wares would bring shop into reputation. Finally, he contended that ‘decency in all outward appearances, whether in habit or in fitting up a shop, is an infallible sign of a right head and a sound judgment.’ In other words, a decent shop suggested ‘a right head’ in case of a shopkeeper who was clever enough to avoid creating gay show of shelves, but to fill them up to display his customers that he had good credit and connections with suppliers. It was a sign of ‘a sound judgment’⁵⁷ in case of a retailer who possessed refined taste, preferring decency to luxury in fitting up his shop. In short, it was a sign of shopkeeper’s reputation and politeness.

To what extent can we marry decent appearance of shops with broader polite culture of eighteenth-century England? Firstly, it was polite culture itself that was the cultural motor of shopkeeper’s meticulous selection of display fittings and furnishings. Besides their representative function, well-filled shelves and cupboards

---

55 Defoe, *The Complete English Tradesman*, pp. 270, 275.

56 Michèle Cohen, ‘Manliness, effeminacy and the French: gender and the construction of national character in eighteenth-century England’, in *idem*/Tim Hitchcock (eds.), *English Masculinities 1660-1800* (Harlow, 1999), pp. 44-61; *idem*, *Fashioning Masculinity: National Identity and Language in the Eighteenth Century* (London, 1996).

57 Defoe, *The Complete English Tradesman*, pp. 273f.

being set in a spacious show room was a production of space corresponded to the imaginary consumption, as theorized by Joseph Addison, which I have mentioned at the beginning of this section. In the process against possessive individualism,⁵⁸ Addison proposed that the sight gave the polite customer 'a kind of Property in everything he sees.'⁵⁹ The pleasures of the imagination were enjoyed as the pleasures of property. The 'man of Polite imagination' was visually aroused by 'what is Great, Uncommon, or Beautiful.' By greatness Addison meant 'the Largeness of a whole View, considered as one entire Piece. [...] If there be a Beauty or Uncommonness joyned with this this Grandeur [...], the Pleasures still grows upon us, as it arises from more than a single Principle.'⁶⁰ It was highly likely this aesthetic ideal that the shopkeeper kept in mind when he fitted up his shop, providing his customers agreeable view of greatness, novelty, and beauty in the world of goods. Consider Mr Blader's porcelain show room as an example for how well-designed shop would have satisfied the imagination of polite customers (fig.4). An Addisonian polite shopper visiting the exhibition rooms would be pleasingly astonished at unbound view of long show rooms one after another, connected by glass doors, providing 'the largeness of whole view' of all rooms in the upper floor. Sizeable glass-fronted showcases could offer the customer pleasurable views of goods shown in them. In addition, novel fashionable products, such as chandeliers, chinaware, and glassware,

---

58 See Lawrence E. Klein, 'The Political Significance of 'Politeness' in Early Eighteenth-Century Britain', in Gordon Schochet (ed.), *Politics, Politeness, and Patriotism* (Washington, D.C., 1993), pp. 73–108; *idem*, 'Property and Politeness in the Early Eighteenth-century Whig Moralists: The Case of the Spectator', in John Brewer/Susan Staves (eds.), *Early Modern Conceptions of Property* (London, 1995), pp. 221–233.

59 *The Spectator*, no. 411, 21 June 1712.

60 *The Spectator*, no. 412, 23 June 1712.

are agreeably presented in most fascinating quantities to gratify the customer's curiosity, not mention to the beauty of such fashionable goods which could, in Addison's words, 'immediately diffuses a secret Satisfaction and Complacency thro' the Imagination.'⁶¹ Thus designed, eighteenth-century shop was a response to polite visual culture of the time.

Secondly, the aesthetic shop design would have reminded polite customers of the gorgeous interior decoration of other polite venues, such as country houses, assembly rooms, and theatres. (Remember that eighteenth-century decent shops were, for instance, furnished up with tea tables, upholstered chairs, looking-glasses, and lanterns – similar to the atmosphere of the theatres.) Just as in the eighteenth century visiting such public places was perceived by contemporaries as an expression of social status,⁶² so browsing around a fashionable shop could be an utterance of fashioning and asserting social position for both shopkeepers and shoppers. Some shopkeepers went even further when they categorised their visitors into the welcomed customers and the suspected shoplifters,

---

61 My analysis of the effect of well-designed shop on the satisfaction of the imagination of polite shoppers is based on Joseph Addison's essay series 'The Pleasures of the Imagination' published in *The Spectator*, no. 411-414. In fact, greatness, novelty, and beauty were leading aesthetic principles for eighteenth-century polite people. Francis Place's autobiography is one example. Proudly reminiscing about the opening day (April 8th, 1801) of his new tailor's shop at Charing Cross in London, Place recorded that his shop had a frontage 'as elegant as the place would permit. Each of the panes of glass in the shop front cost me three pounds, and two in the door four pounds each. [...] such shop fronts were then uncommon, I think mine were the largest plate glass windows in London if indeed they were not the first.' In this passage, three key elements of his shopfront were emphasized as causes for Place's pride: elegance, uncommonness, and greatness. See Francis Place, *The Autobiography of Francis Place (1771-1854)*, ed. Mary Thale (Cambridge, 1972), p. 215.

62 See Borsay, *The English Urban Renaissance*, chs. 3-4.

who were not deserved to appear in their shop.⁶³ As for the customers themselves, we have, for example, an anecdote published in *The Female Tatler*, representing the habits and personal display of some clients in an India house: 'I ever saw [...] a couple quality of Quakers. They move in, like disdainful duchesses [...], one of them vouchsafed us a bow, instead of a curtsy. Emilia and I were not a little pleased to remark [their] pride and singularity in dress, speech and behaviour [...]. Their clothes were costly [...], they showed themselves equally vain, and that they had taken as much pains to be particular as other ladies do to appear like the rest of the world.'⁶⁴ Even allowing for satirical tone of the narrator, it reminds us of ladies' performance at balls and in theatres, asserting their social status through personal display.

Thirdly, some historians suggested that the alluring ambience of eighteenth-century shops ultimately served to keep customers within as long as possible which, in turn, increased the purchasing opportunity. Yet, this was not necessarily the case. As we have also been informed by recent historiography, there was for eighteenth-century shoppers no obligation to buy. (We will see this in a moment.) However, it was certain that prolonged shopping time would enlarge opportunity in which shopkeepers and their clients were pursuing polite dialogue, and, thus, socialising one another. Shrewd shoplifters took advantage of a long talk to keep shopkeepers busy and to wait for the right moment to steal. Ralph

---

63 See, for example, Daniel Defoe, *The Fortunes and Misfortunes of the Famous Moll Flanders*, ed. G. A. Starr (Oxford, 1981), pp.269-270. For a confirmation of the authenticity of Defoe's fiction as a useful evidence for what might have been happening in eighteenth-century shops, see Cox/Dannehl, *Perceptions of Retailing in Early Modern England*, pp. 159-160.

64 *The Female Tatler*, no. 67, 7-9 Dec. 1709, in *The Commerce of Everyday Life*, p. 295.

Parker came, for instance, into John Hunt's cheese shop in March 1713, 'and tasted several cheeses, pretending to buy.' An accomplice with him confessed that he 'went in on purpose to amuse [the female shopkeeper] with Tasting and Talk, while he stole the Cheese.' In August 1726, Richard Stone, a textile shop-owner, testified at the Old Bailey Court how 'a pretty deal of Discourse' with two lady customers had cost him: 'Two Women came to the Shop, and ask'd for Black and White Three Quarter Mantua. They said they came from Reading, and I knowing several in that Town, it occasion'd a pretty deal of Discourse, and while we were talking, my Prentice came in with a Piece of Green Sattin in a Wrapper, [...] When the Women were gone, I ask'd him where he had put the Sattin, he said he laid it on the Counter; - We search'd for it, but could find nothing but the Wrapper.'⁶⁵ Upon visiting a shop, conversing with the shopkeeper was a norm. What I have been trying to argue is only that there was possibility that the eighteenth-century shop formed another polite venue for conversing and socialising. But how the socialisation could be enacted during the shopping expedition is going to be explored in the following section.

* * * *

Thanks to recent historiography of shopping practices in the eighteenth century, we have known that shopping then was neither as straightforward nor as familiar an activity as one might assume. Rather, it associated with sociability, display and the

---

65 OBP, 7 April 1714, Ralph Parker (t17140407-12); OBP, 31 Aug. 1726, Katherine Fitzpatrick (t17260831-22); also see OBP, 30 May 1759, Thomas Hoskins, William Lloyd (t17590530-13).

exercise of discerning taste.⁶⁶ What follows is a snapshot of the eighteenth-century shopping practice: When well-off and polite customers entered a shop, they would first have been cheerfully greeted by shop attendants and have been invited to take a seat at the counter. They could customarily ask for some drinks like beer or tea. Having taken refreshments, the customers would move to browse the shop. Here, they would first be accompanied by an apprentice who could provide a considerable knowledge of his stock and was usually skilful in the art of flattery and reassurance to urge the shoppers to consume; then they would be more intensively consulted by the shop-owner himself, upon which they could have exercised their discerning taste in selecting an item that was aesthetically pleasing and decorous. If the polite shoppers found an agreeable product, they would bargain for better price with the shop-owner; if not, they could leave the shop without purchasing and proceed with their shopping expedition, visiting shops one after another.⁶⁷ Shopping was then a ritualised pattern of behaviour. Yet, did this ritualised shopping practice say anything about 'a polite and commercial people' and the society they inhabited?

---

66 The most excellent essay on shopping practice in the eighteenth century is, by far, the work of Helen Berry, see Berry, 'Polite Consumption'; Also see Walsh, 'Shop Design'; *idem*, 'The newness of the department store'; *idem*, 'Shops, Shopping'; Stobart, 'Leisure and Shopping in the Small Towns'; *idem*/Hann, 'Sites of Consumption'; Glennie/Thrift, 'Consumers, identities, and consumption spaces'; Cox/Dannehl, *Perceptions of Retailing in Early Modern England*, ch. 7 and 8.

67 Examples of primary records on each step of the shopping process are as follows. For taking refreshments, see OBP, 10 Sept. 1783, Ann Pantoni, Hannah Green (t17830910-65); OBP, Sarah Thacker, 12 Jan 1785 (t17850112-69). For browsing and being consulted by apprentice and shopkeeper, see La Roche, *Sophie in London*, entry for 28. September 1786, pp. 237-238.

First and foremost, sociability was ubiquitous throughout the ritualised pattern of shopping behaviour. Conversation between shopper and retailer at the counter was a keystone of eighteenth-century shopping process, emphasising in turn the assumption that shopping could be regarded as a polite activity.⁶⁸ Yet, what kind of ‘small talk’ was being conducted at the very first step of shopping process? And what meanings did it carry with it in regard to polite culture? In July 1663 Samuel Pepys visited Mr. William Wotton’s shoe shop. Pepys’ diary entry tells us nothing about his purchase. Rather, it revolves around a notorious actor, Henry Harris, whose professional life currently attracted the City’s dwellers.⁶⁹ Once again, in October 1663 Pepys ‘called at Wotton’s and tried some shoes, but he had none to fit me. He tells me that by the Duke of York’s persuasion, Harris is come again to Sir W Davenant upon his terms that he demanded, which will make him very high and proud.’⁷⁰ In this regard, shop became a site where one could get to know not only the latest fashion, but also the latest news about town and its dwellers, not mention to topics what we might call ‘talk of the town’, as recorded in Pepys’ diary.

That the eighteenth-century shop was a platform for communication reminds us of communicative character of coffee houses of the same period. As one certain contemporary rhetorically asked, ‘where can young gentlemen, or shopkeepers more innocently and advantageously spend an hour or two in the evening, than at a coffee-house? Where they shall be sure to meet

---

68 See Berry, ‘Polite Consumption’.

69 Samuel Pepys, *The Diary of Samuel Pepys: A New and Complete Transcription*, ed. Robert Latham/W. Matthews, 11 vol. (London, 1970-1983), vol. 4, entry for 22 July 1663, p. 239.

70 *Ibid*, vol. 4, entry for 24 Oct. 1663, p. 347.

company, and, by the custom of the house, not such as at other places, stingy and reserved to themselves, but free and communicative?'⁷¹ In regard to the communication and openness, shop did not significantly much differ from its counterpart. Like coffee houses, eighteenth-century shops linked people to the topicality of the city, and offered opportunity for human contact in which the shoppers could have intercourse with one another or with the shopkeeper, though we must not exaggerate this to a point that eighteenth-century shop was also a component of the 'public sphere' according to Jürgen Habermas' model of 'bourgeois society'.⁷² Eighteenth-century shops seemed to be, therefore, not merely a site for business transaction, but also a site for sociability and everyday social intercourse. Indeed, social conversation was regarded as one of the foremost civilising influences. As William Hutton wrote in 1780 that '[m]an is evidently formed for society: the intercourse of one with another, like two blocks of marble in friction, reduces the rough prominences of behaviour, and gives a polish to the manners.'⁷³ Since politeness, as John Brewer noted, had its own special place, 'preferring settings which, if neither wholly private nor completely public, were unquestionably convivial',⁷⁴

---

71 'Coffee-Houses Vindicated: In Answer to the Late Published Character of a Coffee-House', repr. in *The Harleian Miscellany*, 6 (1745), p. 435, quoted in Borsay, *The English Urban Renaissance*, p. 269.

72 See Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*, trans. Thomas Burger with Frederick Lawrence (Cambridge, Ma., 1989), esp. p. 25, where he defines the 'public sphere' as 'a forum in which the private people, come together to form a public, readied themselves to compel public authority to legitimate itself before public opinion.'

73 William Hutton, *An History of Birmingham to the End of the Year 1780* (Birmingham, 1781), p. 259.

74 Brewer, *The Pleasures of the Imagination*, pp. 102f.

eighteenth-century shops played a key role in producing the smooth emollience of polite personality.

Moreover, polite manners had to be exercised to please in company from both sides of the shop counter. However, sociability within shopping process could become object of criticism, when civility and complaisance went beyond the boundaries of appropriate politeness and threatened to instigate evil in trade. The caricature *A Morning Ramble*, or *— The Milliners Shop* (1782) shows contemporary attitude towards sociability in the ritualised shopping practise, particularly when it crossed the line of decorum. Two fashionable gentlemen visit a milliner's shop whose beautiful shopkeepers are outstandingly overdressed with raised hair and laced head and are perhaps using their flirtatious charms to call the gentlemen's attentions. The gentleman on the counter is flirting by dint of seductive gaze with the woman behind the counter who replies to his flirtatiousness with timid endearing glance. His erotic intention is emphasised by the position of his left hand which he places between his thighs. The other gentleman standing at the counter is probably trying to seduce one of the female shop attendants into accompanying him to a ball, for he is offering her a 'Masquerade Ticket'. Not least are there four boxes put in the wall cupboard; each contains accoutrements essential to women's hats. Each box is differently labelled: (from top to bottom) 'feathers', 'love', 'coxcomb', and 'mode'. Interestingly, three of them are well locked, but the box 'love' is not, probably stressing its easier accessibility. This implies that love is also put on sale in the milliner's shop and gentlemen could acquire it during their 'morning ramble'. In fact, eighteenth-century milliner girls were notorious for using their charms to seduce male

customers into buying. Edward Ward, for instance, had to contend himself with 'the charming witches' of the milliner's shops of the New Exchange, not to pay 'a double price' to 'the prettiest of the women'.⁷⁵ The caricature, thus, does not satire the sociable shopping per se, but rather the social intercourse that might endanger commercial virtue. This criticism echoed Steele-Addisonian attitude towards trade business, in which commerce was not the cause of moral corruption, but had rather great contribution to the refinement of taste and manners.⁷⁶ Thus, in 1711 Joseph Addison enthusiastically welcomed the Royal-Exchange and its participants (both merchants and customers),⁷⁷ whereas Richard Steele condemned the young fops at the milliner's shops who were 'lolling upon the counters longer than they needed' and were 'straining for some ingenious Ribaldry to say to the young Woman who helps them on',⁷⁸ like the two men about town in the caricature recently discussed.

In short, conversing politely at the counter would certainly impart the communicative characteristic to the shops, providing the shoppers an opportunity to polish manners and to let themselves be informed of current issues in town. However, social commentators promptly raised their quizzical eyebrows towards the over-sociability in regard to gallantry and flirtatiousness. This suggests that eighteenth-century middling sorts know exactly how

---

75 Ward, *The London Spy*, p 162. For a comprehensive discussion of eighteenth-century representation of female milliners and their prostitute connotation, see Cindy McCreery, *The Satirical Gaze: Prints of Women in Late Eighteenth-Century England* (Oxford, 2004), ch. 2.

76 Klein, 'Property and Politeness'.

77 *The Spectator*, no. 69, 19 May 1711.

78 *The Spectator*, no. 155, 28 Aug. 1711.

they could profit from polite shopping and how they had to deal with over-sociable shopkeepers.

In addition, shopping in the eighteenth century meant visiting one shop after another without obligation to buy.⁷⁹ In his *Complete English Tradesman* Daniel Defoe mentioned a complaint letter sent to the *Plain Dealer* from one mercer in the first half of the century:

*[M]any young ladies, [...] take a fancy to have business with me, [...] swim into my shop by shoals, not with the least intention to buy, but only to hear my silks rustle, and fill up their own leisure by putting me into full employment. So they tumble over my goods, and deafen me with a round of questions; till, having found nothing in my shop to their fancy [i.e. taste], as they call it, they toss themselves again into their coaches, and drive on the persecution, to the terror and disturbance of most of the honest shopkeepers from one end of the town to the other.*⁸⁰

These shoppers entertained themselves from one fashionable shop to another without buying, usually causing ‘the terror’ for most of shopkeepers. Yet, the example of customers whose *prima facie*

---

79 Walsh, ‘The newness of the department store’, pp. 57-60; *idem*, ‘Shop Design’, p. 172; Glennie/Thrift, ‘Consumers, identities, and consumption spaces’, p. 35. Mackie, *Market à la Mode*, pp. 80-85; Cox/Dannehl, *Perceptions of Retailing in Early Modern England*, ch. 8.

80 Defoe, *The Complete English Tradesman*, pp. 63-64.

behaviour contradicted the concept of politeness needs further interpretation. In the first place, it suggests that these non-buyers were enjoying the social occasion offered by the shops. A female shopkeeper sent a letter to Mr. Spectator in 1712, complaining about the idle ladies of fashion, who 'have nothing to do, employ themselves in tumbling over my Ware' in order to be 'cur'd of the Spleen, but I am not a Shilling the better for it.'⁸¹ Defoe similarly claimed that he had heard that 'some ladies, [...] spent a whole afternoon in Ludgate-street [...] to look upon fine silks, and to rattle and banter the shopkeepers.'⁸² That some ladies chose to entertain themselves by means of bantering with shopkeepers, or to divert their impolite spleen by visiting shops, was not arbitrariness. Eighteenth-century English shopkeepers were renowned for their polite and sociable manners; even foreign visitors praised them for their '*bonnes manières des magasins*'.⁸³ Once again, we see that eighteenth-century shoppers knew exactly how to benefit from the sociability that shop offered.

In the second place, the ladies' behaviour who were 'tumbling over my Ware' should not suggest the idea that eighteenth-century customers were annoying ones, putting the shopkeepers to all sorts of unnecessary trouble. Rather, this sort of irritating behaviour might be the mark of uncertainty of eighteenth-century shoppers. As I have noted in the previous section, the transition between the seventeenth and eighteenth centuries brought with it a major redefinition of the commodity: things appeared to be esteemed not so much for their continuity with the

---

81 *The Spectator*, no. 336, 26 March 1712.

82 Defoe, *The Complete English Tradesman*, p. 61.

83 Langford, 'The Uses of Eighteenth-Century Politeness', p. 319.

past but for their novelty. Consequently, the harried consumer required a steady supply of information in order to make his decision. This might have been a significant clue to understand why ‘many young ladies’ had to ‘tumble over my goods, and deafen me with a round of questions’, as one mercer from Ludgate-street complained. Buying an unfashionable product would have signified one’s own unrefined taste which was critically harmful to his reputation in polite society. Furthermore, as the manufactured goods in the eighteenth-century were of a non-standardized nature and of variable quality, the exercise of discerning taste in selecting an item was required for a successful shopping. This was especially the case, if the polite shopper had to deal with some fraudulent shopkeepers who tried to conceal the true quality of his goods. J. P. Malcolm remarked in 1810 that ‘the doors of the Linen drapers are closed by draperies of new muslins and calicoes, some wags pretend indeed that the tradesman has a double motive in this proceeding – the darkening of his premises to prevent keen eyes from discovering coarse threads, and embellishing his shop.’⁸⁴ Bearing these facts in mind, we can better understand why eighteenth-century shoppers tended to tumble over goods and deafen the shopkeeper with a round of questions, although they would finally have left the shop without spending a penny.

In the third place, this unfamiliar shopping terrorism (‘tumbling over my ware’) could provide an opportunity for trialling one’s ability to perform his politeness. To begin with, this peculiar behaviour of the fashionable shoppers was provocative in shopkeepers’ eyes. No matter how infuriating the shoppers could be, ‘a tradesman behind his counter must have no flesh and blood

---

84 Malcolm, *Anecdotes of the Manners and Customs of London*, vol. 2, p. 402.

about him; no passions, no resentment; he must never be angry; not so much as seem to be so', because 'it is his business to get money; to sell and please.'⁸⁵ Had the shopkeeper not reacted with 'courtesy, civility, and good manners', he would have been risking 'not only himself, but his shop', putting an 'ill name upon the general usage of customers in it.'⁸⁶ In this regard, dealing with the harried customers would be for the shopkeepers an ideal opportunity for presenting his self-control and his trained politeness. As for the opposite side of the counter, the shoppers' pesky behaviour was highly precarious to be considered as impolite. 'Rebecca, the distress'd' complained of 'Female Rakes' who were loitering in her china shop, pulling out everything but buying nothing. In her distress, Rebecca asked Mr. Spectator 'to admonish all such Day-Goblins, to make fewer Visits, or to be less troublesome when they come to one's Shop; and to convince 'em, that we honest Shop-keepers have something better to do, than to cure Folks of the Vapours *gratis*.' She judged this kind of shoppers to be 'nothing but to the Night-Goblins that take a Pleasure to overturn the Disposition of Plates and Dishes in the Kitchens of your housewifely [*sic*] Maids.'⁸⁷ In this context, the terrorist-like shopping behaviour was itself a kind of demonic possession, and thus undesirable. Although the shopkeeper could not directly express their annoyance to his irritating customers, it does not mean that he was not judging customers' behaviour at all. Rebecca's letter was an excellent example of how the shopkeepers might have reacted to and challenged the customer's behaviour, when it had crossed

---

85 Defoe, *The Complete English Tradesman*, pp. 60-61.

86 *Ibid.*, p. 62.

87 *The Spectator*, no. 336, 26 March 1712.

the polite boundaries. The shoppers' politeness was being on trial, now that they began browsing the shop.

With Rebecca's letter, we now come to the final discussion of the ritualised shopping practice: the presentation of polite self in everyday life. Here, James Boswell's reflection on a scene at Mr. Jefferys' sword shop in his *London Journal* provides us an excellent insight into this complex. To begin with, it is fairly accepted that during his London year (1762-1763) Boswell was obsessed with thoughts of making himself a gentleman.⁸⁸ Viewing politeness as central to his construction of a new self, Boswell ascribed refined externalities (such as genteel manners and appearance) to the definition of gentlemanliness. Shortly after his arrival in London, he could even perceive his newly 'composed genteel character' which differed from the 'rattling uncultivated one which, for some time past, I have been fond of.'⁸⁹ On the first day of December 1762, he determined to 'make a trial of the civility of my fellow-creatures, and what effect my external appearance and address would have.' Realising that he had left the most of his guineas at home, Boswell sought to present himself in a manner that would allow him to obtain a sword on credit at Mr. Jeffreys':

I [...] went to the shop of Mr. Jeffreys, sword-cutter to his Majesty, looked at a number of his swords, and at last picked out a very handsome one at five guineas.

---

88 Philip Carter, 'James Boswell's Manliness', in Tim Hitchcock/Michèle Chohen (eds.), *English Masculinities 1660-1800* (Harlow, 1999), pp. 111-130; Susan Manning, 'Boswell's Pleasure, the Pleasures of Boswell', *British Journal of Eighteenth-Century Studies*, 20 (1997), pp. 17-32.

89 Boswell, *Boswell's London Journal*, entry for 21 Nov. 1762, p. 47.

*"Mr. Jeffreys," said I, "I have not money here to pay for it. Will you trust me?" "Upon my word, Sir," said he, "you must excuse me. It is a thing we never do to a stranger." I bowed genteelly and said, "Indeed, Sir, I believe it is not right." However, I stood and looked at him, and he looked at me. "Come, Sir," cried he, "I will trust you." "Sir," said I, "if you had not trusted me, I should not have bought it from you."*⁹⁰

Boswell could evidently acquire the sword by his creditworthiness. He had nothing but only his credibility ('Will you trust me?') to give Mr. Jeffreys in exchange for his desired item. Having scrutinised his customer's outward dress and deportment, Mr. Jeffreys eventually sold him the sword on credit ('Come, Sir, I will trust you'). This scene reminds us of the nature of early modern economy, as recent historiography has shown, that creditability formed the basis of business transactions.⁹¹ Furthermore, it was the ritualized shopping behaviour that allowed the diarist to present his credibility (which was represented by outward dress and genteel deportment) to be judged by the shopkeeper. The polite browsing gave the shopkeeper time to assess the customers' credit through their outward attire and polite manners, especially when they were

⁹⁰ *Ibid*, entry for 1 Dec. 1762, p. 67.

⁹¹ Craig Muldrew, *The Economy of Obligation: The Culture of Credit and Social Relations in Early Modern England* (Basingstoke, 1998), pp. 68-101. Ian W. Archer, 'Social networks in Restoration London: the evidence from Samuel Pepys's diary', in Philip Withington (ed.), *Communities in Early Modern England: Networks, Place and Rhetoric* (Manchester, 2000), pp. 76-94.

unfamiliar to the shop. Thus could Mr. Jeffreys read Boswell's status, while he was 'look[ing] at a number of his swords'. The pivotal reading must have been done upon the mutual return of steady gaze ('I stood and looked at him, and he looked at me'), before Mr. Jeffreys made his decision.

But what is important for us here is the fact that on the following day Boswell returned to the shop to pay his bill, thanked Mr. Jeffreys, and said 'You paid me a very great compliment. I am much obliged to you.'⁹² Bearing in mind that Boswell went to the shop on the previous day not only to buy a sword, but also 'to make a trial of [...] what effect my external appearance and address would have.' In other words, Boswell was willing to let his polite personality be evaluated. Remembering that he had been up to this day being obsessed with thoughts of fashioning his polite gentlemanliness, we might interpret that for him the scene at Mr. Jeffreys' did serve as excellent evidence for how successful his new polite self-had been developed. It is also worth noting that Boswell selected shop as the stage for performing his polite self, and chose shopkeeper as an arbitrator. This was by no means the matter of convenience. Rather, as I have noted above, English shopkeepers were renowned for their 'bonnes manières' and for their superb skill in reading and judging other people's taste and manners.⁹³ Perhaps it was this fact that Boswell had in mind, when he entered Mr. Jeffrey's shop. In this regard, shopping in an English shop seemed to be not only an acquisition of goods, but also a social and cultural training.

* * * *

---

92 Boswell, *Boswell's London Journal*, entry for 1 Dec. 1762, pp.67-68.

93 Cf. Berry, 'Polite Consumption', p. 388.

To people of the twenty-first century, eighteenth-century ritualised shopping activity might appear to be enigmatic, to avoid describing it as weird. As cultural historians attempt to reveal people's mentality, to show how they organised reality in their minds and expressed it in their behaviour, so what can we conclude about this perplexing shopping activity in the eighteenth century? Firstly, it was by no means natural behaviour. Rather, it was fashioned and, to some extent, ritualised, following specific codes of conduct.

Secondly, the close relation between commerce and politeness in Georgian shopping process reminds us of John Pocock's sophisticated remark that it was pre-eminently the functions of commerce to refine the passions and polish the manners.⁹⁴ In polite shopping boundaries, ones got to know the latest fashion, and got to know how to present themselves appropriately in front of other polite people to earn their peer recognition. It would have been, I argue, to contemporaries that going shopping was not much different from going to school, where ones are instructed both information and correct manners. The crucial point is that eighteenth-century shopping venue was a living school of politeness, albeit with neither real teachers nor actual pupils. Everyone developed his polite self by seeing and being seen, by 'reading' others' behaviour, and at a certain time by putting their genteel deportment to be assessed, hoping that they might leave this school with 'a great compliment', as our young Boswell had achieved. Politeness rendered eighteenth-century shopping a pleasurable

---

94 John G. A. Pocock, 'Authority and Property: The Question of Liberal Origins', in *idem*, *Virtue, Commerce, and History: Essays on Political Thought and History, Chiefly in the 18th Century* (Cambridge, 1985), pp. 51-71.

activity, as historians have shown. Yet, shopping carried with it an instructive nature, too. It was a polite school for a polite people, an aspect that historians have not yet allowed themselves to observe.

ภาพจิตรกรรม
*Les Hasards
heureux de
l'escarpolette:*

ภาพโปสเตอร์
ไม่เปลือย

พริยะดิศ มานิตย์

บทคัดย่อ

ภาพจิตรกรรม *Les Hasards heureux de l'escarpolette* ของ
 ศิลปิน ฌอง-อ็องรี ฟราโกนาร์ เป็นผลงานชิ้นเอกของศิลปะ
 สกอลโรโกโก สะท้อนโลกทัศน์แบบเซเพลอันเป็นวิถีชีวิตของชนชั้น
 สูงในช่วงก่อนการปฏิวัติใหญ่ของฝรั่งเศส ลักษณะเด่นของภาพ
 จิตรกรรมนี้อยู่ที่การเสนอนัยทางเพศโดยไม่ต้องใช้ภาพเปลือย
 การอ่านภาพโดยอาศัยแนวทางทางจิตวิเคราะห์จะช่วยให้เห็นนัย
 ดังกล่าวได้เด่นชัด

Abstract

Jean-Honoré Fragonard's *Les Hasards heureux de l'escarpolette* is one of Rococo movement masterpieces. The painting reflects a libertine lifestyle of the aristocracy during the pre-Revolution period in France. It is also fascinating in the fact that it implies sexual connotations without nudity. Psychoanalytical reading helps to unearth those connotations.

ภาพจิตรกรรม Les Hasards heureux de l'escarpolette¹

---

1 ภาพจาก: <https://labalancoiredefragonard.files.wordpress.com/2014/03/fragonard-bal-anc3a7oire.jpg>

ภาพจิตรกรรม *Les Hasards heureux de l'escarpolette* (พอจะแปลเป็นไทยได้ว่า “ความบังเอิญอันน่าชื่นมื่นจากชิงช้าอันนั้น” - อย่างไรก็ตามจะใช้ชื่อเดิมภาษาฝรั่งเศสโดยตลอดและขอเรียกสั้นๆ ว่า *Les Hasards*) เป็นผลงานเอกของจิตรกรฝรั่งเศส สมอง-อนอเร ฟราโกนาร์ (*Jean-Honoré Fragonard*, 1732-1806) ผลงานชิ้นนี้เป็นภาพวาดสีน้ำมันบนผ้าใบ (*l'huile sur toile*) ขนาด 81x65 เซนติเมตร วาดเสร็จเมื่อ ค.ศ. 1767 ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์วอลเลซ (*Wallace Collection*) ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

ฟราโกนาร์เป็นศิลปินเอกแห่งศตวรรษที่ 18 อันเป็นยุคสมัยที่บรรดาศิลปินเริ่มแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในช่วงก่อนหน้านี้อาจนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา ศิลปะคลาสสิก (*l'art classique*) เป็นสุนทรียศาสตร์กระแสหลัก ซึ่งมีเกณฑ์สำคัญอยู่ 5 ประการ คือ หนึ่ง เรื่องราว (*le sujet*) ที่ศิลปินนำมาวาดในงานของตนนั้นพึงนำมาจากปกรณัมกรีก (*La prédominance des thèmes mythologiques*) เพราะเป็นเรื่องราวที่เชิดชูคุณค่าแห่งความสง่างาม ความกล้าหาญ และความซื่อตรง สอง เส้นสำคัญกว่าสี (*La primauté du dessin sur la couleur*) คุณค่าและความสมบูรณ์แบบของงานจิตรกรรมอยู่ที่ลายเส้นอันคมชัด ซึ่งยังผลให้สิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในงานจิตรกรรมนั้นมองแยกออกจากกันได้ชัดเจนไม่คลุมเครือ สาม องค์ประกอบต่างๆ อยู่ด้วยกันอย่างเป็นระบบเคร่งครัด (*La composition austère et architecturée*) ศิลปินคลาสสิกมิได้จัดวางองค์ประกอบต่างๆ อย่างสะเปะสะปะ หากแต่คำนวณอย่างดีตามหลักเรขาคณิตว่าองค์ประกอบใดจะอยู่ที่ใดของภาพ ทั้งนี้โดยแบ่งพื้นที่ของภาพเป็นสัดส่วน เช่นครึ่งบนครึ่งล่าง ซีกซ้ายซีกขวา หรือแบ่งเป็นสามส่วนเท่ากันทั้งในแนวตั้งและในแนวนอน จากนั้นจึงจัดวางองค์ประกอบต่างๆ ลงบนสัดส่วนที่ได้แบ่งไว้ล่วงหน้า จนกลายเป็นภาพที่องค์ประกอบต่างๆ นั้นสอดรับสมส่วนกัน สี่ ความหยุดนิ่ง (*Les attitudes figées*) หมายความว่า ตัวละครที่ปรากฏในจิตรกรรมแบบคลาสสิกนั้นปราศจากการเคลื่อนไหว เสมือนว่าบรรดาเทพเทวีจากปกรณัมกรีกทั้งหลายนั้นได้ยุติกิจกรรมต่างๆ แล้วมา “โพสท่า” เป็นแบบให้ศิลปินวาด ท้า ไม่แสดงอารมณ์ (*Le refus du dramatique et du théâtral*) กล่าวคือ ศิลปะคลาสสิกเป็นศิลปะที่เรียบง่าย เน้นด้านเหตุผลและสติปัญญา ไม่แสดงอารมณ์

ฟุ่มฟาย² เหล่านี้คือหลักการของศิลปะสกุลคลาสสิก อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาล่วงเลยไปสุนทรียศาสตร์ดังกล่าวกลับกลายเป็นคูกที่จองจำความคิดสร้างสรรค์ของศิลปิน กฎระเบียบอันเคร่งครัดบีบบังคับให้ศิลปินวาดภาพในแบบเดียวกัน กลายเป็นความจำเจติดขัด กระทั่งถึงจุดหนึ่งซึ่งคนที่อยู่ในกรอบจำนวนไม่น้อย เริ่มแสวงหาเสรีภาพเพื่อออกจากกรอบนั้น

เส้นทางความเป็นจิตรกรของฟราโกนาร์นั้นอันที่จริงเมื่อแรกเริ่มก็เป็นถนนที่มุ่งไปสู่การเป็นศิลปินสกุลกระแสหลัก เขาเข้าเรียนที่ “สำนักหลวงแห่งนักเรียนในพระราชูปถัมภ์” (l'École royale des élèves protégés) ซึ่งตั้งเมื่อ ค.ศ. 1749 มีจุดมุ่งหมายฝึกปรือศิลปินรุ่นเยาว์ให้ชำนาญการศิลปะตามแบบขนบจารีตที่สืบทอดกันมา กระทั่งเจนจัดเพียงพอที่จะสอบแข่งขันชิงทุนไปเรียนต่อที่ราชบัณฑิตยสภาแห่งฝรั่งเศส ณ กรุงโรมต่อไป (le concours académique) ในยุคนั้นประเพณีงานจิตรกรรมที่ถือว่าสูงส่งที่สุดได้แก่ ภาพวาดเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ (le genre historique) ดังนั้นนอกจากวิชาศิลปะแล้ว ฟราโกนาร์ยังได้เรียนวิชาประวัติศาสตร์ วรรณคดีและภูมิศาสตร์ด้วย ฟราโกนาร์มีพรสวรรค์ในการวาดภาพประเภทดังกล่าวและใน ค.ศ. 1756 เขาก็ได้ไปฝึกวิชาที่ราชบัณฑิตยสภาแห่งฝรั่งเศส ณ กรุงโรม (l'Académie de France à Rome) สมใจ เป็นโอกาสให้เรียนรู้จากปรมาจารย์ชาวอิตาลีเรียนอยู่ถึง 5 ปี อย่างไรก็ตามหลังจากนั้นแล้ว ฟราโกนาร์กลับคลายความสนใจต่อศิลปะ “ชั้นสูง” อย่างจิตรกรรมประวัติศาสตร์ แล้วหันมาเอาดีทางจิตรกรรมอีกประเภทหนึ่งซึ่งมีศักดิ์ศรีเป็นรองอยู่มาก... นั่นก็คือ จิตรกรรมแนวรักๆใคร่ๆ (la peinture galante) หรือจิตรกรรมแนวอีโรติก (le genre érotique) นั่นเอง³

ในยุคที่ศิลปินจำนวนหนึ่งพยายามแหวกขนบคลาสสิกออกมานั้น ได้เกิดมีสุนทรียศาสตร์กระแสรองแนวใหม่และเริ่มเป็นที่นิยมขึ้นมาได้แก่ศิลปะแบบโรโกโก (le style rococo) ซึ่งเพิกเฉยต่อระเบียบอันเคร่งครัดของกฎ

2 เก็บความจาก François Giboulet et Michèle MENGELLE-BARILLEAU, *La Peinture*. Paris: Nathan, 2006, p. 22.

3 ข้อมูลเชิงชีวประวัตินี้เก็บความจาก Guitemie Maldonado et al., *Chronologie de l'histoire de l'art, de la Renaissance à nos jours*. Paris : Hatier, 2015, pp. 216-217.

คลาสสิก แต่กลับจะนิยมเส้นโค้งและการใช้สีฉูดฉาด⁴ ซึ่งขัดกับขนบเดิมทั้งสิ้น คลาสสิกคือความซิงซังจริงจัง แต่จิตวิญญาณแบบโรโกโก (l'esprit rococo) แสดงความเรื้อยเปื่อย รักสนุกแบบเด็กๆ (la frivolité) ฉะนั้นแทนที่จะเสนอเรื่องราวของเทพผู้สง่างามในปกรณัม ศิลปินโรโกโกจะนิยมแสดงภาพบรรดาเหล่าข้าราชสำนักรวมกลุ่มสนทนาการัน โดยมีพระราชวังแวร์ซายอันยิ่งใหญ่เป็นฉากหลัง อันที่จริง หลักการที่เป็นหัวใจของชาวโรโกโกก็คือการวาดภาพการใช้ชีวิตที่เป็นสุข โดยเฉพาะสุขอันเกิดจากสัมพันธ์แห่งรัก ด้วยเหตุนี้จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่ศิลปินกลุ่มนี้จะนิยมงานจิตรกรรมแนวรักๆ ใคร่ๆ หรือแนวอีโรติก อนึ่ง นิสัยใจคอของผู้คนในสมัยนั้นก็มีส่วนอยู่มากที่ทำให้จิตรกรรมในแนวดังกล่าวเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง เพราะศตวรรษที่ 18 ช่วงก่อนการปฏิวัตินั้นถือได้ว่าเป็นยุคสมัยแห่งความเสรี (un siècle de libertinage)⁵ ผู้มีอำนาจจะกินโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกชนชั้นเจ้านายชอบว่าจ้างจิตรกรให้วาดภาพที่มีนัยเชิงกามารมณ์ มีภาพหญิงเปลือยเป็นอาทิ ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ศิลปินโรโกโกที่โดดเด่นที่สุดได้แก่ ฟร็องซัว บูเช (François Boucher, 1703-1770) ผู้ซึ่งถือได้ว่าเป็นครูของฟราโกนาร์ และมีฝีมือฉฉาดในการวาดภาพเปลือยสตรี ซึ่งมิได้มีลักษณะเด่นอยู่ที่การใช้สีขับเน้นผิวพรรณอันเปล่งปลั่งของสตรีนั้น ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากกรณีของ มารี-ลูอีส โอ มอร์ฟี (Marie-Louise O'Murphy) สมณคนหนึ่งของกษัตริย์หลุยส์ที่ 15 ซึ่งได้ว่าจ้างบูเชให้วาดภาพเหมือน (le portrait) ในท่านอนเปลือย เจตนาเพื่อส่งภาพนั้นให้พระเจ้าแผ่นดิน...

4 Christophe Desaintghislain et al, *Français, Littérature & Méthode*. Paris: Nathan, 1995, p. 177.

5 Giboulet et MENGELLE-BARILLEAU, *La Peinture*, p. 24; อันที่จริง คำว่า Le libertinage หมายถึงแนวปรัชญาและครรลองชีวิตอย่างหนึ่ง ซึ่งเริ่มก่อตัวมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ในแวดวงนักคิดได้เกิดมีกลุ่มหัวเสรีที่มีแนวคิดที่เรียกว่า le libertinage philosophique กล่าวคือ ไม่เชื่อศาสนา แต่นิยมความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลและเป็นตัวของตัวเอง แต่นอกจากในหมู่นักคิดแล้ว ก็ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่า le libertinage mondain หมายถึงพวกชนชั้นสูงที่ไม่ยึดถือศีลธรรม ใช้ชีวิตเสรีสุดโต่ง มุ่งแต่เสพสุขทางโลกโดยเฉพาะในทางกามารมณ์ ผู้เขียนบทความแปลคำ le siècle de libertinage ว่า ยุคสมัยแห่งความเสรี ก็ในความหมายที่สองนี้

ภาพเหมือน มารี-ลูอีส โอ มอร์ฟี

หรือที่เรียกกันว่า L'Odalisque blonde (นางบำเรอผมทอง)

โดยศิลปิน ฟร็องซัว บูเช, ค.ศ.1752 ภาพสีน้ำมัน ขนาด 59 x 73 เซนติเมตร
 ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์อัลเต ปินาโกเทก (Alte Pinakothek) เมืองมิวนิค
 ประเทศเยอรมนี⁶

6 ภาพจาก: <https://byronsmuse.files.wordpress.com/2017/12/1751-boucher-a-portrait-of-marie-louise-omurphy.jpg>

งานจิตรกรรม Les Hasards ซึ่งเป็นกรณีศึกษาของบทความนี้เป็นผลงานเอกชิ้นหนึ่งของค่ายโรโกโก ที่มากที่สุดคือ ใน ค.ศ. 1767 เมอซีเยอ เดอ แซง-ฌูเลียง (Monsieur de Saint-Julien) อยากได้ภาพเหมือนของภรรยาลับ จึงว่าจ้างฟราโกนาร์ แต่ความที่อยากให้ภาพนั้นหวือหวา จึงได้กำหนดให้ศิลปินวาดภาพภรรยาลับนั้นนั่งอยู่บนชิงช้า และให้พระรูปหนึ่งแกว่งชิงช้านั้น ส่วนสุภาพบุรุษผู้ว่าจ้างขออนอนอยู่ที่พุ่มไม้ใต้ชิงช้า ในตำแหน่งที่เอื้อต่อการมองเห็นขาของสาวน้อยและอะไรต่อมิอะไรอีกมาก...⁷ ลำพังเจตนาของผูว่าจ้างก็พอทำให้แลเห็นได้ว่า จิตวิญญานอันหล่อเลี้ยงงานจิตรกรรมชิ้นนี้เป็นจิตเสเพลไม่นำพาต่อหลักศีลธรรมใดๆ ทั้งสิ้น ถึงขนาดนำพระสงฆ์องค์เจ้ามาเกี่ยวด้วยกับกิจการมามรณเช่นนั้น อนึ่งพึงสังเกตด้วยว่าการกำหนดให้ “นางเอก” ของภาพอยู่บนชิงช้าที่แกว่งไกววนั้น ดูจะสื่อเจตนาที่ขัดต่อขนบคลาสสิกที่เน้นการไม่ไหวติงของบุคคลภายในภาพ

ประเด็นที่ต้องการนำมาอภิปรายในที่นี้ก็คือ ในงานจิตรกรรมของฟราโกนาร์ที่มีนัยเชิงกามารมณ์นั้น นายแบบนางแบบของเขายังคงใส่เสื้อผ้าอยู่ครบต่างจากงานของบูเชผู้เป็นครู กล่าวได้ว่าฟราโกนาร์วาดภาพ “โป้” แต่ไม่เปลือย “เซ็กซี่” แต่ไม่อนาจาร ฌอง โตราวาล (Jean Thoraval) และคณะผู้เขียนตำราอารยธรรมฝรั่งเศสเล่มสำคัญ เคยกล่าวชื่นชมไว้ว่า

*Son extrême habileté à ne pas dépasser les limites du bon goût, son exquise délicatesse dans le traitement des sujets les plus osés, la fraîcheur délicate de ses femmes et la douceur lumineuse et fluide de ses coloris sauvent sa peinture de toute vulgarité et donnent à la sensualité qui s'en dégage des tonalités qui appartiennent à la vraie poésie.*⁸

7 Giboulet et MENGELLE-BARILLEAU, *La Peinture*, p. 25.

8 Jean Thoraval et al., *Les grandes étapes de la civilisation française*. Paris : Bordas, 1967, p. 238.

ซึ่งพอจะแปลได้ ดังนี้

การไม่ก้าวล่วงเลยเขตแห่งรสนิยมอันดีโดยอาศัย
ความเข้าใจอย่างยิ่งยวด, การเสนอประเด็นที่
หมิ่นเหม่อย่างที่สุดโดยอาศัยความละเอียดอ่อน
ชั้นวิเศษ, ภาพสตรีที่เปล่งปลั่งน่าลุ่มหลงตลอดจน
การระบายสีที่ออกแสงนวลนุ่มไหลลื่น, เหล่านี้ช่วย
ให้จิตรกรรมของเขา [พราโกนาร์] ไม่หยาบคาย
ใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งยังทำให้เรื่องกามฉันท์ที่โดดเด่น
ออกมาจากภาพนั้นอยู่ในท่วงทำนองแห่งกวีนิพนธ์
อย่างแท้จริง

งานจิตรกรรม Les Hasards นั้นมีเรื่อง “กามฉันท์” อยู่แน่นอนไม่มีปัญหา
แต่ในเมื่อศิลปินเป็นผู้เข้าใจในการกล่าวถึงเรื่องหมิ่นเหม่โดยไม่เสีयरสนิยมอัน
ดี ผู้ชมก็จะต้องขบคิดกันต่อไปว่าเรื่อง “หมิ่นเหม่” ที่ว่านั้นซุกซ่อนอยู่ที่ใดบ้าง

จิตวิเคราะห์ (la psychanalyse) เป็นศาสตร์ที่มีผู้สนใจนำมาใช้
วิเคราะห์งานศิลปะอยู่เนืองๆ เพราะศาสตร์ดังกล่าวช่วยให้มองเห็นความหมาย
แฝงเร้นโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ ยกตัวอย่างเช่น ซิกมุนด์ ฟรอยด์ ผู้เป็น
เจ้าสำนัก ก็ได้ตีความผลงานของ ลีโอนาร์โด ดา วินชี (Leonardo da Vinci) และ
เสนอว่าศิลปินอิตาลีผู้นี้ใช้งานศิลปะระบายความรู้สึกโหยหา มารดาตลอด
จนความเก๋กับดราสตีนิยมนับว่าร่วมเพศ⁹ นอกจากนี้ มาร์ติน ลากาส (Martine
Lacas) ผู้เชี่ยวชาญอีกคนหนึ่ง ก็ใช้ทฤษฎีของลากอง (Lacan) เรื่องความ
ปรารถนา (le désir) วิเคราะห์งานจิตรกรรมเด่นๆ ตั้งแต่สมัยเรอแนสซองส์
ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 20¹⁰ แต่ในที่นี้ขอกกล่าวถึง นักวิจารณ์ชื่อ ฌอง แบลแมง-
โนแอล (Jean Bellemin-Noël) เป็นพิเศษ เขาได้วิเคราะห์ตีความภาพวาด
ชิ้นหนึ่งของศิลปิน มาเน (Manet) แต่ก่อนที่จะเสนอการตีความนั้น แบลแมง-
โนแอล ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจอย่างหนึ่งเกี่ยวกับการนำจิตวิเคราะห์มาตี
ความงานจิตรกรรม เขาย้ำเตือนว่าจิตวิเคราะห์คือการทำงานกับภาษา ในทาง
จิตเวชการรักษาแบบจิตวิเคราะห์ก็คือการที่จิตแพทย์ปล่อยให้คนไข้พูดทุก

9 Sigmund Freud, *Un souvenir d'enfance de Léonard de Vinci*. Paris : Gallimards, 1991.

10 Martine Lacas, *Désir et peinture*. Paris : Seuil, 2011.

อย่างที่ผ่านมาเข้ามาในจิตใจในขณะนั้นอย่างมีเสรี แล้วจิตแพทย์ก็จะตีความ “คำพูด” เพื่อค้นหาสิ่งที่คนไข้เก็บกดซ่อนอยู่ในคำพูดนั้น เช่นเดียวกันกับในแวดวงวรรณกรรมศึกษา นักวิจารณ์ก็อาศัยภาษาเขียนหรือถ้อยคำของนักประพันธ์เพื่อตีความค้นหาความหมายแฝงเร้นของตัวบท ปัญหาก็คือ ภาพวาดหรืองานจิตรกรรม “พูด” ไม่ได้ ไม่มีถ้อยคำหรือตัวอักษรใดๆ จากภาพนั้นเป็นข้อมูลเบื้องต้นให้นักวิจารณ์ตีความ แบลแมง-โนแอลจึงสรุปว่า « Je ne crois pas possible d’interpréter *directement* le pictural »¹¹ (“ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าการตีความรูปโดยตรงนั้นจะกระทำได้”) และเสนอต่อไปว่า ผู้วิเคราะห์จะต้อง “แปล” ภาพวาดให้เป็นภาษาพูดเสียก่อน (เขาใช้คำว่า « la restitution du discours implicite ») แล้วจึงตีความสัญลักษณ์จากภาษาพูดนั้น¹²

ในการตีความภาพ Les Hasards หากจะลองทำตามข้อเสนอของ แบลแมง-โนแอล ก็คงจะแปลภาพดังกล่าวออกมาเป็นคำพูดได้ว่า

หญิงสาวคนหนึ่งนั่งชิงช้าที่พระรูปหนึ่งกำลังแกว่ง
ให้ รองเท้าข้างหนึ่งของเธอหลุดกระเด็นเผยให้เห็น
เท้าเปล่าเปลือย สุนัขพुरुชชนชั้นสูงคนหนึ่งครึ่งนั่ง
ครึ่งนอนอยู่ที่พื้นใกล้ๆ ตรงตำแหน่งที่เอื้อให้มอง
เห็นขาของหญิงสาว และอื่นๆ (ซึ่งอาจเป็นที่มา
ของชื่อภาพ “ความบังเอิญอันน่าชื่นมื่นจากชิงช้า
อันนั้น”) เขาถอดหมวก ด้านซ้ายมีรูปปั้นเทวดา
ซึ่งยกนิ้วมาปิดที่ปากคล้ายจะส่งสัญญาณว่าอย่า
ส่งเสียงดัง และที่ข้างกายพระก็มีรูปปั้นเทวดาอีก
คู่หนึ่ง องค์หนึ่งจ้องมองหญิงสาว อีกองค์หนึ่งคอย
จับเพื่อนเทวดาไว้¹³

11 Jean Bellemin-Noël, « Sur un tableau d’Édouard Manet », in *Interlignes* 2, Explorations Textanalytiques. Presses universitaires de Lille, 1991, p. 202.

12 *Ibid.*, p. 205.

13 ผู้เขียนบทความนี้ตระหนักดีว่าการบรรยายภาพนั้นเป็นเรื่องอัตวิสัย กล่าวคือขึ้นกับมุมมอง การให้ความสำคัญกับองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งมากกว่าองค์ประกอบอื่น คน 2 คนย่อมบรรยายภาพไม่เหมือนกัน

คู่พระนางในภาพนี้แม้ร่างจะไม่เปลือย แต่ต่างฝ่ายก็ “ถอด” อารมณ์ปกปิดร่างกายในบางส่วน ฝ่ายหญิงนั้นรองเท้าหลุดทำให้เท้าเปลือย ส่วนฝ่ายชายก็ไม่สวมหมวกทำให้ศีรษะเปลือย อาการเปลือยเช่นนี้นับว่าลึกซึ้ง เพราะอารมณ์ที่แต่ละฝ่ายเปลือยออกนั้นล้วนสื่อถึงอวัยวะเพศ หมวกหมายถึงเครื่องเพศบุรุษ¹⁴ ส่วนรองเท้าแปลว่าอวัยวะเพศสตรี¹⁵ เคยมีผู้วิเคราะห์เทพนิยายเรื่องซินเดอเรลลา (Cendrillon) ไว้ว่า รองเท้าแก้วของนางเอก (อันมีขนาดแคบเล็ก ซึ่งมีแต่เท้าของซินเดอเรลลาเท่านั้นจึงจะสอดใส่เข้าไปได้ อีกทั้งยังเปราะบางแตกง่าย) หมายถึงพรหมจรรย์¹⁶ ซึ่งก็นำคิดต่อไปว่าการที่ซินเดอเรลลาจงใจถอดรองเท้าแก้วทิ้งไว้ข้างหนึ่งให้เจ้าชายตามมาเก็บได้นั้น เธอหมายถึงจะยกพรหมจรรย์ให้ฝ่ายชาย... ในภาพ Les Hasards ฝ่ายหญิงปล่อย “รองเท้า” ปล่อยให้ล่องลอยไปที่ฝ่ายชาย ส่วนฝ่ายชายก็ยื่น “หมวก” ของตนไปที่ฝ่ายหญิง ณ ตำแหน่งที่มองเห็นขาและอื่นๆ อนึ่ง การแกว่งชิงช้าเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะการเคลื่อนไหวอย่างเป็นจังหวะเช่นเดียวกับการเต้นรำและการขี่ม้า ซึ่งในทางจิตวิเคราะห์แปลได้ว่าหมายถึงการมีเพศสัมพันธ์¹⁷ และการ “แกว่งชิงช้า” ของมนุษย์ทั้งสามในภาพคงจะส่งเสียงดังนัก เทวดาทงผึ่งชายของภาพจึงได้ส่งสัญญาณห้ามปราม

เกี่ยวกับรูปปั้นเทวดาด้านซ้ายนั้น ขอให้สังเกตว่าตรงฐานที่ตั้งมีรูปปั้นนูนต่ำ (le bas relief) เป็นรูปกลุ่มบุคคลเปลือยกายกอดรัดกันอยู่ อันที่จริง สิ่งที่เกิดขึ้นในภาพนูนต่ำนี้น่าจะสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างชายหญิงและพระภายในภาพ กล่าวคือ การเล่น “ชิงช้า” ในที่นี้มีได้เป็นกิจกรรมระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาวเท่านั้น หากยังมีพระร่วมอยู่ด้วย ซึ่งเปลือยศีรษะเช่นเดียวกับชายหนุ่ม เพราะได้ “ถอด” หมวกวางไว้ข้างกาย กิจกรรมหลักของพระรูปนี้คือการแกว่งชิงช้าให้โยกไปข้างหน้าและไปข้างหลัง อันเป็นจังหวะการเคลื่อนไหวอย่างชายที่กำลังกระทำการทางเพศ อนึ่งนอกจากพระแล้วยังอาจนับว่ารูปปั้นเทวดาทงทั้ง 3 ตนก็เกี่ยวข้องกับ “กิจกรรมหมู” นี้ อย่างน้อยก็ในฐานะ “ผู้ชม” รูปปั้นคู่

14 Sigmund Freud, *L'interprétation du rêve*. Paris : Seuil, 2010, pp. 401-402.

15 Sigmund Freud, *Introduction à la psychanalyse*. Paris : Payot, 2001, p. 186.

16 Bruno Bettelheim, *Psychanalyse des contes de fées*. Paris : Robert Laffont, 1976, p. 385.

17 Sigmund Freud, *Introduction à la psychanalyse*. Paris : Payot, 2001, p. 185.

เทวดาที่อยู่ข้างพระนั้นน่าสังเกตว่ามือของทั้งคู่กำลังจับสิ่งหนึ่งที่มีรูปร่างคล้ายหมวก รวากับว่ารูปปั้นเทวดาคู่นี้เป็นบุคคลที่ถอดหมวกวางไว้ข้างกาย กล่าวคือเป็นภาพสะท้อนของพระนั่นเอง อันที่จริง เทวดาคู่นี้มีกิริยา 2 อย่าง เช่นเดียวกับพระเพียงแต่แบ่งกันทำ พระนั้นจ้องมองหญิงสาวบนชิงช้า (ซึ่งจะได้ชี้ให้เห็นต่อไปว่าการ “มอง” นั้นมีนัยทางเพศ) ซึ่งเป็นกิริยาของเทวดาด้านซ้ายเช่นกัน เทวดาทางขวานั้นแม้จะไม่ได้มองหญิงสาว แต่ก็ได้ดึงเพื่อนเทวดาทางซ้าย อันเป็นอาการเดียวกันกับพระซึ่งดึงชิงช้าไว้เพื่อปล่อยไปข้างหน้า และหากเทวดาคู่นี้เป็นภาพสะท้อนของพระ เทวดาตนที่อยู่ทางซ้ายสุดก็เป็นภาพสะท้อนของชายที่นอนอยู่ใต้ชิงช้าเช่นกัน จริงอยู่ เทวดาองค์นี้ไม่มีหมวกอย่างคู่เทวดาข้างพระ แต่ก็มีปีก และในทางจิตวิเคราะห์การบิน (le vol) หรือการทะยานขึ้นสู่เบื้องบนนั้นสื่อถึงการแข็งตัวของอวัยวะเพศชาย (l'érection)¹⁸ ซึ่งสะท้อนภาพ “แขน” ของสุภาพบุรุษผู้ยื่น “หมวก” ที่ยึด “ตรง” ไปยังหญิงสาว

ป้าอันมีมิติเป็นฉากหลักของภาพ ซึ่งในทางจิตวิเคราะห์ ป้า พุ่มไม้ ใบหญ้าอันรกร้าง ตลอดจนภาพภูมิทัศน์อันสลับซับซ้อน หมายถึงอวัยวะเพศหญิง¹⁹ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอให้สังเกตต้นไม้ที่อยู่ทางขวามือนั้นด้านล่างมีโพรงไม้ลักษณะกลมเว้าอันสอดคล้องกับวิธีการตีความแบบจิตวิเคราะห์) ในภาพแสดงให้เห็นป้าอันร่มรื่นแต่ร่มเงาอันบริสุทธิ์นั้นต้องกลายเป็นอื่นเพราะถูกแสงอาทิตย์ส่องส่องเข้ามา กาสตง บาเชอลาร์ (Gaston Bachelard) ผู้เขียนหนังสือเรื่อง การศึกษาธาตุไฟด้วยจิตวิเคราะห์ (La psychanalyse du feu) ลงความเห็นว่าการที่ไฟยึดครองพื้นที่หนึ่งๆ นั้นเป็นการยึดครองทางเพศ²⁰ อันที่จริง แสงและความร้อนต่างก็มีคุณลักษณะเช่นเดียวกับบุรุษเพศ กล่าวคือ มีศักยภาพ “สอด” เข้าไปในตัวบุคคลตลอดจนวัตถุสิ่งของต่างๆ ได้²¹ การที่แสงอาทิตย์เข้าครอบงำและรุกรานพื้นที่ป่านั้นสอดคล้องกับอาการของตัวละครภายในภาพ ก่อนอื่นให้สังเกตว่าหญิงสาวที่อยู่บนชิงช้าเป็น “ป้า” ของแสงที่พุ่งตรงเข้าหา ทั้งนี้โดยมีพระเป็นผู้เสริมแรงผลักดันให้เข้าไปต้อง “แสง” นั้น นอกจากนั้นบุรุษภายในภาพ ตั้งแต่ที่เป็นมนุษย์และรูปปั้น แม้จะมีได้อยู่ในระยะประชิด

18 Sigmund Freud, *L'interprétation du rêve*. Paris : Seuil, 2010, p. 442.

19 Sigmund Freud, *Introduction à la psychanalyse*. Paris : Payot, 2001, p. 186.

20 Gaston Bachelard, *La psychanalyse du feu*. Paris : Gallimard, 1949, p. 81.

21 *Ibid.*, p.75.

กับสาวน้อย แต่ก็ได้ใช้สายตาจ้องมองเธอ อันเป็นการรุกร่างกายคู่เดียวกับที่แสงอาทิตย์ได้กระทำ ทั้งนี้ หากลองลากเส้นจากสายตาของฝ่ายชายไปที่ร่างกายของฝ่ายหญิงก็จะยิ่งพบนัยทางเพศอันลุ่มลึก กล่าวคือ สายตาของบุรุษทั้งหลายทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตต่างพุ่งตรงมาที่จุดสว่นของฝ่ายหญิง กิริยาก้าวร้าวรุกร่างแบบบุรุษเพศเกิดจากการที่สายตาทั้งหมดวาดออกมาได้เป็นรูปสามเหลี่ยม ทั้งนี้เลข 3 และอาวุธที่มีลักษณะแหลมคม ล้วนสื่อถึงองคชาต²² ซึ่งทั้งชายที่นอนถอด “หมวก” และพระ ตลอดจนรูปปั้นนั้น ต่างก็ร่วมมือกันสร้างสามเหลี่ยม ทิ่มแทงไปที่เป้าสายตาของพวกเขา ในทางกลับกัน ฝ่ายสาวน้อยนั้นแม้จะไม่ได้แนชตัวว่าสายตามองไปที่ใด แต่การสลัด “รองเท้าว” ออก ก็คงจะหมายความว่าหากป่า (และตัวเธอ) ต้องสูญเสียความบริสุทธิ์ให้แสงอาทิตย์ (และผู้ชาย) การสูญเสียนั้นก็จะเป็นไปโดยจงใจและอาจเลยไปกระทั่ง “เชื่อเชียว” เสียด้วยซ้ำ เพราะขณะที่สามเหลี่ยมแห่งบุรุษเพศได้รุกร่างเข้ามา ขาทั้งสองข้างของเธอก็เผยออก มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมด้านกลับแบบอวัยเพศหญิง ซึ่งต้อนรับ “สายตา” ของฝ่ายตรงข้าม อันเป็นอาการเดียวกันกับการที่เธอนั่งเล่นชิงช้าให้ผู้ชายนอนมองนั่นเอง

การเลือกใช้สีมีส่วนช่วยขับเน้นความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างกลุ่มตัวละคร ชุดกระโปรงตลอดจน “รองเท้าว” ของสาวน้อยนั้นมีสีชมพูอมส้ม ซึ่งเป็นสีเดียวกันกับดอกไม้ที่ปรากฏในภาพ ดอกไม้มีค่าทางสัญลักษณ์เท่ากับรองเท้าว เพราะสื่อถึงอวัยวะเพศหญิง²³ และกลีบดอกไม้นั้นก็บานออกดูคล้ายกระโปรงของหญิงสาว หญิงสาวสลัดรองเท้าวไปทางฝ่ายชาย ซึ่งก็น่าสังเกตว่าที่หน้าอกด้านซ้ายของเขานั้นมีดอกไม้สีชมพูอมส้มดอกหนึ่งติดอยู่ และในทางเดียวกัน ที่หน้าอกด้านซ้ายของฝ่ายหญิงก็มีวัตถุสิ่งหนึ่งสีออกเทาเงิน อันเป็นทั้งสีเสื้อของชายได้ชิงช้าและของพระ ตลอดจนเป็นสีของรูปปั้นรวมความแล้วจึงมี “ผู้หญิง” อยู่ที่ร่างของชาย และมี “ผู้ชาย” อยู่ที่ร่างของหญิง แสดงถึงความสัมพันธ์ที่สอดประสานรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน ที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นแบบรวมหมู่ ผู้ที่เข้าร่วมมีความหลากหลายสูง ทั้งมนุษย์และอมมนุษย์ ทั้งสิ่งมีชีวิตและวัตถุสิ่งของ (รูปปั้น) ทั้งชายหนุ่ม เด็ก (เทวดา) และชายชรา (พระ) ทั้งผู้ที่มีบรรดาศักดิ์ทางโลกและที่มีฐานันดรทางธรรม

22 Sigmund Freud, *Introduction à la psychanalyse*. Paris : Payot, 2001, pp. 182 ; 194.

23 *Ibid.* p. 187.

ทั้งหมดนี้ไม่มีองค์ประกอบใดเลยตามที่ปรากฏในภาพวาดที่เข้า
ข่ายอนาจาร เพราะอัจฉริยภาพของฟราโกแนร์นั้นอยู่ที่การวาดให้ “โป๊แต่ไม่
เปลือย”

บรรณานุกรม

Bachelard, Gaston. *La psychanalyse du feu*. Paris: Gallimard, 1949.

Bellemin-Noël, Jean. « Sur un tableau d'Édouard Manet », in *Inter-lignes* 2, Explorations Textanalytiques. Presses universitaires de Lille, 1991. pp. 199-221.

Bettelheim, Bruno. *Psychanalyse de contes de fées*. Traduit de l'américain par Théo Carlier. Paris : Éditions Robert Laffont, S.A., 1976.

Desaintghislain, Christophe et al. *Français, Littérature & Méthode*. Paris: Nathan, 1995.

Freud, Sigmund. *L'interprétation du rêve*. Paris: Seuil, 2010.

Freud, Sigmund. *Introduction à la psychanalyse*. Paris: Payot, 2001.

Freud, Sigmund. *Un souvenir d'enfance de Léonard de Vinci*. Paris: Gallimards, 1991.

Giboulet, François et MENGELLE-BARILLEAU, Michèle. *La Peinture*. Paris: Nathan, 2006.

Lacas, Martine. *Désir et peinture*. Paris: Seuil, 2011.

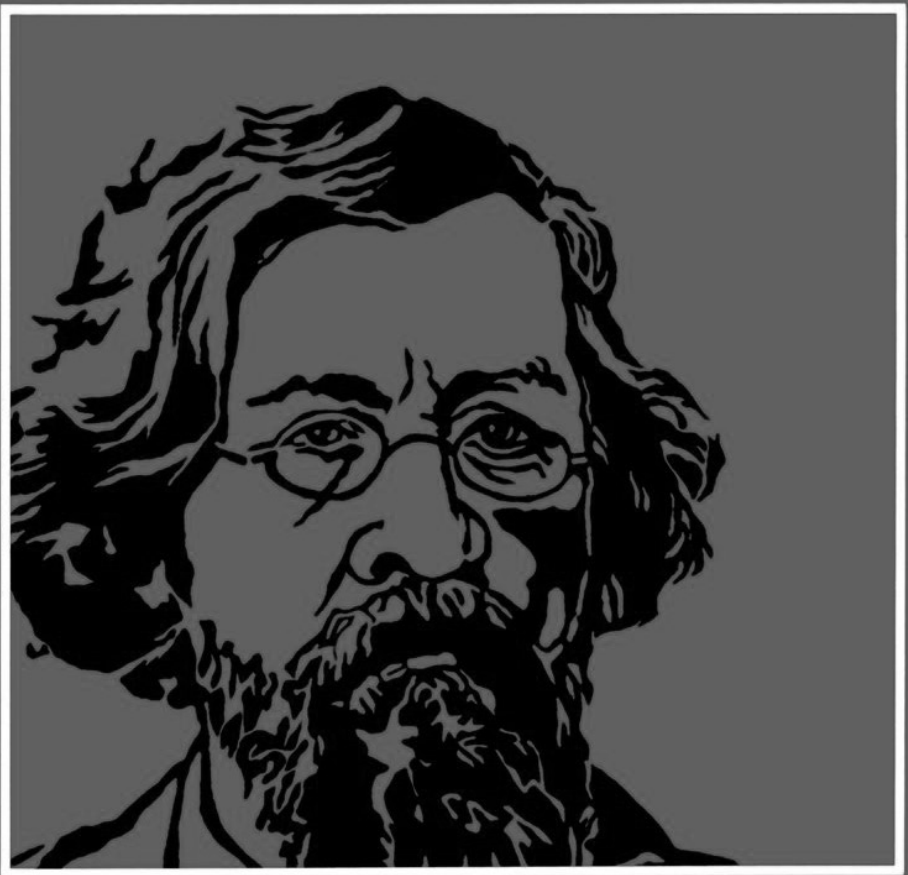
Maldonado, Guitemite et al. *Chronologie de l'histoire de l'art, de la Renaissance à nos jours*. Paris: Hatier, 2015.

Thoraval, Jean et al. *Les grandes étapes de la civilisation française*. Paris: Bordas, 1967.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Tenebrism>

What Is to Be Done?

จะทำ อย่างไรกัน?: นวนิยายเล่ม โปรดของเล่น

ดิน บัวแดง

บทกล่าวนำ

นวนิยายเรื่อง จะอย่างไรกัน? หรือ What is to be done? เป็นนวนิยายที่เขียนขึ้นโดยนิโคไล เชอร์นีเชฟสกี (Nikolay Chernychevsky) ซึ่งเป็นหนึ่งในนักปฏิวัติคนสำคัญก่อนสมัยของวลาดีมีร์ เลนิน และถือเป็นนวนิยายที่น่าสนใจ เพราะเป็นเรื่องที่ส่งอิทธิพลและสร้างแรงบันดาลใจในการปฏิวัติให้กับเลนิน จนกระทั่งต่อมา เลนินได้เขียนบทความในชื่อเดียวกันว่า “จะอย่างไรกัน” หรือ “What is to be done?” ใน ค.ศ.1901 ซึ่งจะกลายเป็นบทความสำคัญ ที่วางรากฐานลัทธิเลนิน และกลายเป็นคู่มือในการปฏิวัติรัสเซีย และปฏิวัติโลกต่อมา ในบทความนี้ จึงมุ่งจะพิจารณาผู้แต่งและนวนิยายเรื่อง “จะอย่างไรกัน” ให้ชัดเจนขึ้น

นิโคไล เชอร์นีเชฟสกี เกิดเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ.1828 ที่เมืองซาราตอฟ ริมฝั่งแม่น้ำโวลกา จบการศึกษาจากโรงเรียนในท้องถิ่น และมีความสนใจอย่างมากในวิชาวรรณกรรม จึงเข้ามาศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเซนต์-ปีเตอร์สเบิร์กเมื่อ ค.ศ.1846 ได้รับอิทธิพลความคิดก้าวหน้า และกลายเป็นปัญญาชนฝ่ายประชาธิปไตยที่ต่อต้านระบอบซาร์ ค.ศ.1853 เขาได้เป็นบรรณาธิการวารสาร “โซเวร์เมนนิค” (Sovremennik- ยุคสมัย) ซึ่งเป็นวารสารด้านวรรณกรรมและปรัชญาต่อมาเขาได้รับอิทธิพลแนวคิดสังคมนิยมและกลายเป็นหนึ่งในปัญญาชนผู้ก่อตั้งขบวนการนารอดนิก ที่สนับสนุนให้ปลุกระดมชาวรัสเซียให้ทำการปฏิวัติ และสร้างสังคมโดยมีรากฐานจากคอมมูนชาวนาของรัสเซีย ดังนั้น ใน ค.ศ.1862 เขาจึงถูกจับกุม และขังที่ป้อมเซนต์ปีเตอร์และปอล ในระหว่างนี้เอง ที่เขาเขียนนวนิยายเรื่อง “จะอย่างไรกัน?” ค.ศ.1872 เขาถูกลงโทษโดยการเนรเทศไปไซบีเรีย และถึงแก่กรรมเมื่อค.ศ.1883

เรื่องย่อของจะอย่างไรกัน?

เวรา พาฟลอฟนา (Vera Pavlovna) อาศัยอยู่ในครอบครัวที่คอยบงการเธอทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มารยา แม่ของเธอที่พยายามจับเธอไปแต่งงานกับลูกชายเจ้าที่ดิน ด้วยเหตุนี้ เวราจึงพยายามหนีให้พ้นครอบครัวของเธอ วันหนึ่ง เวราได้พบกับโบลูฮอฟซึ่งเป็นครูสอนพิเศษให้กับน้องชายของเธอ โบลูฮอฟเป็นนักเรียนแพทย์ที่มีความสามารถมาก หลังจากได้ถกเถียงพูดคุยเรื่องทฤษฎีกัน ทั้งคู่ก็ตกหลุมรักกัน แต่แน่นอนว่าครอบครัวของเวราไม่รู้เรื่องนี้เลย

หลังจากนั้นเวราและโบลูฮอฟจึงวางแผนหนีไปด้วยกันและก็ทำสำเร็จทั้งคู่ไปแต่งงานกันในโบสถ์เล็ก ๆ และไปเข้าบ้านอยู่ด้วยกัน เหตุการณ์นี้ถือเป็นการปลดปล่อยเวราออกจากวิถีชีวิตหลักของผู้หญิงในขณะนั้น กล่าวคือ ผู้หญิงส่วนมากแล้วจะมีสามีที่เธอไม่ได้รักแต่เธอกลับต้องรับใช้เขาตลอดชีวิต ยิ่งไปกว่านั้น วิถีชีวิตเธอยังแปลกแยกออกไปจากคนอื่น ๆ เมื่อเธอตกลงกับโบลูฮอฟว่าต้องการให้อยู่กันคนละห้อง โดยห้ามรบกวนความเป็นส่วนตัวของแต่ละคน และมีเพียงไม่กี่ครั้งต่อวันเท่านั้นที่เขาและเธอจะได้พูดคุยกัน เช่น ช่วงรับประทานอาหาร เป็นต้น เหตุผลของการแบ่งห้องและสร้างข้อตกลงเช่นนี้ คือเพื่อให้เธอจะได้รับการปลดปล่อยอย่างแท้จริง มีอิสรภาพที่จะทำอะไรก็ได้ตามใจเธอ และพิสูจน์ว่าเธอไม่ได้หนี “ห้องซัง” เดิมมาอยู่ใน “ห้องซัง” อันใหม่นอกจากนี้ เวรา ยังกล่าวว่าความเกรงใจกัน ความสุภาพ การไม่ได้เจอกันบ่อย ๆ และการทำตนเสมือนคนเพ่งรักกันด้วยมาตรการเช่นนี้ จะทำให้ความรักยั่งยืนได้

ต่อมาเวราได้เปิดโรงงานเย็บผ้าแต่โรงงานของเธอมีสถานะพิเศษมาก กล่าวคือ มีลักษณะเป็นสหกรณ์ที่พนักงานทุกคนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้ช่วยกันบริหาร และได้แบ่งเงินกันเอง แม้กระทั่งที่พักก็จะอยู่ร่วมกันในหอพักหนึ่ง ธุรกิจของเวราจึงขยายตัวอย่างรวดเร็วจนเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก ช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์พวกพนักงาน รวมทั้งเวราและครอบครัวก็จะไปเที่ยวกันที่สวนสาธารณะ แสดงให้เห็นว่าโรงงานของเธอมีสวัสดิการที่ดีและจัดการกันเองหมด นอกจากนี้ โรงงานยังมีโครงการสอนหนังสือด้วย กล่าวคือ ในเวลาทำงานน้อยและคนงานคนใดสนใจเรียนหนังสือ โบลูฮอฟและเพื่อน ๆ ก็

จะมาสอนหนังสือให้ แม้กระทั่ง เรายังเองก็พอมีความรู้บ้าง จึงเป็นครูที่ดีได้เช่นกัน วิชาหรือเนื้อหาที่สอนนั้นหลากหลาย มีทั้งประวัติศาสตร์, วรรณคดี ฯลฯ และมักสอดแทรกเนื้อหาปฏวัติลงไปด้วย

ทั้งคู่ใช้ชีวิตร่วมกันอย่างดี แต่ระยะหลัง ๆ เรายัง เริ่มสนิทสนมกับกิริซานอฟซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของโลปูฮอฟมากขึ้นเพราะวิถีชีวิตของเขาและเธอเข้ากันได้เช่นทั้งคู่ชอบดูโอเปร่าและมักไปด้วยกันในขณะที่โลปูฮอฟไม่ชอบเลยเป็นต้น เมื่อเวลาผ่านไป เรายังพบว่าตนนั้นหลงรักกิริซานอฟเสียแล้ว เธอจึงบอกเรื่องนี้ตรงๆกับโลปูฮอฟโดยที่เธอเสียใจมากเรายังทำทุกวิถีทางที่จะเลิรักกิริซานอฟและหันมารักโลปูฮอฟเหมือนเดิมอย่างสุดแสนทรมาณ เมื่อเป็นดังนี้ โลปูฮอฟจึงตัดสินใจหนีไปโดยอ้างว่าไปเยี่ยมบิดามารดา สุดท้ายปรากฏว่า โลปูฮอฟฆ่าตัวตาย เพื่อให้เรายังใช้ชีวิตกับกิริซานอฟ ตามที่เธอต้องการ

หลังจากโลปูฮอฟตาย เรายังกลับเสียใจมากกว่าเดิม แต่ด้วยความช่วยเหลือของรักเมตอฟ ผู้ซึ่งเต็มไปด้วยหลักการและอุดมการณ์ปฏิบัติ ทำให้เรายังกลับมาคิดได้ว่าคนที่เธอต้องการจริง ๆ แล้วคือ กิริซานอฟ มาโดยตลอด และชีวิตเธอจะต้องดำเนินต่อไป สุดท้ายเรายังกับกิริซานอฟก็แต่งงานกัน ทั้งคู่ย้ายบ้านออกไปอยู่ใกล้ที่ทำงานของกิริซานอฟ และ เรายัง ก็เปิดโรงงานแห่งใหม่ขึ้นที่นั่นซึ่งก็ประสบความสำเร็จอย่างมาก

บทวิจารณ์

ในเบื้องต้น ผู้เขียนพบว่าเรื่องนี้น่าเบื่อมาก เพราะเซอร์นีเซฟสกีให้รายละเอียดดยย่อยมากเกินไป โดยเฉพาะบทพูด (Dialogue) จำนวนมากซึ่งไม่จำเป็นเลย จนกล่าวได้ว่าดูไม่ค่อยสมจริงด้วยซ้ำไป นอกจากนี้ เซอร์นีเซฟสกี ยังแทรกเสียงของตัวเองอยู่ในเรื่องตลอดเวลา ทั้งแสดงความคิดเห็นของตนเอง ทั้งประณามดูถูกคนอ่านที่ไม่เข้าใจประเด็น ผู้เขียนจึงอ่านเรื่องนี้ไปด้วยความหงุดหงิดอยากให้มันจบเร็ว ๆ

แต่กระนั้นความยียอยของเรื่องนี้เองที่เป็นเสน่ห์ของหนังสือเล่มนี้ อย่างแท้จริง ในแต่ละประเด็น เซอร์นีเซฟสกี จะสร้างการถกเถียงจนถึงที่สุดผ่าน

ตัวละครสองตัว เราจะเห็นการใช้ทฤษฎีจำนวนมากผสมผสานกับการยกตัวอย่างอย่างกว้างขวาง เมื่อนำมาประมวลผลแล้วสุดท้ายจะนำไปสู่ข้อสรุปใด ข้อสรุปหนึ่งเสมอ นวนิยายเล่มนี้จึงสอนให้เราใช้ตรรกะอย่างละเอียดและตั้งใจ ซึ่งหากเราอดทนและให้ความสำคัญกับรายละเอียดแล้ว ข้อสรุปในแต่ละเรื่องของเราก็จะมีโอกาสผิดพลาดได้น้อยลง

แก่นเรื่องหลักของเรื่องนี้วนเวียนอยู่กับไม่กี่ประเด็น แต่ประเด็นเหล่านี้ถือว่า “ก้าวหน้า” มากสำหรับรัสเซียในสมัยนั้น ยิ่งไปกว่านั้นคือเซอร์นิเซฟสกีต้องการสอดแทรกประเด็นเหล่านี้ไว้ระหว่างบรรทัด เพื่อไม่ให้ลักษณะการเขียนดูเป็นการต่อต้านอำนาจรัฐหรืออำนาจจาริตของสังคมมากเกินไป เพราะการเซ็นเซอร์ในสมัยพระเจ้าซาร์นั้นเข้มงวดมาก เพราะเซอร์นิเซฟสกีเขียนเรื่องนี้ในเรือนจำ และต้องพยายามปิดบังเนื้อหาที่รุนแรง (Radical) โดยสื่อได้เป็นนัยเท่านั้นหากต้องการเผยแพร่ผลงานของตนออกสู่สาธารณชน

ผู้เขียนจะนำเสนอในที่นี้ 2 ประเด็นสำคัญของเรื่องคือ การปลดปล่อยผู้หญิงและบทบาทของปัญญาชนสองประเด็นนี้เองทำให้เรื่องนี้ถูกประเมินว่า “มีผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์และต่อการสร้างประวัติศาสตร์ นิยายของเซอร์นิเซฟสกีเล่มนี้มีคุณูปการเสริมสร้างความตื่นตัวด้านอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิวัติรัสเซีย ยิ่งกว่าเรื่องทุน (Capital) ของมาร์กซ์เสียอีก”¹

การปลดปล่อยผู้หญิง

ประเด็นที่สำคัญที่สุดของเรื่องนี้คือ อิสรภาพของผู้หญิง เราเห็นตั้งแต่เริ่มเรื่องแล้วว่าตัวละครเอกของเรื่องนั่นคือ เวรา ซึ่งถูกกดขี่จากค่านิยมทางสังคมที่จำกัดบทบาทของผู้หญิงให้เหลือเพียงน้อยนิด แม้ เวราจะได้รับความช่วยเหลือจากโกลุฮอฟจึงจะมีอิสระ แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าอิสรภาพของเธอนั้นมาจากแรงผลักดันของตัวเองอย่างมาก ผู้อ่านสามารถฟันธงได้เลยว่าแม้จะไม่มีโกลุฮอฟ เธอก็สามารถปลดแอกตัวเองจากการกดขี่ของทางบ้านได้

---

1 Nikolai Chernyshevsky, *What is to be done?*, Translated by Michael R. Katz, (Ithaca: Cornell University Press, 1989) P. 1.

ศักยภาพของ เวนา นั้นน่าทึ่งแม้สำหรับยุคปัจจุบัน ใครจะเชื่อว่าผู้หญิงบ้านนอกซึ่งถูกกดจนใจหัวไม่ขึ้นวันหนึ่ง จะมาตั้งโรงงานอันมีลักษณะ “ก้าวหน้า” ล้ำยุคสมัยได้ขนาดนั้น การตั้งโรงงานของตนเองสะท้อนให้เห็นถึงการใช้อิสรภาพให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เพราะไม่เพียงแต่เธอได้ปลดแอกตัวเอง (ด้วยความช่วยเหลือจากโลปูฮอฟ) เธอได้ช่วยปลดแอกผู้หญิงอีกจำนวนมากซึ่งถูกกดขี่จากนายทุนและจารีตประเพณีทางสังคมแบบเก่าอีกด้วย

นอกจากอิสรภาพทางสังคมแล้ว นวนิยายเรื่องนี้ยังอธิบายอิสรภาพในเชิงปัจเจกอย่างลึกซึ้ง เวนา ไม่สามารถใช้ชีวิตกับโลปูฮอฟ ได้ในแห่งหนึ่งนั้น เพราะโลปูฮอฟไม่ได้เห็นความเท่าเทียมในการใช้ “หัวสมอง” กับเธอ กล่าวคือแม้โลปูฮอฟจะช่วยเหลือเธอทุกอย่างแม้กระทั่งยอมเลิกเรียนเพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว แต่โลปูฮอฟไม่เคยสนใจในการศึกษาของเธออย่างจริงจัง ในทางตรงข้าม กิริซานอฟฝากฝังอภิปรัชญาเรื่องทฤษฎีและสนับสนุนให้ เวนาศึกษาต่อด้านการแพทย์เมื่อมีปัญหาอะไรทั้งคู่ก็ถกเถียงไปด้วยกันและก้าวไปพร้อมกันเพราะฉะนั้น เวนาจึงมีความเท่าเทียมด้านตรรกะเหตุผลกับกิริซานอฟ

เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่และล้ำยุคสมัยมาก การที่ผู้หญิงได้มีการศึกษา ได้ถกเถียงเรื่องการเมือง ได้อ่านวรรณคดีคลาสสิกถือเป็นเรื่องที่น่าทึ่งสำหรับสมัยนั้น และเซอร์นิเชฟสกีกำลังเสนอว่า การปลดแอกผู้หญิงออกจากค่านิยมเดิม ๆ นั้นต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างยิ่งยวด

แม้แต่ในทางกายภาพเอง นวนิยายเล่มนี้ยังให้ความสำคัญกับผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย กิริซานอฟเชื่อว่าอวัยวะของผู้หญิงนั้นแข็งแรงกว่าผู้ชาย ทำให้ตามสถิติแล้ว ผู้หญิงส่วนใหญ่มีอายุยืนกว่าผู้ชาย ผนวกกับที่ผู้หญิงโตไวกว่าผู้ชาย (มีวัยเด็กที่สั้นกว่า) ทำให้ถือได้ว่าผู้หญิงนั้นอยู่ได้นานกว่าผู้ชายเข้าไปอีก

เราจะเห็นได้ว่านวนิยายเล่มนี้มีจุดยืนที่ยกย่องผู้หญิง (จนเกือบจะเหนือกว่าผู้ชายในบางครั้ง เช่น เรื่องอวัยวะข้างต้น) แม้แต่ในฝันของเวนา เราก็จะเห็นราชีนีแห่งความรักและราชีนีแห่งวิทยาศาสตร์ซึ่งช่วยกันนำพาเธอไปในทางที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่ผู้หญิงรัสเซียมีบทบาทในการ

ปฏิวัด² และนโยบายของรัฐสังคมนิยมโซเวียตต่อผู้หญิงที่มีความก้าวหน้าล้ำสมัย แม้เมื่อเทียบกับสังคมตะวันตกก็ตาม

บทบาทของปัญญาชน

เซอร์นีเซฟสกีนำเสนอตัวละครเอก คือ เวรา, โลปูฮอฟ, และ กิร์ซานอฟ ในลักษณะที่ไม่สมจริง กล่าวคือ คนพวกนี้ถกเถียงกันเชิงหลักการ มี ทฤษฎีรองรับ พุดง่าย ๆ คือเป็น “วิชาการ” อย่างมากในทุก ๆ เรื่อง เซอร์นีเซฟสกีไม่ยอมให้ตัวละครของเขาสรุปอะไรง่าย ๆ กว่าจะมีข้อสรุปอะไรได้นั้นต้องผ่านการถกเถียงอย่างยากลำบาก แม้กระทั่งเรื่องบางอย่างที่เราคาดไม่ถึง เช่น เรื่องความรัก เป็นต้น

สิ่งที่น่าทึ่งก็คือ เซอร์นีเซฟสกีเสนอว่าอย่าตกใจไป คนพวกนี้คือ “คนแห่งยุคสมัย” (Contemporary People) กล่าวคือ เขากำลังเสนอว่าคนพวกนี้คือคนธรรมดา (Ordinary People) และคนธรรมดา ๆ นี่แหละที่จะมีลักษณะปฏิวัด เซอร์นีเซฟสกีพยายามชี้ให้เห็นว่า คุณสมบัติเรื่องตรรกะและเรื่องการคิดถึงคนส่วนใหญ่นั้นไม่ใช่ลักษณะที่ “พิเศษ” หรือเกินเอื้อม แต่เป็นลักษณะทั่วไปของคนร่วมสมัยทุกคน เขากำลังบอกเป็นนัยว่า ใครก็ได้สามารถมีคุณสมบัติที่น่าทึ่งพวกนี้ และใครก็ได้สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ดีขึ้น พุดให้ง่ายก็คือ ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมกับการปฏิวัดได้ เพราะทุกคนสามารถมีหรือควรจะมีคุณสมบัติ “ธรรมดา” เช่นนี้อยู่ในตัว

เพื่อเป็นการตอกย้ำความ “ธรรมดา” (ซึ่งไม่ธรรมดาเลย) ของตัวละครหลัก เซอร์นีเซฟสกีจึงสร้างตัวละครที่ “ไม่ธรรมดา” คือ รักเมตอฟ ขึ้นมา รักเมตอฟนั้นมีลักษณะที่สุดโต่ง (Radical) อย่างเหลือเชื่อ เขาเกิดในครอบครัวชนชั้นสูง แต่เขาบริจาที่ดินและเงินแทบทั้งหมดให้ผู้ยากไร้ เขาเคยอ่านหนังสือ 3 วันติดต่อกันโดยไม่นอนเพื่อจะได้นำความรู้ไปช่วยเหลือคนส่วนใหญ่ เขาปฏิเสธที่จะรักผู้หญิงแม้เขาจะหลงรักเธอเต็มที่ เพราะเขาเห็นว่าความรักนั้นทำ

2 โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน <http://www.bolshevik.org/1917/no7/no07wmru.html>

ให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างล่าช้า นอกจากนี้เขายังเคยทรมานตัวเองด้วยการนอนบนเตียงซึ่งปูด้วยตะปู เพื่อให้รับรู้ถึงความเจ็บปวดทุกข้ออย่างของชนชั้นล่างด้วย

ภาพของ รักเมตอฟ เช่นนี้เป็นภาพที่เป็นอุดมคติ ตัวละครเอกทุกตัวล้วนชื่นชมนับถือ รักเมตอฟ อย่างมาก สิ่งที่เขาเห็นว่าเชฟสกีต้องการเสนอก็คือ ผลักพุดานของ “คนทั่วไป” ในสังคมให้มีมาตรฐานสูงขึ้น และผลึก “อุดมคติ” ของสังคมให้ยิ่งสูงขึ้นไปอีก อนึ่ง ลักษณะอุดมคติแบบรักเมตอฟนั้นก็ไม่ใช่สิ่งที่เป็นไปได้ เชอร์นิเชฟสกีเห็นว่าหากสังคมต้องการความเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมีคนอย่าง รักเมตอฟ แม้จะมีไม่มากก็ตาม แต่ที่สำคัญก็คือต้องมีการสนับสนุนจาก “คนร่วมสมัย” ทั้งหลายด้วย

อย่างไรก็ตาม หากจะว่ากันตามจริงแล้ว แม้เชอร์นิเชฟสกีจะเน้นว่าตัวละครหลักนั้นเป็น “คนธรรมดา” ในความเป็นจริงแล้ว คนพวกนี้คือปัญญาชน ทั้ง กิร์ซานอฟ และ โลปูฮอฟ คือคนที่มีการศึกษาระดับแพทย์ซึ่งถือว่าสูงและก้าวหน้าส่วนเวรานั้นไม่สมจริงเป็นอย่างยิ่งเพราะไม่ได้รับการศึกษาแต่สามารถถกเถียงเชิงทฤษฎีกับโลปูฮอฟ ได้ตั้งแต่พบกันครั้งแรก แต่กระนั้น หากเวร่าต้องการมีอิสรภาพที่แท้จริงก็ต้องเข้าสู่การศึกษาดังที่เห็นตอนท้ายเรื่องว่า เร่าได้ศึกษาแพทย์เช่นเดียวกับ กิร์ซานอฟ ด้วยเหตุนี้ เราอาจมองได้ว่าเร่าก็คือปัญญาชนคนหนึ่ง(หรืออย่างน้อยก็เป็นคนที่ได้คลุกคลีกับปัญญาชนจนมีโอกาสได้เป็นปัญญาชนเสียเอง)

คงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าในความเป็นจริง ปัญญาชนพวกนี้ไม่เหมือน “คนธรรมดา” ของจริงทั่วไปหรือพวกกระแสหลักแน่ๆ คนพวกนี้คือคนส่วนน้อยซึ่งกำลังขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ คำถามก็คือ ปัญญาชนพวกนี้จะทำอะไรกันดี? What is to be done?

ผู้เขียนตอบคำถามนี้โดยชี้ให้เห็นว่า ปัญญาชนต้องใช้ “หัวคิด” คือคิดไตร่ตรองอย่างละเอียดและลึกซึ้ง พร้อมกับใช้ “มือ” คือการลงมือปฏิบัติจริง เราจะเห็นการใช้ “หัวคิด” ตลอดเรื่องผ่านการถกเถียงในประเด็นใหญ่เล็กต่างๆ ในเรื่อง และเราจะเห็น “มือ” คือการลงมือทำโรงงานอันเป็นอุดมคติอย่างยิ่งของเวร่า นอกจากนี้ ปัญญาชนยังต้องขยายฐานแนวร่วม โดยการนำเสนอประเด็นและถกเถียงให้กว้างขวางยิ่ง ๆ ขึ้นไป เราจะเห็นว่ามีการสร้างเครือข่าย

(Circle) ของปัญญาชนขึ้น กล่าวคือ คนในเครือข่ายจะเวียนกันไปประชุมที่บ้านของแต่ละคนและถกเถียงกันด้วยจุดยืนของตนเอง เช่น egoism, materialism, idealism เป็นต้น นอกจากนี้ ปัญญาชนบางคนอย่าง รักเมตอฟและโลปูฮอฟ ยังสร้างเครือข่ายปัญญาชนให้กว้างขึ้นโดยการเดินทางไปหลาย ๆ แห่งเพื่อสัมพันธ์กับปัญญาชนในที่อื่น ๆ

นอกจากในหมู่ปัญญาชนด้วยกันเอง ปัญญาชนพวกนี้ยังสัมพันธ์กับ “คนทั่วไป” ของจริงคือ ชนชั้นล่างด้วย เห็นได้จากการที่ปัญญาชนพวกนี้มักไปสอนพิเศษตามบ้านต่าง ๆ โดยคิดราคาถูก ในขณะที่สอนก็สอดแทรกอุดมการณ์บางประการที่ก้าวหน้าลงไปด้วย เป็นการขยายฐานหรือยกระดับชนชั้นล่างอย่างน้อยก็ในเชิงตรรกะด้วย อีกกรณีหนึ่งก็คือการไปสอนหนังสือให้พวกคนในโรงงาน เป็นการสร้างแรงงานที่มีความคิด ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนของโรงงานเองและเป็นการปลดแอกปัจเจกออกจากความโง่เขลาด้วย

สุดท้าย สิ่งที่ปัญญาชนพวกนี้กำลังทำคือ การปฏิวัติทางภูมิปัญญา เราสามารถมองความเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญาเหล่านี้ว่ามีลักษณะปฏิวัติได้ เพราะสิ่งที่ “คนร่วมสมัย” พวกนี้พูดและเผยแพร่ นั้น มีลักษณะคัดค้านสิ่งที่อยู่ในสังคมและเสนอสิ่งใหม่ที่ดีกว่า เซอร์นิเชฟสกีชี้ให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในแง่หนึ่งคนพวกนี้ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าตนกำลังเปลี่ยนแปลงสังคมเพราะคนพวกนี้กำลังเพิ่มจำนวนขึ้นมากเสียจนกระทั่งกลายเป็น “คนธรรมดา” นั่นเอง

สรุป

เพราะเซอร์นิเชฟสกีมีความเป็นนักวิชาการอย่างมาก นิยายเรื่องนี้จึงออกมาน่าเบื่อ ไม่ค่อยมีศิลปะหรือวรรณศิลป์ที่สนุกและน่าติดตามเท่าไรนัก กล่าวได้ว่านวนิยายเล่มนี้แทบจะเป็นหนังสือวิชาการหรือหนังสือปฏินิวัติที่ปลอมตัวมาในรูปของนิยายเลยทีเดียว

แต่นวนิยายเล่มนี้ที่ส่งอิทธิพลต่อสังคมนิสเซียอย่างมหาศาล ในแง่หนึ่งผู้เขียนเป็นผู้มีชื่อเสียงอยู่แล้วเพราะอยู่ในกลุ่มก้าวหน้า (Radical) และติดคุก

นานหลายปี เมื่อเขียนหนังสือเล่มนี้ออกมาในรูปแบบนิยายด้วยแล้วจึงเข้าถึงผู้คนได้จำนวนมากขึ้น ว่ากันว่า เลนินผู้นำการปฏิวัติรัสเซียได้อ่านนวนิยายเล่มนี้ถึง 8 ครั้ง แล้วจึงนำชื่อของนวนิยายเล่มนี้ไปเป็นชื่อบทความของเขา

ผู้เขียนได้สรุปความก้าวหน้าของหนังสือเล่มนี้ใน 2 ประเด็น คือการปลดปล่อยผู้หญิงและบทบาทของปัญญาชน ประการแรก ผู้หญิงเป็นเพศที่ถูกกดขี่มาโดยตลอด หากเราสามารถปลดปล่อยให้ผู้หญิงได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่แล้ว สังคมย่อมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นได้แน่ ดังจะเห็นได้ว่าเราได้สร้างโรงงานที่ก้าวหน้า และได้มีการศึกษาสูงรวมทั้งสนับสนุนสามีเธอในการขยายเครือข่ายปัญญาชนได้เป็นอย่างดี ประการที่สอง บทบาทของปัญญาชนซึ่งผู้เขียนมองว่าเป็น “คนธรรมดา” นั้นสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสังคม ปัญญาชนควรรับใช้คนส่วนใหญ่และสร้างสังคมที่ดีขึ้น คนกลุ่มนี้กำลังมีมากขึ้นเรื่อย ๆ และสร้างบรรทัดฐานใหม่ให้อุดมคตินี้เป็นสิ่ง “ธรรมดา” ให้จนได้

บรรณานุกรม

Chernyshevsky, Nikolai. What is to be done?. Translated by Michael R. Katz. Ithaca: Cornell University Press, 1989.

“Women and the Russian Revolution.” 13 April 2012 < <http://www.bolshevik.org/1917/no7/no07wmru.html> >.

